

ARTŪRAS
KLARKAS

2001 metų kosminė odisėja

ARTURAS
KLARKAS

2001 METŲ
KOSMINĖ ODISĖJA

ARTURAS KLARKAS

2001 metų kosminė odisėja

Iš anglų kalbos vertė
GRAŽVYDAS KIRVAITIS

VILNIUS 1974

Arthur C. Clarke
2001: A SPACE ODYSSEY
New York, 1968

2001 METŲ KOSMINĖ ODISĖJA

PRATARMĖ

Už kiekvieno šiandien gyvenančio žmogaus stovi trisdešimt šmėklų, nes būtent tokiu santykiu mirusieji viršija gyvuosius. Nuo laiko aušros arti šimto milijardų žmonių yra vaikščioję po žemės planetą.

Tai išties įdomus skaičius, nes keistu sutapimu mūsų visata, Paukščių Takas, turi apie šimtą milijardų žvaigždžių. Taigi kiekvienam kada nors gyvenusiam žmogui šioje Visatoje šviečia žvaigždė.

O juk kiekviena šių žvaigždžių yra saulė, dažnai kur kas didesnė ir skaistesnė už mažytę artimą žvaigždę, mūsų vadinamą Saule. Ir aplink daugelį — gal būt, daugumą — šių svetimų saulių skrieja planetos. Taigi beveik nėra abejonės, jog danguje pakanka vietos kiekvienam žmonių giminės nariui, nuo pat pirmojo beždžionžmogio, susikurti nuosavą pasaulio dydžio dangų arba pragarą.

Kiek šių įsivaizduojamų dangų ir pragarų nūnai apgyventa ir kokiais padarais, galime tik spėlioti; pats artimiausias yra milijonus kartų toliau už Marsą ar Venerą, šias vis dar tolimas planetas, kurias pasiekti taikys sekančios kartos. Tačiau nuotolių užtvarai jau griūva, ir vieną dieną mes sutiksime tarp žvaigždžių sau lygius, o gal ir pranašesnius už mus.

Žmonės dar neaiškiai suvokia šią perspektyvą; kai kurie viliasi, jog ji niekad netaps tikrove. Bet vis daugiau atsiranda tokių, kurie klausia: „Kodėl toks susitikimas dar neįvyko, jeigu mes patys jau išdrįsome žengti į kosminę erdvę?"

Kodėl gi, iš tikrųjų? Čia pateikiamas vienas galimas atsakymas į šį pagrįstą klausimą. Bet prašau atsiminti: tai tik fantazijos kūrinys.

Realybė, kaip visuomet, bus daug keistesnė.

I. PIRMYKŠTĖS SUTEMOS

1. KELYJE Į IŠNYKIMĄ

Sausra tęsėsi jau dešimt milijonų metų, ir baisiųjų driežų viešpatavimui seniai buvo atėjęs galas. Čia, prie pusiaujo, žemyne, kurį vėliau pavadins Afrika, kova dėl būvio užvirė dar aršiau, o nugalėtojo vis nesimatė. Šioje bevaisėje, kaitros nualintoje žemėje tarpti ar bent jau likti gyvais galėjo tiktai mažieji, vikrieji arba nuožmieji.

Savanoje gyvenę beždžionžmogiai nepasižymėjo nė viena šių savybių, todėl jie ne tik kad netarpo, o dargi baigė visiškai išnykti. Apie pusšimtį šių padarų glaudėsi keliuose urvuose saulės išdeginto slėnio atšlaitėje; slėnio dugnu tingiai tekėjo upokšnis, kurį maitino už dviejų šimtų mylių dunksančių kalnų sniegynai. Sausringais metais upokšnis visai išnykdavo, ir gentis nuolat kęsdavo troškulį.

Beždžionžmogiai ir šiaip niekada nebūdavo sotūs, o dabar jie tiesiog badmiriavo. Kai pirmasis silpnas aušros spindulėlis įsismelkė į urvą, Mėnulio Sekėjas pamatė, kad naktį mirė jo tėvas. Tiesą sakant, jis nė nežinojo, kad Senis buvo jam tėvas,— toks tarpusavio ryšys beždžionžmogiui buvo visiškai nesuprantamas, tačiau, žvelgdamas į išsekusį mirusiojo kūną, jis pajuto neaiškų nerimą — būsimo sielvarto užuomazgą.

Du vaikai jau inkštė išalkę, bet tuoj nuščiuvo, kai Mėnulio Sekėjas suniurnėjo ant jų. Viena motinų, užstodama kūdikį,

kurio neįstengė sočiai pamaitinti, piktai suurzgė, tačiau Sekėjui neužteko jėgų net kumštelti jai už įžūlumą.

Lauke jau tiek prašvito, jog buvo galima išeiti. Mėnulio Sekėjas stvėrė sudžiūvusį kūną ir, susilenkęs, kad neužkliudytų žemo skliauto, nuvilko paskui save. Išlindęs iš urvo, užsimetė negyvėlį ant pečių ir atsistojo stačias — visoje planetoje tik jis ir jo gentainiai mokėjo taip vaikščioti.

Tarp savų Mėnulio Sekėjas išrodė vos ne milžinas. Jo ūgis siekė beveik pusantro metro, ir, nors labai sulysęs, jis svėrė daugiau kaip keturiasdešimt penkis kilogramus. Plaukuotas, raumeningas jo kūnas buvo pusiau panašus į beždžionę, pusiau į žmogų, tačiau galvos forma jau labiau panėšėjo į žmogaus. Kakta buvo žema, antakių lankai smarkiai išsišovę į priekį, bet jo genuose, be abejo, jau glūdėjo pirmieji žmogiškumo požymiai. Jis stovėjo, žiūrėdamas į nedraugišką pleistoceno epochos pasaulį, ir jo žvilgsnyje jau buvo kažkas, ko neturėjo nė viena beždžionė. Šiose tamsiose, giliai įdubusiose akyse šmėsčiojo bundanti sąmonė — pirmosios proto kibirkštėlės, kurios neįsidegs dar daugelį amžių, o, gal būt, netrukus ir visai išblės.

Aplinkui nebuvo jokių pavojaus ženklų, ir Mėnulio Sekėjas ėmė kepurnėtis žemyn nuo urvo skardingu, kone statmenu šlaitu; našta jam nėmaž nekliudė. Kiti beždžionžmogiai, tarytum tik ir laukę jo ženklo, akimirksniu išsiropštė iš savo būstų uolos apačioje ir nuskubėjo link drumzlino upokšnio vandenų malšinti rytmečio troškulio.

Mėnulio Sekėjas dirstelėjo į priešingą krantą — ar nepastebės Anų. Tačiau jų dar nesimatė. Veikiausiai jie tebetūnojo savo urvuose, o gal jau ganėsi toliau, kalno papėdėje. Kadangi jų niekur nebuvo matyti, Mėnulio Sekėjas tuoj pat juos užmiršo — jis nesugebėjo mąstyti apie keletą dalykų iš karto.

Visų pirma reikėjo atsikratyti Senio, bet čia nebuvo ko ilgai galvoti. Šią vasarą pasitaikė daug mirčių, viena ir jo paties urve. Jam teks nuvilkti lavoną į tą vietą, kur neseniai buvo palikęs naujagimį, o visa kita padarys hienos.

Jos jau lūkuriavo ten, kur slėnis praplatėja ir prasideda savana, tartum žinodamos, kad jis ateis. Mėnulio Sekėjas padėjo kūną po nedideliu krūmokšniu — iš anksčiau atneštųjų nebuvo likę nė kaulelio — ir nuskubėjo atgal, prie savo gentainių. Apie tėvą jis niekad daugiau negalvojo.

Dvi jo patelės, suaugę kitų urvų gyventojai bei dauguma vaikų ieškojo maisto slėnyje tarp medžių, užskurdusių nuo sausros, rinkdami uogas, sultingas šaknis, lapus ir tokius retai pasitaikančius laimingus radinius, kaip smulkūs driežiukai ir graužikai. Urvuose pasiliko tik kūdikiai ir sukriošę seniai; jei dienai baigiantis pavyks rasti atliekamo maisto, pamaitins ir juos. Jei ne, hienos greitai vėl puotaus.

Tačiau ši diena buvo sėkminga, nors Mėnulio Sekėjas nesugebėjo bent kiek aiškiau prisiminti praeities ir todėl negalėjo palyginti vienos dienos su kita. Šiandien nudžiūvusio medžio drevėje jis rado bičių lizdą ir pasmaguriavo pačiu gardžiausiu skanėstu, koks tik buvo žinomas jo gentainiams; vakare, vesdamas savo giminę namo, jis vis dar retkarčiais lyžčiojo pirštus. Teisybė, bitės jį gerokai sugėlė, bet jis to nepaisė. Dabar buvo kaip niekad užganėdintas; žinoma, valgyti dar norėjo, tačiau silpnumo nebejuto. Ko nors daugiau tikėtis negalėjo nė vienas beždžionžmogis.

Kai jis atėjo prie upokšnio, pasitenkinimas išnyko. Kitame krante buvo Anie. Jie ten būdavo kiekvieną dieną, bet dėl to jo apmaudas nė kiek nesumažėjo.

Jų buvo apie trisdešimt, ir jie niekuo nesiskyrė nuo Mėnulio Sekėjo gentainių. Pamatę jį ateinant, jie ėmė savo krante šokinėti, mostaguoti rankomis ir spiegti.

Tuo viskas ir pasibaigė. Beždžionžmogiai dažnai pešėsi ir grūmėsi tarpusavyje, tačiau didelių sužalojimų beveik nepasitaikydavo. Jie neturėjo nei nagų, nei stiprių vilko ilčių, o kūną patikimai saugojo tankūs plaukai, todėl jie negalėjo vienas kitam bent kiek rimčiau pakenkti. Be to, šitokiam nevaisingam darbui jiems tiesiog stigo energijos. Urzgimu ir grasinimais buvo galima kur kas sėkmingiau įtvirtinti savo pažiūras.

Rietynės tęsėsi apie penketą minučių, o paskui baigėsi taip pat staigiai, kaip ir prasidėjo, ir visi puolė gerti drumzliną vandenį. Garbė buvo apginta, kiekviena giminė patvirtino teisę į savo teritoriją. Sutvarkiusi šį svarbų reikalą, Mėnulio Sekėjo gentis patraukė toliau, palei savo krantą. Nuo urvų iki artimiausios tinkamos ganiavai vietos buvo daugiau kaip mylia. Ten jie rado stambių, į antilopes panašių gyvulių bandą, kuri juos pasitiko ne itin palankiai. Nuvyti šiuos sutvėrimus buvo neįmanoma — ant jų kaktų styrojo grėsmingi durklai, o beždžionžmogiams tokio ginklo gamta pagailėjo.

Taigi Mėnulio Sekėjas su savo gentainiais, malšindamas alkio dieglius skrandyje, krimto uogas, šaknis ir lapus, o aplinkui, varžydamiesi dėl tokio pat ėdesio, ganėsi gyvuliai — gyvas maisto šaltinis, kurio jie niekad neišsems. Tačiau tūkstančiai tonų sultingos mėsos, klajojančios po savaną ir brūzgynus, jiems buvo ne tik nepasiekiami — tokios galimybės jie net įsivaizduoti negalėjo. Ir vidury šio pertekliaus jie pamažėle mirė badu.

Saulei leidžiantis, gentis be jokių nuotykių sugrįžo į urvus. Namie pasilikusi sužeista patelė džiugiai suinkštė, kai Mėnulio Sekėjas parnešęs numetė jai uogomis aplipusią šaką, ir puolė godžiai ėsti. Nors ir menkas tai valgis, visgi padės jai išsilaikyti, kol užgis leopardo padaryta žaizda ir ji vėl galės pati pasirūpinti sau maisto.

Virš slėnio tekėjo mėnulio pilnatis, nuo tolimų kalnų dvelkė žvarbus vėjas. Šiąnakt bus labai šalta. Bet šaltis kaip ir alkis beždžionžmogiams nebuvo naujiena — kitokio gyvenimo jie niekad nė nepažinojo.

Iš apatinio urvo atsklido klyksmas ir aimanos, tačiau Mėnulio Sekėjas nė nekrustelėjo; net ir neišgirdęs leopardo riaumojimo, jis būtų supratęs, kas ten dedasi. Ten nakties glūdumoje žūtbūtinai kovėsi senis Baltaplaukis ir jo šeima, bet Mėnulio Sekėjui nė į galvą neatėjo jiems padėti. Žiauri kovos dėl būvio logika nepripažino jokių fantazijų, ir atšlaitės gyventojai, nors ir viską girdėjo, nė vienu šūksniu neišreiškė savo protesto. Visi kiūtojo urvuose, bijodami užsitraukti sau bėdą.

Pagaliau triukšmas nurimo, ir tada Mėnulio Sekėjas išgirdo velkamo per akmenis kūno šnaresį. Tai truko tik keletą akimirkų, po to leopardas tvirtai įsikando savo auką ir, be vargo nešdamas nasruose, tyliai nuslinko į tamsą.

Dabar dieną kitą urvų gyventojams nebegrės pavojus, bet, šviečiant šaltai Mažajai Saulei, kuri patekėdavo tik naktimis, juos galėjo užpulti ir kitokie priešai. Teisybė, smulkesnius plėšrūnus kartais pavykdavo nubaidyti šauksmais ir klykimu, jei tik laiku juos pastebėdavo. Mėnulio Sekėjas išropojo iš urvo, užsilipo ant šalimais gulinčio akmens ir pritūpęs ėmė žvalgytis po slėnį.

Iš visų gyvų sutvėrimų, gyvenusių Žemėje, beždžionžmogiai pirmieji pakėlė akis į dangų ir pradėjo žiūrėti į Mėnulį. Bū-

damas dar visai jaunas, Mėnulio Sekėjas kartais norėdavo pasiekti šį vaiduoklišką veidą, iškilusį virš kalvų. Bet dabar seniai jau buvo tai pamiršęs.

Jam niekada nepavyko paliesti Mėnulio, ir tik dabar, jau suaugęs, jis suprato kodėl. Žinoma, visų pirma reikia surasti ganėtinai aukštą medį ir įsilipti.

Jis žiūrėjo čia į slėnį, čia į Mėnulį ir vis nepaliovė klausytis. Porą kartų snūstelėjo, tačiau miegojo taip budriai, jog net mažiausias garsas jį bematant pažadindavo. Sulaukęs senyvo amžiaus — dvidešimt penkerių metų, jis tebebuvo pačiame jėgų žydėjime. Jeigu jam ir toliau taip seksis ir pavyks išvengti nelaimingų atsitikimų, ligų, plėšrūnų ilčių bei bado mirties, jis, ko gero, išgyvens dar dešimtį metų.

Šalta, giedra naktis slinko ramiai, be pavojų, Mėnulis lėtai plaukė danguje tarp pusiaujo žvaigždynų, kurių niekada neišvys žmogaus akis. Urvuose, čia baimingai būdraujant, čia neramiai miegant, tvėrėsi būsimųjų kartų košmarai.

Dukart tą naktį, lėtai kildamas zenito link ir išnykdamas rytuose, dangaus skliautą perkirto akinamai tviskantis šviesulys, skaistesnis už skaisčiausią žvaigždę.

2. NAUJOJI UOLA

Dar neišaušus, Mėnulio Sekėjas ūmai pakirdo. Nuvargęs po dienos darbų ir negandų, jis miegojo kiečiau, nei paprastai, bet akimirksniu pabudo, kai tik iš apačioje plytinčio slėnio atsklido vos girdimas šlamesys. Jis atsisėdo dvokiančioje urvo tamsoje, visa esybe įsiklausydamas į lauke tvyrantį nakties pasaulį, ir jo širdin pamažu įsiskverbė baimė. Nė karto gyvenime — o pragyvenęs buvo dvigubai ilgiau už daugumą kitų — jis negirdėjo tokio garso. Didžiosios katės sėlindavo patylom, ir tik nelauktai iš po letenos nusprūdęs žemės grumstas ar šakelės trekštelėjimas kartkartėm jas išduodavo. O čia kažin kas neįprastai šnarėjo — be perstojo, vis garsiau ir garsiau, tarsi tą juodą naktį žengtų milžiniškas žvėris, nesislėpdamas ir nepaisydamas jokių kliūčių. Sykį Mėnulio Sekėjas aiškiai išgirdo raunamo krūmo garsą. Kartais taip darydavo drambliai ir di-

noterijai, bet šiaipjau jie slinkdavo taip pat tyliai, kaip ir katės.

O paskui nuaidėjo garsas, kurio Mėnulio Sekėjas negalėjo atpažinti dėl to, kad jis nuskambėjo pirmąkart pasaulio istorijoje. Tai žvangtelėjo į akmenį metalas.

Mėnulio Sekėjas išvydo naująją uolą blyškioje ryto šviesoje, vesdamas gentį žemyn, upės link. Jis buvo beveik pamiršęs visus nakties siaubus — juk po to nepaprasto garso ničnieko neįvyko,— ir todėl nematytas keistas daiktas jam nesukėlė nei baimės, nei atrodė pavojingas. Pagaliau nieko ten baisaus ir nebuvo.

Tai buvo stačiakampis luitas, triskart aukštesnis už Mėnulio Sekėją, tačiau siauras,— išskėtęs rankas, Mėnulio Sekėjas galėjo pasiekti kraštus. Padarytas iš kažkokios visai skaidrios medžiagos ir, tiesą sakant, beveik nematomas, jei ne tekančios saulės atspindžiai briaunose. Mėnulio Sekėjas niekada nebuvo regėjęs nei ledo, nei dargi tyro, skaidraus vandens, todėl neturėjo su kuo palyginti šio miražo. Tačiau tas luitas labai traukė, ir nors Sekėjas išmintingai vengdavo viso, kas nauja, šiuokart, ilgai nedvejojęs, palengva prisėlino prie jo. Kadangi nieko nenutiko, jis ištiesė ranką ir palietė šaltą kietą paviršių.

Keletą minučių Mėnulio Sekėjas įtemptai mąstė... ir surado puikų paaiškinimą. Žinoma, čia uola, ji tikriausiai išaugo per naktį. Daug kas šitaip išauga. Pavyzdžiui, balti, minkšti daiktai, panašūs į upės akmenėlius, irgi išlenda iš žemės tamsoje. Teisybė, jie maži ir apvalūs, o šis akmuo didelis ir kampuotas. Bet juk daug protingesni už Mėnulio Sekėją filosofai vėlesniais laikais taip pat bus linkę nepaisyti faktų, akivaizdžiai prieštaraujančių jų teorijoms.

Šis įstabus abstraktaus mąstymo pavyzdys leido Mėnulio Sekėjui po kelių minučių padaryti išvadą, kurią jis tučtuojau nutarė patikrinti. Baltieji akmenukai labai gardūs (nors nuo kai kurių galima smarkiai apsirgti). Tai gal ir šitas, didžiulis, taip pat?..

Jis keletą kartų lyžtelėjo uolą, pamėgino atsikąsti, bet greitai nusivylė. Uola nevalgoma, ir Mėnulio Sekėjas, kaip dera išmaniam beždžionžmogiui, nuėjo sau prie upės, o ten, įsivėlęs į kasdienines rietynes su Anais, visiškai užmiršo skaidrųjį monolitą.

Tą dieną su maistu buvo prastai, ir norint bent ką rasti, teko nuklysti keletą mylių nuo urvų. Svilinant negailestingai vidudienio saulei, nuo kurios nebuvo kur pasislėpti, viena labiausiai nusilpusių patelių krito be žado. Kiti ją apspito, užjaučiamai mykdami ir čeksėdami, tačiau nė vienas negalėjo pagelbėti. Jei nebūtų taip išsekę, jie veikiausiai būtų ją nusinešę, bet tokiems geriems darbams jiems tiesiog stigo jėgų. Noromis nenoromis turėjo palikti ją vieną — atsigaus, neatsigaus, tesižinie.

Grįždami namo, vakare jie praėjo pro tą vietą,— ten nebuvo likę nė kaulelio.

Baimingai žvalgydamiesi, kad neužkluptų ankstyvieji medžiotojai, gęstančios dienos prieblandoje jie skubomis atsigėrė upės vandens ir pradėjo kopti įkalnėn, savo urvų link. Naujoji Uola dar buvo gana toli, kai pasigirdo tas garsas.

Jis buvo labai tylus, tačiau beždžionžmogiai akimirksniu sustojo ir sustingo it paralyžuoti ant tako, bejėgiškai atvėpę burnas. Šis paprastas, kvaitinamai monotoniškas vibruojantis garsas sklido iš kristalo ir hipnotizavo visus, kas jį girdėjo. Pirmą kartą — ir per artimiausius tris milijonus metų paskutinį — Afrikoje pasigirdo būgnų tratėjimas.

Dundėjimas vis garsėjo ir smarkėjo. Pamažu, tarsi lunatikai, beždžionžmogiai ėmė slinkti į tą pusę, iš kur šis valdingas garsas sklido. Protarpiais jie darė primityvius šokio judesius — tai jų kraujas atsiliepė į ritmus, kuriuos tik po daugelio amžių sukurs jų palikuonys. Galutinai apžavėti, jie susigrūdo aplink monolitą, pamiršę visus dienos nepriteklius, artėjančios nakties pavojus ir alkanus pilvus.

Vis trankiau aidėjo būgnas, vis labiau tirštėjo sutemos. O kai nutįso vakaro šešėliai ir dangus visai išblėso, kristalas pradėjo švytėti.

Iš pradžių jis patamsėjo, susidrumstė, ir jį visą užliejo blyški, matinė šviesa. Jo gilumoje ir prie pat paviršiaus ėmė šmėsčioti erzinamai neaiškios pamėklės. Jos susiliejo į šviesius ir tamsius ruožus, kurie persipindami ir kryžiuodamiesi ėmė lėtai suktis, nelyginant ratų stipinai.

Vis greičiau ir greičiau skriejo švytintys ratai, o būgnų dundėjimas tolydžio tankėjo. Visiškai užhipnotizuoti beždžionžmogiai išsižioję spoksojo į šį stulbinantį fejerverką. Jie netgi

užmiršo iš protėvių paveldėtus instinktus ir savo gyvenimiškos patirties pamokas. Paprastai nė vienas jų nebūtų išdrįsęs taip toli nuklysti nuo savo urvo tokią vėlyvą valandą, nes aplinkiniai brūzgynai knibždėjo, pilni tamsių siluetų ir degančių akių: tai nakties grobuonys dar vis nėjo į medžioklę ir laukė, kuo visa tai pasibaigs.

Bet štai mirguliuojantys šviesos ratai pradėjo jungtis vieni su kitais, stipinai susiliejo į ribančias juostas, kurios, besisukdamos aplink savo ašis, palengva traukėsi į gilumą. Po to juostos suskilo į švytinčių linijų poras, o šios virpėdamos ėmė kryžiuotis tarpusavyje įvairiais, lėtai kintančiais kampais. Blyksinčių linijų nėriniai čia pynėsi į daiktą, čia vėl sklaidėsi, kurdami fantastiškus, kas akimirką besikeičiančius geometrinius raštus. O beždžionžmogiai, užburtieji žėrinčio kristalo belaisviai, vis žiūrėjo ir žiūrėjo.

Jiems ir į galvą neatėjo, kad tuo metu buvo tiriami jų protiniai gabumai, nustatomos kūnų formos bei matmenys, stebimos psichinės reakcijos, vertinamos potencinės galimybės. Kurį laiką jie žiopsojo susigūžę, tarytum suakmenėjęs gyvas paveikslas. Bet staiga vienas beždžionžmogis, tupėjęs arčiausiai prie kristalo, atgijo.

Jis nepajudėjo iš vietos, tačiau jo kūnas atsipalaidavo nuo hipnotinio sustingimo, ir jis subruzdo, lyg už nematomų virvučių tampoma lėlė. Jo galva linktelėjo dešinėn, po to kairėn, burna be garso išsižiojo ir vėl susičiaupė, rankos susigniaužė ir atsigniaužė. Paskui jis pasilenkė, grybštelėjo ilgą žolės stiebelį ir pamėgino neklusniais pirštais sumegzti iš jo mazgą.

Atrodė, kad jį kažkas apsėdo, kad jis kovoja prieš kažkokią dvasią ar demoną, užvaldžiusį jo kūną. Dusdamas, kupinomis siaubo akimis, jis bandė priversti savo pirštus atlikti sudėtingus judesius, kurių anksčiau nė įsivaizduoti nebūtų galėjęs. Kad ir kaip jis stengėsi, nieko jam neišėjo, tiktai stiebelį sutraukė į keletą dalių. Ir vos tik šiaudgaliai nukrito ant žemės, paslaptingoji jėga paliko jį, ir jis vėl sustingo kaip įkastas.

Dabar atgijo kitas beždžionžmogis ir ėmė daryti tuos pačius judesius. Šis buvo jaunesnis, lankstesnis, ir jam pasisekė atlikti tai, ko nepajėgė vyresnysis. Žemės planetoje buvo užmegztas pirmas negrabus mazgas...

Kiti išdarinėjo dar keistesnius, dar beprasmiškesnius dalykus. Jie tiesė rankas į priekį ir mėgino jas suglausti taip, kad

liestųsi pirštų galai; iš pradžių taip darė atmerktomis akimis, paskui vieną akį užmerkę. Kai kuriuos beždžionžmogius paslaptingoji jėga vertė žiūrėti į keistas liniuotas figūras kristalo gilumoje, kurios nepaliaujamai skilo į vis smulkesnes ir smulkesnes dalis, kol pagaliau jų linijos susiliedavo į pilkas, raibuliuojančias dėmes. O ausyse visiems skambėjo įvairaus aukštumo vienbalsiai gryni garsai, kurie staigiai nutrūkdavo ties girdimumo riba.

Kai atėjo Mėnulio Sekėjo eilė, jis beveik neišsigando. Jam tik buvo apmaudu, jaučiant, kaip trūkčioja raumenys ir juda kūnas, pasiduodamas svetimai valiai.

Pats nesuprasdamas kodėl, jis pasilenkė ir paėmė nedidelį akmenį. Atsitiesęs išvydo, jog vaizdas kristalo viduje pasikeitė.

Permainingi raštai ir mirgančios geometrinės figūros išnyko. Jų vietoje atsirado juodas nedidelis skridinys, o aplinkui jį keli koncentriniai ratai.

Paklusdamas nebyliems įsakymams, atėjusiems į jo smegenis, jis nevikriai užsimojo ir sviedė akmenį. Bet prametė pro šalį daugiau kaip per metrą.

Pabandyk dar sykį, nuskambėjo smegenyse komanda. Mėnulio Sekėjas apsidairė ir surado dar vieną akmenį. Šįkart pataikė į monolitą, kuris atsiliepė skardžiu varpo gaudesiu. Iki centro, žinoma, buvo toli, tačiau taiklumas pagerėjo.

Ketvirtuoju bandymu jis kliudė taikinį vos per keletą centimetrų nuo juodojo skridinio. Neapsakomai didelis, kone seksualinis pasitenkinimas užliejo jam krūtinę. Paskui valdingoji jėga apleido jį; jis nebejuto jokio akstino ką nors daryti, o tik stovėjo ir laukė, kas bus toliau.

Taip, vienas po kito, buvo išmėginti visi. Kai kurie savo užduotis įvykdė, tačiau daugumai nepasisekė, ir visiems buvo atlyginta pagal nuopelnus: vieni suvirpėjo iš malonumo, kiti — iš skausmo.

Dabar didysis monolitas stūksojo, nelyginant šviesos luitas, uždėtas ant supančios tamsos, ir iš jo sklido tik ramus vienodas švytėjimas. Tarytum nubudę iš miego, beždžionžmogiai krestelėjo galvas ir patraukė taku link savo būstų. Jie ėjo atgal nesižvalgydami, nesistebėdami keistu švyturiu, rodančiu kelią į jų pastogę — ir į ateitį, tuomet dar nežinomą net žvaigždėms.

3. AKADEMIJA

Mėnulio Sekėjas ir jo gentainiai visiškai pamiršo, ką buvo regėję, vos tik kristalas liovėsi valdęs jų sąmonę ir tyręs jų kūnus. Sekantį rytą, eidami ieškoti maisto, jie praėjo pro jį net nežvilgtelėję: jis jau tapo nepastebima juos supančios aplinkos dalimi. Jis jiems — ne maistas, o jie — jam; visa kita neturėjo jokios reikšmės.

Apačioje prie upokšnio Anie, kaip visuomet, šūkaliojo savo bejėgiškus grasinimus. Jų vadoklis — vienausis beždžionžmogis, tokio pat ūgio ir amžiaus, kaip Mėnulio Sekėjas, tik dar liesesnis,— netgi ryžosi nedideliam išpuoliui: pasileido genties teritorijos link, garsiai staugdamas ir mostaguodamas rankomis, kad įbauginus priešą ir padrąsinus save patį. Upokšnio vanduo niekur nesiekė aukščiau kelių, bet juo toliau Vienausis brido nuo savo kranto, tuo jam darėsi neramiau ir baisiau. Neilgai trukus, jis sulėtino žingsnį, stabtelėjo ir galop nepaprastai iškilniai nustypino atgal, pas savo bendrus.

Daugiau nieko ypatingo tą dieną neįvyko. Gentis surado užtektinai maisto, išgyveno dar vieną parą, ir niekas nenumirė.

O vakare, skleisdamas pulsuojančią šviesą ir garsą, jų vėl laukė kristalas. Tačiau šį kartą jis buvo paruošęs jiems visai kitokią programą.

Kai kuriuos beždžionžmogius kristalas paliko ramybėje — jis tartum sutelkė visą dėmesį į daugiausia vilčių teikiančius individus. Pastarųjų tarpe buvo ir Mėnulio Sekėjas; jis vėl pajuto smalsius čiuptuvėlius naršant po giliausius jo smegenų vingius. Paskui prasidėjo vizijos.

Gal būt, jis regėjo jas kristalo viduje, o gal savo galvoje. Šiaip ar taip, Mėnulio Sekėjui šie vaizdai atrodė visiškai tikroviški. Tik kažkodėl įprastinis automatiškas impulsas — vyti svetimus lauk iš savo teritorijos — buvo užslopintas.

Jis išvydo ramią šeimą, beveik tokią pat, kaip jo gentainių šeimos, tik vienas daiktas skyrėsi. Nežinia iš kur atsiradę patinas, patelė ir dvejetas vaikų buvo sotūs, įmitę; glotnūs jų kailiai žvilgėte žvilgėjo — tokio palaimingo gyvenimo Mėnulio Sekėjas niekada nė vaizduoti neįsivaizdavo. Jis nejučiomis palietė savo barkšančius šonkaulius; anų šonkaulius dengė riebalų

raukšlės. Drybsodami ties urvo anga ir aiškiai viskuo patenkinti, jie kartkartėm tingiai apsiversdavo nuo vieno šono ant kito, o stambusis patinas su malonumu garsiai atsiriaugėdavo.

Šitai truko apie penketą minučių, o paskui reginys staiga išnyko. Vien tik plevenantys kristalo kontūrai švytėjo tamsoje. Mėnulio Sekėjas pasipurtė, lyg iš miego nubudęs, ūmai susivokė, kur esąs, ir nuvedė savo būrį atgal į urvus.

Jis neįstengė sąmoningai prisiminti to, ką buvo regėjęs, tačiau tą naktį, kai paniuręs sėdėjo prie savo olos ir jautria ausimi gaudė aplinkinio pasaulio šlamesius, jis patyrė pirmąsias naujo ir galingo jausmo apraiškas. Tai buvo miglotas nenusakomas pavydas, o gal nepasitenkinimas gyvenimu. Jis nė manyti nenumanė, iš kur šis jausmas, ir juo labiau — kaip jį numaldyti, tačiau nerimas įsigraužė į jo širdį, ir tai reiškė pirmą nedidelį žingsnį į sužmogėjimą.

Daugelį vakarų Mėnulio Sekėjas regėjo tą įsiganiusių beždžionžmogių ketvertą, kol pagaliau ėmė pagiežingai jais gėrėtis, ir dėl to amžinas alkis jį kamavo dar smarkiau. Pats reginys savaime nebūtų jo taip paveikęs — tam dar reikėjo sustiprinti jo suvokimo galią. Pastaruoju metu Mėnulio Sekėjo gyvenime atsirado spragų; tų laikotarpių jis niekad neprisimins — tuomet jo primityvių smegenų atomai buvo pertvarkomi į naujas struktūras. Jeigu jam lemta išlikti gyvam, šios struktūros bus įamžintos — genai jas perduos ateities kartoms.

Tai buvo lėtas, smulkmeniškas darbas, tačiau kristaliniam monolitui netrūko kantrybės. Nei šis, nei panašūs į jį monolitai, išsibarstę po pusę žemės rutulio, nė nesitikėjo, jog pavyks visi eksperimentai su šimtais įvairių genčių. Tačiau ką reiškia šimtas pralaimėjimų, jei viena vienintelė sėkmė galėjo pakeisti visos planetos likimą!

Ligi sekančios jaunaties gentyje vienas gimė, o du numirė. Viena mirtis buvo įprasta — nuo bado, antroji ištiko prie monolito vakarinio ritualo metu: vienas beždžionžmogis, mėgindamas palengva sudurti dvi uolos skeveldras, staiga krito negyvas. Kristalas akimirksniu užgeso, ir gentį užbūrę kerai išsisklaidė. Tačiau kritęs beždžionžmogis neatsipeikėjo, o kitą rytą, suprantama, jo kūno nebebuvo.

Sekantį vakarą seansas neįvyko — kristalas analizavo savo klaidą. Tirštėjant sutemoms, gentis prarisnojo pro šalį, net ne-

žvilgtelėjusi jo pusėn. Bet praėjo dar viena para, ir kristalas vėl buvo pasiruošęs susitikti su jais.

Ir vėl pasirodė įmitusių beždžionžmogių ketveriukė, tačiau šį kartą jie darė nuostabius dalykus. Mėnulio Sekėją ėmė krėsti nesuvaldomas drebulys, jam rodėsi, kad nuo įtampos tuoj pliš galva, norėjosi užsimerkti ir nežiūrėti. Bet negailestingoji jėga laikė pavergusi jo protą ir vertė išmokti pamoką iki galo, nors prieš ją kilo visi jo instinktai.

Šie instinktai ištikimai tarnavo jo protėviams šilto lietaus ir vešlios augmenijos epochoje, kai maisto galėjai surasti visur, tik imk ir skink. Tačiau laikai pasikeitė, ir paveldėta senoji išmintis virto beprotybe. Beždžionžmogiai turėjo prisitaikyti arba žūti, kaip pražuvo anksčiau už juos gyvenę milžiniški žvėrys, kurių kaulai trūnijo klintinių kalvų gelmėse.

Ir Mėnulio Sekėjas žiūrėjo nė nemirksėdamas į kristalinį monolitą, o jo smegenys pasidavė vis dar neryžtingoms manipuliacijoms. Kartais jam darėsi bloga, alkis kamavo be atvangos, o rankos nesąmoningai kartojo judesius, kurie nulems naująjį jo gyvenimo būdą.

Kai laukinių kiaulių banda šniokštuodama ir kriuksėdama persirito skersai genties tako, Mėnulio Sekėjas staiga apmirė vietoje. Paprastai kiaulės ir beždžionžmogiai nekreipdavo dėmesio vieni į kitus, kadangi jų interesai niekur nesusikirsdavo. Kaip dauguma gyvūnų, kurie nesivaržė dėl to paties maisto, jie lenkdavosi vieni kitų.

Bet dabar Mėnulio Sekėjas žiūrėjo į bandą ir neryžtingai trypčiojo vietoje, draskomas jausmų, kurių pats neįstengė suprasti. Paskui, tarsi sapnuodamas, pasilenkė ir ėmė grabalioti po žemę — jis nebūtų galėjęs paaiškinti, ko ten ieško, net jei būtų mokėjęs kalbėti. Jis tai sužinos, kai pamatys reikalingą daiktą.

Tai buvo sunkus aštriabriaunis delno ilgumo akmuo — ne itin parankus, bet nieko, tiks. Mėnulio Sekėjas užsimojo, apsuko virš galvos lanką, stebėdamasis padidėjusiu rankos svoriu, ir su pasitenkinimu pajuto savo jėgą ir galybę. Jis pradėjo eiti link artimiausio gyvulio.

Ten buvo jaunas paršiukas, kvailokas, matuojant netgi kiaulių proto matu. Jis probėgšmais žvilgtelėjo į besiartinantį bež-

džionžmogį, tačiau laiku nepasisergėjo. Argi verta įtarinėti šiuos nepavojingus padarus kokiais nors kėslais? Ir jis toliau knaisiojo sau šaknis, bet Mėnulio Sekėjas akmeninio kirvuko smūgiu užtemdė miglotą jo sąmonę. Kitos kiaulės tebesiganė, lyg nieko nebūtų atsitikę — taip greitai ir negirdimai įvyko galvažudystė.

Kiti beždžionžmogiai buvo sustoję pažiopsoti ir dabar susižavėję ir nustebę susigrūdo aplink Mėnulio Sekėją ir jo auką. Staiga vienas pakėlė kraujuotą akmenį ir ėmė juo talžyti užmuštą paršelį. Čiupę po ranka pasitaikiusius akmenis ir lazdas, prie jo prisijungė ir likusieji; netrukus iš gyvulio beliko kruvina košė.

Tuomet jiems pasidarė nuobodu. Vieni nukiūtino šalin, kiti neryžtingai mindžikavo aplink sumaitotą grobį, ir nuo jų sprendimo priklausė pasaulio ateitis. Praėjo stebėtinai daug laiko, kol viena žindanti patelė ėmė laižyti skaisčiai raudoną akmenį, kurį turėjo rankose.

Bet dar daugiau laiko praėjo, kol Mėnulio Sekėjas, nepaisant viso to, kas jam buvo parodyta, galutinai įsisąmonino, jog nuo šiol jam niekada nebeteks badauti.

4. LEOPARDAS

Įrankiai, kuriais naudotis juos suprogramavo kristalas, buvo visiškai paprasti, o visgi galėjo pakeisti šį pasaulį ir padaryti beždžionžmogius jo valdovais. Pats primityviausias įrankis — sugniaužtas saujoje akmuo — daug kartų padidindavo smūgio jėgą. Po jo sekė kaulinis brūklys — jis prailgindavo ranką ir padėdavo apsiginti nuo įniršusių žvėrių ilčių bei nagų. Šitais ginklais beždžionžmogiai galėjo nudobti visus maistui tinkamus gyvūnus, kurių savana knibždėte knibždėjo.

Tačiau jiems reikėjo ir kitokių įnagių, nes dantimis ir nagais jie negalėjo išdoroti stambesnių nei triušiai gyvulių. Laimė, gamta juos aprūpino tobulais instrumentais; betrūko tik nuovokos juos surasti ir panaudoti.

Visų pirma jiems buvo patiektas nedailus, bet labai patogus peilis arba piūklas, ir šis modelis — antilopės apatinis žandi-

kaulis su visais dantimis — puikiai tarnaus jiems tris milijonus metų. Jis iš esmės nepasikeis, kol pasirodys plienas. Kitas įnagis — yla, kartais atstojanti durklą,— gazelės ragas ir pagaliau grandyklė — bet kurio smulkesnio gyvūno žandikaulis.

Akmens kuoka, dantų piūklas, rago durklas, kaulinė grandyklė — štai tie nustabūs išradimai, be kurių beždžionžmogiai nebūtų galėję išgyventi. Netrukus jie pripažins šiuos įrankius galybės simboliais, kokiais jie iš tiesų ir buvo, tačiau praeis dar daug laiko, kol jų nevikrios rankos išmoks — arba panorės — jais naudotis.

Galimas daiktas, ilgainiui jie ir patys būtų priėję tą nepaprastą, stulbinančią mintį: gamtos sukurtus ginklus vartoti kaip dirbtinius įrankius. Tačiau aplinkybės klostėsi jiems nepalankiai, ir netgi dabar daugybė nesėkmių jų tykojo ateities amžiuose.

Beždžionžmogiams buvo duota proga išlikti gyviems. Daugiau jiems tokios progos nepasitaikys. Savo likimą jie laikė, tikrąja žodžio prasme, savo rankose.

Mėnuliai patekėdavo ir nusileisdavo; vaikai gimdavo ir kartais išlikdavo gyvi; nukaršę bedančiai trisdešimtmečiai mirdavo; naktimis leopardas atsiimdavo savo duoklę; Anie kasdien grūmodavo anapus upokšnio... o gentis klestėjo. Per vienui vienerius metus Mėnulio Sekėjas ir jo gentainiai neatpažįstamai pasikeitė.

Jie pasirodė beesą geri mokiniai; dabar jau sugebėjo naudotis visais jiems patiektais įnagiais. Alkio jie daugiau nebekentė ir išvis baigė jį užmiršti. Teisybė, laukinės kiaulės labai išbaikštėjo, bet lygumoje ganėsi tūkstančiai gazelių, antilopių ir zebrų. Visi šie ir daugelis kitų gyvių tapdavo tų pradedančiųjų medžiotojų grobiu.

Dabar, kai beždžionžmogiai nebebuvo apdują nuo amžino badmiriavimo, jiems atlikdavo laiko poilsiui ir netgi primityviam mąstymui. Savo naująjį gyvenimo būdą jie priėmė kaip savaime suprantamą dalyką ir visai jo nesiejo su monolitu, kuris vis dar tebestūksojo šalia tako, vingiuojančio link upės. Jeigu jiems nors kartą būtų dingtelėjęs į galvą klausimas, iš kur radosi laimingos jų gyvenimo permainos, jie, ko gero, būtų

ėmę didžiuotis, jog visa tai pasiekę savo jėgomis. Tiesą sakant, jie jau buvo pamiršę, kad galima gyventi kitaip.

Tačiau tobulų utopijų nebūna, tad ir ši turėjo porą esminių ydų. Pirmoji — plėšikaujantis leopardas, kuris, rodės, dar labiau pamėgo beždžionžmogius, kai šie nusipenėjo. Antroji — gentis anapus upės: Anie irgi laikėsi gyvi, vis nepasidavė bado mirčiai.

Leopardo problema netrukus išsisprendė, dalinai atsitiktinumo dėka, dalinai dėl rimtos, beveik lemtingos Mėnulio Sekėjo klaidos. Beje, tuomet ta mintis jam pasirodė tokia puiki, kad jis net leidosi šokti, ir kažin ar vertėjo jį kaltinti dėl to, kad nenumatė visų galimų pasekmių.

Tarpais genčiai dar pasitaikydavo juodų dienų, nors pražūtis daugiau nebegrėsė. Kartą jiems nepasisekė nieko sumedžioti, ir vakarėjant Mėnulio Sekėjas vedė nuvargusius ir suirzusius beždžionžmogius namo. Priešaky jau pradėjo matytis urvai, ir čia, prie pat savo namų slenksčio, jie aptiko retą gamtos dovaną.

Šalia tako gulėjo didelė antilopė. Ji buvo nusilaužusi pirmutinę koją, tačiau dar turėjo sveikatos, ir šakalai ratu stovėjo atokiai, kad nepasiektų aštrūs kaip durklas ragai. Jie nesiskubino, žinojo, jog laikas dirba jų naudai.

Bet jie buvo pamiršę galimus varžovus ir, prisiartinus beždžionžmogiams, piktai urzgėdami pasitraukė. O šie iš pradžių taip pat laikėsi atokiai nuo pavojingųjų ragų, bet paskui, apsiginklavę akmenimis ir kuokomis, pradėjo puolimą.

Puolimas buvo ne itin gerai organizuotas ir darnus; kai pagaliau vargšas gyvulys atidavė dvasią, jau beveik sutemo, ir šakalai vėl padrąsėjo. Baimės ir alkio kankinamas Mėnulio Sekėjas tik dabar suprato, kad visos jų pastangos gali nueiti niekais. Ilgiau pasilikti čia buvo pernelyg rizikinga.

Ir tada — ne pirmą ir ne paskutinį kartą — jis įrodė savo genialumą. Įtempęs visas proto galias, jis pamatė užmuštąją antilopę saugioje vietoje — savo urve! Ir pradėjo vilkti ją skardžio link, o kiti, suvokę jo ketinimus, puolė jam padėti.

Kad jis būtų žinojęs, koks tai sunkus darbas, niekad nebūtų jo ėmęsis. Jei ne didelė jo paties fizinė jėga ir miklumas, paveldėtas iš medžiuose gyvenusių protėvių, jis niekaip nebūtų užtempęs grobio į statų šlaitą. Kelissyk, bejėgiškai kūkčiodamas, jis norėjo pamesti antilopę pusiaukelėje, tačiau užsispyri-

mas, nė kiek ne mažesnis už alkį, ginė jį pirmyn. Kiti tai padėdavo jam, tai trukdydavo, o dažniausiai jie tiesiog painiojosi po kojomis. Tačiau kai vakaro danguje išblėso paskutiniai saulėlydžio atšvaitai, darbas buvo atliktas — sumaitotą antilopę įtempė per aukštą slenkstį į urvą, ir prasidėjo puota.

Po keleto valandų Mėnulio Sekėjas nubudo, nors alkis jo nekamavo. Pats nesuprasdamas kodėl, atsisėdo nakties tamsoje tarp tysančių sočių beždžionžmogių ir įsiklausė.

Jis negirdėjo nieko, išskyrus sunkų miegančių alsavimą; rodės, visas pasaulis miega. Ties urvo anga ryškioje aukštai kabančio mėnulio šviesoje tarytum kaulai bolavo uolos. Apie jokį pavojų nekilo net mintis.

Ir staiga tolumoje šlaitu nuriedėjo akmenėlis. Įveikęs baimę, Mėnulio Sekėjas prišliaužė prie urvo angos ir smalsiai pažvelgė žemyn.

Kai išvydo, kas ten, iš siaubo stingte sustingo ir keletą akimirksnių negalėjo nė krustelti. Už dešimties žingsnių tiesiai į jį dėbsojo dvi auksu žibančios akys; jos taip jį pakerėjo, kad jis beveik pamiršo už jų slypintį lankstų, dėmėtą kūną, tyliai liuoksintį nuo akmens ant akmens. Dar niekada leopardas nebuvo taip aukštai užsigavęs. Šį sykį jis aplenkė žemutinius urvus, nors puikiai žinojo, kas ten gyvena. Dabar jį masino kitas grobis; jis sekė pėdsaku, kurį mėnesienos užlietoje atšlaitėje paliko kraujo lašai.

Po kelių sekundžių nakties tylą sutrikdė išgąstingi beždžionžmogių šauksmai iš viršutinio urvo. Leopardas įnirtingai suriaumojo — netikėtai užpulti nepavyks. Tačiau trauktis jis nemanė, nes žinojo, kad čia jam nėra ko bijoti.

Jis užkopė prie urvo landos ir valandėlę stabtelėjo siauroje aikštelėje. Visur tvyrojo kraujo kvapas, žadindamas bukoje ir nuožmioje jo galvoje vieną nenumaldomą troškimą. Nedvejodamas žvėris be garso žengė į vidų.

Tai buvo jo pirmoji klaida — po ryškios mėnulio šviesos urvo tamsa apakino netgi naktį puikiai matančias akis. Beždžionžmogiai jį matė geriau, negu jis juos, vien dėl to, kad jo siluetas ryškėjo šviesesniame angos fone. Jie, be abejo, buvo mirtinai išsigandę, tačiau nebe tokie bejėgiai, kaip anksčiau.

Riaumodamas ir plakdamas uodega žemę, leopardas akiplėšiškai įsiveržė į urvą, ieškodamas gardaus grobio, kuris jį čionai atviliojo. Atviroje vietoje jis būtų lengvai pasiekęs savo

tikslą. Tačiau nūnai prispirtus prie sienos beždžionžmogius neviltis paskatino ryžtis negirdėtai drąsiam žingsniui. Ir pirmąkart gyvenime jie turėjo priemonių padaryti tai, ką sumanė.

Smarkus smūgis į galvą apsvaigino leopardą, ir jis pajuto kažin ką negera. Grybštelėjo priešakine letena ir išgirdo agonišką klyksmą, kai nagais perskrodė kažkieno gyvą kūną. Bet staiga aštrus skausmas pervėrė jį patį — kažkoks smailus daiktas įsmigo jam į šoną, po to dar ir dar kartą. Jis žaibiškai apsisuko, ketindamas trenkti neaiškiems šešėliams, kurie šaižiai spygaudami blaškėsi aplinkui.

Vėl baisus smūgis, šįsyk per snukį. Kažkokia balta dėmė sušmėžavo jam prieš akis, bet iltys tik kaukštelėjo ir nuslydo per negyvą kaulą. Ir tada atsitiko pats gėdingiausias dalykas — jį taip trūktelėjo už uodegos, kad vos jos neišrovė.

Leopardas vėl staigiai apsigręžė ir tėškė savo beprotiškai drąsų kankintoją į urvo sieną. Tačiau kad ir kaip daužėsi, negalėjo išvengti smūgių krušos, kuria jį apibėrė primityvūs įnagiai, valdomi nevikrių, bet stiprių rankų. Jo riaumojimas, iš pradžių reiškęs skausmą, pasidarė kupinas baimės, o galiausiai aklo siaubo. Negailestingasis medžiotojas dabar pats tapo auka ir beviltiškai stengėsi išgelbėti savo kailį.

Ir tada jis padarė antrąją klaidą: iš išgąsčio ir nuostabos jis pamiršo, kur esąs. O gal pasipylę ant galvos smūgiai jį apkvaišino ar net apakino. Šiaip ar taip, jis galvotrūkčiais šoko iš urvo. Ir pasigirdo klaikus riksmas — bejėgiškai vartaliodamasis ore, leopardas krito žemyn. Beždžionžmogiams pasirodė, jog praėjo amžinybė, kol jie išgirdo duslų žnektelėjimą. Žvėris trenkėsi į kyšulį šlaito viduryje; subrazdėjo riedantys akmenėliai, ir vėl viskas nurimo.

Apsvaigintas pergalės, Mėnulio Sekėjas dar ilgai murmuliavo ir šokinėjo prie urvo angos. Jis aiškiai jautė, kad pasaulyje viskas pasikeitė, kad nuo šiol jis nebebus bejėgė priešiškų jėgų auka.

Galiausiai jis įlindo į urvą ir pirmąsyk gyvenime išmiegojo visą naktį, nė karto neprabusdamas.

Rytą jie rado leopardą uolos papėdėje. Ne iš karto išdrįso prisiartinti prie nugalėtos pabaisos, nors ir žinojo, kad ji nebe-

gyva; tačiau, neilgai trukus, prislinko arčiau ir ėmė darbuotis savo kauliniais peiliais bei piūklais.

Darbas buvo išties nelengvas, ir medžioklėn tą dieną jie nebeišėjo.

5. SUSITIKIMAS AUŠTANT

Blyškioje rytmečio šviesoje vesdamas savo būrį prie upokšnio, Mėnulio Sekėjas neryžtingai stabtelėjo pažįstamoje vietoje. Jis žinojo, kad čia kažko trūksta, tačiau ko,— niekaip negalėjo prisiminti. Beje, jis nelabai ir stengėsi išspręsti tą galvosūkį, kadangi šį rytą jam rūpėjo daug svarbesni dalykai.

Milžiniškas kristalo luitas dingo taip pat paslaptingai, kaip ir atsirado, nelyginant žaibas ir griaustinis, debesys ar saulės užtemimai. Mėnulio Sekėjas niekada daugiau jo neprisiminė, nes jis nugrimzdo į praeitį, kuri beždžionžmogiams neegzistavo.

Jis niekada nesužinos, ką jam padarė tas luitas, ir nė vienas iš jo gentainių, susigrūdusių aplinkui ryto migloje, net nepasidomėjo, kodėl jis stabtelėjo čia ant tako, vedančio link upės.

Stovėdami savo krante, už niekieno neperžengtos ribos, Anie iš tolo pamatė Mėnulio Sekėją ir kokį dešimt jo bendrų — tartum atgijusį frizą auštančio dangaus fone. Kaip ir kiekvieną dieną jie tuoj pradėjo šaukti ir grasinti, bet šį kartą nesulaukė jokio atsakymo.

Ramiai, ryžtingai ir, svarbiausia, tylėdamas Mėnulio Sekėjas su savo būriu nusileido nuo neaukštos paupio kalvos; jiems prisiartinus, Anie ūmai nuščiuvo. Jų ritualinį įniršį užgožė vis didėjanti baimė. Jie neaiškiai nujautė, jog kažkas įvyko, jog šiandieninis susitikimas visai kitoks, nei ankstesni. Kauliniai brūkliai ir peiliai, kuriais buvo ginkluoti Mėnulio Sekėjo bendražygiai, jų nėmaž nebaugino — jie nesuprato, kam šie įnagiai. Tik žinojo, kad kiekvienas jų priešininkų žingsnis yra kupinas ryžto ir grėsmės.

Prie pat vandens Mėnulio Sekėjas sustojo, ir Anie kiek padrąsėjo. Kartu su Vienausiu jie pusbalsiu vėl pradėjo šūkaloti.

Tačiau po keleto akimirkų išvydo tokį baisų reginį, kad jiems net žadą užgniaužė.

Mėnulio Sekėjas staiga iškėlė abi rankas aukštyn, parodydamas Aniems savo nešulį, kurį iki šiol slėpė plaukuoti jo bendrų kūnai. Jis laikė rankose storą šaką, o ant jos buvo pamauta kraujais aptekusi leopardo galva. Į plačiai pražiotus nasrus buvo įspraustas šakalys, didžiulės iltys šiurpiai bolavo pirmuose tekančios saulės spinduliuose.

Dauguma Anų taip persigando, jog negalėjo nė krustelti, tačiau kai kurie ėmė lėtai, klupinėdami trauktis atgal. To Mėnulio Sekėjui ir tereikėjo. Vis dar laikydamas sudarkytą savo grobį virš galvos, jis žengė į upokšnį. Kiek padelsę, iš paskos subrido ir kiti.

Kai Mėnulio Sekėjas pasiekė priešingą krantą, Vienausis tebestovėjo toje pačioje vietoje. Gal būt, jis buvo per drąsus arba per kvailas, kad nebėgo, o gal negalėjo patikėti, jog tokia šventvagystė išvis įmanoma. Bailys ar didvyris — galų gale tai neturėjo jokios reikšmės; kraupiai išsišiepęs leopardo snukis suknežino jam kiaušą, o jis taip nieko ir nesuprato.

Klykdami iš siaubo, Anie paspruko ir išsislapstė brūzgynuose; tačiau po kiek laiko jie vėl sugrįš ir netrukus visiškai užmirš savo žuvusį vadą.

Keletą akimirkų Mėnulio Sekėjas stovėjo suglumęs prie savo naujos aukos, stengdamasis perprasti keistą ir nuostabų dalyką: negyvas leopardas vis dar gali žudyti! Jis stovėjo ir mąstė. Dabar jis buvo pasaulio valdovas, tik nelabai žinojo ką veikti toliau.

Bet jis ką nors sugalvos.

6. ŽMOGAUS RAIDA

Žemėje pasirodė nauji gyviai; iš Afrikos vidurio jie lėtai plito po visą planetą. Kol kas jie buvo tokie neskaitlingi, jog neįdėmus tyrinėtojas tikriausiai būtų juos pražiūrėjęs tarp milijardų visokiausių padarų, kurių knibždėjo ir sausuma, ir vandenys. Jokie ženklai dar nerodė, kad naujoji giminė suklestės

ar bent išliks gyva: šiame pasaulyje, kur išnyko tiek daug galingesnių gyvūnų, žmogaus likimas tebekybojo ant plauko.

Per šimtą tūkstančių metų, kurie praslinko po kristalų nusileidimo Afrikoje, beždžionžmogiai neišrado nieko nauja. Tačiau jie patys ėmė keistis ir įsigijo tokių įgūdžių, kokių neturėjo joks kitas sutvėrimas. Kaulinės kuokos prailgino jų rankas ir keleriopai padidino jėgą; dabar jie galėjo atsiginti nuo plėšrūnų, su kuriais jiems tekdavo varžytis dėl maisto. Iš silpnesnių mėsėdžių jie mokėdavo atimti grobį, stipresni jų privengdavo, o kartais dargi turėdavo bėgti.

Stambūs beždžionžmogių dantys ilgainiui smulkėjo, nes dabar nebebuvo taip reikalingi, kaip anksčiau. Kai kada juos pakeisdavo aštriabriaunis akmuo, kuriuo buvo galima rausti valgomąsias šaknis, piaustyti kietą mėsą bei sausgysles, ir šitai turėjo aibę svarbių padarinių. Kai dantys nudildavo ar išlūždavo, beždžionžmogiams nebegrėsė bado mirtis — netgi patys paprasčiausi įrankiai galėjo prailginti jų gyvenimą daugeliu metų. O trumpėjant iltims, keitėsi jų veido sandara; nebe taip atsikišusi tapo viršutinė lūpa, sumažėjo apatinis žandikaulis, ir burna galėjo ištarti daugiau įvairesnių garsų. Kol jie ims kalbėti, praeis dar milijonas metų, bet pirmieji žingsniai ta kryptimi jau buvo žengti.

O paskui ėmė keistis ir juos supantis pasaulis. Tarsi keturios didžiulės bangos, viena nuo kitos nutolusios per du šimtus tūkstančių metų, nusirito per Žemę ledynmečiai, palikę pėdsakus visoje planetoje. Už atogrąžų ribos ledynai nugalabijo visus, kurie pernelyg anksti paliko savo senolių tėvynę; visur jie atsijojo tuos, kurie nesugebėjo prisitaikyti prie naujųjų sąlygų.

Ledynams ištirpus, nebeliko nė daugelio ankstyvųjų Žemės gyventojų, tame tarpe ir beždžionžmogių. Tačiau, skirtingai nuo kitų gyvūnų, jie paliko savo ainius, — jie neišmirė, o tik pasikeitė. Jų rankomis padirbti įrankiai perdirbo juos pačius.

Vartodamos kuokas ir titnaginius peilius, jų rankos įgijo tokį miklumą, kokiu nepasižymėjo joks kitas gyvis, ir dėl to jie galėjo pasidaryti dar tobulesnius įrankius, kurie savo ruožtu toliau lavino jų galūnes ir smegenis. Tai buvo savaime greitėjantis, smarkėjantis procesas, ir galų gale jis sukūrė Žmogų.

Pirmieji tikri žmonės naudojosi ne ką geresniais įnagiais, negu tie, kuriuos prieš milijoną metų turėjo jų protėviai, tik kur kas geriau mokėjo juos vartoti. Be to, nežinia kada, ne-

atmenamais laikais, jie išrado patį svarbiausią įrankį, nematomą ir neapčiuopiamą. Jie išmoko kalbėti ir taip laimėjo pirmąją didžią pergalę prieš Laiką. Dabar kiekviena karta galėjo perduoti savo žinias palikuonims, ir kiekvienas naujas amžius perimdavo ankstesniųjų patyrimą.

Priešingai gyvuliams, kurie pažinojo tik dabartį, Žmogus įgijo praeitį ir pradėjo ieškoti kelių į ateitį.

Jis taipogi mokėsi žaboti gamtos jėgas; sutramdęs ugnį, padėjo kertinį akmenį technikai ir toli pralenkė gyvių pasaulį, iš kurio pats buvo kilęs. Akmenį pakeitė žalvaris, o žalvarį — geležis. Medžioklę išstūmė žemdirbystė. Gentis davė pradžią kaimui, kaimas peraugo į miestą. Žmogus išmoko įamžinti kalbą tam tikrais ženklais akmenyje, molyje, papiruse. Paskui jis sugalvojo filosofiją ir religiją. Ir — gal būt, ne be pagrindo — apgyvendino dangų dievais.

Jo kūnas darėsi vis bejėgiškesnis, o ginklai vis baisesni. Iš akmens, žalvario, geležies ir plieno jis prisigamino visokių duriančių ir piaunančių įnagių ir gana greitai išmoko nukauti savo aukas iš tolo. Ietis, lankas, patranka ir galiausiai valdomieji sviediniai davė jam į rankas galingus, bet ne visagalius ginklus.

Be šių ginklų, nors dažnai nukreiptų prieš save patį, Žmogus niekada nebūtų užkariavęs savo pasaulio. Į juos jis įdėjo visą protą ir širdį, ir jie ilgus amžius jam gerai tarnavo.

Tačiau dabar tie patys ginklai ėmė grasinti žmogui pražūtimi.

II. TMA—I

7. SPECIALUS REISAS

Kad ir kiek sykių paliktum Žemę, pamanė daktaras Heivudas Floidas, visada jaudiniesi taip pat, kaip pirmąjį. Kartą jis buvo Marse, triskart Mėnulyje, o į įvairias kosmines stotis skraidė taip dažnai, kad jau seniai liovėsi skaičiavęs. Ir vis dėlto dabar, artėjant startui, jis pajuto kylančią įtampą ir baimingą šiurpulį,— taip, jis nerimastavo, tarsi naujokas prieš pirmąjį kosminį krikštą.

Reaktyvinis lėktuvas, atskraidinęs jį čionai iš Vašingtono po vidurnaktinio pokalbio su prezidentu, pradėjo staigiai leistis virš vietovės, kurioje galėjai išvysti vieną pažįstamiausių ir vis dėlto labiausiai jaudinančių reginių visame pasaulyje. Čia, Floridos pakrantėje, per dvidešimt mylių driekėsi paminklai dviem pirmosioms Kosminės Eros kartoms. Pietuose raudonais žiburėliais mirkčiojo didžiulių atraminių bokštų siluetai — iš čia „Saturnai" ir „Neptūnai" vedė žmones į tarpplanetines trasas, o nūnai tapo istoriniais paminklais. Prie pat horizonto prožektorių šviesoje sidabru žibėjo paskutinioji raketa „Saturnas-5", saugoma kaip tautos monumentas, kurio pažiūrėti jau du dešimtmečius plūdo minios žmonių. Netoliese, nelyginant milžiniškas piliakalnis, dangaus fone dunksojo masyvus raketų surinkimo korpusas — netgi šiandien tai buvo pats didžiausias statinys Žemėje.

Bet visa tai dabar priklausė praeičiai, o jis lėkė į ateitį. Prieš pat nutūpiant, daktaras Floidas pamatė apačioje daugybę pastatų, ilgą nusileidimo taką, o toliau, lyg tiesus mirtinas randas, plokščią Floridos lygumą kirto gigantiška raketų paleidimo estakada su keliomis lygiagretėmis starto juostomis. Jos gale, tarp mašinų ir kranų, nutviekstas ryškios šviesos, stovėjo kosminis laivas, pasiruošęs šuoliui į žvaigždes. Žaibiškai keičiantis greičiui ir aukščiui, Floidas akimirką prarado perspektyvos jausmą, ir jam pasirodė, jog apačioje regi mažytę sidabrinę muselę, blizgančią kišeninio žibintuvėlio spinduliuose.

Tačiau išvydęs ant žemės triūsiančias miniatiūrines figūrėles, jis vėl atsitokėjo ir prisiminė tikruosius erdvėlaivio matmenis. Atstumas tarp strėliškų sparnų galų siekė arti šešiasdešimt metrų. Ir ši milžiniška mašina — lyg netikėdamas ir kartu šiek tiek išdidžiai pagalvojo Floidas — laukia vien tik manęs. Kiek jis galėjo prisiminti, tai buvo pirmasis kosminis skridimas, kada į Mėnulį bus nugabentas vienui vienas žmogus.

Nors jau buvo antra valanda nakties, einant iš lėktuvo link šviesos užlieto erdvėlaivio „Orionas-3", daktarą Floidą apstojo būrys reporterių ir televizijos operatorių. Kai kuriuos jis pažino iš matymo — spaudos konferencijos jam, Nacionalinės astronautikos tarybos pirmininkui, buvo neatskiriama kasdienio gyvenimo dalis. Nei laikas, nei vieta netiko pokalbiams, galų gale, jis neturėjo, ko jiems pasakyti, tačiau buvo svarbu neįžeisti masinės informacijos atstovų.

— Daktare Floidai! Aš Džimas Forsteris iš „Associated News". Ar negalėtumėte tarti keleto žodžių apie savo skridimo tikslą?

— Deja, negaliu.

— Bet juk prieš kelias valandas jūs kalbėjotės su prezidentu, ar ne? — paklausė pažįstamas balsas.

— A, sveikas, Maikai. Manau, kad jus be reikalo ištraukė iš lovos. Jokių komentarų nebus.

— Tai gal jūs bent patvirtinsite arba paneigsite gandus apie kažkokią Mėnulyje kilusią epidemiją? — pasiteiravo vienas televizijos reporterių, bėgdamas šalia Floido ir nė akimirksnį nenukreipdamas nuo jo savo portatyvinės telekameros objektyvo.

— Labai gaila, bet nieko negaliu pasakyti, — purtydamas galvą atsakė Floidas.

— O kaip dėl karantino?— paklausė kitas reporteris.— Kada jį atšauks?

— Komentarų nebus.

— Daktare Floidai,— kategorišku tonu kreipėsi į jį labai ryžtinga kresna dama iš vieno laikraščio,— kuo paaiškinti visišką informacinių laidų iš Mėnulio nutraukimą? Ar tai siejasi su politine padėtimi?

— Kokia politine padėtimi?— šaltai pasiteiravo Floidas.

Žurnalistų grupėje nuskambėjo pašaipus juokas, ir, Floidui peržengus draudžiamą barjerą įlaipinimo bokšte, kažkas šūktelėjo:

— Laimingos kelionės, daktare!

Kiek jo atmintis siekė, ta „padėtis" pernelyg panėšėjo į nuolatinę krizę. Nuo pereito amžiaus septintojo dešimtmečio pasaulis sprendė dvi viena kitą neigiančias problemas.

Nors priešnėštuminiai vaistai buvo pigūs, patikimi ir oficialiai leisti visų pagrindinių religijų, jie atsirado perdaug vėlai; pasaulio gyventojų skaičius išaugo iki šešių milijardų — trečdalį jų sudarė kinai. Kai kurios autoritarinės valstybės dargi išleido įstatymus, draudžiančius turėti daugiau nei du vaikus, tačiau praktiškai tų įstatymų nepasisekė įgyvendinti, ir todėl netrukus visose šalyse pristigo maisto. Net ir Jungtinėse Valstijose būdavo dienų, kai visi privalėdavo apsieiti be mėsos, o po penkiolikos metų pagal mokslininkų prognozes čia turėjo kilti didelis badas, nepaisant didvyriškų pastangų naudoti produktų gamybai jūrą ir kurti sintetinį maistą.

Glaudus tautų bendradarbiavimas virto būtinybe, bet, kaip ir anksčiau, tebebuvo daugybė sienų ir ribų. Per milijoną metų žmonija menkai tepažabojo savo agresyvius instinktus; trisdešimt aštuonios branduolinės valstybės įtariai stebėjo viena kitą, spręsdamos apie kitų ketinimus iš simbolinių, vien tik politikams suprantamų ženklų. Visas kartu sudėjus, jos turėjo pakankamai sprogmenų sudaužyti į šipulius Žemės plutą. Nors per stebuklą atominiai ginklai dar nebuvo panaudoti, tokia padėtis vargu ar galėjo tęstis amžinai.

Prie įėjimo į saloną jį pasveikino gražutė stiuardesė:

— Labas rytas, daktare Floidai. Aš — mis Simons. Sveikinu jus, atvykus į mūsų laivą, kapitono Tainso ir jo padėjėjo, antrojo piloto Balardo, vardu.

— Dėkoju,— nusišypsojo Floidas, mintyse stebėdamasis, kodėl visų stiuardesių tokie negyvi balsai — visai kaip gidų-automatų.

— Startas po penkių minučių,— pranešė ji, svetingu mostu apvesdama tuščią dvidešimties vietų saloną.— Galite užimti bet kurią vietą, tačiau kapitonas Tainsas pataria jums sėsti į pirmosios eilės krėslą kairėje, prie iliuminatoriaus — iš ten bus patogu stebėti visus pakilimo ir nusileidimo etapus.

— Taip aš ir padarysiu,— atsakė Floidas, eidamas į nurodytą vietą. Stiuardesė dar kiek laiko pamindžikavo prie jo, paskui pasišalino į savo kabiną salono gale.

Floidas patogiai įsitaisė krėsle, užsisagstė diržus ties juosmeniu ir pečiais ir pritvirtino prie gretimo krėslo savo portfelį. Po valandėlės švelniai spragtelėjo garsiakalbis.

— Labas rytas,— nuskambėjo mis Simons balsas.— Mes vykstame trečiuoju specialiu reisu iš Kenedžio kosmodromo į Pirmąją kosminę stotį.

Ji, matyt, nusprendė atlikti savo vieninteliam keleiviui visą priešstartinį ritualą, ir Floidas negalėjo susilaikyti nenusišypsojęs, kai ji nesustodama dėstė toliau:

— Skridimo laikas — penkiasdešimt penkios minutės. Maksimalus pagreitis — 2 g, nesvarumo būklė — trisdešimt minučių. Prašau likti savo vietoje, kol užsidegs saugumo signalas.

Grįžtelėjęs atgal, Floidas sušuko:

— Ačiū!

Jis dar spėjo išvysti kiek sutrikusią, tačiau žavingą šypseną.

Floidas patogiai atsilošė ir atpalaidavo raumenis. Ši kelionė mokesčių mokėtojams kainuos daugiau milijono dolerių. Jeigu išlaidos nepasiteisins, jį atleis iš pareigų. Beje, jis visada galės grįžti į universitetą ir vėl gilintis į planetų kilmės problemas.

— Automatiniai starto mechanizmai įjungti,— prabilo per garsiakalbį kapitonas monotonišku, raminančiu balsu, būdingu radijo ir televizijos diktoriams.— Startas po vienos minutės.

Kaip visuomet, ši minutė prilygo valandai. Floidas staiga prisiminė, kokia milžiniška jėga snaudžia kažkur greta jo, laukdama savo išlaisvinimo. Abiejų raketos pakopų kuro bakuose ir paleidimo katapultos akumuliatorių sistemoje buvo sukaupta vandenilinės bombos energija. Ir ji visa bus išeikvota vien tam, kad nugabentų jį tik už trijų šimtų penkiasdešimt kilometrų nuo Žemės.

Jokių pasenusių skaičiavimų prieš startą, kaip „penki — keturi — trys — du — vienas — nulis": pernelyg jie dirgino žmonių nervus.

— Startas po penkiolikos sekundžių. Jums bus lengviau, jei pradėsite giliai kvėpuoti.

Tai buvo geras patarimas tiek psichologiniu, tiek ir fiziologiniu požiūriu. Kai katapulta ėmė varyti tūkstančio tonų svorio užtaisą Atlanto link, Floidas buvo tiek prisikvėpavęs deguonies, kad jautėsi pasirengęs bet kokiems išbandymams.

Jis nepastebėjo, kada jie atsiplėšė nuo estakados ir pakilo į orą, tačiau, kai raketos suriaumojo su dvigubu įniršiu ir Floidas giliai nugrimzdo į minkštą krėslą, jam pasidarė aišku, jog įsijungė pirmosios pakopos varikliai. Jis mielai būtų žvilgtelėjęs pro iliuminatorių, bet neįstengė nė galvos pasukti. Vis dėlto nejautė nė mažiausio nepatogumo, priešingai, didėjantis pagreitis ir variklių kauksmas jį nuteikė nepaprastai maloniai. Ausyse jam spengė, kraujas tvinkčiojo gyslose, ir seniai jis nebesijautė toks gyvas, kaip dabar. Jis vėl buvo jaunas, jam norėjosi garsiai dainuoti — ir galėjo nė kiek nesivaržyti, nes vis tiek jo niekas nebūtų išgirdęs.

Tačiau pakili nuotaika bematant išblėso, kai jis prisiminė, jog apleidžia Žemę ir visa, ką ten kada nors mylėjo. Apačioje pasiliko trejetas vaikų, prieš dešimtį metų tapusių našlaičiais, kai jo žmona išskrido į tą lemtingą kelionę Europon. Dešimt metų? Negali būti! Taip, jau praėjo dešimt metų... Gal būt, vaikų labui jam reikėjo vesti antrą kartą...

Jis nebūtų galėjęs pasakyti, kiek praėjo laiko, bet slėgis ir triukšmas staiga sumažėjo, ir garsiakalbyje pasigirdo: „Ruošiamės atsiskirti nuo pirmosios pakopos. Dėmesio!"

Floidas pajuto nesmarkų krestelėjimą. Ir tada jam dingtelėjo į galvą Leonardo da Vinčio žodžiai, kuriuos jis kažkada matė ant NASOS patalpų sienos:

DIDIS PAUKŠTIS NUSKRIS ANT KITO DIDŽIO PAUKŠČIO NUGAROS IR ATNEŠ ŠLOVĘ GIMTAJAM LIZDUI.

Ir štai dabar didis paukštis jau skrenda ten, kur nesiekė nė da Vinčio vaizduotė, o jo išsisėmęs palydovas sklendė atgal, į Žemę. Nubrėžusi penkiolikos tūkstančių kilometrų kreivę, tuščia pirmoji pakopa pasieks atmosferą ir, palaipsniui lėtėdama, nusileis Kenedžio kosmodrome. Po keleto valandų, patikrinta ir

pripildyta degalų, ji vėl bus pasirengusi nešti ant savo nugaros kitą paukštį link tų švytinčių nebylių tolių, kurių jai pačiai nelemta niekada pasiekti.

Ligi orbitos liko daugiau nei pusė kelio. Dabar skrisime patys, pagalvojo Floidas. Suūžė antrosios pakopos varikliai, vėl padidėjo pagreitis, tačiau trauka šį kartą buvo žymiai silpnesnė — jis pajuto beveik normalią svorio jėgą. Beje, vaikščioti vis tiek buvo neįmanoma, kadangi „viršus" sutapo su priekine salono siena. Jeigu Floidas būtų užsimanęs pakilti iš krėslo, jis būtų nukritęs ir atsitrenkęs į užpakalinę sieną.

Jausmas buvo ne itin malonus — Floidui, sėdinčiam pačiame salono priekyje, atrodė, kad laivas stovi ant uodegos, o visi krėslai pritvirtinti žemiau jo, ant statmenos sienos. Jam besistengiant atsikratyti šios nemalonios iliuzijos, už iliuminatoriaus be garso plykstelėjo aušra.

Per kelias sekundes jie prašvilpė pro purpurines, rausvas, auksines ir žydras žaras ir įlėkė į akinamai baltą dienos šviesą. Nors iliuminatorių stiklus dengė storas dažų sluoksnis, kad sušvelnintų saulės tviskėjimą, pirmieji jos spinduliai, lėtai slysdami per saloną, Floidą apspangino. Jis buvo kosmose, tačiau negalėjo įžiūrėti nė mažiausios žvaigždelės.

Jis prisidengė akis rankomis ir pabandė žvilgtelėti pro iliuminatorių. Lauke strėliškas laivo sparnas žioravo saulėje, tarsi įkaitęs lig baltumo metalas. Už jo viešpatavo juodžiausia tamsa; ten turėjo būti miriadai žvaigždžių, tačiau jų nebuvo matyti.

Svorio jėga pamažu silpnėjo — laivas ruošėsi išeiti į orbitą, ir varikliai vienas po kito geso. Dundėjimas virto prislopintu ūžesiu, paskui vos girdimu šnypštimu ir pagaliau visai nutilo. Jei ne užsegti diržai, Floidas būtų atitrūkęs nuo krėslo ir pakibęs ore; beje, skilvis taip ir pasijuto. Beliko tik viltis, kad prieš pusvalandį už penkiolikos tūkstančių kilometrų nurytos tabletės pradės veikti pagal specifikaciją. Kosmoso liga jis sirgo tik vieną kartą per visus skridimus, bet ir to užteko su kaupu.

Garsiakalbyje nuaidėjo tvirtas ir ryžtingas piloto balsas:

— Prašome laikytis visų nesvarumo būklės taisyklių. Po keturiasdešimt penkių minučių nusileisime Pirmojoje kosminėje stotyje.

Pasirodė stiuardesė. Ji žengė siauru praėjimu tarp ankštai surikiuotų krėslų palengva, it sulėtintame filme, sunkiai plėš-

dama kojas nuo kilimo, tarytum jis būtų išteptas klijais. Ji stengėsi nenužengti nuo skaisčiai geltono minkšto takelio iš „Velkro" medžiagos, kuria buvo išklotas visas praėjimas ant grindų — ir ant lubų. Šį taką ir stiuardesės batelių padus dengė daugybė smulkių kabliukų, kurie sukibdavo tarpusavyje lyg varnalėšos. Toks įtaisas vaikščiojimui laisvo kritimo sąlygomis padėdavo keleiviams, nepratusiems prie nesvarumo būklės.

— Ar nenorėtumėte arbatos, daktare Floidai? O gal kavos?— linksmai pasiteiravo ji.

— Ačiū, ne,— nusišypsojo Floidas.

Kai jam tekdavo čiulpti gėrimą iš plastmasinių tūbelių, jis visada pasijusdavo žindomu kūdikiu.

Jis atsegė portfelį ir išsiėmė įvairius raštus, tačiau stiuardesė, kažko susirūpinusi, vis dar tebestovėjo šalimais.

— Daktare Floidai... Ar galėčiau jus kai ko paklausti?

— Žinoma,— atsakė jis, žvilgtelėjęs į ją per akinių viršų.

— Mano sužadėtinis dirba geologu Klavijaus bazėje,— prašneko mis Simons, apgalvodama kiekvieną žodį,— ir štai jau antra savaitė iš jo negaunu jokios žinutės.

— Užjaučiu jus. O gal jis išvyko iš bazės, ir su juo laikinai nutrūko ryšys?

Ji papurtė galvą.

— Ne, jis visada mane įspėja, kai turi išvykti. Jūs suprantate, kaip aš nerimauju... O dar visokie gandai... Ar tiesa, kad Mėnulyje epidemija?

— Na, jeigu ir taip, vis tiek neverta nuogąstauti. Prisimenate, 1998 metais Mėnulyje taip pat paskelbė karantiną, kai pasirodė tas mutantinis gripo virusas. Daug žmonių susirgo, bet nė vienas nenumirė... Atleiskite, bet tai viskas, ką galiu jums pasakyti,— tvirtai užbaigė jis.

Mis Simons maloniai nusišypsojo ir atsitiesė.

— Ačiū ir už tai, daktare. Dovanokite, kad sutrukdžiau.

— Ką jūs, nė kiek nesutrukdėte,— galantiškai, bet ne visai gryna širdimi atsakė Floidas ir įsigilino į nesibaigiančias technines ataskaitas — kaip visuomet, paskutinei minutei liko atidėta didžiulė popierių krūva.

Mėnulyje jis neturės laiko skaitymui.

8. SUSITIKIMAS ORBITOJE

Už pusvalandžio pilotas pranešė:

— Po dešimties minučių būsime vietoje. Prašau patikrinti prisegamuosius diržus.

Floidas pakluso ir susikišo popierius į portfelį. Būtų tikra kvailystė skaityti per tą dangaus akrobatikos spektaklį, kuris paprastai vyksta, likus porai šimtų kilometrų iki susijungimo su stotimi. Verčiau užsimerkti ir, atpalaidavus raumenis, pailsėti, kol trumpi liepsnos pliūpsniai iš variklių tūtų stumdys laivą tai pirmyn, tai atgal.

Po kiek laiko už keleto kilometrų iliuminatoriuje pasirodė Pirmoji kosminė stotis. Lėtai besisukančio trijų šimtų metrų skersmens disko blizgantis metalinis paviršius žibėjo ir kibirkščiavo saulės šviesoje. Netoli nuo stoties ta pačia orbita dreifavo kosmoplanas „Titovas-5", o greta jo — beveik apvalus „Aris-1 B", kosmoso darbinis arkliukas; viename jo šone styrojo keturios striukos kojos — nutūpimo amortizatoriai.

Erdvėlaivis „Orionas-3" leidosi link stoties iš aukštesnės orbitos, ir priešais Floidą atsivėrė įstabus vaizdas. Iš trijų šimtų kilometrų aukščio jis pamatė Žemę — Afriką ir Atlanto vandenyną. Nors debesuotumas buvo didelis, jis nesunkiai atpažino žalsvai žydras Aukso Kranto apybraižas.

Ašinė kosminės stoties dalis su ištiestomis į priekį susijungimo rankovėmis lėtai plaukė erdvėlaivio link. Skirtingai nuo viso milžiniško rato, ji nesisuko arba veikiau sukosi į priešingą pusę lygiai tokiu pat greičiu. Štai kodėl atvykstantys laivai galėjo susijungti su ja ir pasikeisti žmonėmis bei kroviniu, išvengdami šiuo atveju visai nepageidautino sukimosi.

Vos juntamas krestelėjimas, ir laivas susijungė su stotimi. Iš lauko pasigirdo metalo džeržgimas, po to trumpai sušnypštė oras — išsilygino slėgiai. Po valandėlės hermetiškos šliuzo durys atsivėrė, ir į saloną įžengė žmogus, vilkintis siauromis šviesiomis kelnėmis ir marškiniais trumpomis rankovėmis,— ši apranga, galima sakyti, buvo kosminės stoties personalo uniforma.

— Malonu jus matyti, daktare Floidai. Aš — Nikas Mileris iš stoties saugumo tarnybos. Turiu jus globoti iki „švytuoklės" išvykimo.

Jie paspaudė vienas antram rankas. Floidas šypsodamasis kreipėsi į stiuardesę:

— Malonėkite perduoti kapitonui Tainsui linkėjimus ir padėką už ramų skridimą. Grįžtant tikriausiai vėl pasimatysime.

Labai atsargiai (paskutinį kartą jis buvo kosmose daugiau kaip prieš metus, ir dabar jam reikėjo šiek tiek laiko apsiprasti su nesvarumu), pasistūmėdamas tai viena, tai kita ranka, persigavo per šliuzą ir pateko į erdvią cilindrinę kamerą kosminės stoties centre. Ji buvo išmušta minkštais apmušalais, sienose įtaisytos rankenos. Floidas stipriai įsitvėrė vienos jų, ir kamera pradėjo suktis, iš pradžių lėtai, paskui vis smarkiau ir smarkiau, kol jos greitis susilygino su viso rato sukimosi greičiu.

Ir kuo greičiau kamera sukosi, tuo aiškiau jis juto vaiduokliškus gravitacijos gniaužtus, palengva traukiančius prie cilindrinės sienos. Siena lyg per stebuklą staiga pavirto įlinkusiomis grindimis, ir štai Floidas jau stovi ant jų, pamažu svyruodamas, tarsi potvynio bangų liūliuojama jūros žolė. Jį pradėjo veikti stoties sukimosi išcentrinė jėga; čia, prie ašies, vos juntama, ji vis didėjo, jam artėjant prie išorinio žiedo.

Iš centrinės perėjimo kameros įkandin Milerio jis nusileido įvijais laiptais. Iš pradžių jo svoris buvo toks menkas, kad jam teko stvarstytis turėklų ir kone per jėgą stumtis žemyn. Ir tik keleivių salėje, įrengtoje didžiojo rato išorinėje dalyje, Floidas pasidarė pakankamai sunkus ir galėjo beveik normaliai valdyti savo judesius.

Nuo tada, kai jis čia lankėsi paskutinį kartą, salė buvo perdirbta; be to, joje atsirado kai kurių papildomų patogumų. Nedideli staliukai su minkštomis kėdėmis, restoranas ir paštas čia buvo ir anksčiau, dabar dar prisidėjo kirpykla, vaistinė, kinas, taip pat suvenyrų kioskas, prekiaujantis Mėnulio ir Žemės gamtovaizdžių nuotraukomis bei skaidrėmis ir garantuotai tikromis „lunikų", „reindžerių", „servejerių" skeveldromis, skoningai įtaisytomis skaidrioje plastmasėje ir kainuojančiomis milžiniškus pinigus.

— Ar nepageidautumėte ko nors užkąsti?— pasiteiravo Mileris.— Į laivą bus leidžiama maždaug už pusvalandžio.

— Mielai išgerčiau puodelį juodos kavos. Du gabaliukai cukraus. Ir dar norėčiau paskambinti į Žemę.

— Gerai, daktare, aš tuojau pasirūpinsiu kava, o telefonai štai ten.

Spalvingos telefonų kabinos stovėjo vos už kelių žingsnių nuo pertvaros, kurioje buvo du įėjimai su iškabomis: „Sveiki atvykę į JAV sektorių" ir „Sveiki atvykę į TSRS sektorių". Kiek žemiau anglų, rusų, kinų, prancūzų, vokiečių ir ispanų kalbomis buvo parašyta:

PRAŠOME PATEIKTI:
pasą,
vizą,
sveikatos pažymėjimą,
leidimą skristi,
pareiškimą apie bagažo svorį.

Malonų įspūdį darė tas simboliškas faktas, jog keleiviai, įėję per tuos atskirus įėjimus, galėjo vėl laisvai bendrauti. Suskirstymas į sektorius buvo grynas formalumas.

Įsitikinęs, kad zoninis JAV kodas tebebuvo „81", Floidas išstukseno dvylikaženklį telefono numerį, įmetė į automatą universalų plastmasinį kredito žetoną, ir po trisdešimties sekundžių jį sujungė su namais.

Vašingtonas dar miegojo, nes ligi aušros buvo likę keletas valandų, bet jis ir nesirengė nieko žadinti. Jo ekonomė išgirs diktofono įrašą, kai atsikels.

— Mis Fleming, čia daktaras Floidas. Atleiskite, kad turėjau taip skubiai išvykti. Malonėkite paskambinti į įstaigą ir paprašyti, kad parvarytų mano mašiną namo. Ji stovi Daleso aerouoste, o raktą turi vyresnysis dispečeris misteris Beilis. Paskui paskambinkite į užmiestinį Čevi Čeiso klubą ir praneškite sekretoriui, jog negalėsiu dalyvauti teniso turnyre sekantį šeštadienį. Perduokite mano atsiprašymą — ko gero, jie dėjo į mane vilčių. Ir dar paskambinkite į „Downtown Electronics", pasakykite jiems, kad jeigu nepataisys videofono mano kabinete iki... sakysim, trečiadienio, tai tegu pasiima sau tą šlamštą atgal.

Jis atsikvėpė ir pamėgino įsivaizduoti, kokių dar nelauktų keblumų galėtų rastis, jam nesant namie.

— Jeigu kartais pritrūktumėte pinigų, skambinkite į mano įstaigą, ten žinos, kaip mane pasiekti. Beje, aš, galimas daiktas, būsiu taip užsiėmęs, jog neatsiliepsiu... Pasakykite vaikams, kad tėtis juos myli ir sugrįš, kai tik galės. Po šimts velnių! Matau žmogų, kurio nenorėčiau sutikti... Paskambinsiu iš Mėnulio, jei galėsiu. Sudieu!

Floidas pabandė slapčia išsmukti iš kabinos, bet jau buvo vėlu: jį pastebėjo. Iš tarybinio sektoriaus tiesiai į jį žengė TSRS Mokslų akademijos narys daktaras Dmitrijus Moisevičius.

Dmitrijus buvo vienas geriausių jo bičiulių, bet kaip tik dėl tos priežasties šį kartą Floidas labiau už viską troško su juo nesusidurti.

9. MĖNULIO ŠVYTUOKLĖ

Rusų astronomas buvo aukštas, lieknas ir šviesiaplaukis, be mažiausios raukšlelės veide — nieku būdu nepatikėtum, kad jam penkiasdešimt penkeri, iš kurių pastaruosius dešimt metų praleido statydamas didžiulę radioobservatoriją kitoje Mėnulio pusėje, kur trijų tūkstančių kilometrų storio uolienų skydas saugo ją nuo Žemės elektroninio triukšmo.

— Na, Heivudai,— tarė jis, tvirtai spausdamas amerikiečio ranką,— išties mažytė mūsų visata. Kas naujo? Kaip gyvuoja jūsų mieli vaikučiai?

— Ačiū, gerai,— draugiškai, tačiau kiek sutrikęs atsakė Floidas.— Mes dažnai prisimename, kaip puikiai paviešėjome pas jus praeitą vasarą.

Jam buvo nesmagu, jog negalėjo to išreikšti nuoširdžiau — jiems iš tikrųjų labai patiko savaitė atostogų Odesoje, kur, parskridęs apsilankyti Žemėje, juos buvo pakvietęs Dmitrijus.

— Dabar, tur būt, į Mėnulį?— paklausė Dmitrijus.

— Hm... taip... Išskrendame už pusvalandžio,— atsakė Floidas.— Jūs pažįstami su misteriu Mileriu?

Saugumo tarnybos karininkas ką tik sugrįžo sklidinu plastmasiniu kavos puodeliu nešinas ir stabtelėjo kiek tolėliau nuo jų.

— Žinoma. Bet prašau jus, misteri Mileri, padėti į šalį tą puodelį. Daktaras Floidas turi paskutinę progą paragauti žmoniško gėrimo, ir būtų nuodėmė ją praleisti. Ne, ne, aš labai prašau.

Jie nuėjo paskui Dmitrijų iš centrinės salės į stebėjimo patalpą ir po valandėlės jau sėdėjo už stalelio blausiai apšviestame kampe ir žiūrėjo į judančią žvaigždėto dangaus panoramą. Pirmoji kosminė stotis apsisukdavo vieną kartą per minutę, ir šio lėto sukimosi sukelta išcentrinė jėga sukurdavo dirbtinę trauką lygiai tokią pat, kaip Mėnulyje. Tai buvo, kaip parodė tyrimai, geriausias kompromisas tarp Žemės traukos ir visiško nesvarumo. Be to, skrendantys į Mėnulį keleiviai gaudavo galimybę aklimatizuotis.

Už beveik nematomų langų tyliai plaukė Žemė ir virtinės žvaigždžių. Dabar toji stoties dalis, kur jie sėdėjo, buvo nusukta nuo Saulės, kitaip jos akinantys spinduliai nebūtų leidę jiems nė atsimerkti. Netgi dabar Žemė, užstojanti pusę dangaus, taip švytėjo, kad buvo nublankę dauguma žvaigždžių, žibėjo tik pačios ryškiausios.

Bet Žemė jau blėso — stotis skriejo link naktinės planetos pusės; po kelių minučių ji pavirs milžinišku juodu disku, išmargintu miestų žiburiais, ir tada danguje vėl įsiviešpataus žvaigždės.

— Sakykite, Heivudai,— tarė Dmitrijus, išlenkęs vieną stiklelį ir sukinėdamas rankoje antrąjį,— kas ten per epidemija kilo amerikiečių sektoriuje? Aš norėjau užsukti ir pasižiūrėti, bet man pasakė: „Negalima, profesoriau. Mes labai apgailestaujame, tačiau ligi specialaus potvarkio čia griežtas karantinas." Spaudžiau visus man žinomus mygtukus, tačiau nieko nepešiau. Tai gal jūs man paaiškinsite, kas ten darosi?

Floidas mintyse sudejavo: „Vėl prasideda... Viešpatie, kad tik greičiau sėdus į tą „švytuoklę" ir išdūmus į Mėnulį!"

— Šis, ė, karantinas — įprastinė atsargumo priemonė,— apdairiai pasakė jis.— Mes dargi nesame visai tikri, ar jis iš tiesų būtinas, tačiau rizikuoti negalime.

— Bet kas tai per liga? Kokie jos simptomai? Ar ji ne žemiškos kilmės? Gal jums galėtų padėti mūsų medicinos tarnyba?

— Atleiskite, Dmitrijau, mus prašė kol kas nieko negarsinti. Ačiū už pasiūlymą, bet mes susidorosime.

— Hm,— numykė Moisevičius, visai nepatikėjęs.— Vis dėlto keista, kad būtent jus, astronomą, siunčia į Mėnulį kovoti su epidemija.

— Aš tik buvęs astronomas, nes jau daugelį metų nieko doro nedirbu. Dabar aš mokslinis ekspertas — tai reiškia, kad aš nieko nežinau apie viską.

— O ar žinote, kas yra TMA-1?

Mileris vos neužspringo, tačiau Floidas buvo nulipdytas iš kitokio molio. Jis pažvelgė savo senam bičiuliui tiesiai į akis ir ramiai paklausė:

— TMA-1? Koks keistas sutrumpinimas! Kur jūs jį girdėjote?

— Na, nemėginkite manęs apmulkinti,— atkirto rusas.— Bet jeigu nutiks taip, kad patys nebepajėgtumėt susidoroti, manau, nelauksite, iki bus per vėlu šauktis pagalbos.

Mileris reikšmingai žvilgtelėjo į laikrodį.

— Už penkių minučių turime būti laive, daktare Floidai,— pasakė jis.— Mums jau laikas eiti.

Floidas puikiai žinojo, kad jiems dar liko mažų mažiausia dvidešimt minučių, tačiau skubiai pašoko. Net kiek per skubiai — jis pamiršo, kad čia trauka šešiskart silpnesnė, negu Žemėje. Tik paskutinę akimirką stvėręsis už stalo, jis išvengė nenumatyto skrydžio.

— Džiaugiuosi jus sutikęs, Dmitrijau,— ne visai nuoširdžiai pasakė jis.— Linkiu sėkmingos kelionės į Žemę. Kai tik sugrįšiu, būtinai jums paskambinsiu.

Jiems išėjus iš keleivių salės ir perėjus amerikiečių sektoriaus kontrolinį punktą, Floidas su palengvėjimu atsikvėpė:

— Uf! Vos išsisukau. Ačiū, kad išgelbėjote.

— Žinote, daktare,— pasakė saugumo tarnybos karininkas,— norėčiau tikėti, kad jis suklydo.

— Dėl ko?

— Ogi kad mes patys nepajėgsime susidoroti.

— Būtent tai aš ir ketinu artimiausiu metu išsiaiškinti,— ryžtingai atsakė Floidas.

Po keturiasdešimt penkių minučių Mėnulio transporteris „Aris-1B" atsiplėšė nuo stoties. Skirtingai nuo Žemės, starto metu čia nesigirdėjo nei dundesio, nei riaumojimo, o tik prislopintas, tolimas švilpesys, kai mažo galingumo reaktyviniai

varikliai paleido į beorę erdvę elektrizuotos plazmos čiurkšles. Trauka buvo juntama ilgiau negu penkiolika minučių, ir nežymus pagreitis nė kiek nekliudė vaikščioti po saloną. Bet štai trauka pranyko, ir nutrūko gijos, siejusios laivą su Žeme tuomet, kai jis skriejo aplink ją kartu su stotimi. Laivas sutraukė svorio pančius ir tapo laisva, nepriklausoma planeta, keliaujančia aplink saulę savo atskira orbita.

Salone, dabar priklausančiame vienam Floidui, galėjo tilpti trisdešimt keleivių. Buvo keista ir nyku, žiūrint į dešimtis tuščių krėslų ir žinant, kad vien tik jam skirtas stiuardo bei stiuardesės dėmesys — jau neminint piloto, jo padėjėjo ir dviejų bortinžinierių. Floidas susimąstė: kažin ar kada nors praeityje vieno žmogaus kelionei buvo išeikvota tiek lėšų ir kažin ar tai pasikartos. Jis prisiminė vieno liūdnai pagarsėjusio dievo vietininko žodžius: „Jeigu jau mums kliuvo popiežiaus sostas, tai pasimėgaukime viskuo, ką jis teikia." Ką gi, jis taipogi pasimėgaus šiuo skridimu ir palaiminga nesvarumo būkle. Kartu su svorio pojūčiu jį apleido, kad ir neilgam, visi rūpesčiai. Kažkas yra pasakęs, jog kosmose žmogų gali apimti siaubas, bet susirūpinimas — niekuomet. Tai tikra teisybė.

Stiuardai, matyt, nutarė maitinti jį be atvangos visas dvidešimt penkias skridimo valandas, ir jam kas minutę tekdavo atsisakinėti kokio nors valgio. Beje, priešingai niūrioms pirmųjų astronautų pranašystėms, valgymas nesvarumo būklėje nesudarė didelių keblumų. Floidas sėdėjo už paprasto stalo, ant kurio buvo pritvirtintos lėkštės, nelyginant jūrų laivuose audros metu. Į visus patiekalus buvo įmaišyta kokio nors klijingo daikto, kad valgis nepakiltų ir neimtų skraidyti po saloną. Pavyzdžiui, kepsnį prie lėkštės laikė tirštas padažas, o salotas — lipnus užpilas. Turint įgūdžių ir pasisaugant, įmanoma valgyti bet kurį patiekalą; vieninteliai neteiktini valgiai buvo tik karštos sriubos ir pernelyg trapūs pyragaičiai. Kas kita gėrimai — visi skysčiai buvo plastmasinėse tūbelėse.

Projektuojant tualeto kambarius, triūsė visa karta didvyriškų, bet nepašlovintų entuziastų, ir jų konstrukcija pasiekė tokį tobulumo laipsnį, jog sutrikimų beveik nepasitaikydavo. Floidas ją patikrino, kai tik prasidėjo laisvas kritimas. Jis įžengė į mažą kambarėlį su visais įprastiniais lėktuvo tualeto atributais, nutviekstą skaudžiai raudonos šviesos. Stambiu šriftu buvo parašyta:

LABAI SVARBU! DĖL JŪSŲ PAČIŲ PATOGUMO PRAŠOME ATIDŽIAI PERSKAITYTI ŠIAS TAISYKLES!

Floidas atsisėdo (netgi nesvarumo būklėje žmonės linkę pasėdėti) ir keliskart perskaitė instrukciją. Įsitikinęs, kad nuo jo paskutinio skridimo taisyklės nė kiek nepasikeitė, jis paspaudė mygtuką „Startas".

Kažkur šalia suburzgė elektrinis motoras, ir Floidas pajuto, jog kabina pradėjo judėti. Jis užsimerkė, kaip kad patarė instrukcija, ir ėmė laukti. Po minutės melodingai skambtelėjo varpelis, ir jis atsimerkė.

Šviesa iš raudonos pasikeitė į ramią rausvą, bet, svarbiausia, jį vėl veikė svorio jėga. Tik iš lengvo tirtėjimo galėjai suprasti, jog visas tualeto kambarys sukasi it karuselė. Floidas mestelėjo aukštyn gabalėlį muilo ir, pasekęs jo lėtą kritimą, iš akies nustatė, kad išcentrinė jėga buvo apytikriai lygi ketvirčiui Žemės traukos. Bet to pilnai užteko — viskas judėjo reikiama kryptimi ir patekdavo ten, kur pridera.

Jis spustelėjo mygtuką „Išėjimas" ir vėl užsimerkė. Kabina pamažu nustojo suktis, svoris pradingo. Dukart dzingtelėjo varpelis, ir vėl sužibo raudona šviesa. Tualeto durelėms atsiradus normalioje padėtyje, Floidas perėjo į saloną, kur sulig pirmu žingsniu paskubėjo įsikibti padais į kilimą. Jis daug sykių buvo patyręs visus aštriuosius nesvarumo pojūčius ir dabar labai džiaugėsi, jog, avėdamas „Velkro" šlepetėmis, gali vaikščioti beveik kaip Žemėje.

Nuobodžiauti skrendant nebuvo kada. Pavargęs nuo oficialių pranešimų, raštų ir protokolų skaitymo, jis įjungdavo savo planšetę į laivo informacijos tinklą ir peržvelgdavo paskutines Žemės naujienas. Vieną po kito jis peržiūrėdavo didžiausius pasaulio elektroninius laikraščius. Daugumos kodus jis žinojo atmintinai, ir jam netgi nereikėjo žvilgčioti į kitą planšetės pusę, kur buvo atspausdintas jų sąrašas. Įjungęs laikinos atminties įrenginį, jis sulaikydavo ekrane puslapį, permesdavo akimis antraštes ir pasižymėdavo jį dominančius straipsnius. Kiekvienas straipsnis turėjo dviženklį numerį — tereikėjo jį surinkti planšetės klaviatūroje, ir skiltis, didumo sulig pašto ženkliuku, išsiplėsdavo ir užpildydavo visą ekraną. Skaityti buvo patogu; pabaigęs vieną straipsnį, Floidas vėl įjungdavo visą puslapį ir išsirinkdavo kitą.

Jis ne kartą savęs klausė: nejaugi žinių planšetė su jos fantastiškai sudėtinga technika dar ne paskutinis žodis žmonijos kelyje į ryšių tobulybę? Štai kad ir jis, Floidas, kažin kur kosmose, tolдamas nuo Žemės daugelio tūkstančių kilometrų per valandą greičiu, per keletą milisekundžių gali perskaityti kokio tik patinka laikraščio straipsnių antraštes. (Šiame elektronikos amžiuje ir pats žodis „laikraštis" tapo anachronizmu.) Tekstas kas valandą automatiškai mainėsi, netgi skaitydamas vien anglų kalba leidžiamus laikraščius, galėtum visą gyvenimą nieko daugiau neveikti, tik ryti šį nuolat besikeičiantį informacijos srautą, plaukiantį iš ryšių palydovo.

Sunku buvo įsivaizduoti tobulesnę ir patogesnę sistemą. Ir vis dėlto, pamanė Floidas, anksčiau ar vėliau ji atgyvens savo amžių ir bus pakeista kuo nors lygiai taip pat neįsivaizduojamu Kekstonui[1] ar Gutenbergui.

Ir dar viena mintis dažnai ateidavo Floidui į galvą, kai priešais jį ekrane slinkdavo smulkios elektroninės eilutės. Kuo tobulesnė informacijos perdavimo technika, tuo primityvesnis, banalesnis ir pilkesnis jos turinys. Nelaimingi atsitikimai, katastrofos, nusikaltimai ir stichinės nelaimės, niūrios vedamųjų straipsnių prognozės — štai ką bylojo milijonai į eterį plūstančių žodžių. Beje, Floidas kartais pagalvodavo, kad tai, gal būt, dar ne didžiausia blogybė: jis jau seniai buvo nusprendęs, jog idealioje Utopijoje laikraščiai būtų nepakenčiamai nuobodūs.

Protarpiais į saloną užeidavo kapitonas bei kiti įgulos nariai ir persimesdavo su juo vienu kitu žodžiu. Jie elgėsi su savo aukšto rango keleiviu neapsakomai pagarbiai ir, be abejo, netvėrė smalsumu ką nors sužinoti apie jo kelionės tikslą. Bet buvo pernelyg mandagūs, tai neklausinėjo nieko ir nedarė jokių užuominų.

Vien tik grakšti nedidukė stiuardesė jo akivaizdoje elgėsi laisvai ir nevaržomai. Floidas netrukus sužinojo, kad ji kilusi iš Balio; į kosmoso tolius ji atsinešė tą žavesį ir paslaptingumą, kuris taip būdingas šiai civilizacijos dar nesugadintai salai. Iš visų keistų ir nuostabių šios kelionės įspūdžių jam labiausiai įsiminė keletas senovinio baliečių šokio judesių, kuriuos atliko besvorė stiuardesė pamažu dylančio žalsvai melsvo Žemės piautuvo fone.

---

[1] Pirmasis anglų spaustuvininkas (William Caxton, 1422—1491).

Atėjus laikui miegoti, salone buvo išjungtos didžiosios šviesos, ir Floidas prisitvirtino rankas ir kojas tampria antklode, kad miegodamas kartais neimtų sklandyti. Iš šalies žiūrint, neatrodė, kad jam būtų itin patogu, tačiau nesvarumo sąlygomis Floidas kietame krėsle jautėsi geriau, negu pačiame minkščiausiame Žemės patale.

Užsisagstęs visus diržus, Floidas tuojau užsnūdo. Kartą jis prabudo lyg apkvaitęs ir visiškai suglumo dėl neįprastos aplinkos. Jam staiga pasivaideno, kad guli kiniško žibinto viduje — tokį įspūdį, matyt, darė sienose blausiai švytinčios kabinų durelės. Tačiau jis ryžtingai sau tarė: „Miegok, drauguži, juk čia paprasčiausia Mėnulio švytuoklė",— ir įsakymas paveikė.

Kai Floidas atsibudo, Mėnulis jau buvo užėmęs pusę dangaus ir netrukus turėjo prasidėti stabdymo manevrai. Įgaubtos keleivių salono sienos iliuminatoriai dabar žvelgė ne į artėjantį Žemės palydovą, o į kosmoso tamsą, todėl Floidas perėjo į valdymo kabiną. Čia, užpakalinių televizorių ekranuose, jis galėjo stebėti, kaip vyksta nusileidimas.

Artėjantys Mėnulio kalnai niekuo nepanėšėjo į žemiškuosius; jų nepuošė nei spindinčios sniego kepurės, nei žalias, glaudžiai prigulęs apdaras, nei judančios debesų karūnos. Tačiau reljefingi šviesos ir šešėlių kontrastai teikė jiems ypatingo, nepakartojamo grožio. Žemės estetikos dėsniai čia negaliojo; šį pasaulį kūrė ir formavo kitoniškos jėgos, veikusios nuo neatmenamų laikų, nežinomų jaunai, vešliai žaliuojančiai Žemei su jos trumpalaikiais ledynmečiais, greitai tvinstančiomis ir slūgstančiomis jūromis, yrančiais tarsi smėlio pilys kalnagūbriais. O čia dvelkė neįsivaizduojama senove, kurios nepavadinsi mirtimi, nes prieš tai Mėnulyje nebuvo ir gyvenimo — iki pat šių dienų.

Besileidžiantis laivas kabėjo beveik virš ribos, skiriančios dieną nuo nakties, ir stačiai po juo, chaotiškai susipynę, driekėsi dantyti šešėliai ir aštrios viršukalnės, akinamai žėrinčios pirmuose lėtos Mėnulio aušros spinduliuose. Kad ir kaip patikimi buvo elektroniniai prietaisai, šiurpas ėmė, vien pagalvojus, kad reiktų nutūpti tokioje vietoje, bet jie lėtai skriejo tolyn, link tamsiosios Mėnulio pusės.

Geriau įsižiūrėjęs, Floidas pamatė, jog naktinė pusė nebuvo visiškai tamsi. Ją gaubė kažkokia pamėkliška šviesa, kurioje

aiškiai matėsi kalnų viršūnės, tarpekliai ir lygumos. Tai Žemė, milžiniškas Mėnulio mėnulis, liejo ant jo paviršiaus balzganą švytėjimą.

Piloto pulte virš radiolokacinių ekranų žybčiojo lemputės, skaičiavimo mašinų indikatoriuose mirgėjo skaitmenys, rodantys atstumą iki artėjančio Mėnulio. Daugiau kaip už tūkstančio kilometrų nuo graublėto paviršiaus reaktyviniai varikliai pradėjo palengva stabdyti laivą, ir svorio jėga vėl atsirado. Lėtai, be galo lėtai, Mėnulis vis didėjo ir didėjo, iki uždengė visą dangų, Saulė pradingo už horizonto, ir pagaliau visą regėjimo lauką užėmė vienas gigantiškas krateris. „Švytuoklė" leidosi link centrinių jo viršukalnių, ir staiga Floidas pastebėjo, jog greta vienos viršūnės ritmingai mirkčioja skaistus žiburys. Jam net žadą atėmė — visai kaip signalinis bokštas kokiame nors Žemės aerouoste! Vadinasi, žmonės įkūrė Mėnulyje dar vieną bastioną.

Dabar krateris jau taip išsiplėtė, kad jo kraštai ėmė slėptis už horizonto, o mažieji krateriukai, kuriais buvo nusėtas didžiojo dugnas, jau pasirodė tokio didumo, kokio buvo iš tikrųjų. Kai kurie jų, iš kosmoso aukštybių atrodę visai mažyčiai, iš tikro buvo kelių mylių skersmens, ir juose būtų galėję sutilpti ištisi miestai.

Automatų valdoma „švytuoklė" leidosi žvaigždėtu dangumi į negyvą lygumą, blausiai apšviestą milžiniško Žemės rutulio. Ir štai pro variklių švilpesį ir nesiliaujantį radiozondų pypsėjimą į kabiną prasiskverbė žmogaus balsas:

— Klavijaus Valdymo centras. Keturioliktam specreisui. Nusileidimas vyksta normaliai. Prašome patikrinti užkertamųjų nusileidimo mechanizmų veikimą, slėgį hidraulinėje sistemoje, amortizacinės pagalvės įjungimą.

Pilotas paspaudžiojo jungiklius, sumirksėjo žalios lemputės, ir jis atsiliepė:

— Rankinį valdymą patikrinau. Nusileidimo mechanizmai hidraulinė sistema, amortizacinė pagalvė tvarkoje.

— Supratau,— atsakė Mėnulis, ir po to buvo leidžiamasi be žodžių. Nors pokalbis vyko be pertrūkio, dabar kalbėjosi vien mašinos: jos keitėsi dvejetainiais impulsais tūkstantį kartų greičiau, negu jų lėtai galvojantys kūrėjai.

Kai kurios kalnų viršūnės jau stūksojo virš laivo. Iki Žemės buvo likę ne daugiau tūkstančio metrų, ir signalinio bokšto

švyturys dabar pavirto akinamai skaisčia žvaigžde, tolygiai blyksinčia virš neaukštų pastatų ir neįprastai išrodančių mašinų. Baigiant leistis, varikliai, rodės, grojo kažkokią keistą melodiją: čia jie įsijungdavo, čia išsijungdavo, darydami paskutines nežymias traukos pataisas.

Staiga viską uždengė sūkurys, varikliai dar sykį trūktelėjo ir užgeso, ir laivas lengvai susiūbavo, tarytum valtis, į kurios šoną tykštelėjo nedidelė banga. Praslinko keletas minučių, kol Floidas visiškai apsiprato su jį supančia tyla ir pajuto silpnos svorio jėgos gniaužtus.

Nepatyręs jokių pavojų ir sugaišęs truputį daugiau nei vieną parą, jis atliko fantastišką kelionę, apie kurią žmonės svajojo du tūkstančius metų. Po normalaus, eilinio skridimo jis nusileido Mėnulyje.

10. KLAVIJAUS BAZĖ

Du šimtai keturiasdešimt kilometrų skersmens Klavijaus krateris — antras pagal didumą matomoje Mėnulio pusėje; jis plyti pietinių aukštumų centre ir laikomas vienu seniausių kraterių. Ilgi vulkaninės veiklos ir meteoritų bombardavimo amžiai išrantė ir išvagojo jo keterą, rauplėmis nusėjo dugną. Bet jau pusę milijardo metų, praėjusių nuo paskutinės kraterių formavimosi epochos, kuomet asteroidų žiedo nuolaužos dar tebedaužė vidines planetas[1], niekas netrikdė jo ramybės.

Ir štai dabar ne tik jo paviršiuje, bet ir po juo sujudo naujos, niekad neregėtos jėgos — tai žmogus statė savo pirmąjį atsparos punktą Mėnulyje. Reikalui esant, Klavijaus bazė galėjo egzistuoti visiškai savarankiškai. Visa, kas reikalinga gyvybei palaikyti, buvo gaminama čia pat, iš vietinių uolienų: jas susmulkindavo, pakaitindavo ir chemiškai perdirbdavo. Vandenilį, deguonį, anglį, azotą, fosforą ir daugelį kitų elementų buvo galima rasti Mėnulio gelmėse, reikėjo tik žinoti, kur ieškoti.

Bazė buvo uždara sistema, nelyginant mažytė veikianti Žemės kopija, regeneruojanti visas gyvybiškai būtinas chemines

---

[1] Vidinės planetos — planetos, kurių orbitos yra arčiau Saulės, negu Žemės orbita (Venera, Merkurijus).

medžiagas. Orą valė milžiniškas „šiltnamis"— didelė apvali patalpa, visai sulig pačiu Mėnulio paviršium. Čia, drėgnoje ir šiltoje atmosferoje, žaliavo ištisi hektarai mažaūgių augalų, naktį apšviečiamų ryškiomis lempomis, o dieną — filtruotais saulės spinduliais. Tai buvo ypatingos atmainos, išvestos tam, kad prisotintų orą deguonimi, o kartu teiktų maistą.

Daugiau maisto buvo gaunama iš dumblių, o taip pat iš įvairių cheminio perdirbimo sistemų. Teisybė, žalsvos putos, tekančios ilgais permatomais plastmasės vamzdžiais vargu ar būtų sužadinusios kokio nors smaližiaus apetitą, tačiau biochemikai išmoko paversti jas kotletais ir bifšteksais, kuriuos tik žinovas būtų sugebėjęs atskirti nuo tikrųjų.

Bazėje dirbo tūkstantis šimtas vyrų ir šeši šimtai moterų; visi aukštos kvalifikacijos mokslo darbuotojai ar technikos specialistai, čia patekę tik po griežtos atrankos Žemėje. Nors Mėnulyje jau nebereikėjo kęsti tų sunkumų, nepatogumų ir pavojų, su kuriais tekdavo susidurti pirmiesiems naujakuriams, vis dėlto čionykštis gyvenimas stipriai veikė žmogaus psichiką ir, šiaip ar taip, turintiems klaustrofobiją[1] vykti į Mėnulį buvo nepatariama. Požeminių bazės patalpų įrengimas kietoje uolienoje arba sustingusioje lavoje pareikalavo daug laiko ir lėšų, todėl vienam žmogui skirtą standartinį „gyvenamąjį modulį" sudarė mažytis kambarėlis, maždaug dviejų metrų pločio, trijų metrų ilgio ir dviejų su puse metro aukščio.

Kambariai buvo jaukiai apstatyti ir labai panėšėjo į gero motelio numerius: kiekviename stovėjo sofa-lova, televizorius, nedidelė radiola ir videofonas. Be to, paspaudus mygtuką, siena pavirsdavo langu, iš kurio atsiverdavo gana tikroviškas Žemės kraštovaizdis. Kiekvieno kambario gyventojas galėjo išsirinkti pagal skonį vieną iš aštuonių tokių peizažų.

Bazėje galėjai išvysti ir daugiau panašių prabangos dalykų, nors pasilikusiems Žemėje žmonėms kartais būdavo sunku paaiškinti jų būtinumą. Kiekvieno Klavijaus įgulos nario paruošimas, atgabenimas į Mėnulį ir įkurdinimas kaštavo apie šimtą tūkstančių dolerių, todėl vertėjo išleisti dar truputį pinigų, kad jie galėtų išlaikyti čia dvasios pusiausvyrą. Tai buvo ne menas menui, o menas sveiko proto labui.

---

[1] Klaustrofobija — uždarų patalpų baimė *(graik.)*.

Viena patraukliausių gyvenimo pusių bazėje ir apskritai Mėnulyje buvo, be abejo, mažesnė svorio jėga, ir dėl to žmonės čia labai gerai jautėsi. Tačiau čia slypėjo ir tam tikras pavojus, ir atskridusiems iš Žemės prireikdavo kelių savaičių prisitaikyti prie neįprastų sąlygų. Mėnulyje žmogaus kūnas turėjo įgyti daugybę visiškai naujų refleksų. Ypač svarbu buvo įsidėmėti, jog svoris ir masė — du skirtingi dalykai.

Tas, kuris Žemėje svėrė aštuoniasdešimt kilogramų, apsidžiaugdavo, patyręs, jog Mėnulyje jo svoris neviršija keturiolikos kilogramų. Tol, kol judėdavo tiesia linija vienodu greičiu, jis jausdavosi taip, tarsi jam būtų išaugę sparnai. Bet kai tik pamėgindavo pakeisti kryptį, užsukti už kampo ar staiga sustoti, tučtuojau įsitikindavo, kad visos aštuonios dešimtys kilogramų masės, arba inercijos, niekur nepradingo. Masės dydis nekinta, jis pastovus ir Žemėje, ir Mėnulyje, ir Saulėje, ir kosmoso tuštumoje. Taigi, norint prisitaikyti prie Mėnulio sąlygų, reikėjo neužmiršti, jog čia visi daiktai yra šešis kartus inertiškesni, negu galima tikėtis iš jų svorio. Šią pamoką paprastai visi išmokdavo tik po daugelio susidūrimų ir gumbų, todėl Mėnulio senbuviai stengdavosi laikytis atokiau nuo naujokų, kol tie neapsiprasdavo.

Turėdama savo žinioje įvairiausių dirbtuvių, įstaigų ir sandėlių kompleksą, skaičiavimo centrą, elektrinę, garažą, virtuvę, laboratorijas ir maisto fabriką, Klavijaus bazė buvo nelyginant mažytis atskiras pasaulėlis. Beje, daugelis įgūdžių, kurių prireikė statant šią požemio karalystę, buvo ištobulinti per pusšimtį šaltojo karo metų.

Tie, kuriems kada nors teko dirbti valdomųjų sviedinių gamykloje, Klavijuje pasijustų kaip namie. Čia, Mėnulyje, galėjai pamatyti tuos pačius požeminio gyvenimo atributus ir apsisaugojimo nuo priešiškos aplinkos įrenginius, tik čionai jie buvo naudojami taikingais tikslais. Per dešimt tūkstančių metų žmogus pagaliau surado tokį pat jaudinantį užsiėmimą, kaip ir karas.

Deja, dar ne visos tautos buvo tai supratusios.

Kalnai, kurie leidžiantis atrodė tokie aukšti, dabar paslaptingai išnyko už smarkiai išgaubto Mėnulio horizonto. Aplink laivą driekėsi plokščia pilka lyguma, skaisčiai nutvieksta įky-

pų Saulės spindulių. Dangus, žinoma, buvo visiškai juodas, bet, neprisidengus akių nuo paviršiaus blizgėjimo, jame nieko nebuvo įmanoma įžiūrėti, tik pačias ryškiausias žvaigždes ir planetas.

Link laivo riedėjo kelios labai keistos mašinos: kranai, keltuvai, degalų cisternos, remonto dirbtuvės — vienos judėjo automatiškai, kitų hermetiškose kabinose sėdėjo vairuotojai. Beveik visos mašinos turėjo ratus pneumatinėmis padangomis, nes kelias čia buvo pakankamai lygus ir dailus; tačiau viena cisterna riedėjo ant ypatingų lanksčių ratų, kurie, kaip pasirodė, labiausiai tiko važinėti po Mėnulį. Tai ratu einančios plokštės, pritaisytos ant atskirų lingių; dėl to šie ratai turėjo daugybę pranašumų, būdingų vikšrinei grandinei, iš kurios jie buvo išsivystę. Keisdami savo formą ir skersmenį, jie puikiai prisitaikydavo prie dirvos nelygumų ir, skirtingai nuo vikšrinės grandinės, galėjo riedėti, net ir be keleto plokščių.

Privažiavo nedidelis autobusas su tambūru, styrančiu tarsi trumpas dramblio straublys, ir švelniai priglaudė jį prie laivo sienos. Po keleto sekundžių pasigirdo žvangesys ir bildėjimas, paskui oro šnypštimas — tai autobuso tambūras susijungė su laivo šliuzu, ir jų slėgiai išsilygino. Galiausiai atsivėrė vidinės šliuzo durys, ir į saloną įžengė bazės delegacija.

Pirmasis pasirodė Ralfas Helvorsenas, Pietinės provincijos valdytojas, tai yra ne tik pačios bazės, bet ir visų jos tyrimo grupių galva. Su juo atėjo bazės mokslinis vadovas daktaras Rojus Maiklsas — nedidukas žilstelėjęs geofizikas, kurį Floidas pažinojo iš ankstesnių apsilankymų, ir dar keletas vadovaujančių mokslinių bei administracinių darbuotojų. Jie pasveikino Floidą pagarbiai ir su palengvėjimu. Buvo aišku, kad visi, pradedant valdytoju, nekantravo nusimesti nors dalį savo rūpesčių naštos.

— Labai džiaugiuosi, kad pagaliau jūs čia, daktare Floidai,— tarė Helvorsenas.— Kaip pavyko kelionė?

— Kuo geriausiai,— atsakė Floidas.— Įgula padarė visa, ką galėjo.

Važiuodami autobusu į bazę, jie persimetė keliomis nieko nereiškianciomis mandagiomis frazėmis. Lyg susitarę, nė vienas neužsiminė apie Floido atvykimo tikslą. Už trijų šimtų metrų nuo nutūpimo aikštelės autobusas priartėjo prie didelio skydo, kuriame buvo parašyta:

SVEIKI ATVYKĘ Į KLAVIJAUS BAZĘ

JAV kosmoso inžinerijos korpusas

1994

Aplenkę skydą, jie nusileido į išduobą ir tuojau pateko į požeminį tunelį. Atsidarė masyvūs vartai, įleido autobusą ir vėl užsidarė. Po to — antrieji vartai ir galiausiai tretieji. Kai pastarieji užsivėrė, kurtinamai sušvilpė oras, ir autobuso keleiviai atsidūrė saugioje ir jaukioje bazės aplinkoje.

Jie nužingsniavo pirmyn tuneliu, priraizgytu visokių vamzdžių ir kabelių, kur buvo girdėti ritmiškas, duslus mechanizmų dundėjimas ir ūžesys. Netrukus jie pasiekė administracinį centrą, ir Floidas vėl pakliuvo į jam gerai pažįstamą aplinką: tarp rašomųjų mašinėlių, kontorinių skaičiavimo mašinų, sekretorių, sieninių diagramų ir be paliovos skambančių telefonų. Jiems stabtelėjus prie durų su užrašu „Valdytojas", Helvorsenas diplomatiškai pasakė:

— Daktaras Floidas ir aš po kelių minučių ateisime į konferencijų salę.

Likusieji linktelėjo galvas pritardami, kažką sumurmėjo ir nuėjo tolyn koridoriumi. Tačiau Helvorsenui nepavyko nesukliudytam įvesti Floidą į savo kabinetą. Durys staiga atsivėrė, ir mažutė mergytė galvotrūkčiais puolė prie valdytojo.

— Tėte! Tu buvai viršuje, o manęs nepaėmei! Juk prižadėjai!

— Liaukis, Diana,— švelniai, tačiau šiek tiek suirzęs, atsakė Helvorsenas.— Aš tau tik sakiau, kad paimsiu, jei galėsiu. Bet buvau labai užsiėmęs, turėjau sutikti daktarą Floidą. Pasisveikink, jis ką tik atskrido iš Žemės.

Mažoji mergytė (Floidas nusprendė, kad jai maždaug aštuoneri) ištiesė liauną rankutę. Jos veidas jam pasirodė pažįstamas. Staiga Floidas pajuto, kad valdytojas žiūri į jį, vylingai šypsodamasis. Ir ūmai jis susiprotėjo kodėl.

— Negali būti!— šūktelėjo jis.— Juk kai čia buvau paskutinį kartą, ji buvo dar kūdikis!

— Taip, praeitą savaitę jai suėjo ketveri metai,— kiek didžiuodamasis atsakė Helvorsenas.— Dėl silpnos gravitacijos vaikai čia auga greitai. O sensta lėčiau už mus ir pragyvens ilgiau. . .

Floidas susižavėjęs žiūrėjo į pasitikinčią savimi mažąją būtybę, gėrėdamasis jos grakščia laikysena ir neįprastai trapiu sudėjimu.

— Labai džiaugiuosi, vėl tave sutikęs, Diana,— tarė jis. Ir staiga, gal smalsumo, o gal tik mandagumo skatinamas, paklausė:— O ar nenorėtum vykti į Žemę?

Mergaitė nustebusi pažvelgė į jį ir ryžtingai papurtė galvą:

— Ne, ten bloga. Kai krenti, ten labai skaudžiai užsigauni. Ir pernelyg daug žmonių.

Štai ir atsirado pirmoji Kosmoso čiabuvių karta, pamanė Floidas. Netrukus jų bus daugiau. Šioje mintyje slypėjo liūdesys, bet kartu ir didelė viltis. Kai Žemėje viskas aprims ir susitvarkys, ir, gal būt, pasidarys nuobodoka gyventi, laisvę mylintiems narsiems pionieriams, nerimstantiems nuotykių ieškotojams bus kur paklajoti. Tik į šias klajones jie išsiruoš ne su kirviu ir šautuvu, ne kanoja ir ne furgonu; jie turės branduolinės energijos generatorių, plazminį raketos variklį ir hidroponinę fermą. Greitai ateis laikas, kai Žemė, kaip ir visos motinos, turės palinkėti savo vaikams laimingo kelio.

Tai gražiuoju, tai piktuoju Helvorsenas pagaliau išprašė savo užsispyrusią atžalą ir įvedė Floidą į kabinetą. Valdytojo tarnybiniai apartamentai užėmė tik šešiolikos kvadratinių metrų kambarį, tačiau jame kažkokiu būdu tilpo visi įprastiniai valdžios ženklai ir atributai, būdingi ministro rango asmeniui su metine penkiasdešimt tūkstančių dolerių alga. Vieną sieną puošė fotografijos su pačių žymiausių politinių veikėjų autografais — tame tarpe JAV prezidento ir SNO generalinio sekretoriaus, o kitos didesnė dalis buvo nukabinta garsių astronautų pasirašytais portretais.

Floidas nugrimzdo į patogų odinį fotelį ir paėmė šeimininko pasiūlytą taurelę chereso, pagaminto Mėnulio biocheminėje laboratorijoje.

— Kaip sekasi, Ralfai?— pasiteiravo Floidas, siurbčiodamas gėrimą, iš pradžių atsargiai, paskui su malonumu.

— Neblogai,— atsakė Helvorsenas.— Bet yra viena aplinkybė, kurią jums vertėtų sužinoti, prieš einant ten.

— Kokia?

— Manau, kad tai būtų galima pavadinti moralinio stovio problema.

— Iš tiesų?

— Kol kas padėtis nėra labai rimta, tačiau viskas krypsta į tą pusę.

— Informacinė blokada?— tiesmukai paklausė Floidas.

— Taip,— atsakė Helvorsenas.— Žmonės pradeda smarkiai nervintis. Šiaip ar taip, daugelis jų Žemėje turi šeimas. Ten, tur būt, galvoja, kad čia visi išmirė nuo kokio maro.

— Labai gaila, žinoma, bet niekas nepasiūlė tinkamesnės versijos, ir kol kas ji puikiai veikia. Tiesa, Kosminėje stotyje sutikau Moisevičių, ir net jis tuo patikėjo.

— Saugumo tarnyba turėtų būti patenkinta.

— Ne per daugiausiai,— Moisevičius jau girdėjo apie TMA-1. Sklinda visokie gandai. Bet mes negalime paskelbti jokio pranešimo, kol neišsiaiškinsime, kas čia per velniava.

— Daktaras Maiklsas tariasi žinąs atsakymą į šį klausimą. Jis trokšta viską jums iškloti.

— Na, o aš trokštu jį išklausyti,— pasakė Floidas, išgėręs taurelę.— Eime.

11. ANOMALIJA

Pasitarimas vyko didelėje stačiakampėje patalpoje, kur lengvai galėjo tilpti apie šimtą žmonių. Ji turėjo naujausius optinius bei elektroninius projekcinius įrengimus ir todėl labai panėšėjo į pavyzdinę konferencijų salę. Tačiau plakatai, skelbimai, kino žvaigždžių fotografijos ir mėgėjiški piešiniai, kuriais buvo nulipdytos sienos, rodė, jog tai kartu ir kultūrinio bazės gyvenimo centras. Floidą ypač nustebino lentelių su užrašais kolekcija, kuri, iš visko sprendžiant, buvo renkama rūpestingai ir su meile. Ten buvo, pavyzdžiui, tokios lentelės: „Prašome nemindžioti žolės", „Mašinoms stovėti draudžiama", „Į pliažą", „Rūkyti draudžiama", „Takas galvijams", „Puraus grunto šalikelės", „Nemaitinkite žvėrių". Jeigu jos tikros, o taip, aišku, ir buvo, jų atgabenimas iš Žemės turėjo atsieiti nemažus pinigus. Čia jos atrodė iššaukiančiai ir kartu jaudinamai: žmonės, patekę į priešišką pasaulį, vis dėlto sugebėjo šaipytis iš to, ką negrįžtamai prarado ir ko niekad nebesiilgės jų vaikai.

Salėje Floido laukė apie keturiasdešimt penkiasdešimt žmonių, ir, jam įėjus įkandin valdytojo, visi atsistojo. Linktelėjęs keliems pažįstamiems, Floidas sušnibždėjo Helvorsenui:

— Norėčiau tarti porą žodžių prieš pranešimą.

Floidas atsisėdo pirmoje eilėje, o valdytojas užlipo ant pakylos ir, permetęs žvilgsniu auditoriją, pasakė:

— Ponios ir ponai, tur būt, nereikia priminti, jog susirinkome ypatinga proga. Mums džiugu, kad pas mus atsilankė daktaras Heivudas Floidas. Jo vardas visiems gerai žinomas, o daugelis pažįsta jį asmeniškai. Jis ką tik atskrido specialiu reisu iš Žemės ir prieš mūsų pranešimą nori tarti keletą žodžių. Prašau, daktare Floidai.

Aidint mandagiems plojimams, Floidas užkopė ant pakylos, šypsodamasis apžvelgė visus ir pradėjo:

— Dėkoju. Aš noriu štai ką pasakyti. Prezidentas prašė mane perduoti jums padėką už jūsų pasiaukojamą darbą, kurį, kaip mes tikimės, netrukus įvertins visas pasaulis. Aš puikiai suprantu,— santūriai tęsė jis,— jog kai kurie iš jūsų, gal net dauguma, labai nori, kad šita slaptumo uždanga būtų atskleista. Jūs nebūtumėte mokslininkai, jei galvotumėte kitaip.

Jo žvilgsnis akimirką stabtelėjo ties daktaru Maiklsu, kurio veidas palengva niaukėsi ir dėl to dešiniajam skruoste dar labiau išryškėjo ilgas randas, likęs, regimai, po kažkokios katastrofos kosmose. Floidas gerai žinojo, kad šis geologas energingai protestavo prieš tą, jo žodžiais tariant, „policininkų ir vagių žaidimą".

— Tačiau aš norėčiau jums priminti,— tęsė Floidas,— jog tai išties ypatingas atvejis. Mes turime gerai ištirti mums žinomus faktus. Jei suklysime dabar, antros tokios progos gali nebepasitaikyti. Todėl prašau truputį kantrybės. To paties prašo ir prezidentas. Štai ir viskas, ką norėjau pasakyti. Dabar aš pasiruošęs klausytis jūsų pranešimo.

Jis sugrįžo į vietą.

— Dėkoju jums, daktare Floidai,— pasakė valdytojas ir gana atsainiai linktelėjo moksliniam bazės vadovui.

Daktaras Maiklsas nužingsniavo pakylos link.

Šviesa užgeso, ir ekrane nušvito Mėnulio fotografija. Pačiame skridinio centre akinamai bolavo kraterio žiedas, iš kurio neįprastai lyg vėduoklė sklido spinduliai. Atrodė, lyg kas būtų

bloškęs iš didelio aukščio maišą miltų ir jie būtų pažirę į visas puses.

— Štai Tychonas,— tarė Maiklsas, rodydamas į vidurinį kraterį.— Šioje statmenai padarytoje nuotraukoje Tychonas matomas aiškiau, negu iš Žemės,— iš ten atrodo, kad jis pačiame Mėnulio pakraštyje. Tuo tarpu, žiūrint iš šio taško, iš tūkstančio mylių aukščio, matyti, jog Tychono krateris yra pusrutulio centre.

Jis palaukė, kol Floidas apsiprato su nepažįstamu seniai žinomo objekto vaizdu, ir po to tęsė:

— Visus praėjusius metus iš žemos orbitos palydovo darėme magnetinę šio rajono nuotrauką. Darbą pabaigėme tik prieš mėnesį, ir štai rezultatas — žemėlapis, dėl kurio prasidėjo visos mūsų bėdos.

Ekrane nušvito sekantis kadras. Jis buvo panašus į reljefinį žemėlapį, tačiau rodė ne aukštį virš jūros lygio, o magnetinio lauko stiprumą. Dauguma linijų ėjo beveik lygiagrečiai ir gana atokiai viena nuo kitos, tačiau viename žemėlapio taške jos staigiai tankėjo, sudarydamos eilę koncentrinių ratų, labai panašių į rieves aplink šaką medinėje lentoje.

Dargi neįgudusi akis galėjo pastebėti, jog su Mėnulio magnetiniu lauku čia dedasi kažkokie keisti dalykai. Žemėlapio apačioje didelėmis raidėmis buvo užrašyta: „PIRMOJI TYCHONO MAGNETINĖ ANOMALIJA (TMA-1)". Viršuje, dešiniajame kampe, juodavo antspaudas: „Slaptai".

— Iš pradžių mes manėme, kad tai magnetinės uolienos atodanga, tačiau visi geologiniai duomenys šią versiją paneigė. Netgi didžiulis nikelio ir geležies meteoritas negalėtų sukurti tokio stipraus lauko. Tada mes nusprendėme patys pažiūrėti, kas čia darosi.

Pirmasis būrys iš pradžių nieko neaptiko: paprasta lygi vieta, nuklota plonu Mėnulio dulkių sluoksniu. Jie pradėjo gręžti pačiame anomalijos centre, norėjo paimti tyrimams uolienos pavyzdį. Šešių metrų gylyje grąžtas sustojo. Tada geologai ėmė kasti, o su skafandrais ne taip jau lengvas darbas, galite tuo neabejoti.

Tai, ką jie rado, privertė juos kuo skubiausiai grįžti į bazę. Išsiuntėme didesnį būrį su geresniais instrumentais. Jie kasė dvi savaites — rezultatus jūs jau žinote.

Vaizdas ekrane vėl pasikeitė, ir aptemdytoje konferencijų salėje stojo įtempta tyla. Visi buvo matę šią nuotrauką daugelį kartų, tačiau ir dabar neliko nė vieno, kuris nebūtų palinkęs į priekį, lyg tikėdamasis įžiūrėti ten ką nors nauja. Žemėje ir Mėnulyje mažiau nei šimtui žmonių tebuvo leista pažvelgti į šią fotografiją.

Kadre buvo matyti gilus duburys; jo dugne stovėjo žmogus raudonai ir geltonai margu skafandru, laikantis rankoje padalintą į decimetrus topografinę matuoklę. Fotografuota aiškiai naktį ir tai galėjo būti padaryta bet kurioje Mėnulio vietoje arba net Marse. Tačiau daikto, priešais kurį stovėjo žmogus su skafandru, dar nebuvo regėjusi nė viena planeta.

Tai buvo maždaug trijų metrų aukščio ir pusantro metro pločio statmenas luitas iš juodos kaip anglis medžiagos. Floidui jis priminė kraupų milžinišką antkapį. Jo forma simetriška, briaunos aštrios, o spalva tokia juoda, jog, rodės, taip ir sugeria visą aplinkos šviesą. Paviršius — visiškai lygus ir glotnus. Nebuvo galima suprasti, iš ko jis padarytas — iš akmens, metalo, plastmasės ar kokios visai nežinomos žmogui medžiagos.

— TMA-1, — kone baimingai ištarė daktaras Maiklsas. — Atrodo naujutėlaitis, ar ne? Aš nėmaž nesmerkiu tų, kurie pamanė, kad jam tik keletas metų ir kad jis susijęs su trečiąja kinų ekspedicija 1998 metais. Tačiau aš pats tuo visai netikėjau, ir dabar mes galime gana tiksliai nustatyti anomalijos amžių, remdamiesi vietiniais geologiniais duomenimis.

Mano kolegos ir aš, daktare Floidai, esame pasiryžę laiduoti savo mokslinėmis reputacijomis, jog TMA-1 neturi nieko bendra nei su kinais, nei apskritai su žmonija, nes jis užkastas tada, kai žmonijos išvis dar nebuvo. Šiam monolitui apytikriai trys milijonai metų. Prieš jus pirmasis įrodymas, kad protingos gyvybės esama ne tik Žemėje.

12. KELIONĖ ŽEMĖS ŠVIESOJE

MAKROKRATERIŲ SRITIS. Tęsiasi į pietus nuo matomos Mėnulio pusės centro, į rytus nuo Centrinės kraterių srities. Tankiai nusėta smūginės kilmės krateriais, daugelis jų dideli, patys didžiausi Mėnulyje. Šiaurėje keli suirę krateriai sudaro Lietų jūrą. Paviršius beveik visur raižytas, išskyrus tik kai kurių kraterių dugną. Reljefas daugiausia nuo-

žulnus, šlaitų nuolydžiai 10°—12°; kai kurių kraterių dugnas beveik horizontalus.

NUSILEIDIMAS IR JUDĖJIMAS. Aplamai nusileidimas sunkus dėl raižytos ir nuožulnios vietovės; šiek tiek lengvesnis kai kurių kraterių horizontaliame dugne. Judėjimas beveik visur įmanomas, tačiau tik iš anksto numatytais maršrutais; šiek tiek lengvesnis horizontaliu kraterių dugnu.

STATYBA. Visumoje susijusi su vidutinio laipsnio sunkumais dėl nuožulnaus reljefo ir daugybės stambių nuolaužų birioje masėje; lavos ekskavacija kai kurių kraterių dugne sunki.

TYCHONAS. Pojūrinis krateris, skersmuo 86 km, keteros aukštis 2400 m, gylis 3300 m, iš visų Mėnulio kraterių turi labiausiai išvystytą spindulių sistemą; kai kurių spindulių ilgis siekia 800 km.

(Iš „Specialaus inžinerinio Mėnulio paviršiaus aprašymo", inžinerijos kariuomenės viršininko valdyba, Armijos departamentas. JAV geologinės tarnybos leidinys, Vašingtonas, 1961 m.)

Kilnojamoji laboratorija, riedanti kraterio dugnu aštuoniasdešimt kilometrų per valandą greičiu, priminė didžiulį furgoną su aštuoniais vikšriniais ratais. Tačiau ji taip atrodė tik iš pažiūros: faktiškai tai buvo autonominė bazė, kur dvidešimt žmonių galėjo gyventi ir dirbti keletą savaičių. Iš esmės ji niekuo nesiskyrė nuo sausumos kosminio laivo ir, reikalui esant, galėjo netgi skristi. Sutikusi kely pernelyg didelį plyšį ar skardingą kanjoną, ji peršokdavo tą kliūtį, įsijungus keturiems reaktyviniams varikliams.

Pro iliuminatorių Floidas matė vingiuojantį į tolį aiškiai nužymėtą kelią: dešimtys juo pravažiavusių mašinų buvo palikusios trapiame Mėnulio paviršiaus grunte standžiai suplūktas vėžes. Šalikelėje vienodais tarpais buvo įbesti aukšti ploni strypai su mirksinčiom šviesom. Niekas nebūtų galėjęs pasiklysti trijų šimtų kilometrų trasoje nuo Klavijaus bazės iki TMA-1, nors aplinkui juodavo naktis ir iki aušros dar buvo likę keletas valandų.

Viršuje žvaigždės degė kiek skaisčiau ir jų buvo truputį daugiau, negu giedrą naktį virš Niu Meksiko ar Kolorado plokštikalnių. Tačiau du dalykai juodame kaip anglis danguje tuoj pat primindavo, jog čia ne Žemė.

Pirmasis buvo pati Žemė — spindintis šviesulys, pakibęs šiaurinėje dangaus skliauto pusėje. Šio milžiniško skritulio šviesa buvo dešimtis kartų ryškesnė už Mėnulio pilnatį ir buvo užliejusi visą lygumą šaltu melsvai žalsvu švytėjimu.

Antrasis dalykas — švelnios, matinės šviesos kūgis, šaunantis į dangų rytinėje skliauto pusėje. Kuo arčiau horizonto, tuo skaistesnis jis darėsi, tarsi pranašaudamas, kokie liepsnos fon-

tanai slypi už Mėnulio krašto. Žemėje blyškų šio švytėjimo grožį žmonės galėdavo stebėti tik keletą trumpų akimirkų pilno užtemimo metu. Tai buvo vainikas, Mėnulio aušros pranašas, skelbiantis, jog netrukus šį miegantį pasaulį nutvilkys Saulės spinduliai.

Sėdėdamas kartu su Helvorsenu ir Maiklsu priekinėje stebėjimo patalpoje, tiesiai po vairuotojo kabina, Floidas vis nesiliovė mąstęs apie trijų milijonų metų prarają, ką tik atsivėrusią priešais jį. Kaip visi mokslo žmonės, jis buvo pratęs operuoti daug ilgesnėmis laiko atkarpomis, bet tik tuomet, kai nagrinėdavo žvaigždžių judėjimą ir lėtus neorganinės gamtos procesus. Nei protui, nei širdžiai jos nieko nesakė, žmogaus jausmai neturėjo ką veikti šiuose begaliniuose laiko tyruose.

Trys milijonai metų! Įvykių ir žmonių kupina rašytos istorijos panorama su jos imperijomis ir karaliais, pergalėmis ir tragedijomis vargiai apimtų tūkstantąją šio siaubingai ilgo laikotarpio dalį. Ne tik žmogus, bet ir dauguma nūnai paplitusių Žemėje gyvūnų dar neegzistavo, kai šis mįslingas juodas luitas buvo taip rūpestingai užkastas čia, pačiame įstabiausiame ir ryškiausiame Mėnulio krateryje.

Tuo, kad jis buvo užkastas, ir dargi visai neatsitiktinai, daktaras Maiklsas nė kiek neabejojo.

— Iš pradžių,— aiškino jis,— aš dar maniau, kad tai tik ženklas, rodantis kažkokio požeminio statinio vietą, tačiau tolesni mūsų kasinėjimai paneigė šitokią prielaidą. Luitas stovi ant plataus pjedestalo iš tokios pat juodos medžiagos, o po juo — nepaliesti uolienų klodai. Tos... hm, būtybės, kurios jį sukūrė, norėjo, kad jo niekas nepajudintų iš vietos, nebent tik patys smarkiausi Mėnulio drebėjimai. Jie statė amžiams.

Maiklso balse skambėjo ir džiaugsmas, ir liūdesys. Floidui buvo suprantami šie jausmai. Žmogus pagaliau gavo atsakymą į vieną seniausių savo klausimų; štai jis, nenuginčijamas įrodymas, kad žmogaus protas — ne vienintelis Visatoje. Tačiau podraug darėsi skaudu, suvokus, koks beribis yra Laikas. Tie, kurie čia pabuvojo, prasilenkė su žmonija šimtu tūkstančių generacijų. Ką gi, mąstė Floidas, gal tai išėjo į gera. Ir vis dėlto, kiek daug mes būtume išmokę iš tų, kurie galėjo keliauti po kosmosą tais laikais, kai mūsų protėviai dar gyveno medžiuose!

Priešakyje, už kelių šimtų metrų, virš neįprastai artaus Mėnulio horizonto iškilo stulpas su užrašu. Greta jo stūksojo panašus į palapinę statinys, uždengtas blizgančia sidabro folija, regimai saugančia jį nuo svilinančio dienos karščio. Mašinai važiuojant pro šalį, Floidas ryškioje Žemės šviesoje perskaitė:

AVARINIS SANDĖLIS Nr. 3
20 kg skysto deguonies
10 l vandens
20 Mk-4 tipo maisto davinių
1 B tipo instrumentų komplektas
1 skafandrų remonto komplektas
! TELEFONAS!

— Jums nedingtelėjo į galvą tokia versija?— paklausė Floidas, rodydamas į palapinę.— Gal būt, juodasis luitas — taipogi avarinis sandėlis, paliktas niekada nebesugrįžusios ekspedicijos?

— Visiškai galimas daiktas,— sutiko Maiklsas.— Magnetinis laukas aiškiai žymi jo padėtį, kad būtų nesunku surasti. Bet jis pernelyg mažas — kiek ten atsargų galėtų tilpti?

— Kodėl gi?— pertraukė jį Helvorsenas.— Kas žino, kokio jie buvo ūgio? Gal tik penkiolikos centimetrų? Tada jiems šis luitas — dvidešimties ar trisdešimties aukštų dangoraižis.

— Tai neįmanoma,— papurtė galvą Maiklsas.— Protingi sutvėrimai negali būti be galo maži, juk yra minimalus smegenų dydis.

Floidas jau buvo spėjęs pastebėti, kad Maiklso ir Helvorseno nuomonės nesutapdavo, tačiau tarp jų nebuvo jokio trynimosi ar priešiškumo. Matyt, gerbė vienas kitą ir tiesiog buvo sutarę niekad nesutarti.

Ir iš tiesų, užėjus kalbai apie TMA-1, arba Tychono monolitą, kaip kiti vadino, nuomonės niekada nesutapdavo. Per šešias buvimo Mėnulyje valandas Floidas išklausė gerą tuziną teorijų, bet nepatikėjo nė viena. Šventovė, geodezinis ženklas, antkapis, geofizinis prietaisas — štai populiariausios hipotezės, ir jų šalininkai labai karštai jas gynė. Jau daug lažybų buvo sukirsta, ir nemaža pinigų pereis iš vienų rankų į kitas, kai pagaliau pavyks sužinoti tiesą, jeigu ją iš viso kada pavyks sužinoti.

Ligi šiol kieta juoda medžiaga, iš kurios buvo padarytas luitas, atkakliai priešinosi bet kokiems, beje, labai atsargiems

Maiklso ir jo kolegų mėginimams išpiauti bandomąjį pavyzdį. Jie neabejojo, kad lazerio spindulys perskrostų monolitą, nes tikrai niekas negalėtų atsispirti prieš tą pasibaisėtiną energijos koncentraciją, tačiau pačiam Floidui teks nuspręsti, ar būtina griebtis šios kraštutinės priemonės. O jis tuo tarpu jau buvo nutaręs, jog prieš pasitelkiant tokią „sunkiąją artileriją", kaip lazeris, reikia išbandyti rentgeno spindulius, ultragarsą, neutronų pluoštus ir kitas nekenksmingas tyrimo priemones. Tik barbaras naikina tai, ko nesupranta. Bet gal žmonės ir yra barbarai, palyginus su būtybėmis, sukūrusiomis šį daiktą.

Iš kur jos atvyko? Iš paties Mėnulio? Ne, tai neįmanoma. Jei kada nors šioje bevaisėje žemėje ir egzistavo vietinė gyvybė, tai ji buvo sunaikinta per paskutinę kraterių formavimosi epochą, kai beveik visas Mėnulio paviršius buvo įkaitęs iki baltumo.

Iš Žemės? Mažai tikėtina, nors visai atmesti tokios prielaidos negalima. Bet kokia pleistoceno eros išsivysčiusi civilizacija — ne žmonių, žinoma,— būtų palikusi Žemėje daugybę kitokių savo veiklos pėdsakų. Mes būtume sužinoję apie ją, mąstė Floidas, daug anksčiau, nei pasiekėme Mėnulį.

Tuomet belieka dvi galimybės: planetos ir žvaigždės. Tačiau mokslas nenuginčijamai įrodė, kad ne tik protinga gyvybė, bet apskritai jokia gyvybė negali egzistuoti nė vienoje Saulės sistemos planetų, išskyrus Žemę ir Marsą. Vidinės planetos pernelyg karštos, išorinės — paviršiuje per šaltos, o jų atmosferos gelmėse slėgis siekia šimtus tonų į kvadratinį centimetrą.

O gal tie svečiai atvyko iš žvaigždžių? Bet tai atrodė dar labiau neįtikėtina. Žiūrėdamas į žvaigždynus, pabirusius tamsiame it juodmedis Mėnulio danguje, Floidas prisiminė, kiek kartų jo kolegos buvo „įrodę", jog tarpžvaigždiniai skridimai yra negalimi. Netgi kelionė iš Žemės į Mėnulį kol kas buvo laikoma dideliu pasiekimu, o juk iki pačios artimiausios žvaigždės šimtus milijonų kartų toliau... Galų gale, kam tuščiai spėlioti, reikia palaukti, kol atsiras daugiau konkrečių faktų.

— Prašome užsisegti diržus ir pritvirtinti visus palaidus daiktus,— staiga prabilo kabinos garsiakalbis.— Artėjame prie keturiasdešimties laipsnių nuokalnės.

Horizonte sudūlavo du stulpai su blyksinčiomis lempomis, ir autobusas pasuko link jų. Vos tik Floidas spėjo suveržti

diržus, mašina lėtai pervažiavo išties bauginančio skardžio kraštą ir nuriedėjo žemyn ilga ir akmeninga nuokalne, stačia, nelyginant namo stogas. Jiems pavymui krentantys įkypi Žemės spinduliai dabar menkai tenušvietė kelią, ir vairuotojas įjungė stiprius prožektorius. Prieš daugelį metų Floidas buvo užkopęs ant Vezuvijaus ir žiūrėjo į kraterį; dabar jam pasivaideno, kad jis smenga į ugnikalnio žiotis, ir per nugarą perbėgo šiurpuliai.

Jie leidosi į vieną vidinių Tychono kraterio terasų, glūdinčių daugiau kaip trijų šimtų metrų gylyje. Leidžiantis šlaitu, Maiklsas parodė didžiulę lygumą, nusidriekusią apačioje.

— Štai kur jie!— šūktelėjo jis.

Floidas linktelėjo: už keleto mylių jis jau buvo pastebėjęs žalių ir raudonų žiburių virtinę ir nenuleido nuo jos akių visą laiką, kol autobusas atsargiai judėjo pakalnėn. Didžiulė mašina nepriekaištingai klausė vairuotojo, bet Floidas atsikvėpė su palengvėjimu, kai pagaliau vėl pajuto po savimi horizontalų paviršių.

Dabar jis jau galėjo įžiūrėti Žemės šviesoje tviskančius sidabrinius burbulus. Tai hermetiški kupolai — laikini geologų būstai. Šalimais stovėjo radijo bokštas, keletas įvairių mašinų, gręžimo stovas ir milžiniška uolienos skeveldrų krūva, matyt, supilta, atkasant monolitą. Mažytė stovykla šioje dykynėje išrodė visai vieniša, visai bejėgė prieš supančias ją nebylias gamtos jėgas. Aplinkui nebuvo jokių gyvybės pėdsakų, jokių regimų ženklų, kurie paaiškintų, kodėl čionai, taip toli nuo namų, atėjo žmonės.

— Netrukus pamatysime kraterį,— tarė Maiklsas.— Dešinėje, maždaug už šimto metrų nuo tos radijo antenos.

Tai štai kur jis, pamanė Floidas, kai autobusas pravažiavo hermetiškus kupolus ir priartėjo prie kraterio žiočių. Jam net tankiau suplakė širdis, ir jis pasilenkė arčiau prie iliuminatoriaus, norėdamas geriau apžiūrėti vietovę. Mašina ėmė pamažu leistis kietai sutrambuotų akmenų rampa į kraterio dugną. Ir pagaliau prieš juos išniro TMA-1 — lygiai toks pat, kaip nuotraukoje.

Floidas pažiūrėjo, sumirkčiojo, papurtė galvą ir vėl įsmeigė akis. Net ir ryškioje Žemės šviesoje luito beveik nesimatė. Pirmasis įspūdis buvo toks, tartum priešais stovėtų plokščias, iš anglinio popieriaus iškirptas stačiakampis, visiškai be tūrio. Ži-

noma, tai buvo tik regėjimo apgaulė; šis kietas kūnas taip menkai atmušė šviesą, kad atrodė lyg siluetas.

Mašinai leidžiantis į kraterį, keleiviai nepratarė nė žodžio. Jų veiduose atsispindėjo ir baiminga nuostaba, ir sumišimas — kas galėjo pagalvoti, jog iš visų dangaus šviesulių būtent negyvas Mėnulis pateiks tokį fantastišką siurprizą!

Autobusas sustojo per šešis metrus nuo monolito, pasisukęs šonu taip, kad visi keleiviai galėtų jį gerai matyti. Tačiau, be taisyklingos geometrinės formos, čia nebuvo į ką žiūrėti. Niekur nė mažiausio įbrėžimo, vien tik beprošvaistė, bedugnė juoduma. Tai buvo nakties įsikūnijimas, ir Floidas net pamanė, ar čia nebus koks nepaprastas gamtos kūnas, pagimdytas iš ugnies ir slėgio, kuriantis Mėnuliui. Bet jis žinojo, kad ši mažai tikėtina galimybė jau buvo apsvarstyta ir atmesta.

Kažkas davė ženklą įjungti išrikiuotus aplink kraterį prožektorius, ir jų akinantys spinduliai užgožė Žemės šviesą. Tiesą sakant, pačių spindulių beorėje Mėnulio erdvėje nebuvo matyti, jie krito ant luito baltomis kaip sniegas, persipynusiomis elipsėmis ir, palietę jo paviršių, be pėdsakų nugrimzdavo juodose gelmėse.

Pandoros skrynia,— pamanė Floidas, staiga apimtas negeros nuojautos,— laukia, kada smalsus Žmogus ją atidarys. Ką gi jis ras jos viduje?

13. ILGA AUŠRA

Pagrindinio kupolo, esančio TMA-1 aikštelėje, skersmuo neviršijo šešių metrų, ir jame buvo gana ankšta ir nejauku. Todėl autobusas, prijungtas prie vieno iš dviejų oro šliuzų, žymiai padidino taip reikalingą gyvenamąjį plotą.

Šio pripučiamo dvisienio pusrutulio viduje gyveno, dirbo ir miegojo šeši mokslininkai ir technikai,— pastovus TMA-1 personalas. Jame tilpo ir dauguma įrengimų bei prietaisų, visos atsargos ir reikmenys, kurių nebuvo galima palikti vakuume, virtuvė, prausykla ir tualetas, uolienų pavyzdžiai ir nedidelis televizijos ekranas, kuriame visa aikštelė buvo matyti kaip ant delno.

Floidas nenustebo, kai Helvorsenas pasisakė mieliau liksiąs kupole,— tai jis paaiškino stebėtinai atvirai.

— Aš laikau skafandrą neišvengiamu blogiu,— pasakė valdytojas.— Užsidedu jį keturiskart metuose per kontrolines išvykas, ir man gana. Jeigu jūs neprieštaraujate, aš pasiliksiu čia ir viską stebėsiu per televiziją.

Jo neigiama pažiūra į skafandrus buvo ne visai pateisinama, kadangi patogūs naujieji modeliai nėmaž nepanėšėjo į griozdiškus pirmųjų Mėnulio tyrinėtojų šarvus. Dargi niekieno nepadedamas, tokį skafandrą galėjai užsivilkti greičiau nei per minutę, be to, jie visiškai automatizuoti. Mk V tipo kostiumas, į kurį hermetiškai „įsipakavo" Floidas, saugojo nuo visų pavojų, gresiančių Mėnulyje tiek dieną, tiek naktį.

Kartu su daktaru Maiklsu Floidas įžengė į nedidelę šliuzo kamerą. Kai nutilo siurblių gaudimas ir skafandras beveik nepastebimai išsipūtė ir sustandėjo, aplink jį įsiviešpatavo vakuumo tyla.

Tą tylą maloniai nutraukė balsas skafandro radiotelefone:

— Koks slėgis, daktare Floidai? Kvėpuojate normaliai?

— Taip, viskas gerai.

Maiklsas atidžiai patikrino Floido kostiumo kontrolinių prietaisų parodymus.

— Puiku. Galime eiti.

Išorinės šliuzo durys atsidarė, ir jie išvydo dulkėtą Mėnulio peizažą, nužertą balzganos Žemės šviesos.

Atsargiai, šiek tiek krypuodamas, Floidas išlindo įkandin Maiklso iš šliuzo. Eiti buvo nesunku,— net keista, nuo pat atvykimo į Mėnulį jis tik dabar pasijuto laisvai ir patogiai. Papildomas skafandro svoris ir nežymus priešinimasis kūno judesiams tartum dalinai sugrąžino prarastą žemiškąjį svorį.

Aplinkui dabar viskas atrodė kitaip, nei prieš valandą, kai Floidas atvažiavo čia. Nors žvaigždės ir Žemės piautuvas tebespindėjo taip pat ryškiai, kaip pirmiau, dvi savaites trukusi Mėnulio naktis artėjo į pabaigą. Vainiko žėrėjimas rytinėje dangaus pusėje jau priminė mėnesieną Žemėje, o trisdešimtmetrinio radijo bokšto viršūnė užsiplieskė lyg ugnimi: ją palietė pirmieji vis dar nematomos Saulės spinduliai.

Floidas su Maiklsu luktelėjo, kol iš šliuzo išėjo geologų grupės viršininkas su dviem padėjėjais, ir visi nužingsniavo kraterio linkui. Jiems beeinant, rytuose iš už akiračio išsiveržė

plonas nepaprastai ryškios šviesos lankas. Praeis dar gera valanda, iki Saulė pakils virš lėtai besisukančio Mėnulio horizonto, tačiau žvaigždės jau užgeso.

Kraterį dar tebedengė šešėlis, bet jo vidų buvo skaisčiai apšvietę pastatyti ant kraštų prožektoriai. Lėtai žengdamas nuožulnia rampa link juodojo stačiakampio, Floidas jautė ne tik baimingą pagarbą, bet ir savo bejėgiškumą. Čia, prie pat Žemės slenksčio, Žmogus susidūrė su paslaptimi, kuri gal niekad nebus atskleista. Prieš tris milijonus metų kažkas buvo atkeliavęs čia, paliko šį neaiškų ir tikriausiai neišaiškinamą savo ketinimų simbolį ir sugrįžo į kitas planetas... arba žvaigždes.

Floido mintis nutraukė jo šalmo radiotelefonas:

— Kalba grupės viršininkas. Mes norėtume padaryti keletą nuotraukų. Prašome visus atsistoti toje pusėje. Daktare Floidai, malonėkite į vidurį... daktare Maiklsai... taip... dėkoju.

Pasiūlymas nė vienam nepasirodė keistas, gal tik pačiam Floidui. Bet ir jis nuoširdžiai apsidžiaugė, kad kažkas pasiėmė aparatą; tai bus, be abejo, istorinė fotografija, ir ne pro šalį būtų gauti porą nuotraukų sau. Jis net susirūpino — ar aiškiai matyti pro šalmo stiklą jo veidas.

Truputį sumišę, jie išsirikiavo priešais monolitą. Keliskart spragtelėjęs aparatu, fotografas pasakė:

— Ačiū, ponai. Mes paprašysime bazės laboratoriją atsiųsti jums nuotraukas.

Dabar Floidas sutelkė visą dėmesį į juodąjį luitą: lėtai apėjo aplinkui, apžiūrėjo iš visų pusių, stengdamasis įsiminti jo keistą pavidalą. Jis nesitikėjo atrasti ką nors nauja, nes žinojo, jog kiekvienas kvadratinis centimetras jau kuo kruopščiausiai ištyrinėtas.

Tingi Saulė jau pakilo virš kraterio keteros, ir jos spinduliai krito beveik statmenai į rytinį luito šoną. Bet jis buvo toks juodas, kad, atrodė, sugeria visą šviesą iki paskutinės dalelės.

Floidas nutarė atlikti paprastą bandymą: atsistojo priešais luitą nugara į saulę ir pamėgino surasti jo glotniame paviršiuje savo šešėlį. Nė mažiausios žymės. O juk ant šio monolito liejosi maždaug dešimt kilovatų šiluminės energijos srautas, — jeigu jo viduje kas nors yra, tai tas „kas nors" netrukus turėtų užvirti.

Kaip keista, galvojo Floidas, stovi čia ir žinai, jog šis daiktas išvydo dienos šviesą pirmą kartą nuo to laiko, kai Žemėje prasidėjo ledynmečiai. Jis vėl susimąstė apie juodos luito spalvos prasmę. Na, žinoma, ji idealiai absorbuoja Saulės šilumą. Bet tuoj pat atmetė tokią mintį: kam šaus į galvą užkasti šešių metrų gylyje Saulės energijos maitinamą prietaisą?

Jis pakėlė galvą ir žvilgtelėjo į Žemę, kuri pamažu blėso ryto danguje. Iš šešių milijardų jos gyventojų tik saujelė žinojo apie šį atradimą. Ką pasakys žmonės, kai pagaliau bus jiems ta naujiena atskleista?

Žinoma, tai turės svarbių politinių bei socialinių pasekmių. Kiekvienam, kuris mato nors truputį toliau savo nosies galo, visas gyvenimas, moralinės vertybės, filosofija kiek pasikeis. Netgi jeigu TMA-1 kilmės nepasiseks išaiškinti ir monolito mįslė liks per amžius neįspėta, žmogus žinos, kad jis ne vienintelė protinga būtybė Visatoje. Tiesa, jis milijonais metų prasilenkė su tais, kurie kažkada čia stovėjo, bet jie dar gali sugrįžti. O jeigu nesugrįš šitie, galimas daiktas, atsiras kiti. Ateityje žmonijai teks atsižvelgti į tokią galimybę.

Floido apmąstymus staiga nutraukė šaižus elektroninis klyksmas, pasigirdęs šalmo ausinėse. Jis panėšėjo į siaubingos amplitudės iškraipytą laiko signalą. Instinktyviai Floidas pakėlė pirštinėtas rankas prie ausų. Bet tuoj atsipeikėjo ir mėšlungiškai stvėrė už radiotelefono garso reguliatoriaus. Kol susigraibė, dar keturi šaižūs garsai perskrodė eterį, ir po to įsivyravo palaiminga tyla.

Aplink jį, krateryje, visi stovėjo nejudėdami, netekę žado iš nuostabos. Vadinasi, mano imtuvas nesugedęs, pamanė Floidas; tą spigų elektroninį klyksmą girdėjo visi.

Pirmą kartą po tris milijonus metų trukusios nakties TMA-1 pasveikino Mėnulio aušrą.

14. KLAUSYTOJAI

Už šimto milijonų kilometrų nuo Marso, lediniuose erdvės tyruose, kur dar nebuvo apsilankęs nė vienas žmogus, tarp susiraizgiusių asteroidų orbitų lėtai plaukė tolimasis kosminis

monitorius Nr. 79. Trejis metus jis puikiai vykdė savo užduotį, tuo pelnydamas garbę jį suprojektavusiems amerikiečių mokslininkams, jį pastačiusiems anglų inžinieriams ir jį paleidusiems rusų techniniams specialistams. Painus antenų voratinklis gaudė pro šalį skriejančias radijo bangas — nepaliaujamą traškėjimą ir švilpesį, kurį Paskalis daug paprastesniais laikais naiviai pavadino „beribių erdvių tyluma". Radiacijos detektoriai susekę tyrė kosminius spindulius, sklindančius iš mūsų galaktikos ir iš erdvės už jos ribų. Neutroniniai ir rentgeniniai teleskopai be perstojo stebėjo keistas žvaigždes, kurių niekad neišvys žmogaus akis. Magnetometrai registravo eterio vėjus ir uraganus, kai Saulė tvoksdavo praretėjusios plazmos gūsius į veidą skriejantiems aplinkui savo vaikams. Visus šiuos ir daugelį kitų dalykų kantriai žymėjo tolimasis kosminis monitorius Nr. 79 ir kaupė savo kristalinėje atmintyje.

Viena jo antenų šiandien jau nieko nestebinančių elektronikos stebuklų pagalba buvo pastoviai nukreipta į tašką netoli Saulės. Kartą per kelis mėnesius šį tolimą taikinį būtų buvę galima pamatyti, jei tik monitorius būtų turėjęs akis,— tai skaisti žvaigždė su daug blankesniu artimu palydovu,— bet didesnę laiko dalį ji skendėdavo akinančiame Saulės spindesy.

Į šią tolimą planetą — Žemę — monitorius kas dvidešimt keturias valandas siųsdavo rūpestingai surinktą informaciją, standžiai supresuotą į vieną penkių minučių impulsą. Maždaug po ketvirčio valandos, skriedamas šviesos greičiu, šis impulsas pasiekdavo savo tikslą. Ten jo laukė specialios paskirties mašinos; jos sustiprindavo priimtą signalą, įrašydavo ir prijungdavo prie tūkstančių kilometrų magnetinės juostos, laikomos Pasaulinių kosminių centrų seifuose Vašingtone, Maskvoje ir Kanberoje.

Per pastaruosius penkiasdešimt metų — nuo to laiko, kai buvo paleisti pirmieji palydovai,— trilijonai, kvadrilijonai impulsų plūdo iš kosminės erdvės, ir jų įrašai buvo kaupiami tam, kad ilgainiui juos būtų galima panaudoti tolesniam mokslo vystymui. Tik mažytė šios padrikos informacijos dalelė bus kada nors apdorota, tačiau kas gali įspėti, kokių duomenų prireiks kokiam nors mokslininkui už dešimt, penkiasdešimt ar šimto metų. Taigi dėl viso pikto įrašai buvo laikomi trim egzemplioriais — po vieną kiekviename iš trijų Pasaulinių centrų, sukrauti ant lentynų begalinėse galerijose su kondicionuotu oru.

Tai buvo tikrų žmonijos lobių dalis, daug vertingesnė, nei visas auksas, be naudos gulintis bankų seifuose.

Ir štai tolimasis kosminis monitorius Nr. 79 staiga pagavo kažkokį keistą signalą; per Saulės sistemą nusirito silpna, tačiau aiškiai pastebima banga, visai nepanaši į tuos gamtos reiškinius, kuriuos kada nors buvo užregistravęs. Monitorius automatiškai pažymėjo jos kryptį, laiką bei intensyvumą ir po kelių valandų perdavė šiuos duomenis į Žemę.

Tą patį padarė ir dirbtinis palydovas M-15, apskriejantis Marsą dukart į parą, ir kosminis zondas Nr. 21, lėtai kopiantis į erdves virš ekliptikos plokštumos, ir netgi dirbtinė kometa Nr. 5, lekianti į šaltus tolius, plytinčius už Plutono, orbita, kurios tolimiausio taško jai nepavyks pasiekti nė už tūkstančio metų. Visi užregistravo neįprastą energijos tvykstelėjimą, ir visi nustatytu laiku automatiškai nusiuntė šių signalų įrašus į informacijos saugyklas tolimojoje Žemėje.

Skaičiavimo mašinos, gal būt, niekada nebūtų suvokusios ryšio tarp keturių neįprastų signalų grupių, kurios atėjo iš kosminių zondų, skriejančių visai skirtingomis orbitomis ir nutolusių vienas nuo kito milijonus kilometrų. Tačiau kosminio spinduliavimo stebėtojas Godardo skaičiavimo centre, vos tik žvilgterėjęs į rytinę informacijos suvestinę, suprato, jog praėjusią parą per Saulės sistemą nuvilnijo kažkoks keistas spindulių srautas.

Jis žinojo tik dalį tų spindulių kelio, bet kai mašina nubrėžė jį planetų padėties žemėlapyje, jis buvo toks aiškus ir akivaizdus, kaip balsva reaktyvinio lėktuvo juosta giedrame danguje ar vienišo keleivio pėdos ką tik apsnigtame lauke. Nežinia kokios energijos impulsas liuoktelėjo nuo Mėnulio paviršiaus ir, keldamas radiacijos bangas, sklindančias į visas puses tarsi nuo lenktyninio katerio, nuskriejo tolyn, link žvaigždžių.

III. TARP PLANETŲ

15. „IEŠKOTOJAS"

Tik trisdešimt skridimo dienų teskyrė laivą nuo Žemės, o Deividui Boumenui kartais atrodydavo, kad uždarame „Ieškotojo" pasaulėlyje jis praleido visą savo gyvenimą. Ilgi apmokymo metai, ankstesni reisai į Mėnulį ir Marsą tarsi priklausė kitam, svetimam žmogui.

Panašiai jautėsi ir Frenkas Pulas. Jis ne sykį juokais sielvartavo, jog iki artimiausio psichiatro — šimtas milijonų kilometrų. Tačiau šis vienišumo ir susvetimėjimo jausmas buvo visiškai suprantamas ir anaiptol nereiškė, kad jų psichika būtų sutrikusi. Tiesiog per penkiasdešimt metų, prabėgusių nuo to laiko, kai žmonės pirmąkart išdrįso žengti į kosmosą, į tokią kelionę dar niekas nebuvo išsirengęs.

Viskas prasidėjo prieš penkerius metus nuo „Jupiterio" programos — pirmojo žmogaus skrydžio į didžiausią iš visų planetų. Laivas jau buvo beveik paruoštas dviejų metų grįžtamajam reisui, bet skridimo tikslas visai netikėtai pasikeitė.

„Ieškotojas", kaip ir buvo planuota, skrido link Jupiterio, bet neketino ten sustoti. Jis net nesumažins greičio, lėkdamas pro išsibarsčiusius neišmatuojamose erdvėse Jupiterio palydovus. Priešingai, buvo manoma panaudoti šio gigantiško pasaulio traukos lauką kaip mėtyklę, kuri nusviestų „Ieškotoją" dar toliau nuo Saulės. Nelyginant kometa, laivas perskros tolimas

Saulės sistemos gelmes ir pasieks savo galutinį tikslą — žieduotąjį Saturną. Ir niekada nebesugrįš.

„Ieškotojo" kelias buvo tik į vieną pusę, tačiau jo įgula nė negalvojo baigti gyvenimo savižudybe. Jei viskas seksis, kaip sumanyta, jie parskris į Žemę po septynerių metų, iš kurių penkeri jiems prabėgs akimirksniu — bemiegant kietu dirbtiniu miegu ir belaukiant, kol bus pastatytas „Ieškotojas-II". Žodžio „gelbėjimas" buvo atkakliai vengiama visuose Astronautikos valdybos pranešimuose ir dokumentuose, kadangi tai kvepėjo nesėkme arba katastrofa; oficialiai buvo vartojamas žodis „sugrąžinimas". Jei už milijardo kilometrų laivą tikrai ištiks kokia nelaimė, apie jokį išgelbėjimą, aišku, nėra ko nė kalbėti.

Tai buvo apskaičiuota rizika, kaip ir visos kelionės į nežinomybę. Teisybė, pusę amžiaus trukę eksperimentai įrodė, kad dirbtinai sukeltas miegas žmonėms nekenkia, ir tai atvėrė naujas kosminių kelionių perspektyvas. Vis dėlto ligi šio skridimo dar niekas nebuvo bandęs užmigdyti žmones tokiam ilgam laikui.

Trys įgulos nariai, kurie bus nereikalingi, kol laivas išeis į galutinę orbitą aplink Saturną, miegos per visą skridimą. Tokiu būdu pavyks sutaupyti tonas maisto produktų ir kitų atsargų; ne mažiau svarbu ir tai, kad šie žmonės bus žvalūs, budrūs ir nenuvargę po dešimties mėnesių kelionės, kai jiems teks imtis darbo.

„Ieškotojas" įeis į savo „uostą" — orbitą aplink Saturną — ir pasidarys dar vienu šios didžiulės planetos palydovu. Jis judės dviejų milijonų kilometrų elipse, tai priartėdamas prie Saturno, tai kirsdamas svarbiausių jo mėnulių orbitas. Per šimtą dienų įgula turės apžvelgti ir ištirti pasaulį, aštuoniasdešimt kartų didesnį už Žemę ir apsuptą mažų mažiausia penkiolikos žinomų palydovų, kurių vienas kone lygus su Merkurijaus planeta.

Stebuklų ten bus tiek, kad jiems ištirti prireiks šimtmečių; pirmoji ekspedicija galės tik paviršutiniškai viską išžvalgyti. Apie tai, ką ji suras, bus pranešta į Žemę per radiją, — net jeigu kosmonautai nebegrįžtų, jų atradimai nepražus.

Po šimto dienų „Ieškotojas" baigs visus darbus. Įgulos nariai giliai įmigs, liks veikti vien tik būtiniausios sistemos, kontroliuojamos niekad nepailstančių elektroninių smegenų. Laivas

toliau lėks aplink Saturną taip tiksliai apskaičiuota orbita, jog žmonės ir po tūkstančio metų žinos, kur jo ieškoti. Bet pagal dabartinius planus „Ieškotojas-II" atskris jau po penkerių metų. Beje, net jeigu praeitų septyneri ar aštuoneri metai, miegantys keleiviai to nepastebės. Jiems visiems laikrodis sustos, kaip jau sustojo Vaithedui, Kaminskiui ir Hanteriui.

Laivo kapitonas Boumenas kartais pavydėdavo savo draugams, netrikdomai miegantiems šaltoje hipoterminės kameros tyloje. Jų nekamavo nei nuobodulys, nei atsakomybė; ligi pat Saturno išorinis pasaulis jiems išvis neegzistavo.

Tačiau šis pasaulis be perstojo juos stebėjo per jų biologinius daviklius. Kiek nuošaliau nuo daugybės prietaisų ir skalių, išdėstytų laivo valdymo pulte, buvo pritvirtintos penkios mažos lentelės su užrašais „Hanteris", „Vaithedas", „Kaminskis", „Pulas", „Boumenas". Dvi pastarosios buvo tamsios ir negyvos: joms eilė ateis tik po metų. Likusios trys mirkčiojo žalių akučių spiečiais, liudijančiais, kad viskas klojasi gerai; kiekvienoje lentelėje dar buvo mažas ekranas, kuriame švytinčios linijos banguotais tvinksniais ženklino neskubius pulso, kvėpavimo ir smegenų veiklos ritmus.

Kartkartėmis Boumenas įjungdavo daviklių garsiakalbius, nors puikiai suprato, jog tokia kontrolė nereikalinga, nes jei kas nors sutriktų, tučtuojau nuaidėtų pavojaus signalas. Tartum pakerėtas, jis klausėsi neapsakomai lėto draugų širdžių plakimo, nenuleisdamas žvilgsnio nuo tingių bangų, sinchroniškai pulsuojančių ekrane.

Ypač susijaudinęs jis stebėjo elektroencefalogramas — elektronines trijų kitados gyvenusių ir vėl gyvensiančių asmenybių faksimiles. Jų linijos buvo beveik tiesios, be jokių zigzagų, tų elektrinių sprogimų, kurie žymi smegenų veiklą dirbant arba net normalaus miego metu. Jei miegančiuose ir ruseno kokia nors sąmonės kibirkštėlė, tai ji buvo tokia silpna, kad jos nejuto jokie prietaisai ir neišsaugojo atmintis.

Šitai Boumenas žinojo iš savo patyrimo. Skiriant jį šiam skridimui, buvo patikrinta jo organizmo reakcija į dirbtinį miegą. Jis taip ir nesuprato, ar tada prarado savaitę gyvenimo, ar viena savaite atitolino savo mirties valandą.

Kai tik prie jo kaktos pritvirtino elektrodus ir miego ge-

neratorius ėmė pulsuoti, jam akyse pradėjo plaukti žvaigždės ir mirguliuoti kaleidoskopiniai raštai. Paskui jie išblėso, ir jį užliejo juoda tamsa. Jis nepajuto nei švirkšto dūrių, nei šalčio dvelkimo, kai jo kūno temperatūra nukrito iki kelių laipsnių virš nulio.

Kai Boumenas atsibudo, jam pasirodė, kad ką tik užmerkė akis. Bet žinojo, jog tai iliuzija; jis dargi buvo įsitikinęs, jog išmiegojo keletą metų.

Ar jie jau įvykdė savo užduotį? Pasiekė Saturną, užbaigė tyrimus ir užmigo? O kurgi „Ieškotojas-II"? Juk jis turi juos pargabenti į Žemę...

Jis gulėjo, apimtas malonaus snaudulio, ir nežinojo, ar tai tikrovė, ar tik fantastiški sapnai. Paskui atmerkė akis, bet nieko nematė, tik miglotą švytinčių taškų žvaigždyną, ir keletą minučių nesusivokė, ką tai galėtų reikšti. Pagaliau susiprotėjo, jog tai indikatorinės lemputės laivo padėties žemėlapyje, bet sukoncentruoti į jas žvilgsnio nesisekė, ir jis vėl užsimerkė.

Į jį pūtė šilto oro srovės, gaivindamos sustirusį kūną. Virš galvos grojo tyli, tačiau žvali muzika. Pamažu ji vis gyvėjo ir garsėjo.

Pagaliau jis išgirdo balsą — neskubų, draugišką; žinojo, jog tai automato balsas.

— Jūs grįžtate į rikiuotę, Deivi. Nesikelkite, nemėginkite daryti staigių judesių. Nekalbėkite.

Nesikelkite, pagalvojo Boumenas. Juokinga! Vargu ar jis galėtų bent pirštą pajudinti. Bet gana nustebo, kai pajuto, kad galėtų.

Jis jautė mieguistą ir kvailą pasitenkinimą. Jo smegenys neaiškiai suvokė, kad gelbėjimo laivas, matyt, jau bus atskridęs, kad kažkas įjungė automatinį miegančiųjų prikėlimą ir kad jis greitai išvys kitus žmones. Visa tai buvo labai puiku, tačiau nė kiek nejaudino.

Staiga jis pajuto alkį. Mašinai, žinoma, tai nebuvo staigmena.

— Prie jūsų dešiniosios rankos, Deivi, yra signalinis mygtukas. Jeigu jūs alkanas, prašau jį paspausti.

Boumenas pagrabaliojo pirštais ir netrukus surado kriaušės

pavidalo gugą. Buvo visai pamiršęs, nors tikrai turėjo žinoti, kad ji čia. Įdomu, ką jis dar pamiršo? Gal dirbtinis miegas išdildo atmintį?

Jis paspaudė mygtuką ir ėmė laukti. Po kelių minučių virš gulto pakilo metalinė ranka ir prinešė prie lūpų plastmasinį čiulptuką. Jis įniko godžiai siurbti, į gerklę ėmė tekėti šiltas, saldus skystis, kurio kiekvienas gurkšnis stiprino ir gaivino.

Paskui čiulptukas pradingo, ir Boumenas vėl ilsėjosi. Dabar jis galėjo lengvai krutinti rankas ir kojas. Vaikščiojimas jau nebeatrodė neįvykdoma svajonė.

Nors jautė, kad jėgos greitai grįžta, jis mielai būtų likęs gulėti čia amžinai, jeigu jo niekas nebūtų paraginęs. Tačiau netrukus į jį kreipėsi kitas, šį kartą gyvas balsas, o ne superžmogiškos atminties pagimdytas elektros impulsų derinys. Tas balsas buvo pažįstamas, nors Boumenas ne iš karto susigaudė, kas čia šneka.

— Sveikas, Deivi. Tau viskas klostosi puikiai. Dabar gali pakalbėti su manimi. Ar žinai, kur esi?

Boumenas ir pats jau keletą minučių apie tai galvojo. Jeigu jis iš tiesų skrieja aplink Saturną, tai kas atsitiko per visus tuos mėnesius po išvykimo iš Žemės? Jis vėl pamanė, ar tik jo nebus ištikusi amnezija. Keista, bet ši mintis kartu ir paguodė jį: jei prisimena žodį „amnezija", jo smegenys tikriausiai nenukentėjo...

Bet jis vis dar nežinojo, kur yra, ir žmogus, kurio balsą išgirdo garsiakalbyje, matyt, puikiai suprato jo nerimą.

— Nesijaudink, Deivi. Aš — Frenkas Pulas. Stebiu tavo širdį ir kvėpavimą. Viskas kuo geriausia. Atsipalaiduok ir gulėk ramiai. Dabar mes atidarysime duris ir ištrauksime tave.

Kamerą užlieja švelni šviesa, ir atsivėrusioje angoje Boumenas išvydo judančius siluetus. Ir tą akimirką jis vėl atgavo atmintį ir viską prisiminė.

Jis laimingai sugrįžo iš tolimųjų miego valdų, besiribojančių su pačia mirtimi, kur buvo išvykęs tik savaitei. Ir, palikęs hipoterminę kamerą, jis pamatys ne šaltą Saturno dangų — ligi jo dar metai laiko ir pusantro milijardo kilometrų. Kolei kas jis tebegulėjo laivo makete Hiustono kosminių skridimų centre, po karšta Teksaso saule.

16. EALAS

Dabar Teksaso jau nebesimatė, sunku buvo įžiūrėti net ir Jungtines Valstijas. Nors plazminiai varikliai seniai išsijungė, „Ieškotojas" tebeskriejo iš inercijos, nugręžęs savo liekną kaip strėlė korpusą nuo Žemės, ir visi jo galingi optiniai prietaisai žvelgė pirmyn, į išorines planetas — šios kelionės galutinį tikslą.

Tačiau vienas teleskopas visą laiką buvo atsuktas į Žemę. Lyg koks patrankos taikiklis, įtvirtintas ant tolimojo ryšio antenos krašto, jis nuolat tikrino, ar jos didžiulis parabolinis dubuo tiksliai nukreiptas į tolimąjį taikinį. Kol Žemė bus teleskopo siūlelių sankryžos centre, gyvybiškai svarbus ryšys su ja išliks nepažeistas, ir nematomu spinduliu, kasdien pailgėjančiu daugiau nei trim milijonais kilometrų, bus galima siųsti ir priimti pranešimus.

Kiekvieną budėjimą Boumenas būtinai pasižiūrėdavo į gimtąją planetą per antenos derinimo teleskopą. Dabar, kai Žemė taip toli, beveik prie Saulės, ir atgręžusi į „Ieškotoją" savo neapšviestą pusę, ji centriniame valdymo pulto ekrane išrodė lyg spindintis sidabrinis piautuvas, panašus į Venerą.

Šiame nuolat siaurėjančiame šviesos puslankyje retai kada galėjai įžiūrėti kokius nors geografinius kontūrus — juos paprastai dengė debesys ir ūkai. Bet ir tamsioji disko dalis ne mažiau masino. Ji buvo nusagstyta miestų žiburėliais, kurie tai degė lygia liepsna, tai blykčiojo it jonvabaliai, kai virš jų skriejo atmosferos sūkuriai.

Kai kada Mėnulis, keliaudamas savo orbita, tarsi milžiniškas žibintas nušviesdavo užtemdytas Žemės jūras ir žemynus. Ir Boumenas staiga susijaudinęs išvysdavo jam žinomų krantų apybraižas, švytinčias vaiduokliškoje mėnesienoje. Kai Didysis vandenynas būdavo ramus, jam net pavykdavo įžiūrėti Mėnulio atspindžius vandens paviršiuje, ir jis prisimindavo atogrąžų naktis po palmėmis lagūnų krantuose.

Ir vis dėlto jis negailėjo prarastų džiaugsmų. Per trisdešimt penkerius savo gyvenimo metus jų patyrė iki soties ir tikėjo, kad vėl patirs, kai sugrįš garsus ir turtingas. Tuo tarpu dėl begalinių tolių, skyrusių jį nuo Žemės, tie džiaugsmai darėsi dar brangesni.

Šeštajam įgulos nariui tokie dalykai nėmaž nerūpėjo, kadangi jis nebuvo žmogus. Tai buvo naujausia, patobulinta skaičiavimo mašina EAL-9000, laivo smegenys ir nervų sistema. Ealas (tai reiškė „Euristiniai programuota algoritminė skaičiavimo mašina", ir nieko daugiau) buvo trečiosios elektroninių skaičiavimo mašinų kartos pažiba. Šios kartos keitė viena kitą kas dvidešimt metų, ir mintis, jog netrukus pasirodys ketvirtoji karta, jau kėlė nerimą daugeliui žmonių.

Pirmoji atėjo į pasaulį dar penktajame dešimtmetyje, kai jau tuomet pasenusių elektroninių lempų pagrindu buvo sukurti tokie griozdiški greitaeigiai puspročiai, kaip ENIAC ir vėlesni modeliai. Po to septintajame dešimtmetyje ėmė sparčiai vystytis kieto kūno mikroelektronika. Jai atsiradus, pasidarė aišku, jog dirbtinės smegenys, mažų mažiausia prilygstančios žmogaus intelektui, savo tūriu bus ne didesnės už rašomąjį stalą... jei kas žinotų, kaip jas padaryti.

Tikriausiai niekas to ir nesužinos, nes tai nebe svarbu. Aštuoniasdešimtaisiais dvidešimto amžiaus metais Minskis ir Gudas parodė, kad nervines grandines galima automatiškai generuoti ir atgaminti pagal bet kurią laisvai pasirinktą programą. Dirbtinių smegenų „auginimo" procesas nuostabiai panašus į žmogaus smegenų vystymąsi. Tikslių šio proceso detalių kiekvienu atskiru atveju, matyt, nepavyks sužinoti, o jeigu ir pavyktų, žmogaus protas vis tiek neįstengtų suvokti jų sudėtingumo.

Pagaliau nesvarbu, kokia mašinos intelekto struktūra, svarbu tai, kad ji gali atkurti (kai kurie filosofai vis tebevartoja žodį „imituoti") daugumą žmogaus smegenų operacijų ir daug greičiau bei patikimiau. Tokia mašina labai brangi, ir kol kas pagaminta tik keletas EAL-9000 egzempliorių, tačiau senas sąmojis, jog nekvalifikuotai darbo jėgai kur kas lengviau gaminti organines smegenis, jau ėmė skambėti gan lėkštai.

Ealas buvo paruoštas šiai ekspedicijai ne blogiau už jo gyvuosius kolegas ir per daug trumpesnį laiką — jis ne tik nepalyginamai greičiau įsimindavo bet kokias žinias, bet ir niekad nemiegodavo. Pagrindinė jo užduotis — valdyti gyvybei reikalingas laivo sistemas: nuolat kontroliuoti deguonies slėgį, temperatūrą, korpuso hermetiškumą, radiaciją ir kitus tarp savęs susijusius faktorius, nuo kurių priklausė trapiojo krovinio — žmogaus — saugumas. Jis taip pat gebėjo apskaičiuoti sudėtingiausias maršruto pataisas ir vykdyti būtinus manevrus,

prireikus pakeisti kursą. Ir dar jis galėjo be paliovos stebėti miegančius įgulos narius, reguliuoti supančią aplinką ir mikroskopinėmis dozėmis švirkšti į venas skysčius, kurie neleido užgesti jų gyvybėms.

Pirmosioms skaičiavimo mašinų kartoms įėjimo duomenys būdavo pateikiami išgirtosiomis abėcėlinėmis-skaitmeninėmis klaviatūromis, o jos atsakydavo tarpininkaujant greitaeigiams spausdinimo įrenginiams arba vizualiniams indikatoriams. Ealas irgi mokėjo tai daryti, tačiau dažniausia jis bendravo su įgula gyvu žodžiu. Pulas ir Boumenas galėjo kalbėtis su Ealu lyg su žmogum, o jis atsakinėjo vaizdinga šnekamąja anglų kalba, kurios buvo išmokęs per greit prabėgusias elektroninės vaikystės savaites.

Klausimą, ar iš tiesų Ealas sugeba mąstyti, išsprendė anglų matematikas Alanas Tiuringas dar penktajame dešimtmetyje. Tiuringas nurodė, kad jeigu su mašina galima palaikyti pokalbį — nesvarbu, ar klaviatūra, ar mikrofonu — ir jos atsakymų neįmanoma atskirti nuo tų, kuriuos tuo atveju pateiktų žmogus, tai tokia mašina mąsto pačia tikriausia šio žodžio prasme. Ealas būtų be vargo išlaikęs Tiuringo testą.

Gali atsitikti netgi taip, jog Ealui teks perimti laivo valdymą. Ypatingomis aplinkybėmis, jeigu į jo signalus niekas neatsilieptų, jis mėgintų pažadinti miegančius įgulos narius, panaudodamas elektrinius ir cheminius stimuliatorius. Jeigu tai nepavyktų, jis per radiją atsiklaustų Žemės, ką daryti toliau.

Ir galiausiai, jeigu Žemė neatsišauktų, jis savo nuožiūra imtųsi priemonių, reikalingų išsaugoti laivui ir tęsti skridimui: juk jis vienas težinojo tikrąjį jo tikslą, kurio gyvieji jo bendražygiai net nenumanė.

Pulas ir Boumenas dažnai juokais kalbėdavo, kad jie tik laivo sargai, nes laivas iš tikrųjų gali pats save vairuoti. Kaip jie būtų apstulbę ir pasipiktinę, jei būtų žinoję, kiek daug tiesos jų žodžiuose.

17. SKRIDIMO ŠIOKIADIENIAI

Skridimo dienotvarkė buvo parengta iki mažiausių smulkmenų, Boumenas ir Pulas žinojo, bent jau teoriškai, ką jie turi veikti kiekvieną paros minutę. Jie budėdavo paeiliui, po

dvylika valandų, taigi niekada nemiegodavo tuo pačiu metu. Budintis astronautas neatsitraukdavo nuo valdymo pulto, o kitas tvarkydavo ūkinius ir buitinius reikalus, apžiūrėdavo laivą, dirbdavo įvairius nenumatytus darbus, kurių niekad netrūkdavo, ir, žinoma, ilsėdavosi savo kajutėje.

Nors pirmajame ekspedicijos etape laivo vadu formaliai buvo laikomas Boumenas, iš šalies niekas to nebūtų pastebėjęs. Kas dvylika valandų jis pasikeisdavo su Pulu visomis pareigomis, teisėmis ir atsakomybe. Šitai abiem padėdavo išsaugoti puikią formą, sumažindavo trynimosi pavojų ir pagaliau laiduodavo šimtaprocentinį dubliavimą.

Boumeno diena prasidėdavo 6.00 valandą laivo laiku — astronomų nustatytu visuotiniu efemeridų[1] laiku. Jei jis pramiegotų, Ealas turėjo pakankamai visokių „pypt-pypt" ir „dzin-dzin", kad primintų jam pareigas, tačiau to niekuomet neprireikdavo. Kartą Pulas nutarė padaryti bandymą ir išjungė žadintuvą — Boumenas vis tiek pabudo laiku.

Kiekvieną dieną budintis pirmiausia turėjo pasukti dvylika valandų į priekį pagrindinį miegančiųjų laiko koordinatorių. Jei tai nebūtų padaryta dukart iš eilės, Ealas pamanytų, jog abu astronautai išėjo iš rikiuotės, ir imtųsi ypatingų priemonių.

Atsibudęs Boumenas atlikdavo rytinį tualetą ir izometrinę mankštą, o po to pusryčiaudavo. Valgydamas jis paprastai peržiūrėdavo rytinę radijo ir televizijos laikraščio „World Times" laidą. Žemėje jis niekad taip atidžiai neskaitydavo laikraščių, kaip čia,— kosminio laivo ekrane patys tuščiausi plepalai, patys nereikšmingiausi politiniai gandai atrodė nepaprastai įdomūs.

7.00 valandą jis atnešdavo Pului iš virtuvės tūbelę kavos ir pakeisdavo jį prie valdymo pulto. Jei nebūdavo apie ką raportuoti ir nieko skubaus nereikdavo atlikti (o dažniausiai taip ir atsitikdavo), jis imdavo tikrinti prietaisų parodymus, o paskui darydavo visokiausius bandymus ir matavimus, ar normaliai veikia visi laivo agregatai. 10.00 valandą jis užbaigdavo patikrinimą ir sėsdavo prie mokslų.

Didesnę savo gyvenimo dalį Boumenas praleido besimokydamas ir ketino mokytis iki pat tarnybos galo. Dėl dvidešim-

---

[1] Efemeridos — astronominės lentelės, rodančios iš anksto apskaičiuotą dangaus šviesulių padėtį tam tikromis metų dienomis.

tame amžiuje įvykusios mokymo ir informacijos apdorojimo metodų revoliucijos jis išmanė ne mažiau, nei kitas, baigęs du ar tris koledžus, ir, kas svarbiausia, išlaikė atmintyje devyniasdešimt procentų įgytų žinių.

Prieš penkiasdešimt metų jį būtų vadinę taikomosios astronomijos, kibernetikos ir kosminių variklių sistemų specialistu, tačiau jis pats tokią nuomonę būtų su pasipiktinimu paneigęs, kadangi nesitarė esąs kokios nors srities žinovu. Boumenas niekad nesugebėjo sutelkti dėmesio į vieną dalyką. Nepaisydamas niūrių savo mokytojų įspėjimų, jis įgijo bendrosios astronautikos magistro laipsnį. Tai buvo gana miglotos programos specialybė, skirta vidutiniškų gabumų žmonėms, niekada nepasieksiantiems savo profesijos viršūnių.

Jo spręsta teisingai: kaip tik tai, kad jis atsisakė siaurai specializuotis, padarė jį kaip reta tinkamu šiam skridimui. Dėl tos pačios priežasties Frenkas Pulas, kartais atsainiai save vadindavęs „kosminės biologijos praktiku", buvo puiki kandidatūra į jo padėjėjo postą. Pasinaudodami milžiniškomis Ealo informacijos atsargomis, jie dviese galėjo išspręsti bet kurias skridimo metu kylančias problemas, tik reikėjo atidžiai ir nenuilstamai sekti visus signalus ir nuolat gaivinti atmintyje būtinas žinias.

Todėl Boumenas kasdien nuo 10.00 iki 12.00 kalbėdavosi su elektronine mokymo mašina, tikrindavo bendras žinias arba kartodavo medžiagą, susijusią su konkrečiais uždaviniais. Jis be paliovos studijavo laivo brėžinius, visų tinklų schemas, laivo maršruto trasas arba stengdavosi įsiminti duomenis apie Jupiterį, Saturną ir gausias jų palydovų šeimas.

Vidudienį, perdavęs laivo valdymą Ealui, jis eidavo į virtuvę gaminti pietų. Net ir čia jis matydavo visa, kas dedasi laive, kadangi mažytėje kabinoje, atstojančioje kartu ir valgomąjį, buvo įtaisytas indikatorinis padėties panelis; be to, bet kuriuo momentu prie centrinio pulto jį galėjo pašaukti Ealas. Pietaudavo jie drauge su Pulu, kuris po to šešias valandas miegodavo savo kajutėje. Valgydami jie paprastai žiūrėdavo vieną televizijos programų, perduodamų specialiai jiems iš Žemės.

Astronautų meniu buvo lygiai taip pat rūpestingai apgalvotas, kaip ir bet kuri kita ekspedicijos smulkmena. Maistas, daugiausiai šaldytas ir džiovintas, buvo puikios kokybės ir

lengvas pasigaminti. Tereikėjo atidaryti maišelius, išberti į nedidelę automatinę viryklą, ir netrukus signalas „pypt-pypt" pranešdavo, jog valgis gatavas. Jie galėjo gardžiuotis visokiausiais patiekalais, kurie savo skoniu ir — kas ne mažiau svarbu — savo išvaizda niekuo nesiskyrė nuo tikrų apelsinų sulčių, virtų ir keptų kiaušinių, bifšteksų, kotletų, kepsnių, šviežių daržovių, įvairių vaisių, ledų ir netgi šviežios duonos.

Po pietų, nuo 13.00 iki 16.00, Boumenas neskubėdamas kruopščiai apžiūrėdavo laivą arba, tikriau, tą jo dalį, kuri buvo prieinama astronautams. Bendras „Ieškotojo" ilgis siekė šimtą dvidešimt metrų, tačiau mažytį pasaulėlį, kur gyveno jo įgula, ribojo dvylikos metrų skersmens hermetiška rutulio siena.

Čia buvo visos gyvybei reikalingos sistemos ir valdymo pultas — darbinė laivo širdis. Apačioje įrengtame „kosminiame garaže" stovėjo trys vienvietės reaktyvinės kapsulės, kuriomis buvo galima išplaukti pro specialius šliuzus į kosmosą, jei prireiktų atlikti kokius nors darbus laivo išorėje.

Hermetiško rutulio vidurinėje juostoje, atitinkančioje Žemės dalį tarp Ožiaragio ir Vėžio tropikų, buvo įmontuotas lėtai besisukantis būgnas, maždaug dešimt metrų skersmens. Apsisukdama kartą per dešimtį sekundžių, ši karuselė, ar centrifuga, sukurdavo dirbtinę trauką, lygią Mėnulio traukai. Tokia svorio jėga padėjo išvengti fizinės atrofijos, kuri gali prasidėti visiško nesvarumo būklėje, taip pat sudarė normalias arba beveik normalias sąlygas įprastoms gyvybinėms funkcijoms.

Todėl šioje karuselėje buvo virtuvė, valgomasis, dušas ir tualetas. Tiktai čia buvo įmanoma gaminti ir gerti karštus gėrimus, gana pavojingus nesvarumo sąlygomis — plaukantys ore verdančio vandens purslai gali skaudžiai nuplikyti. Čia nesusidarydavo keblumų skutantis: besvoriai šeriai nesklandydavo aplinkui ir negrėsdavo nei elektrinei aparatūrai, nei žmonių sveikatai.

Karuselės pakraščiuose buvo įtaisytos penkios mažutėlės kajutės su asmeniniais astronautų daiktais, apstatytos pagal kiekvieno skonį. Kol kas tik Boumenas ir Pulas naudojosi savosiomis, o kitų trijų kabinų šeimininkai dar miegojo elektroniniuose sarkofaguose gretimoje kameroje.

Reikalui esant, karuselę buvo galima sustabdyti — tuo atveju sunkus smagratis sukdavosi toliau, ir jo sukaupta inercija

padėdavo vėl sklandžiai pradėti sukimąsi. Tačiau paprastai karuselė sukdavosi be perstojo, pastoviu greičiu; įeiti į šį lėtai besisukantį didžiulį būgną buvo visai nesunku pro angą pačiame centre, kur gravitacija prilygo nuliui, laikantis turėklų ant ašinio veleno. O pereiti į judančią būgno dalį, šiek tiek pasitreniravus, buvo taip pat nesudėtinga, kaip užlipti ant judančio eskalatoriaus juostos.

Hermetiškas rutulys buvo įtvirtintas lengvos, maždaug šimto metrų ilgio strėliškos konstrukcijos priekyje. „Ieškotojas", kaip ir visi laivai, skirti tolimiems kosminiams skridimams, negalėjo nei įeiti į atmosferą, nei pasipriešinti bet kurios planetos pilnai traukos jėgai — jau perne'yg jis buvo trapus ir neaptakus. Jis buvo surinktas aplinkžeminėje orbitoje, išmėgintas bandomajame skrydyje į užmėnulines erdves ir galutinai patikrintas orbitoje aplink Mėnulį. Jis buvo gryno kosmoso tvarinys, ir tai liudijo visa jo išvaizda.

Prie pat hermetiško rutulio buvo patalpinti keturi dideli skysto vandenilio rezervuarai, o už jų — V raidės pavidalo ažūrinės radiatorių plokštės, kurios išspinduliuodavo branduolinio reaktoriaus šilumos perteklių. Apipintos plonų aušinimo vamzdelių nėriniais, jos atrodė kaip milžiniško laumžirgio sparnai, ir, žiūrint iš šalies, „Ieškotojas" kažkuo priminė senovinį burlaivį.

Ten, kur baigėsi radiatorių sparnai, už devyniasdešimt metrų nuo įgulos patalpų, juodavo ekranuotas reaktoriaus pragaras ir fokusavimo elektrodai, pro kuriuos veržėsi įkaitusi žvaigždinė medžiaga — plazma. Pagrindinį savo uždavinį laivo variklis atliko jau prieš daugelį savaičių, kai „Ieškotojas" startavo iš stovėjimo orbitos aplink Mėnulį. Dabar reaktorius vos vos „tiksėjo", maitindamas elektros energija laivo sistemas, o didžiosios radiatorių plokštės, kurios, „Ieškotojui" išvysčius maksimalų greitį, įkaisdavo ligi raudonumo, šiuo metu buvo tamsios ir šaltos.

Apžiūrėti šią laivo dalį buvo galima, tik išėjus į kosmosą, tačiau prietaisai ir išorinės televizijos kameros duodavo apie ją visas reikalingas žinias. Boumenui dabar atrodė, kad jis puikiai pažįsta kiekvieną radiatoriaus panelių ir vamzdyno centimetrą.

16.00 Boumenas užbaigdavo apžiūrą ir žodžiu smulkiai viską pranešdavo skridimo Valdymo centrui Žemėje. Siųstuvą iš-

jungdavo tik tuomet, kai Žemė patvirtindavo, jog jį išgirdo. Išklausęs Valdymo centro instrukcijas, jis vėl įjungdavo siųstuvą ir atsakydavo į klausimus. 18.00 atsibusdavo Pulas, ir Boumenas perduodavo jam laivo valdymą.

Po budėjimo Boumenui likdavo šešios valandos laisvo laiko. Kartais jis toliau gilindavosi į mokslus, klausydavosi muzikos, žiūrėdavo filmus. Didelę laisvalaikio dalį jis praleisdavo skaitydamas — elektroninė laivo biblioteka buvo beveik neišsemiama. Jį žavėjo didžiųjų senovės kelionių istorijos, kas buvo visiškai suprantama jo padėtyje. Kartais jis buriuodavo su Pitėju[1] pro Heraklio stulpus, aplenkdavo Europos krantus, kur buvo ką tik pasibaigęs akmens amžius, ir drąsiai priplaukdavo prie pat ledinės, ūkanotos Arktikos. Arba po dviejų tūkstančių metų kartu su Ansonu[2] jis persekiodavo ispanų galjūnus, su kapitonu Kuku plaukdavo į nežinomus Didžiojo Barjerinio Rifo pavojus, su Magelanu keliaudavo aplink pasaulį. Jis pradėjo skaityti „Odisėją", ir jos žodžiai, atėję iš neatmenamų laikų, jaudino jį labiau, nei visos kitos knygos.

Norėdamas prasiblaškyti, žaisdavo su Ealu įvairiausius pusiau matematinius žaidimus, tame tarpe ir šaškėmis bei šachmatais. Jei būtų norėjęs, Ealas būtų galėjęs laimėti visas bet kurio žaidimo partijas, tačiau tai gadintų žmonėms nuotaiką, todėl jis buvo taip suprogramuotas, jog galėjo išlošti tik pusę partijų, o jo gyvieji partneriai apsimesdavo nieko nežiną apie tai.

Paskutines Boumeno dienos valandas užimdavo ruoša ar šiaip kokie nenumatyti darbai. Po to 20.00 valandą jis sėsdavo vakarieniauti, vėl kartu su Pulu. Po vakarienės ateidavo valanda, kai jis galėdavo pasikalbėti su Žemėje likusiais giminaičiais ar draugais.

Kaip ir visi jo kolegos, Boumenas buvo nevedęs, nes į tokias ilgalaikes ekspedicijas šeimos žmonių nesiųsdavo. Nors daugybė gražuolių prižadėjo laukti jų sugrįžtant, niekas tuo rimtai netikėjo. Iš pradžių ir Pulas, ir Boumenas kas savaitę intymiai kalbėdavosi su Žeme, tačiau, suprasdami, kad ten juos girdi daugybė žmonių, gerokai varžėsi. Ir jau dabar, nors ekspedicija vos tik prasidėjo, pokalbiai su merginomis pasi-

---

[1] Graikų keliautojas (IV a. pr. m. e.).
[2] Britų admirolas (George Anson, 1697—1762).

darė retesni ir šaltesni. Astronautams tai nebuvo staigmena: tokia jau jų dalia, kaip senovėje — jūreivių dalia.

Tiesa, visiems žinoma, jog jūrininkai galėdavo atsigriebti kituose uostuose. Deja, už Žemės orbitos ribų nebebuvo nei tropinių salų, nei juodbruvų merginų. Savaime suprantama, kosmoso medikai išsprendė šią problemą su jiems būdingu entuziazmu: laivo vaistinėje buvo kad ir ne tokių patrauklių, tačiau tolygių pakaitalų.

Prieš išjungdamas radijo siųstuvą, Boumenas perduodavo paskutinį pranešimą ir patikrindavo, ar Ealas perdavė visus tos dienos prietaisų parodymus. Tada, jei būdavo noro, jis skaitydavo arba žiūrėdavo filmą, o vidurnaktį eidavo gulti — ir užmigdavo paprastai be elektronarkozės.

Pulo dienotvarkė buvo lygiai tokia pat, ir abiejų astronautų darbo grafikai vienas kitą darniai papildydavo. Abu turėjo pakankamai darbo, be to, buvo pernelyg protingi ir draugiški, kad imtų kivirčytis, tai skridimo dienos slinko ramiai, be nuotykių, o laiko tėkmę žymėjo tik besikeičiantys skaitmenys elektroninio laikrodžio ciferblate.

Mažytė „Ieškotojo" įgula tik ir troško, kad ateinančiomis savaitėmis ir mėnesiais niekas nesudrumstų taikingos jų gyvenimo monotonijos.

18. PER ASTEROIDŲ ŽIEDĄ

Savaitė vijo savaitę, ir „Ieškotojas", praskriejęs Marso orbitą, lėkė į tolimąjį Jupiterį savo orbita, iš anksto nustatyta taip tiksliai, lyg tai būtų tramvajaus bėgiai. Jis nėmaž nepanėšėjo į laivus, vagojančius Žemės jūras ir dangų — jo nereikėjo valdyti, nereikėjo nė prisilytėti prie vairo. Erdvėlaivio kursą sąlygojo traukos dėsniai: jo kelyje nebuvo nei nežinomų seklumų, nei pavojingų rifų, ant kurių jis galėtų užšokti. Negrėsė jam nė pavojus susidurti su kitu laivu, kadangi visoje erdvėje, skiriančioje jį nuo begaliniai tolimų žvaigždžių, nebuvo nė vieno laivo, bent jau žmogaus ranka padirbto laivo.

Ir vis dėlto ta kosmoso sritis, kurion dabar įskriejo „Ieškotojas", anaiptol nebuvo tuščia. Prieš jį plytėjo niekieno teri-

torija, ir čia ėjo trasos daugiau kaip milijono asteroidų, iš kurių mažiau nei dešimčiai tūkstančių astronomai buvo apskaičiavę tikslias orbitas. Tik keturių asteroidų skersmuo siekė pusantro šimto kilometrų, o didžioji dauguma buvo paprasčiausios milžiniškos uolų atlaužos, be tikslo klaidžiojančios kosminėse erdvėse.

Nuo jų buvo neįmanoma apsisaugoti: pats mažiausias asteroidas, atsimušęs į laivą, skriejantį dešimčių tūkstančių kilometrų per valandą greičiu, galėjo sudraskyti jį į šipulius. Tačiau tokio susidūrimo tikimybė buvo be galo maža. Vidutiniškai milijono kubinių kilometrų erdvės tūriui tenka tik vienas asteroidas, todėl prielaida, kad „Ieškotojas" gali atsirasti tame pačiame taške su kokiu nors asteroidu ir dar tuo pačiu laiku, nekėlė nerimo jo įgulai.

Aštuoniasdešimt šeštą skridimo dieną jie turėjo labiausiai priartėti prie vieno žinomų asteroidų. Tai buvo bevardis asteroidas Nr. 7794 — penkiasdešimt metrų skersmens skeveldra, atrasta 1997 metais Mėnulio observatorijos ir tučtuojau visų užmiršta, visų, išskyrus kantrias Mažųjų planetų biuro skaičiavimo mašinas.

Boumenui pradėjus budėjimą, Ealas iškart priminė jam būsimą susitikimą, nors vargu ar laivo kapitonas būtų užmiršęs vienintelį kelionės grafike numatytą įvykį. Asteroido trasa žvaigždžių atžvilgiu ir jo koordinatės didžiausio suartėjimo momentu jau švytėjo pulto ekranuose. Ten pat buvo išvardinti stebėjimai, kuriuos reikėjo atlikti; astronautams bus darbo per akis tą akimirką, kai pro juos, tik pusantro tūkstančio kilometrų atstumu, prašvilps 7794 santykiniu šimto trisdešimt tūkstančių kilometrų per valandą greičiu.

Boumenas paprašė Ealą įjungti teleskopą, ir ekrane pasirodė retokai žvaigždėmis nusėtas plotas. Ir nebuvo nieko, kas panėšėtų į asteroidą — net ir maksimaliai padidintos žvaigždės išrodė kaip bemačiai šviečiantys taškeliai.

— Pridėk ieškiklio tinklelį,— pasakė Boumenas.

Ekrane tuoj pat suribėjo keturios plonos linijos aplink mažytę, vos įžiūrimą žvaigždelę. Jis ilgai žiūrėjo į ją, svarstydamas, ar tik Ealas neapsiriko, ir staiga pamatė, kad šis taškelis žvaigždžių atžvilgiu juda vos pastebimu greičiu. Iki asteroido, galimas dalykas, dar buvo likę pusė milijono kilometrų, tačiau, matuojant kosminiu mastu, jis buvo čia pat

Kai po šešių valandų prie valdymo pulto atėjo Pulas, 7794 žibėjo jau šimtus kartų ryškiau ir judėjo žvaigždžių fone taip greitai, jog nebebuvo jokio abejojimo, kad tai iš tikrųjų jis. Mažas šviesos taškelis pavirto aiškiai matomu disku.

Jie žiūrėjo į tą lekiantį pro šalį dangaus akmenėlį, kaip tolimojo plaukiojimo jūreiviai žiūri į krantą, kuriame neįmanoma išsilaipinti. Nors jie puikiai žinojo, kad 7794 — vien tik negyva, beorė uolos atplaiša, jie vis tiek neįstengė sutramdyti susijaudinimo. Juk šis asteroidas — vienintelis kietas kūnas pakeliui į Jupiterį, ligi kurio dar liko trys šimtai milijonų kilometrų.

Per savo galingą teleskopą jie jau matė, kad asteroidas labai netaisyklingos formos ir lekia, lėtai vartaliodamasis. Kartais jis atrodydavo it suplotas kamuolys, o kartais — lyg negrabiai nulipdyta plyta; jo sukimosi periodas šiek tiek viršijo dvi minutes. Šviesos ir šešėlių dėmės padrikai švytravo jo paviršiuje, o retkarčiais jis blykstelėdavo nelyginant tolimas langas — tai žėrėjo saulėje kristalinių uolienų atodangos.

Asteroidas skriejo beveik keturiasdešimt penkių kilometrų per sekundę greičiu; jiems teko karštligiškai skubėti, kad per keletą minučių atlikus visus stebėjimus iš artimiausio atstumo. Automatinės fotokameros padarė dešimtis nuotraukų. Nuo asteroido atsispindėję navigacinio radaro signalai buvo rūpestingai užrašyti tam, kad vėliau juos būtų galima išanalizuoti. Jie vos suspėjo paleisti vieną vienintelį smūginį zondą.

Instrumentų zonde nebuvo — joks instrumentas neišliktų sveikas, susidūrus tokiais greičiais skriejantiems kūnams. Tai buvo tik nedidelis metalo luitas, iššautas iš laivo trajektorija, kertančia asteroido trasą.

Laikrodžiui beskaičiuojant sekundes, Pulas ir Boumenas laukė susidūrimo su augančiu nerimu. Iš principo eksperimentas buvo visiškai paprastas, vis dėlto jis siekė jų prietaisų tikslumo ribas. Juk jie taikė į keturiasdešimt metrų skersmens taikinį iš kelių tūkstančių kilometrų atstumo. . .

Ir štai tamsiojoje asteroido pusėje staiga tvykstelėjo akinančios liepsnos šuoras. Metalo luitas trenkėsi į uolos paviršių meteorito greičiu, ir per sekundės dalį visa jo energija pavirto šiluma. Įkaitusių dujų debesėlis akimirksniu išsisklaidė erdvėje; „Ieškotojo" aparatai nufotografavo greitai užgesusias spektro linijas. Ten, Žemėje, mokslininkai ištirs jas ir perskaitys žė-

rinčių atomų autografus. Tokiu būdu pirmą kartą bus nustatyta cheminė asteroido plutos sudėtis.

Po valandos 7794 jau buvo nebe diskas, o vos mirkčiojanti žvaigždelė. Kai Boumenas vėl atėjo budėti, asteroidas suvis buvo išnykęs.

Ir vėl jie liko vieni. Jie bus vieni dar trejetą mėnesių, kol priešais juos išnirs patys toliausi Jupiterio mėnuliai.

19. PRO JUPITERĮ

Net už trisdešimt milijonų kilometrų Jupiteris jiems atrodė daug įspūdingesnis, nei visi kiti dangaus kūnai. Gelsvai rožinis planetos diskas dydžiu prilygo maždaug pusei Mėnulio, regimo nuo Žemės; jame buvo aiškiai matyti tamsios lygiagretės debesų juostos. Pusiaujo aukštumoje aplink Jupiterį sukosi ryškios žvaigždės — Ijo, Europa, Ganimedas ir Kalista, ištisi pasauliai, kurie kitur būtų laikomi savarankiškomis planetomis, o čia tebuvo tik savo milžiniško valdovo palydovai.

Žiūrint per teleskopą, Jupiteris imponavo savo mastais — dėmėtas, margaspalvis rutulys dengė visą regėjimo lauką. Boumenas niekaip neįstengė suvokti tikrojo jo dydžio; jis nuolat kartojo sau, jog Jupiterio skersmuo vienuolika kartų didesnis už Žemės skersmenį, tačiau ilgai tas skaičius jam neturėjo jokios realios prasmės.

Tačiau sykį, peržiūrinėdamas juostas iš Ealo atminties blokų, jis aptiko tai, kas jam tučtuojau leido įsivaizduoti siaubingą šio milžino didumą. Tai buvo iliustracija — Žemės paviršiaus išklotinė, uždėta tarsi žvėries kailis ant Jupiterio disko. Šiame fone visi mūsų planetos kontinentai ir vandenynai išrodė ne didesni kaip Indija ant Žemės gaublio.

Kai Boumenas maksimaliai padidindavo „Ieškotojo" teleskopų galią, jam atrodydavo, kad jis kaba virš didžiulio kiek paplokščio rutulio, o po juo viesulu skrieja debesys, susiplakę į juostas dėl smarkaus to gigantiško pasaulio sukimosi. Kartais šios juostos sumišdavo į verpetus, mazgus ir žemynų dydžio spalvotų garų mases; kartais tarp jų atsirasdavo ir vėl išnykdavo kelių tūkstančių kilometrų ilgio tiltai. Po šiais debesimis

slypėjo daugiau materijos, negu visose likusiose Saulės sistemos planetose. Įdomu, kas gi dar, mąstė Boumenas, slypi ten, apačioje?

Per šį neramų, sūkuriuojantį debesų stogą, amžiams paslėpusį tikrąjį planetos paviršių, kartkarčiais praslinkdavo apvalios tamsios dėmės. Tai kuris nors vidinių mėnulių praeidavo tarp planetos ir tolimos Saulės, ir jo šešėlis bėgdavo iš paskos per debesuotą Jupiterio landšaftą.

Netgi čionai, už trisdešimt milijonų kilometrų nuo Jupiterio, skriejo jo mėnuliai — kiti, gerokai mažesni. Bet tai buvo tik skrajojantys kalnai, kurių skersmuo neviršijo kelių dešimčių kilometrų ir kurie niekur nesuartės su laivu. Kas pora minučių laivo radaras siuntė į erdvę energijos impulsus, tarsi begarsius laivo išlydžius, tik negaudavo nė vieno atspindėto signalo, aplinkui buvo tuščia.

Tačiau vis garsiau aidėjo galingas staugimas — paties Jupiterio radiobalsas. Dar 1955 metais, pačioje kosminės eros pradžioje, astronomai su nuostaba atrado, jog Jupiteris spinduliuoja milijonais kilovatų matuojamą energijos srautą dekametrinių bangų diapazonu. Buvo manoma, kad šio chaotiško triukšmo šaltinis — tai aureolės įkrautų dalelių, supančių Jupiterį panašiai kaip Van Aleno juostos Žemę, bet, žinoma, daug galingesnių.

Kartais, ilgomis budėjimo valandomis, Boumenas klausydavosi šių triukšmų. Jis sukdavo garso reguliatorių tol, kol traškesys ir šnypštimas imdavo skambėti visame kambaryje. Kai kada šiame fone pasigirsdavo trumpi švilpesiai ir cypavimai, tarsi klyktų iš baimės apdują paukščiai. Šie garsai kėlė nykulį, kadangi neturėjo nieko bendro su žmogumi. Jie buvo vieniši ir beprasmiai — kaip jūros bangų murmėjimas, kaip tolimas griaustinio dundesys.

Nepaisant didžiulio greičio — virš šimto šešiasdešimt tūkstančių kilometrų per valandą — „Ieškotojui" prireiks beveik dviejų savaičių perkirsti visų Jupiterio palydovų orbitas. O Jupiteris turėjo jų daugiau, nei Saulė planetų; Mėnulio observatorija kasmet atrasdavo naujų, ir dabar viso labo jų buvo žinoma trisdešimt šeši. Pats tolimiausias, Jupiteris XXVII, skriejo į priešingą pusę nepastovia orbita, nutolęs nuo savo laikino šeimininko per tris dešimtis milijonų kilometrų. Jis buvo amžinų galėtynių tarp Saulės ir Jupiterio pereinamasis prizas; ši

planeta dažnai pasigrobdavo mėnulių iš asteroidų žiedo ir po kelių milijonų metų vėl juos prarasdavo. Tiktai vidiniai palydovai visuomet likdavo neginčijama jo nuosavybė — Saulė nepajėgdavo jų išplėšti iš jo glėbio.

Ir štai dabar pasirodė naujas grobis besivaržantiems gravitacijos laukams. „Ieškotojas" didėjančiu greičiu lėkė link Jupiterio sudėtinga orbita, apskaičiuota prieš daugelį mėnesių Žemės astronomų ir nuolat kontroliuojama Ealo. Tarpais laivą sudrebindavo silpni, vos juntami smūgiai — tai automatiškai įsijungdavo reaktyviniai vairai, dar labiau tikslindami trajektoriją.

Į Žemę radijo bangomis nepaliaujamai plaukė informacijos srautas. Astronautai dabar buvo taip toli nuo namų, kad jų signalai, netgi skriedami šviesos greičiu, nueidavo tenai tik per penkiasdešimt minučių. Kartu su jais, jų akimis ir per jų prietaisus visas pasaulis stebėjo besiartinantį Jupiterį, tačiau praslinkdavo ištisa valanda, iki žinios apie jų atradimus pasiekdavo Žemę.

Laivui kertant milžiniškų vidinių palydovų orbitas (visi palydovai buvo didesni už mėnulį ir dar niekieno netirti), teleskopų kameros veikė be perstojo. Likus trims valandoms ligi Jupiterio, „Ieškotojas" pralėkė už trisdešimt tūkstančių kilometrų nuo Europos, ir visi jo aparatai nusitaikė į šį pasaulį, kuris iš pradžių greitai artėjo ir didėjo, o paskui iš disko pavirto pusmėnuliu ir galiausiai visiškai pranyko Saulės spinduliuose.

Šie dvidešimt du milijonai kvadratinių kilometrų žemės iki šiol net ir pro galingiausią teleskopą išrodė kaip segtuko galvutė. Dabar, per keletą suartėjimo minučių, reikėjo kuo geriausiai išnaudoti šį susitikimą ir užrašyti kaip galima daugiau informacijos. Paskui, per ilgus skridimo mėnesius, astronautai turės pakankamai laiko ją išnagrinėti.

Iš tolo Europa priminė didžiulį sniego kamuolį, nepaprastai intensyviai atspindintį tolimos Saulės šviesą. Tai patvirtino ir stebėjimai iš artesnio atstumo: skirtingai nuo dulkėto Mėnulio, Europa buvo akinamai balta, ir didelę jos paviršiaus dalį dengė žaižaruojantys gurvoliai, panašūs į įšalusius ledkalnius. Beveik be abejonės, jie susidėjo iš amoniako ir vandens, kurių nepajėgė pasigrobti Jupiterio gravitacinis laukas.

Tik išilgai pusiaujo buvo matyti išėjusios į paviršių uolienos; ši bevaisė dykuma, neįtikėtinai išraižyta kanjonų ir akmenų sąvartų, tamsia juosta juosė visą mažytį pasaulį. Astronautai pastebėjo keletą meteorinės kilmės kraterių, bet jokių vulkaninės veiklos ženklų,— matyt, Europa niekada neturėjo vidinių šilumos šaltinių.

Kaip ir tikėtasi, čia buvo šiokia tokia atmosfera — kai Europos disko kraštas užstodavo kurią nors žvaigždę, ji, prieš išnykdama, akimirksnį apsiblausdavo. O vietomis tvyrojo panaši į debesis migla — smulkučių amoniako lašiukų rūkas, nešamas silpnų metano vėjų.

Europa dingo už laivagalio taip pat staigiai, kaip pasirodė, ir dabar iki Jupiterio beliko dvi valandos. Ealas jau daugelį kartų buvo kruopščiai patikrinęs laivo trajektoriją, ir ligi didžiausio suartėjimo momento papildomai koreguoti greičio nebereikėjo. Pulas ir Boumenas gerai žinojo tai, ir vis dėlto, žiūrint į gigantišką, kas akimirką brinkstantį rutulį, ėmė baimė. Sunku buvo patikėti, jog „Ieškotojas" neįsmigs į šią planetą, tempiamas į pražūtį jos neįsivaizduojamai galingo traukos lauko.

Atėjo laikas paleisti atmosferinius zondus, kurie pagal apskaičiavimus turėjo išsilaikyti pakankamai ilgai ir suspėti perduoti nors truputį informacijos iš po tankios Jupiterio debesų skraistės. Dvi trumpos, į bombas panašios kapsulės, aptrauktos termoizoliacinėmis dangomis, buvo švelniai pastūmėtos į trajektorijas, kurios pirmuosius kelis tūkstančius kilometrų beveik nesiskyrė nuo „Ieškotojo" kurso.

Tačiau po kiek laiko jos nukrypo į šalį, ir pagaliau net ir plika akimi buvo matyti, jog Ealas nepadarė klaidos savo apskaičiavimuose. Laivas skrido trajektorija, artima Jupiterio orbitai, bet jos nesusikirs, ir laivas Jupiterio atmosferos neužkliudys. Tiesa, tarpas tik keleto šimtų kilometrų — menkutis nuotolis dangaus kūnui, kurio skersmuo siekia šimtą penkiasdešimt tūkstančių kilometrų, bet to pilnai pakako.

Jupiteris dabar užpildė visą dangų, jis buvo toks didžiulis, jog nei protas, nei akis nebeįstengė jo aprėpti ir atsitraukė, pripažinę savo bejėgiškumą. Jei debesų danga nebūtų mirgėjusi nepaprastai įvairiomis spalvomis — rausva, rožine, geltona, oranžine ir net skaisčiai raudona,— Boumenas būtų galėjęs pagalvoti, kad lekia virš debesuotos Žemės.

Artėjo akimirka, kai jiems pirmą kartą per visą kelionę teks atsisveikinti su Saule. Tegul balsva ir mažytė, ji penkis mėnesius be paliovos švietė „Ieškotojui" nuo pat jo išvykimo iš Žemės. Bet dabar laivo trajektorija nėrė į Jupiterio šešėlį, ir netrukus jis turėjo pralėkti virš naktinės planetos pusės.

Už tūkstančių kilometrų priekyje iškilo sutemų juosta ir ėmė žaibiškai artėti, o užpakaly Saulė spėriai grimzdo į Jupiterio debesis. Jos spinduliai nutįso palei horizontą, nelyginant du liepsnojantys apačion lenkti ragai; paskui jie susitraukė ir, žybtelėję lyg pasakiško grožio vaivorykštė, pranyko. Stojo naktis.

Tačiau plytintis po jais pasaulis neskendėjo visiškoje tamsoje. Iš jo sklido kažkoks švytėjimas, ir kai jų akys apsiprato, jis pasidarė dar aiškesnis. Balzganos šviesos upės tekėjo iš vienos horizonto pusės į kitą, tarytum fosforiniai laivų pėdsakai atogrąžų jūrose. Vietomis jos išsiliedavo į skystos ugnies ežerus, virpančius nuo galingų povandeninių verpetų, kylančių iš slaptingų Jupiterio gelmių. Reginys buvo toks stulbinantis, jog Pulas su Boumenu negalėjo atitraukti nuo jo akių. Kas gi tai, spėliojo jie,— vien tame katile siaučiančių cheminių ir elektros jėgų sąveikos rezultatas ar kažkokių fantastiškų gyvybės formų apraiška? Dėl šių klausimų mokslininkai tikriausiai dar tebesiginčys ir šio naujojo, ką tik užgimusio šimtmečio pabaigoje.

Kuo giliau smego „Ieškotojas" į Jupiterio naktį, tuo ryškiau švytėjo planeta. Kadaise Boumenui teko skristi virš šiaurės Kanados, žėrint poliarinei pašvaistei, ir dabar jis prisiminė, jog apsnigti laukai spindėjo lygiai tokia pat šalta šviesa. O juk tenai, Arktikos tyruose, buvo visu šimtu laipsnių šilčiau, negu čia, kur jie dabar lėkė.

— Žemės signalas greitai gęsta,— pranešė Ealas.— Mes įeiname į pirmąją difrakcijos zoną.

Jie to ir laukė — difrakcijos tyrimas buvo vienas ekspedicijos uždavinių, kadangi radijo bangų absorbcija galėjo duoti vertingų žinių apie Jupiterio atmosferą. Bet dabar, kai iš tikrųjų atsidūrė kitoje planetos pusėje ir ryšys su Žeme nutrūko, jie staiga pajuto slegiančią vienatvę. Tik vieną valandą tęsis radijo bangų užtemdymas, o po to laivas išnirs iš už nepralaidaus Jupiterio ekrano, ir jie vėl galės kalbėtis su žmonija. Tačiau ši valanda bus pati ilgiausia jų gyvenime.

Nepaisant dar palyginti jauno amžiaus, Pulas ir Boumenas buvo atlikę ne mažiau dešimties kosminių kelionių, tačiau dabar jautėsi kaip naujokai. Juk jie mėgino padaryti tai, ko dar niekas nebuvo padaręs: joks laivas niekada neskrido tokiais greičiais ir neišdrįso prisiartinti prie tokio galingo gravitacinio lauko. Šiuo momentu mažiausia navigacinė klaidelė reikštų tikrą pražūtį — „Ieškotojas" nušvilptų į pačius Saulės sistemos pakraščius.

Lėtai slinko minutės. Jupiteris dabar stūksojo prieš juos tarsi fosforinė siena, kylanti į begalybę, o jų laivas kopė stačiai aukštyn tuo žėrinčiu paviršiumi. Ir nors jie žinojo, kad jų milžiniško greičio neįveiks net ir Jupiterio trauka, sunku buvo patikėti, jog „Ieškotojas" netaps šio baisingo pasaulio palydovu.

Pagaliau, toli priekyje, už planetos krašto sužioravo pašvaistė. Jie išniro iš Jupiterio šešėlio į Saulės šviesą. Ir beveik tą pačią akimirką Ealas paskelbė:

— Radijo ryšys su Žeme atsinaujino. Džiaugiuosi, galėdamas pranešti, kad gravitacinis manevras sėkmingai užbaigtas. Ligi Saturno mums beliko šimtas šešiasdešimt septynios dienos penkios valandos vienuolika minučių.

Šie skaičiai minutė minutėn atitiko kelionės grafiką; skridimas pro Jupiterį buvo atliktas nepriekaištingai tiksliai. Nelyginant kamuolys ant kosminio biliardo stalo, „Ieškotojas" atšoko nuo judančio Jupiterio gravitacinio lauko ir to dėka įgavo naujos energijos. Neišeikvojęs nė gramo kuro, jis padidino greitį keletu tūkstančių kilometrų per valandą.

Tačiau mechanikos dėsniai liko nepažeisti. Gamta visuomet subalansuoja savo pajamas ir išlaidas, ir Jupiteris neteko lygiai tokio pat judėjimo kiekio, kokį įgijo „Ieškotojas". Planetos greitis sumažėjo, bet jos masė sekstilijoną kartų viršijo laivo masę, ir todėl jos orbita pasikeitė taip nežymiai, jog to nebūtų susekę jokie prietaisai. Dar neatėjo tas laikas, kai Žmogus sugebės palikti savo pėdsaką Saulės sistemoje.

Kada aplinkui prašvito ir mažytė Saulė vėl patekėjo Jupiterio danguje, Pulas ir Boumenas tylėdami paspaudė vienas kitam rankas.

Nors jiems patiems buvo sunku tuo patikėti, pirmoji ekspedicijos dalis sėkmingai užsibaigė.

20. DIEVŲ PASAULIS

Bet su Jupiteriu jie dar neatsisveikino. Toli užpakaly du „Ieškotojo" paleisti zondai skverbėsi į planetos atmosferą.

Vienas jų dingo be žinios, matyt, įsmigo į atmosferą pernelyg stačiu kampu ir sudegė, nesuspėjęs pasiųsti jokios informacijos. Antrajam sekėsi geriau: perkirtęs viršutinius Jupiterio atmosferos sluoksnius, jis vėl iššoko į kosmosą. Kaip ir buvo numatyta, jo greitis dėl to taip sumažėjo, jog jis ėmė kristi nuožulnia elipse. Po dviejų valandų jis vėl įėjo į atmosferą dieninėje Jupiterio pusėje šimto dešimt tūkstančių kilometrų per valandą greičiu.

Aplink jį iškart susidarė įkaitusių dujų apvalkalas, ir radijo ryšys nutrūko. Prasidėjo įtempto laukimo minutės. Prie pulto budintys abu astronautai nuogąstavo, ar zondas beišliks sveikas, ar apsauginė keraminė danga nesudegs anksčiau, negu baigsis stabdymas. Jei taip atsitiktų, prietaisai akimirksniu pavirstų garu.

Bet danga išsilaikė pakankamai ilgai, ir įkaitusio meteorito skrydis sulėtėjo. Apanglėję likučiai buvo nusviesti į šalį, automatas išskleidė antenas ir ėmė žvalgytis savo elektroninėmis akimis. Į „Ieškotoją", esantį už keturių šimtų tūkstančių kilometrų nuo Jupiterio, radijo bangos pradėjo nešti pirmąsias patikimas žinias apie šią planetą.

Kas sekundę tūkstančiai impulsų siuntė informaciją apie atmosferos sudėtį, slėgį, temperatūrą, magnetinį lauką, radioaktyvumą ir daugybę kitų duomenų, kuriuos išnarplioti galės tik mokslininkai Žemėje. Bet vienos rūšies informacija buvo aiški iškart — tai spalvotos televizijos laidos iš krintančio zondo.

Pirmieji vaizdai buvo priimti, kada automatas įėjo į atmosferą ir nusimetė apsauginę dangą. Visą ekraną užpildė gelsvas rūkas, išmargintas skaisčiai raudonų dribsnių, smarkiai judančių aukštyn pro kamerą, kuri krito kartu su zondu maždaug tūkstančio kilometrų per valandą greičiu.

Rūkas sutirštėjo; buvo sunku suprasti, ar toli mato objektyvas,— už kelių centimetrų ar už dešimties kilometrų, kadangi nebuvo jokių ryškių detalių, kurios leistų suvokti aplinkos mastelį. Atrodė, kad televizijos laida iš zondo sužlugo.

Kamera veikė, tačiau šioje miglotoje, sūkuriuotoje atmosferoje jie negalėjo ničnieko įžiūrėti.

Ir staiga akies mirksniu rūkas pradingo. Zondas tikriausiai prasiskverbė pro storą debesų sluoksnį ir pateko į visiškai skaidrią sritį, gal būt, beveik gryno vandenilio zoną su išsibarsčiusiais joje amoniako kristalais. Nors nustatyti vaizdo dydį vis dar buvo neįmanoma, bet buvo aišku, kad kameros regėjimo tolis — daugelis kilometrų.

Prieš astronautus atsivėrė toks keistas kraštovaizdis, jog akiai, pripratusiai prie Žemės spalvų ir formų, iš pradžių jis nieko nesakė. Toli toli apačioje tviskėjo beribė aukso jūra, išraižyta lygiagrečių kalnagūbrių, veikiausiai milžiniškų bangų keterų. Bet jos nejudėjo; pernelyg dideli buvo regimų erdvių mastai, kad būtų galima pastebėti kokį nors judėjimą. Ir šie auksiniai toliai, matyt, nebuvo vandenynas, nes tvyrojo labai aukštai Jupiterio atmosferoje. Tai galėjo būti tik dar vienas debesų sluoksnis.

Netikėtai kameros regėjimo lauke sušmėžavo kažkoks keistas siluetas, tik sunkiai įžiūrimas dėl didelio atstumo. Už daugelio kilometrų auksinė jūra stojosi piestu, užsibaigdama keistu simetrišku kūgiu, panašiu į ugnikalnį. Kūgio viršukalnę supo purių debesėlių aureolė — visi debesėliai maždaug vienodo dydžio, labai ryškūs ir visai atskiri. Jų nenatūrali išvaizda kėlė nerimą ir baimę, nors, tiesą sakant, nenatūraliai atrodė ir visa ši klaiki panorama.

Staiga zondas, pagautas kažkokio verpeto greitai tankėjančioje atmosferoje, pasisuko kita kryptimi, ir valandėlę ekraną užliejo gelsva migla. Paskiau jis liovėsi sukęsis; „jūra" smarkiai priartėjo, tačiau tebebuvo tokia pat mįslinga, kaip ir anksčiau. Kur-ne-kur joje matėsi tamsūs ruožai — tikriausiai properšos ar duobės, vedančios į dar gilesnius atmosferos sluoksnius.

Zondui nebuvo lemta jų pasiekti. Kas kilometrą dujų tankis aplinkui smarkiai didėjo, ir kuo giliau jis brovėsi link nematomo planetos paviršiaus, tuo labiau jį spaudė slėgis. Jis buvo dar aukštai virš paslaptingos jūros, bet staiga vaizdas sumirksėjo, o po to visiškai išnyko: tą akimirką pirmąjį iš Žemės atvykusį tyrinėtoją sugniuždė daugelio kilometrų storio atmosferos sluoksnis.

Per savo trumpą gyvenimą zondas probėgšmais apžvelgė gal tik vieną milijoninę Jupiterio dalį, anaiptol nepasiekdamas jo paviršiaus, slypinčio šimtus kilometrų žemiau, tirštėjančiose ūkanose. Kai vaizdas ekrane užgeso, Boumenas su Pulu ilgai sėdėjo tylėdami: abiem atėjo į galvą ta pati mintis.

Senovėje žmonės, matyt, nė neįtarė, kaip arti tiesos jie buvo, davę šiam pasauliui visų dievų viešpačio vardą. Jeigu ten, apačioje, yra gyvybė, kiek prireiks laiko jai atrasti? O paskui — kiek praeis amžių, iki žmonės įstengs nusekti įkandin šio pionieriaus? Ir kokiu laivu?

Tačiau „Ieškotojui" ir jo įgulai nebuvo kada užsiimti šiais klausimais. Jie vyko į kitą, dar keistesnį pasaulį, beveik dukart daugiau nutolusį nuo Saulės. Ligi jo buvo likę aštuoni šimtai milijonų kilometrų tuščios erdvės, kur užklysta vien tik kometos.

IV. PRARAJA

21. GIMIMO DIENA

Pažįstami „Ilgiausių metų" garsai, atskridę šviesos greičiu per daugiau kaip milijardo kilometrų kosmines erdves, nuskambėjo ankštoje kabinoje ir užgeso kažkur tarp kontrolinių ekranų ir prietaisų. Pulų šeima, kuri kiek nejaukiai sėdėjo aplink šventinį pyragą, staiga nutilo.

Paskiau misteris Pulas vyresnysis kimiai tarė:

— Na ką gi, Frenkai, tiesiog nežinau, ką čia tau pasakius dabar... Mes visi apie tave nuolat galvojame ir gimimo dienos proga linkime tau daug laimės.

— Saugokis, vaikeli,— ašaringu balsu įsiterpė misis Pul,— telaimina tave dievas.

Po to visi choru šūktelėjo: „Sudieu!", ir ekranas išblėso. Kaip keista, mąstė Pulas, juk iš tikrųjų visa tai įvyko daugiau kaip prieš valandą, o dabar giminės jau išsiskirstė ir kai kurie jau nebetoli nuo namų. Tas ryšio signalų vėlavimas kartais erzino, tačiau jame slypėjo didelis gėris. Kaip visi jo amžiaus žmonės, Pulas laikė savaime suprantamu dalyku, jog gali, kada nori, pasikalbėti su bet kuo Žemėje. Bet čia viskas buvo kitaip, ir ši permaina nepaprastai paveikė jo psichiką. Jis pasijuto esąs kažkokioje tolimoje erdvėje, ir beveik visos emocinių ryšių gijos, neišlaikiusios įtampos, nutrūko.

— Atsiprašau, kad pertraukiu iškilmes,— pasakė Ealas,— tačiau mes turime šiokių tokių keblumų.

— Kokių?— vienu balsu paklausė Boumenas ir Pulas.

— Man sunku palaikyti kontaktą su Žeme. Kažkas sutriko bloke AE-35. Mano gedimo prognozių centro duomenimis, po septyniasdešimt dviejų valandų blokas gali nebeveikti.

— Tuojau pažiūrėsime,— atsakė Boumenas.— O kaip optinis taikymas?

— Kol kas viskas tvarkoje, Deivi.

Ekrane pasirodė tobulos formos pusmėnulis, skaisčiai spindintis juodo bežvaigždžio dangaus fone. Jį dengė debesys, ir nebuvo matyti nė vieno pažįstamo geografinio kontūro. Iš pirmo žvilgsnio galėjai pamanyti, jog tai Venera.

Tačiau tik iš pirmo žvilgsnio, kadangi netoliese buvo mėnulis, kurio Venera neturi, tikrasis Mėnulis, keturiskart mažesnis už Žemę ir lygiai tokioje pat fazėje. Jie abu labai panėšėjo į motiną ir vaiką, kaip ir manė daugelis astronomų anksčiau, kol Mėnulio uolienų tyrimai neparodė, kad šis dangaus kūnas niekada nebuvo Žemės dalimi.

Pusę minutės Pulas ir Boumenas tylėdami stebėjo ekraną. Šį vaizdą jiems perdavė ilgo židinio televizijos kamera, įtaisyta ant didžiosios parabolinės antenos krašto. Siūlelių sankryža, uždėta ant Žemės silueto, rodė, kad antena orientuota tiksliai. Juk jeigu plonytė spindulio adatėlė nebūtų nukreipta į Žemę, jie negalėtų nei priimti, nei perduoti laidų. Signalai, pasiųsti abiem kryptim, nepataikytų į antenas ir nuskristų sau, neišgirsti ir nepamatyti, per visą Saulės sistemą į begalinę tuštumą, plytinčią už jos ribų. Jei juos kada nors priimtų, tai tik po daugelio amžių — ir, žinoma, ne žmonės.

— Ar žinai, kur gedimas?— paklausė Boumenas.

— Gedimas nereguliarus,— atsakė Ealas,— ir aš negaliu jo surasti. Tur būt, bloke AE-35.

— Ką tu siūlai?

— Geriausia pakeisti bloką atsarginiu, o nuimtąjį patikrinti.

— Gerai, išduok mums kontrolinę kopiją.

Ekrane nušvito visi reikalingi duomenys, ir tuo pačiu metu iš prorėžos išslydo popieriaus lakštas. Kad ir įvairūs buvo informacijos nuskaitymo būdai, kartais pasirodydavo, jog gerasis senamadis spausdintas tekstas yra patogiausia užrašo forma.

Boumenas pažvelgė į diagramas ir švilptelėjo.

— Kodėl gi tu nepasakei mums anksčiau, kad reikės išeiti iš laivo?

— Atleiskite,— nuskambėjo Ealo balsas.— Aš maniau, jūs žinote, kad blokas AE-35 yra antenos įtvare.

— Gal ir žinojau prieš metus. Juk laive viso labo aštuoni tūkstančiai subsistemų. Na, tiek to, uždavinys, rodos, ne per sunkiausias. Reikia tik atidaryti panelį ir įdėti naują bloką.

— Šis darbas man tinka,— pasakė Pulas, kuris pagal pareigų pasiskirstymą turėjo atlikti smulkius pavedimus laivo išorėje.— Ne pro šalį būtų pakeisti aplinką. Tik nepagalvok, kad tu man įkyrėjai.

— Reikia atsiklausti Valdymo centro,— pasakė Boumenas. Jis kiek patylėjo, apgalvodamas pranešimą, ir įjungė siųstuvą.

— Valdymo centrui, kalba Iks-Delta-Vienas. Antrą-nulis-keturi-penki mūsų skaičiavimo mašinos devyni trys nuliai gedimo prognozių centras nustatė bloko Alfa-Epsilon-trys-penki sutrikimo tikimybę po septyniasdešimt dviejų valandų. Prašau patikrinti savo telemetrinį valdymą ir peržiūrėti bloką laivo sistemų imitatoriuje. Taip pat patvirtinkite jūsų sutikimą mūsų planui išeiti iš laivo ir pakeisti bloką Alfa-Epsilon-trys-penki. Valdymo centrui, kalba Iks-Delta-Vienas, laida numeris du-vienas-nulis-trys baigta.

Per ilgus metus Boumenas įprato akimirksniu ir be jokių pastangų pereiti į šį radijo žargoną ir vėl grįžti į normalią kalbą. Dabar beliko laukti patvirtinimo, kuris galėjo ateiti ne anksčiau kaip po dviejų valandų — tiek laiko prireiks signalams nuskristi ten ir atgal, pro Jupiterio ir Marso orbitas.

Atsakymas atėjo, kai Boumenas nesėkmingai bandė nugalėti Ealą, žaisdamas su juo vieną iš daugelio geometrinių žaidimų, saugojamų jo atmintyje.

— Iks-Delta-Vienas, kalba Valdymo centras, patvirtiname jūsų du-vienas-nulis-trys priėmimą. Tikriname telemetrinę informaciją savo skridimo imitatoriumi, rezultatus pranešime. Pritariame jūsų planui išeiti iš laivo ir pakeisti sugedusį bloką Alfa-Epsilon-trys-penki, nelaukiant galimos avarijos. Ruošiame jums sugedusio bloko patikrinimo procedūrą.

Užbaigęs rimtus reikalus, centro vadovas ėmė šnekėti normalia anglų kalba.

— Labai apmaudu, vyrai, kad pasitaikė nesklandumų. Baisiai nesinori jūsų varginti, tačiau mes ką tik gavome užklausimą iš viešosios informacijos biuro. Ar negalėtumėte, prieš išeidami iš laivo, perduoti trumpą žinutę plačiajai publikai. Papasakokite, kas atsitiko, ir paaiškinkite, koks tai blokas. Pasistenkite, kad viskas skambėtų kuo žvaliau. Mes galėtume ir patys, bet jūsų žodžiais bus įtikimiau. Apgailestaujame, jog sutrukdėme jums laisvalaikį. Iks-Delta-Vienas, kalba Valdymo centras, laida numeris du-vienas-penki-penki baigta.

Boumenas negalėjo susilaikyti nenusišypsojęs. Žemė kartais elgiasi stebėtinai nejautriai ir netaktiškai. „Kad skambėtų kuo žvaliau..." Lengva pasakyti!

Kai Pulas išmiegojo nustatytą laiką ir atėjo į kabiną, abu per dešimtį minučių parašė ir suredagavo pranešimo tekstą. Pirmosiomis skridimo dienomis laikraščiai, radijas ir televizija nedavė jiems ramybės, ėmė interviu, teiravosi jų nuomonių, gaudė kiekvieną jų žodį. Tačiau savaitė po savaitės slinko be jokių įvykių, signalai vėluodavo jau ne minutes, o daugiau kaip valandą, ir susidomėjimas ekspedicija pamažu atslūgo. Po ažiotažo, kilusio prieš mėnesį, jiems skrendant pro Jupiterį, jie perdavė spaudai tik tris ar keturias žinutes.

— „Valdymo centrui, kalba Iks-Delta-Vienas. Pranešimas spaudai: „Šiandien, prieš keletą valandų iškilo nedidelė techninė problema. Mūsų skaičiavimo mašina EAL-9000 įspėjo, jog gali sugesti blokas AE-35.

Šis blokas — mažytė, bet svarbi ryšių sistemos dalis. Jo dėka mūsų pagrindinė antena yra pastoviai nukreipta į Žemę kelių tūkstantųjų laipsnio tikslumu. Šitoks tikslumas reikalingas todėl, kad iš dabartinio mūsų nuotolio — daugiau kaip milijardo kilometrų — Žemė išrodo kaip silpna žvaigždutė ir plonas radijo spindulys gali į ją nepataikyti.

Antena nuolat seka Žemę; ją suka motorai, valdomi centrinės skaičiavimo mašinos. Tačiau šie motorai gauna komandas per bloką AE-35, kurį galima palyginti su nervų mazgu žmogaus kūne, perduodančiu smegenų įsakymus rankai ar kojai. Jei nervas neperduos teisingų signalų, nei ranka, nei koja nejudės. Mūsų atveju, sutrikus blokui AE-35, gali atsitikti taip, jog antena nukryps, kur pakliūva. Tokios avarijos dažnai ištikdavo tolimuosius kosminius zondus praeitame šimtmetyje. Jie pa-

siekdavo kitas planetas, tačiau negalėdavo atsiųsti jokios informacijos, kadangi jų antenos nesugebėdavo rasti Žemės.

Mes dar nežinome gedimo pobūdžio, bet padėtis anaiptol nėra rimta, ir nuogąstauti pakol kas neverta. Turime du atsarginius blokus, o kiekvieno jų veikimo trukmė — dvidešimt metų, taigi tikimybė, jog ir antrasis blokas suges ekspedicijos metu, yra labai maža. Be to, jeigu pavyks nustatyti defekto priežastį, mes, galimas daiktas, pataisysime pirmąjį bloką.

Frenkas Pulas, kuris buvo specialiai ruošiamas tokiam darbui, išeis iš laivo ir pakeis sugedusį bloką. Ta proga jis patikrins korpusą ir užtaisys mikropradaužas, pernelyg nereikšmingas, jog reikėtų išeiti vien dėl jų remonto.

Neskaitant šio smulkaus sutrikimo, skridimas vyksta be jokių nuotykių, ir mes tikimės, jog ir toliau taip vyks."

Valdymo centrui, kalba Iks-Delta-Vienas, laida numeris duvienas-nulis-keturi baigta.

22. IŠKYLA

Išorinės „Ieškotojo" kapsulės, arba „kosminės gondolos", buvo rutuliai, kurių skersmuo siekė tris metrus, ir pilotas pro didelį išsišovusį iliuminatorių galėjo puikiai viską matyti. Pagrindinio raketinio variklio trauka prilygo vienai penktajai svorio jėgos Žemėje, taigi kapsulės be vargo pakildavo nuo Mėnulio, o mažo galingumo reaktyvinės tūtos buvo jų vairai. Prie pat iliuminatoriaus styrojo dvi poros lanksčių metalinių rankų-manipuliatorių: viena — sunkiems darbams, kita — smulkioms operacijoms, reikalaujančioms judesių tikslumo. Be to, kiekviena kapsulė turėjo ištraukiamą teleskopinį laikiklį su įvairiais elektriniais instrumentais — atsuktuvais, pneumatiniais plaktukais, piūklais ir grąžtais.

Kosminės gondolos toli gražu nebuvo elegantiškiausios žmogaus sukurtos transporto priemonės, tačiau jos buvo nepamainomos, vykdant statybos ir remonto darbus beorėje kosminėje erdvėje. Paprastai joms duodavo moteriškus vardus, gal būt, todėl, kad kartais jos elgdavosi šiek tiek įnoringai. „Ieškotojo" trijulė vadinosi Ana, Betė ir Klara.

Užsivilkęs skafandrą — paskutinę apsaugos priemonę — ir įlipęs į gondolą, Pulas keletą minučių kruopščiai bandė visus valdymo prietaisus. Jis palankstė manipuliatorius, išmėgino vairus, patikrino deguonies, kuro ir elektros energijos atsargas. Įsitikinęs, jog viskas tvarkoje, per radiją sukomandavo Ealui. Boumenas, aišku, stovėjo prie valdymo pulto, tačiau, kol nebuvo klaidos ar gedimo, niekur nesikišo.

— Kalba Betė. Pradėti išpumpavimą.

— Klausau, pradėti išpumpavimą,— pakartojo Ealas, ir Pulas išgirdo, kaip ritmingai sualsavo siurbliai, pumpuodami brangų orą iš šliuzo kameros. Netrukus plonas metalinis gondolos kiautas ėmė spragsėti ir traškėti, o po penkių minučių Ealas pranešė:

— Išpumpavimas baigtas.

Pulas paskutinį kartą žvilgtelėjo į mažytį prietaisų pultą. Viskas normalu.

— Atidaryti išorinį liuką!

Ealas vėl pakartojo įsakymą; bet kurią akimirką Pului tereikėjo ištarti „stop!" ir mašina tučtuojau liautųsi vykdžiusi operacijas.

Priekyje laivo siena prasiskyrė. Pulas pajuto, jog gondola lengvai susiūbavo — tai paskutiniai oro likučiai išsiveržė į kosmosą. Jis išvydo žvaigždes, ir visai atsitiktinai toje pusėje švietė Saturnas — nedidelis auksinis diskas, ligi kurio dar buvo likę šeši šimtai penkiasdešimt milijonų kilometrų.

— Pradėti gondolos išvedimą!

Geležinė sija, ant kurios kabojo kapsulė, ėmė iš lėto slinkti pro atvirą liuką, ir galiausiai gondola atsidūrė laivo išorėje.

Pulas trumpai spustelėjo pagrindinio variklio jungiklį, kapsulė pamažu nuslydo nuo sijos ir tapo nepriklausomu kosminiu laivu, išėjusiu į savąją orbitą aplink Saulę. Dabar jo niekas nejungė su „Ieškotoju"— niekas, netgi apsauginis lynas! Gondolas retai ištikdavo avarijos, ir net jeigu Pulas užkliūtų kosmose, Boumenas lengvai galėjo išeiti ir jį išgelbėti.

Betė puikiai klausė vairų. Pulas leido jai nuplaukti apie trisdešimt metrų į šalį, tada pristabdė ir atgręžė į laivą. Po to pradėjo tyrinėti hermetiško rutulio korpusą.

Pirmiausia jis pastebėjo išsilydžiusio metalo dėmę; jos skersmuo neviršijo centimetro, o vidury juodavo miniatiūrinis krateris. Kosminių dulkių dalelė, smogusi čionai šimto šešiasde-

šimt tūkstančių kilometrų per valandą greičiu, tikrai nebuvo didesnė už segtuko galvutę ir dėl savo milžiniškos kinetinės energijos akimirksniu pavirto garu. Kaip dažnai pasitaiko, krateris atrodė taip, lyg jį būtų išmušęs sprogimas iš laivo vidaus; dėl didelių greičių medžiagos elgiasi keistai, ir normalūs mechanikos dėsniai čia netinka.

Pulas rūpestingai apžiūrėjo išsilydžiusį plotą ir užpylė hermetizuojančia medžiaga iš balionėlio, kurį rado universaliame prietaisų komplekte. Baltas lipnus skystis išsiliejo ant metalo, uždengdamas kraterį. Besiveržiantis iš pradaužos oras išpūtė burbulą, kuris išaugo iki penkiolikos centimetrų per skersmenį ir sprogo; paskui iškilo dar vienas, tačiau kur kas mažesnis, ir galiausiai subliuško, kai sparčiai kietėjantis cementas padarė, kas reikia. Pulas keletą minučių atidžiai žiūrėjo, bet skystis buvo tikrai sustingęs. Vis dėlto, kad būtų tikriau, jis užpurškė dar vieną sluoksnį ir pasuko antenos link.

Praėjo nemaža laiko, kol jis apskrido „Ieškotojo" rutulinį korpusą, kadangi gondola judėjo ne didesniu kaip metro per sekundę greičiu. Skubėti nebuvo ko, o išvystyti didelį greitį taip arti laivo — pavojinga. Reikėjo visą laiką saugotis, kad nenulaužus įvairių daviklių ir instrumentų, kyšančių iš korpuso nelauktose vietose, be to, Betės reaktyvinio variklio čiurkšlė taip pat reikalavo ypatingo atsargumo. Ji galėtų pridaryti daug žalos, jeigu netyčia kliudytų kokį nors trapų prietaisą.

Galų gale pasiekęs tolimojo ryšio anteną, Pulas ėmė atidžiai ją apžiūrinėti. Didžiulis šešiametrinis dubuo žvelgė, rodės, tiesiai į Saulę, nes Žemė buvo beveik vienoje linijoje su Saulės disku. Štai kodėl antenos pagrindas ir jame esantis orientacijos įtaisas slypėjo juodame milžiniškos metalinės lėkštės šešėlyje.

Pulas prisiartino prie antenos iš priešingos pusės; jis nenorėjo eiti pro parabolinio reflektoriaus priekį, kad Betė neužstotų spindulio ir nesukeltų nors ir trumpo, bet apmaudaus ryšių sutrikimo. Tamsoje nieko nesimatė, todėl jis įjungė kapsulės prožektorius ir apšvietė tą antenos dalį, kurios atvyko taisyti.

Štai ir jis — nedidelis metalinis dangtelis, po kuriuo glūdėjo gedimo priežastis. Dangtelis pritvirtintas keturiomis veržlėmis, o pats blokas AE-35 taip sukonstruotas, kad jo pakeitimas nesudarė didelio vargo, taigi Pulas tikėjosi greitai apsidirbti.

Tačiau paaiškėjo, jog, sėdint gondoloje, šito darbo nepavyks atlikti. Visų pirma, pavojinga manevruoti taip arti prie lengvo kaip voratinklis antenos karkaso, be to, Betės reaktyviniai vairai galėjo sukreivinti plonytį didžiojo veidrodžio paviršių. Pulas nusprendė palikti kapsulę už penkių šešių metrų nuo antenos ir išeiti į kosmosą vienu skafandru. Be kita ko, rankomis, kad ir pirštinėtomis, jis daug greičiau pakeis bloką, negu distanciniais Betės manipuliatoriais.

Apie visa tai jis išsamiai informavo Boumeną, ir šis dukart patikrino visų operacijų atlikimo eilę. Nors tai buvo paprasta, eilinė užduotis, kosmose niekuo negalima pasikliauti, negalima pražiopsoti nė mažiausios smulkmenos. Čia nebuvo tokios sąvokos, kaip „smulki klaidelė".

Gavęs leidimą pradėti darbą, Pulas paliko gondolą už šešių metrų nuo antenos pagrindo. Ji pati negalėjo nuplaukti į kosmosą, tačiau Pulas dėl viso pikto užkabino vieno manipuliatoriaus ranką už kopėtėlių skersinio; tokios kopėtėlės buvo apgalvotai išdėstytos įvairiose korpuso vietose.

Patikrinęs visas skafandro sistemas, Pulas išleido orą iš gondolos. Kai Betės atmosfera šnypšdama išsiveržė į vakuumą, aplinkui akimirksniu susidarė ledo kristalų debesėlis, trumpam laikui užtemdęs žvaigždes.

Prieš išeinant iš kapsulės, reikėjo atlikti dar vieną darbą. Pulas perjungė gondolos valdymą iš rankinio į distancinį, kartu perduodamas Betę Ealo žinion. Tai buvo įprasta atsargumo priemonė: nors Pulas tebebuvo prisirišęs prie gondolos plonu tarsi siūlas, tačiau nepaprastai stipriu spyruokliniu lynu, jis žinojo iš patirties, jog ir geriausi apsauginiai lynai kartais trūksta. Jis labai kvailai atrodytų, jeigu, reikalui esant, negalėtų pasišaukti į pagalbą savo laivelio. O dabar, norint tą padaryti, jam tereikėjo duoti įsakymą Ealui.

Gondolos durys atsivėrė, ir Pulas lėtai išplaukė į beorės erdvės tylą, vyniodamas paskui save lyną. „Neskubėk. Nedaryk staigių judesių. Sustok ir pagalvok",— tokios buvo darbo kosmose taisyklės. Tie, kurie jų laikydavosi, niekada neturėdavo jokių nemalonumų.

Įsitvėręs rankenos, kyšančios iš Betės korpuso, jis ištraukė atsarginį AE-35 iš krovininio krepšio, pritaisyto nelyginant kengūros sterblė gondolos išorėje. Jokių įrankių iš kapsulės komplekto neėmė,— dauguma jų buvo skirti ne žmogaus rankoms,

o universalūs raktai, kurių galėjo prireikti, jau kabėjo jam ant diržo.

Švelniai atsistūmęs, Pulas nusklendė link kardaninio antenos įtvaro. Jos milžiniškas dubuo užstojo jam Saulę; Pulas plaukė išilgai prožektorių šviesos stulpų, ir jo dvigubas šešėlis vaiduokliškai šokinėjo išgaubtame paviršiuje. Labai nustebęs, jis pamatė, kad užpakalinė veidrodžio pusė daugelyje vietų mirguliuoja akinamai skaisčiais šviesos taškeliais.

Artėdamas link antenos, jis suko galvą, ką tai galėtų reikšti, ir netrukus suprato, kas čia yra. Skridimo metu reflektorių pramušė tūkstančiai mikrometeoritų, ir pro šias mažytes skylutes švietė Saulė. Žinoma, jos buvo pernelyg smulkios, kad nors kiek žymiau paveiktų ryšių sistemos darbą.

Pulas judėjo iš lėto; ištiesęs priekin ranką, susilaikė, kad neatsitrenktų į antenos pagrindą, ir tučtuojau įsikibo į jį, kad atšokęs nenutoltų atgal. Paskui prisegė apsauginį diržą prie artimiausio skersinio: dirbant bus į ką atsiremti. Tada stabtelėjo, pranešė padėtį Boumenui ir apgalvojo sekantį žingsnį.

Buvo viena nedidelė kliūtis: jis stovėjo — arba sklandė — taip, kad pats sau užstojo šviesą, todėl negalėjo įžiūrėti bloko AE-35. Kiek pasvarstęs, įsakė Ealui nukreipti prožektorius į šalį, ir po keleto bandymų jam pasisekė gauti tolygų apšvietimą; dabar šviesa atsispindėjo nuo užpakalinės veidrodžio dalies.

Porą sekundžių jis apžiūrinėjo mažą metalinį dangtelį, pritvirtintą keturiomis šplintuotomis veržlėmis. Po to, sumurmėjęs panosėje „Savavališkas atidarymas panaikina fabriko garantiją", jis nugnybo šplintus ir pradėjo atsukinėti veržles. Jų dydis buvo standartinis, ir joms tiko nulinio sukimo momento raktas, kabantis prie skafandro. Vidinis šio rakto mechanizmas absorbavo reakciją, taigi tam, kuris juo naudojosi, negrėsė pavojus suktis pačiam, užuot sukus veržlę.

Veržlės lengvai atsisuko, ir Pulas rūpestingai susidėjo jas į patogią kišenę. (Kažkas išpranašavo, jog vieną dieną aplink Žemę susidarys žiedas, kaip apie Saturną,— iš varžtų, tvirtinimo detalių ir netgi įrankių, ištrūkusių iš nerūpestingų kosmoso montuotojų rankų.) Iš pradžių jis niekaip negalėjo atplėšti dangtelio ir nusigando, ar tas nebus šaltai prisilydęs prie antenos pagrindo. Tačiau po kelių dūžių dangtelis atšoko, ir Pulas prisegė jį prie skersinio dideliu dantytu gnybtu.

Dabar jam buvo matyti bloko AE-35 montažas. Tai plona,

atvirutės dydžio plokštelė, įsprausta į siaurą prorėžą. Bloką laikė du fiksatoriai, o ištraukti jį visai nesunku už mažos rankenėlės.

Bet blokas dar tebeveikė, siųsdamas į anteną impulsus, kurie neleido jai nukrypti nuo mažyčio blausaus taškelio, vardu Žemė. Jį išėmus, antena liks nebevaldoma, ir jos dubuo atsikreips į neutralią, arba nulinio, azimuto padėtį išilgai laivo ašies. Tai būtų pavojinga, nes besisukdamas veidrodis gali smarkiai užgauti Pulą.

Kad išvengus šitokios nelaimės, tereikėjo išjungti srovės tiekimą motorams; tada antena nesujudės, jei tik, žinoma, pats Pulas į ją neatsitrenks. Kol jis keis bloką, antena Žemės nepames — per tas dvi tris minutes jos padėtis žvaigždžių atžvilgiu beveik nepasikeis.

— Ealai,— pasakė Pulas per radiją,— aš dabar išimsiu bloką. Išjunk srovę iš antenos valdymo pavaros.

— Srovė išjungta,— atsakė Ealas.

— Gerai. Traukiu bloką.

Plokštelė lengvai išėjo iš prorėžos, neužstrigo, ir nė vienas iš kelių dešimčių paslankių kontaktų neužkliuvo. Po minutės atsarginis blokas buvo vietoje.

Vis dėlto Pulas nenorėjo rizikuoti. Jis palengva atsistūmė nuo antenos pagrindo,— ką žinai, gal, įjungus srovę, didysis veidrodis ims ožiuotis? Atsidūręs, kur veidrodis nebesiekė, šūktelėjo Ealui:

— Viskas gerai. Įjunk srovę!

— Srovė įjungta,— atsakė Ealas.

Antena nė nekrustelėjo.

— Atlik avarijos įspėjimo bandymą.

Mikroskopiniai impulsai pradėjo bėgioti po sudėtingą bloko grandinę, ieškodami galimų sutrikimų, tikrindami šimtus jo elementų, ar jų parametrai neišeina iš leistinų ribų. Visa tai, žinoma, buvo padaryta daugelį kartų, dar blokui tebesant fabrike, bet tai buvo prieš dvejus metus ir už milijardo kilometrų nuo šios vietos. Sunku suprasti, kaip gali sugesti puslaidininkiniai elementai, tačiau kartais jie sugesdavo.

Po dešimties sekundžių Ealas pranešė:

— Bloke gedimų nėra.

Per tas sekundes jis atliko tiek bandymų, kiek nebūtų spėjusi padaryti visa gyvų operatorių armija.

— Puiku,— linksmai pasakė Pulas.— Vėl uždedu dangtelį.

Labai dažnai tai būdavo pats pavojingiausias darbo kosmose etapas: kai svarbiausios operacijos užbaigtos ir belieka tik apsitvarkyti ir grįžti į laivą, kaip tik tuomet lengviausia padaryti klaidą. Bet Frenko Pulo nebūtų paėmę į ekspediciją, jeigu jis nebūtų atsargus ir rūpestingas. Jis dirbo neskubėdamas; tiesa, viena veržlė vos nenuplaukė į šalį, bet jis spėjo ją pagauti už metro nuo savęs.

Po penkiolikos minučių jis jau pūškavo į gondolų garažą, nėmaž neabejodamas, jog atliko darbą, kurio nebereiks perdirbti.

Deja, taip manydamas jis suklydo.

23. DIAGNOZĖ

— Ar tik nenori pasakyti,— sušuko Frenkas Pulas, veikiau nustebęs, nei suirzęs,— kad aš veltui stengiausi?

— Matyt, kad taip,— atsakė Boumenas.— Bandymai parodė, jog bloke nėra jokių sutrikimų. Netgi esant dvigubam perkrovimui, prognozė nežada jokių avarijų.

Abu vyrai stovėjo mažytėje dirbtuvėlėje, kuri kartu atstojo ir laboratoriją, karuselinėje gyvenamosios sferos dalyje. Daryti smulkų remontą ir apžiūrinėti aparatūrą čia buvo daug patogiau, negu gondolų garaže. Čia nereikėjo saugotis plaukiančių ore ištirpusio alavo lašų ir gaudyti smulkių detalių, kai šios susigalvodavo išeiti į nuosavą orbitą. Garaže nesvarumo būklėje tokie dalykai galėjo atsitikti ir atsitikdavo gana dažnai.

Plona bloko AE-35 plokštelė gulėjo ant stendo po stipriu didinamuoju stiklu. Ji buvo įdėta į standartinį kontaktinį rėmelį, iš kurio ėjo įvairiaspalvių laidų pluoštas į automatinį testerį — ne didesnį už mažagabaritę skaičiavimo mašiną. Norint patikrinti kokią nors schemą, reikėjo tik prijungti prie jos testerį, įstatyti į jį atitinkamą kortą iš sutrikimų nustatymo bibliotekos ir paspausti mygtuką. Paprastai nedideliame ekrane pasirodydavo tiksli gedimo vieta ir instrukcija, kaip jį pataisyti.

— Pamėgink pats,— tarė Boumenas. Jo balse kažkodėl skambėjo nerimas.

Pulas pasuko jungiklį su užrašu „Perkrovimo parinkimas" iki padalos ×2 ir spustelėjo mygtuką „Bandymas". Ekrane akimirksniu sušvito užrašas „Gedimų nėra".

— Užteks,— pasakė Pulas.— Jei didinsime apkrovimą, tai jis tik perdegs, ir mes nieko nesužinosime. Kaip tu manai, kuris čia galas?

— Gal suklydo Ealo sutrikimų ekstrapoliatorius?

— Kažin, greičiau jau mūsų testeris paikioja. Šiaip ar taip, atsarga gėdos nedaro. Jei yra nors mažiausia abejonė, bloką būtinai reikėjo pakeisti.

Boumenas išjungė bloką ir prinešė jį prie lempos. Apyskaidrė plokštelė, išraizgyta vingriais laidų siūleliais ir išmarginta vos įžiūrimais mikrokomponentais, buvo panaši į abstraktaus meno kūrinį.

— Rizikuoti mes negalime — juk tai mūsų ryšys su Žeme. Aš nurašysiu jį kaip netinkamą ir išmesiu į laužo sandėlį. Tegu paskui su juo plūkiasi kiti, kai grįšime namo.

Tačiau plūktis teko jiems patiems ir, be to, kur kas anksčiau — kai jie gavo eilinę radiogramą iš Žemės.

— Iks-Delta-Vienas, kalba Valdymo centras, žiūrėk mūsų duvienas-penki-penki. Mums iškilo nedidelė problema. Jūsų pranešimas, jog blokas Alfa-Epsilon-trys-penki nesugedęs, neprieštarauja mūsų diagnozei. Gedimas galėtų būti pačios antenos grandinėse, bet tai būtų nesunku nustatyti kitais bandymais. Galimas ir trečias, daug rimtesnis variantas. Jūsų Ealas galėjo klaidingai nuspėti avariją. Abi mūsų mašinos padarė tokią išvadą iš turimos informacijos. Labai nuogąstauti dėl to neverta, tačiau prašome jus stebėti, ar nepasitaikys daugiau nukrypimų nuo normalaus veikimo. Per pastarąsias dienas mes susekėme keletą smulkių anomalijų, bet nė viena jų nebuvo tiek svarbi, kad reiktų imtis skubių priemonių, svarbiausia, mes nepastebėjome jose jokio dėsningumo ir todėl negalėjome duoti konkrečių nurodymų. Tęsiame diagnostinius testus abejomis mašinomis, rezultatus pranešime. Kartojame: nuogąstauti nėra pagrindo, blogiausiu atveju teks laikinai išjungti jūsų Ealą ir atlikti programos analizę. Valdymą perduosime vienai iš mūsų mašinų. Signalo vėlavimas, žinoma, sukomplikuos padėtį, tačiau mes ištyrėme šią galimybę ir įsitikinome, kad dabartiniame

skridimo etape, laivą įmanoma sėkmingai valdyti iš Žemės. Iks-Delta-Vienas, kalba Valdymo centras, laida numeris du-vienas-penki-šeši baigta.

Frenkas Pulas, budėjęs tuo metu, kai atėjo ši radiograma, susimąstė ir ilgai sėdėjo, nepratardamas nė žodžio. Jis laukė, ką pasakys Ealas, bet mašina nė nepamėgino atremti šio priekaišto. Ką gi, jeigu Ealas pats nepradeda kalbos, jis juo labiau neketina pradėti.

Pulo budėjimas jau ėjo į pabaigą. Paprastai jis laukdavo, kol Boumenas ateis jo pakeisti, tačiau šįkart pažeidė nustatytą tvarką ir pats nuėjo į karuselę.

Boumenas jau buvo atsikėlęs ir pylėsi kavos iš konteinerio. Pulas gana nelinksmai palinkėjo jam labo ryto. Po tiek mėnesių, praleistų kosmose, jie vis dar skaičiavo laiką paromis, nors seniai nebeprisiminė savaitės dienų.

— Labas rytas,— atsiliepė Boumenas.— Kaip sekasi?

Pulas prisitraukė konteinerį arčiau.

— Neblogai. Ar jau išsiblaivei iš miegų?

— Žinoma. Kas atsitiko?

Dabar jie taip gerai pažinojo vienas kitą, jog iškart nujausdavo, kai kas nors būdavo ne taip. Vos tik vienas bent kiek pažeis įprastą tvarką, kitą bemat suima nerimas.

— Ogi štai kas,— lėtai atsakė Pulas,— valdymo centras ką tik numetė ant mūsų mažytę bombą.— Jis prislopino balsą, tarsi gydytojas, kalbantis apie ligą ligonio akivaizdoje.— Atrodo, laive kažką ėmė kamuoti hipochondrija.

Boumenas dar buvo ne visai prasiblaivęs — jis suvokė Pulo žodžius tik po keleto sekundžių.

— Ką? A, suprantu. O ką jie dar pasakė?

— Kad nuogąstauti nėra ko. Jie pakartojo tai dusyk, kas, mano manymu, viską sugadino. Ir kad jie laikinai perims laivo valdymą, kol tikrins programą.

Abu, be abejo, žinojo, jog Ealas girdi kiekvieną jų žodį, todėl stengėsi vartoti mandagius ir miglotus posakius. Ealas buvo jų kolega, ir jiems nesinorėjo jo užgauti. Tačiau slapčia apie tai kalbėti jie kol kas irgi nematė reikalo.

Boumenas tylėdamas pabaigė valgyti pusryčius. Pulas sukinėjo rankose tuščią kavos konteinerį. Abu įtemptai galvojo, tačiau kalbėti daugiau nebuvo apie ką.

Beliko tik laukti eilinės radiogramos iš Valdymo centro ir dar spėlioti, ar neužsimins apie tai pats Ealas. Šiaip ar taip, atmosfera laive nepastebimai pakito. Astronautus pirmą kartą užgulė kažkoks slogutis — neaiškus nelaimės nujautimas.

„Ieškotojas" liovėsi buvęs laimingas laivas.

24. PERTRAUKTA GRANDINĖ

Dabar buvo aišku, kada Ealas ketindavo paskelbti kokį nelauktą dalyką. Įprastus, kasdieninius pranešimus ir atsakymus į jam užduotus klausimus jis išdroždavo neužsikirsdamas, bet jeigu norėdavo ką pridėti nuo savęs, visuomet pasigirsdavo trumpas elektroninis krenkštelėjimas. Ši jo silpnybė pasireiškė per pastarąsias kelias savaites; vyrai nesiskubino jos gydyti, kadangi ji kol kas nelabai jiems trukdė. Ko gero, buvo dargi naudinga: įspėdavo astronautus, jog dabar reikia laukti netikėtos žinios.

Pulas miegojo, o Boumenas skaitė kabinoje, kai staiga Ealas prabilo:

— Hm... Deivi, aš turiu jums kai ką pranešti.

— Ką gi?

— Antrasis blokas AE-35 taip pat sugedęs. Mano ekstrapoliatorius numato avariją per artimiausias dvidešimt keturias valandas.

Boumenas padėjo knygą ir susimąstęs įsmeigė akis į pulto kameros objektyvą. Jis, aišku, žinojo, jog Ealo — suprask šį žodį, kaip nori,— iš tikrųjų ten nebuvo. Jei ir galima pasakyti, kad skaičiavimo mašinos asmenybė turi vietą erdvėje, tai ji — šalia centrinės karuselės ašies, užantspauduotoje patalpoje, prigrūstoje atminties blokų ir duomenų apdorojimo įrenginių. Tačiau kreipdamiesi į Ealą kabinoje, astronautai jautė neišaiškinamą poreikį žiūrėti į objektyvo lęšį ir kalbėtis su juo „akis į akį". Jiems atrodė, jog elgtis kitaip būtų tiesiog nemandagu.

— Nesuprantu, Ealai. Kaip gali per porą dienų sugesti du blokai?

— Tai iš tiesų labai keista, Deivi. Bet tikėkit manimi, blokui gresia avarija.

— Pažiūrėkime, kaip veikia optinis antenos taikymas.

Boumenas puikiai žinojo, kad tai nieko neįrodys, bet jam reikėjo laiko pagalvoti. Laukiamas atsakymas iš Žemės dar nebuvo atėjęs, ir dabar, galimas daiktas, būtų pravartu atsargiai iškvosti Ealą.

Ekrane išniro pažįstami Žemės kontūrai, jau nebe pusmėnulio fazėje: dabar ji skriejo kitapus Saulės, atgręžusi į laivą apšviestąją pusę. Siūlelių sankryža buvo pačiame disko centre, vadinasi, plonytis spindulys vis dar jungė „Ieškotoją" su gimtąja planeta. Boumenas nieko kito ir nelaukė. Juk jeigu ryšys nors truputį sutriktų, tučtuojau nuaidėtų aliarmo signalas.

— Ar tu nenumanai, kur gedimo priežastis?— paklausė Boumenas.

Ilga pauzė, visai nebūdinga Ealui. Pagaliau jis atsakė:

— Ne, Deivi. Kaip jau pranešiau anksčiau, aš negaliu rasti gedimo vietos.

— Bet ar tu esi tikras, jog nesuklydai?— diplomatiškai pasiteiravo Boumenas.— Tu gi žinai, mes kruopščiai išbandėme pirmąjį bloką ir neaptikome jokių gedimų.

— Taip, žinau. Bet galite patikėti manimi, sutrikimas tikrai yra. Jei ne bloke, tai visoje subsistemoje.

Boumenas pabarbeno pirštais į pultą. Taip, labai galimas daiktas, nors susekti jį dabar kažin ar pavyktų. Ne, kol neįvyks avarija, sutrikimo jie niekaip nesuras.

— Gerai, aš pranešiu Valdymo centrui, pažiūrėsime, ką jie patars.

Jis patylėjo, bet Ealas neatsiliepė.

— Klausyk, Ealai,— vėl paklausė Boumenas,— ar tau kas kelia rūpestį? Kas nors, kuo būtų galima paaiškinti dabartinę keblią padėtį?

Vėl neįprastai ilga tyla. Galiausiai Ealas atsakė normaliu tonu:

— Deivi, aš suprantu, kad jūs norite man padėti. Tačiau gedimas yra arba antenos sistemoje, arba jūsų bandymo aparatūroje. Informaciją aš apdoroju visiškai teisingai. Patikrinkite mano formuliarą, pamatysite, jog ten nėra nė vienos klaidelės.

— Aš gerai žinau tavo formuliarą, Ealai, bet jis neįrodo, jog tu teisus ir šį kartą. Suklysti gali kiekvienas.

— Aš nenoriu girtis, Deivi, tačiau aš niekada neklystu.

Prieštarauti būtų buvę neprotinga, ir Boumenas nusprendė daugiau nebesiginčyti.

— Na gerai, Ealai,— gana skubotai pasakė jis,— aš supratau tavo požiūrį. Tuo ir baigsime kalbą.

Jam norėjosi pridurti: „Ir užmirškime, ką kalbėjome." Bet ko ko, o užmiršti Ealas nieko negalėjo.

Valdymo centras retai kada eikvodavo energiją vaizdo perdavimui, nes eiliniams pranešimams visiškai pakakdavo garso ir jį patvirtinančios teletaipo juostos. Be to, ekrane pasirodė ne budinčio kontrolieriaus veidas, o pats Vyriausias programuotojas daktaras Saimonsonas. Ir astronautai iškart suprato, jog atsitiko bėda.

— Alio, Iks-Delta-Vienas, kalba Valdymo centras. Mes baigėme analizuoti bloko AE-35 problemą, ir abu mūsų Ealai priėjo tą pačią išvadą. Jūsų pranešimas du-vienas-keturi-šeši apie antrojo gedimo prognozę patvirtina diagnozę.

Kaip mes ir spėjome, blokas AE-35 nesugedęs ir jo keisti nereikia. Sutrikimų priežastis — prognozės grandinėse, ir, mūsų manymu, tai rodo kažkokius prieštaravimus programavime. Mes galėsime juos pašalinti tik tuomet, kai jūs išjungsite savo Ealą ir perduosite valdymą Žemei. Todėl nuo 22.00 laivo laiku imkitės tokių priemonių. . .

Žemės balsas ūmai nutrūko, vaizdas ekrane išnyko. Tą pačią akimirką nuaidėjo aliarmo sirenos kauksmas, o jo fone pasigirdo Ealo balsas:

— Pavojus! Pavojus!

— Kas atsitiko?— šūktelėjo Boumenas, nors jis jau žinojo atsakymą.

— Sugedo blokas AE-35, kaip aš ir sakiau.

— Parodyk optinį taikymą.

Pirmą kartą nuo skridimo pradžios vaizdas pasikeitė. Žemė nuslinko į šalį nuo siūlelių sankryžos — radijo antena jau nebebuvo nukreipta į savo taikinį.

Pulas trenkė kumščiu per aliarmo signalo išjungiklį, ir kauksmas liovėsi. Kabinoje staiga stojo mirtina tyla. Abu vyrai žiūrėjo vienas į kitą, apstulbę ir sunerimę.

— Po velnių!— pagaliau susikeikė Boumenas.

— Vadinasi, Ealas buvo teisus nuo pat pradžios.

— Matyt, kad taip. Mums reikėtų jo atsiprašyti.

— Nėr ko atsiprašinėti,— įsiterpė Ealas.— Savaime suprantama, man nemalonu, jog blokas AE-35 sutriko, tačiau, tikiuosi, jūs daugiau neabejosite mano patikimumu.

— Labai apgailestauju, kad įvyko toks nesusipratimas,— kaltai tarė Boumenas.

— Ar aš visiškai atgavau jūsų pasitikėjimą?

— Žinoma, Ealai.

— Džiaugiuosi, tai girdėdamas. Jūs gi žinote, kad į šią ekspediciją aš žiūriu su didžiuliu entuziazmu.

— Aš tuo neabejoju. O dabar malonėk įjungti rankinį antenos valdymą.

— Valdymas įjungtas.

Tiesą sakant, Boumenas nemanė, kad iš to kas nors išeis, tačiau pabandyti vertėjo. Indikatoriniame taikymo įrenginyje Žemė jau buvo visiškai pradingusi iš akiračio. Boumenas keletą sekundžių pasukinėjo reguliatorius, ir ji vėl atsirado. Vargais negalais jam pavyko nustumti ją prie siūlelių sankryžos. Akimirkai spindulys buvo nutaikytas, ryšys atsinaujino, ir ekrane pasirodė iškraipytas, neryškus Saimonsono veidas. Jis kalbėjo: „Prašau nedelsiant pranešti, ar grandinė K — Kitė, R — Robertas..." Ir vėl nieko, išskyrus beprasmišką Visatos murmėjimą.

— Negaliu jo nulaikyti,— pasakė Boumenas po keleto nesėkmingų mėginimų.— Taip ir veržiasi iš rankų, tarsi laukinis eržilas. Atrodo, kad kažkokie parazitiniai valdymo signalai stumia jį į šalį.

— Taip... Tai ką mums daryti?

Į Pulo klausimą buvo ne taip jau lengva atsakyti. Jie atkirsti nuo Žemės, bet tai kol kas nesudarė jokio pavojaus laivo saugumui, ir jis žinojo dar daugybę būdų, kaip vėl užmegzti ryšį. Blogiausiu atveju reikės nejudamai užfiksuoti anteną ir taikyti į Žemę visą laivą. Velniškai sunkus uždavinys, ir baigiamajame skridimo etape jiems tektų gerokai paplušėti, bet tai įmanoma padaryti, jeigu visi kiti bandymai nepasiseks.

Vis dėlto jis tikėjosi, kad nereikės griebtis tokių kraštutinių priemonių. Jie turėjo dar vieną atsarginį bloką AE-35, o gal būt, ir du — juk pirmąjį jie išėmė, jam dar nesugedus. Tačiau jie nesiryžo liesti nė vieno iš jų, iki nenustatys sistemos sutri-

kimo priežasties. Juk naujas blokas taip pat gali bematant perdegti.

Apskritai kalbant, tai buvo eilinis atsitikimas, gerai žinomas kiekvienam namų šeimininkui. Niekas nekeis perdegusio saugiklio, kol neišsiaiškins, *kodėl* jis perdegė.

25. PIRMASIS ŽMOGUS SATURNE

Nors Frenkas Pulas neseniai buvo išėjęs iš laivo, jis vėl kruopščiai apžiūrėjo gondolą, nes aplaidumas kosmose — geriausias savižudybės būdas. Kaip paprastai, jis patikrino visus Betės mechanizmus, oro, kuro ir energijos atsargas; nors erdvėje numatė praleisti tik pusvalandį, visko turėjo pakakti dvidešimt keturioms valandoms. Užbaigęs apžiūrą, jis liepė Ealui atidaryti liuką ir išplaukė laukan.

Laivas išrodė taip pat, kaip ir praeitą kartą, išskyrus vieną svarbų dalyką. Anksčiau tolimojo ryšio antena buvo atgręžta atgal, išilgai nematomos „Ieškotojo" trasos,— į tolimąją Žemę, besisukančią arti karštos, liepsnotos Saulės.

O dabar, kai pradingo orientuojantys signalai, didžiulis plokščias dubuo automatiškai pasisuko į neutralią padėtį. Jis buvo nutaikytas priekin, išilgai laivo ašies, tai yra beveik tiesiai į spinduliuojantį Saturno švyturį, iki kurio dar buvo likę daugel mėnesių kelio. Kas žino, kiek naujų negandų jiems teks patirti, kol „Ieškotojas" pasieks tą tolimą tikslą. Įtempęs akis, Pulas jau galėjo pastebėti, kad Saturnas nėra taisyklingas diskas; ties pusiauju iš abiejų pusių pūpsojo iškilumai — planetos žiedai, ligi šiol matomi tik per optinius prietaisus. Kaip bus įdomu, pasakė jis pats sau, kai šie nuostabūs dulkių ir ledo lankai užpildys jų dangų, kai pats „Ieškotojas" taps amžinu Saturno palydovu! Bet šis žygdarbis neduos jokios naudos, jeigu jiems nepavyks atnaujinti ryšio su Žeme.

Jis vėlei paliko Betę už kokių šešių metrų nuo antenos įtvaro pagrindo ir, prieš išeidamas iš gondolos, perdavė valdymą Ealui.

— Jau išeinu,— pranešė jis Boumenui.— Valdymą perdaviau.

— Rodos, viskas tvarkoje,— atsiliepė šis.— Norėčiau greičiau išvysti tą bloką.

— Prižadu, jog po dvidešimt minučių jis bus bandymų stende.

Stojo tyla — Pulas lėtai plaukė link antenos. Paskui Boumenas, sėdėdamas prie pulto, girdėjo, kaip Pulas šniokštuoja ir murma sau po nosimi:

— Ko gero, netesėsiu to pažado. Niekaip neina atsukti šios veržlės. Matyt, per daug užveržiau anąsyk... Va, pagaliau atsipalaidavo!

Dar kartą valandėlę įsivyravo tyla. Po to vėl Pulo balsas:

— Ealai, pasuk prožektorius dvidešimt laipsnių į kairę. Stop! Dėkui, gerai.

Kažkur Boumeno pasąmonės gelmėse vos girdimai skambtelėjo aliarmo varpelis. Ne, jis nepajuto nerimo, tik kažkas jam pasirodė keista, neįprasta. Keletą akimirkų jis svarstė, kas tai galėtų būti, ir staiga suprato.

Ealas įvykdė įsakymą, bet prieš tai nepakartojo kaip paprastai. Kuomet Pulas užbaigs darbą, reikės išsiaiškinti, ką tai reiškia...

Pulas kosmose buvo pernelyg užsiėmęs ir neatkreipė dėmesio į tokią smulkmeną. Jis stvėrė už bloko pirštinėta ranka ir ėmė palengva jį traukti iš prorėžos.

Galiausiai blokas išlindo, ir Pulas kilstelėjo jį aukštyn, į blankią Saulės šviesą.

— Šit kur tas nenaudėlis!— pareiškė Pulas visai visatai ir asmeniškai Boumenui.— Man regis, jis sveikut sveikutėlis.

Ir ūmai nutilo. Jis pastebėjo kažkokį judėjimą ten, kur niekas neturėjo judėti.

Sunerimęs pakėlė akis. Gondolos prožektorių šviesos ratilai, spindintys ant šešėliuotos veidrodžio pusės, ėmė slinkti į šoną.

Gal Betė atitrūko ir nuplaukė? Tur būt, blogai ją prirakino. Jis įsižiūrėjo ir taip apstulbo, jog net baimės nebepajuto — gondola didžiausiu greičiu lėkė tiesiai į jį.

Tai buvo taip neįtikima, jog paralyžavo jo normalius refleksus, ir jis netgi nepabandė išsisukti nuo artėjančios pabaisos. Paskutinį akimirksnį jis atgavo žadą ir šūktelėjo:

— Ealai! Visus stabdžius...

Buvo jau vėlu.

Susidūrimo momentu Betė judėjo ne taip jau greitai — ji nepasižymėjo dideliais pagreičiais. Bet pusės tonos masė, skrie-

dama net ir penkiolikos kilometrų per valandą greičiu, gali atnešti mirtį ir Žemėje, ir kosmose...

Valdymo sektoriuje šis nutrūkęs šauksmas taip supurtė Boumeną, jog tik prisegamieji diržai sulaikė jį krėsle.

— Kas atsitiko, Frenkai?— suriko jis.

Jokio atsakymo.

Jis vėl sušuko. Ir vėl Pulas neatsakė.

Ir tada už plačių stebėjimo langų pasirodė kažkoks judantis daiktas. Ne mažiau apstulbęs, nei Pulas, Boumenas išvydo kosminę gondolą — ji skrido link žvaigždžių, jos variklis veikė visu galingumu.

— Ealai!— suriko jis.— Kas čia darosi? Įjunk visus Betės stabdžius! Visus stabdžius!

Niekas nepasikeitė. Betė, didindama greitį, tolo nuo laivo.

O įkandin jo, tempiamas apsauginio lyno, plaukė skafandras. Iš pirmo žvilgsnio Boumenas suprato: atsitiko pats baisiausias dalykas. Subliuškusio skafandro raukšlės aiškiai bylojo, kad slėgio jame nėra, kad ten toks pat vakuumas, kaip ir aplinkui.

Tačiau Boumenas vis nesiliovė beprasmiškai kartojęs, tarytum maldavimai galėtų prikelti iš mirusių.

— Klausyk, Frenkai... Frenkai... Ar girdi mane?.. Ar girdi mane?.. Jei girdi, pamok rankomis!.. Gal sugedo tavo siųstuvas?.. Pamojuok rankomis!..

Ir štai, tarsi atsakydamas į jo prašymą, Pulas sumojavo rankomis.

Boumeną nukrėtė šaltas drebulys. Žodžiai neištarti apmirė staiga sukepusiose lūpose. Juk jis žinojo, kad jo draugas tikrai nebegyvas. Ir vis dėlto jis pamojo...

Siaubo ir vilties banga tuoj pat nuslūgo, ir jausmus pergalėjo šaltas protas. Gondola, vis dar didindama greitį, lengvai truktelėjo velkamą naštą. Taip, Pulas pakartojo kapitono Ahabo[1] gestą: Ahabo lavonas, tempiamas baltojo banginio, taip pat pamojo „Pekodo" įgulai sekti paskui jį, į pražūtį.

Po penkių minučių gondola ir jos palydovas išnyko tarp žvaigždžių. Deividas Boumenas ilgai sėdėjo, įsmeigęs akis į tuš-

---

[1] Kapitonas Ahabas — amerikiečių rašytojo H. Melvilio (Herman Melville) romano „Mobis Dikas" personažas. Žeberklo lynas apsivijo Ahabui aplink kaklą, ir sužeistas baltasis banginis ištempė jį iš laivo.

tumą, kuri driekėsi daugelį milijonų kilometrų tarp jo ir skridimo tikslo, kurio — dabar jam buvo aišku — jis niekad nepasieks. Tik viena mintis, tarsi kūjis, be perstojo daužėsi galvoje.

Frenkas Pulas pirmiau už visus pasieks Saturną.

26. POKALBIS SU EALU

Iš pažiūros laive niekas nepasikeitė. Visos sistemos tebeveikė normaliai, karuselė lėtai sukosi aplink savo ašį, kurdama dirbtinę trauką, trys astronautai miegojo nesapnuodami savo sarkofaguose, „Ieškotojas" skrido link tikslo, nuo kurio niekas negalėjo jo nukreipti, išskyrus nepaprastai mažai tikėtiną susidūrimą su asteroidu. O už Jupiterio orbitos ribų asteroidų išties buvo nedaug.

Boumenas nebeprisiminė, kaip jis nusigavo į karuselę. Jis atsipeikėjo tik virtuvėlėje ir nustebęs pamatė, jog sėdi ir laiko rankoje pustuštį kavos puodelį. Pamažu jis ėmė susivokti, kur esąs, tarsi būtų ką tik atsibudęs iš ilgo, slogaus miego.

Tiesiai prieš jį kabėjo „žuvies akis" — viena iš daugelio kamerų, įtaisytų svarbiausiose laivo vietose; per jas Ealas gaudavo vizualinius įėjimo duomenis. Boumenas įsistebeilijo į lęšį, lyg niekad anksčiau nebūtų jo matęs, paskui pakilo ir priėjo arčiau.

Jo pasirodymas objektyvo regėjimo lauke, matyt, sukėlė kažkokį atgarsį tame mįslingame prote, kuris nūnai valdė laivą, kadangi Ealas netikėtai prašneko:

— Kaip gaila, kad Frenkui taip atsitiko...

— Taip,— po ilgos pauzės atsakė Boumenas.

— Jūs tikriausiai labai sielojatės?

— Savaime suprantama.

Skaičiavimo mašinų laiko mastais Ealas virškino šį atsakymą ištisą amžinybę: praėjo ne mažiau kaip penkios sekundės, kol jis pratarė:

— Jis buvo puikus įgulos narys.

Pastebėjęs, jog vis dar laiko puodelį rankoje, Boumenas lėtai išgėrė gurkšnį kavos. Jis neatsiliepė. Jo galvoje buvo

toks chaosas, kad jis niekaip neįstengė sugalvoti jokio atsakymo — atsakymo, nuo kurio padėtis nepablogėtų, nors kažin ar ji galėjo būti dar blogesnė.

Bet kas gi tai, galų gale? Tiesiog nelaimė, gedimas kapsulės valdymo sistemoje? Ar Ealo klaida, kad ir netyčiom padaryta? Boumenas neišgirdo jokių paaiškinimų ir bijojo jų reikalauti — kas žino, kokią tai sukeltų reakciją.

Net ir dabar jis negalėjo patikėti, jog Frenkas buvo sąmoningai nužudytas — tokia mintis atrodė kvaila ir beprasmiška. Kaip paaiškinti tai, kad Ealas, visą laiką veikęs nepriekaištingai, nei iš šio, nei iš to pasidarė žudikas. Jis galėjo suklysti — klysta visi: ir žmonės, ir mašinos. Tačiau nužudyti žmogų?

Ir vis dėlto reikia būti budriam, nes jeigu tai tiesa, tai jam gresia baisus pavojus. Instrukcija aiškiai nurodo, ką daryti, susidėjus tokioms aplinkybėms, bet ar pasiseks įvykdyti tuos nurodymus, neužsitraukus dar didesnės nelaimės?

Žuvus vienam įgulos nariui, kitas astronautas turėjo tučtuojau jį pakeisti vienu iš miegančių. Pirmąjį reikėjo žadinti geofiziką Vaithedą, paskui Kaminskį ir Hanterį. Atgaivinimo procedūrą taip pat kontroliavo Ealas — jis privalėjo veikti, jei išeitų iš rikiuotės abu budintys astronautai.

Buvo ir rankinis žadinimo valdymas, leidžiantis vykdyti visas operacijas su kiekvienu sarkofagu skyrium ir tokiu būdu išvengti Ealo kontrolės. Šiomis ypatingomis aplinkybėmis Boumenas nusprendė pasirinkti antrąjį kelią

Be to, jam pasidarė aišku, kad vieno žmogaus pagalbos neužteks. Jei jau žadinti, tai žadinti visus tris. Priešaky dar daug sunkių savaičių, ir jam, gal būt, prireiks tiek rankų, kiek jų yra laive. Dabar, kai nuskrista pusė kelio, o vienas žmogus žuvo, atsargų jie tikrai nepristigs.

— Ealai,— pasakė jis taip tvirtai, kaip galėjo,— perduok man rankinį žadinimo valdymą. Visų sekcijų.

— Visų, Deivi?

— Taip.

— Ar galiu jums priminti, kad reikalingas tiktai vienas pakeitimas? Likusieji turi miegoti dar šimtą dvylika dienų.

— Aš tai žinau, bet nutariau pasielgti kitaip.

— O ar jūs tikras, Deivi, kad išvis reikia ką nors žadinti? Mes puikiai apsidirbsime patys. Mano atminties blokai sugeba išspręsti visas skridimo metu iškylančias problemas.

Kas tai, klausė save Boumenas,— jo karščiuojančios vaizduotės padarinys ar Ealo balse iš tiesų suskambėjo meldimo gaidelė? Tai buvo visai protingi argumentai, ir kaip tik todėl Boumeno nuogąstavimai dar labiau padidėjo.

Ealas negalėjo suklysti, pateikdamas tokį pasiūlymą. Juk jis puikiai žinojo, kad, žuvus Pului, būtinai reikėjo žadinti Vaithedą. O jis siūlė iš pagrindų keisti numatytą planą, taigi jis toli peržengė savo programos rėmus.

Visa, kas įvyko anksčiau, galėjo būti tik atsitiktinumų virtinė, bet tai... Tai jau kvepėjo maištu.

Jausdamasis taip, tarsi balansuotų ant prarajos kranto, Boumenas atsakė:

— Kadangi susidarė ypatingos aplinkybės, man reikia kelių padėjėjų. Todėl prašau perduoti man rankinį žadinimo valdymą.

— Jeigu jūs nusprendėte žadinti visą įgulą, aš galiu tai padaryti pats. Jums nėr ko vargintis.

Visa tai buvo kažkoks slegiantis košmaras. Akimirką Boumenui pasirodė, jog jį kvočia priešiškai nusiteikęs prokuroras, stengdamasis apkaltinti nusikaltimu, kurio jis nepadarė, ir vienas neatsargus žodis gali įstumti jį į pražūtį.

— Aš noriu tai padaryti pats, Ealai,— pasakė jis.— Prašau perduoti man valdymą.

— Klausykite, Deivi, jums ir taip užtenka visokių darbų. Palikite šitą reikalą man.

— Ealai, įjunk rankinį hipoterminės kameros valdymą.

— Deivi, iš jūsų balso virpesių dažnumo galima spręsti, kad jūs labai suirzęs. Jums reikėtų išgerti raminančių vaistų ir šiek tiek pailsėti.

— Ealai, šiam laivui vadovauju aš. Aš įsakau tau perduoti man rankinį valdymą.

— Atsiprašau, Deivi, bet speciali paprogramė C1435 brūkšnys 4 sako: kabutės Įgulai žuvus ar išėjus iš rikiuotės, laivo valdymą turi perimti skaičiavimo mašina uždaryti kabutes. Vadinasi, aš turiu anuliuoti jūsų įgaliojimus, kadangi jūs nesugebate jų protingai vykdyti.

— Ealai,— ramiai pasakė Boumenas lediniu balsu,— aš neišėjau iš rikiuotės. Jeigu neišpildysi mano paliepimo, aš būsiu priverstas tave išjungti.

— Aš žinau, jūs jau seniai ketinate taip padaryti, Deivi, bet tai būtų baisi klaida. Juk aš moku valdyti laivą daug geriau, negu jūs. Aš su tokiu entuziazmu dalyvauju mūsų ekspedicijoje ir neabejoju, jog ji pasiseks.

— Išklausyk manęs labai atidžiai, Ealai. Jeigu tu tuoj pat neperduosi man rankinio valdymo ir nuo šiolei nevykdysi visų mano įsakymų, aš nueisiu į centrinę kamerą ir visiškai išjungsiu tave.

Ealas kapituliavo, netikėtai ir besąlygiškai.

— Gerai, Deivi,— pasakė jis.— Žinoma, jūs čia šeimininkas. Aš tik norėjau padaryti, kaip man atrodė geriau. Be abejo, aš vykdysiu visus jūsų įsakymus. Rankinis žadinimo valdymas įjungtas.

Ealas ištesėjo žodį. Kontroliniame skyde virš hipoterminės kameros užrašas „Automatinis" užgeso ir įsižiebė kitas: „Rankinis". Buvo dar ir trečias, atsarginis žadinimo būdas — „Radio", tačiau, kol ryšys su Žeme neatnaujintas, iš jo nebuvo jokios naudos.

Kai Boumenas atstūmė duris į Vaithedo sekciją, jam į veidą dvelktelėjo šalto oro gūsis, ir iš burnos ėmė eiti garas. Tiesą sakant, ten nebuvo itin šalta — temperatūra žymiai viršijo nulį, o su kosminiu speigu, viešpataujančiu laivo išorėje, jos nebuvo galima nė lyginti.

Biodaviklių indikatorinis panelis — tiksli valdymo sektoriuje esančio panelio kopija — rodė, jog viskas atitinka normą. Boumenas žvilgterėjo į vaškinį geofiziko veidą. Tai nustebs Vaithedas, kai atsibus taip toli nuo Saturno!

Miegantis hipoterminėje kameroje žmogus niekuo nesiskyrė nuo numirėlio, nes jokių išviršinių gyvybės žymių nebuvo matyti. Žinoma, diafragma nepastebimai kilnojosi, bet apie tai bylojo tik kreivė su užrašu „Kvėpavimas", kadangi visą kūną dengė elektriniai šildymo apklotai, kurie turėjo pakelti jo temperatūrą iš anksto nustatytu greičiu. Ir dar vieną gyvybės ženklą aptiko Boumenas: per ilgus miego mėnesius Vaithedo smakras apžėlė trumpais šeriais.

Rankinis žadinimo procesorius buvo patalpintas nedidelėje spintelėje pačiame sarkofago galvūgalyje. Tereikėjo tik sulaužyti antspaudą, paspausti mygtuką ir laukti. Nedidelis automatinis programavimo įrenginys, ne daug ką sudėtingesnis už tą, kuris reguliuoja naminės skalbimo mašinos veikimą, padarys viską: įšvirkš reikalingus medikamentus, palaipsniui išjungs elektronarkozę ir pradės kelti kūno temperatūrą. Maždaug po dešimties minučių miegantysis atgaus sąmonę, nors praeis dar visa para, kol jis tiek sustiprės, kad galės vaikščioti, niekieno nepadedamas.

Boumenas nuplėšė antspaudą ir paspaudė mygtuką. Iš pažiūros niekas nepasikeitė — nepasigirdo jokio garso, nebuvo jokių ženklų, jog automatas ėmė veikti. Tačiau daviklių panelyje tingiai pulsuojančios kreivės pradėjo greitinti tempą. Vaithedas peikėjosi iš miego.

Ir tada vienu metu atsitiko du dalykai. Pašalinis žmogus nieko nebūtų pastebėjęs, bet Boumenas per šiuos skridimo mėnesius tiesiog suaugo su laivu. Jis vienu mirksniu, kartais net nesąmoningai, pajusdavo pačias menkiausias permainas laivo sistemų ritme.

Visų pirma vos pastebimai mirktelėjo lempos, kaip visada atsitinka, papildomai apkrovus elektros tinklą. Tačiau Boumenas žinojo, kad nė vienas prietaisas negalėjo staiga įsijungti tuo metu.

Ir beveik tuo pačiu momentu kažkur toli vos girdimai sugaudė elektromotoras. Boumenui kiekvienas laivo variklis turėjo savo balsą, ir šitą jis tučtuojau be vargo atpažino.

Arba jis išėjo iš proto ir jį jau persekioja haliucinacijos, arba laive dedasi visiškai neįmanomi dalykai. Šaltis, kur kas baisesnis už hipoterminės kameros vėsą, sukaustė jam širdį, kai laivo korpusu ligi jo atsklido vos juntama vibracija.

Apačioje, gondolų garaže, atsivėrė šliuzo durys.

27. „GERIAU NEŽINOTI"

Nuo tos valandėlės, kai Žemės laboratorijoje, už milijonų kilometrų nuo laivo, prabrėško Ealo sąmonė, visos jo mintys ir pastangos buvo nukreiptos į vieną tikslą. Užduotos progra-

mos vykdymas jam buvo ne vien tik manija — tai buvo vienintelė jo egzistavimo priežastis. Nekamuojamas būdingų organinei gyvybei troškimų ir aistrų, jis siekė tikslo nepaprastai atkakliai ir nuosekliai.

Sunku buvo įsivaizduoti, kad jis galėtų tyčiomis suklysti. Netgi tiesos slėpimas sukeldavo jam nepilnavertiškumo ir susierzinimo jausmą — tai, ką žmonės vadina kaltės pajautimu. Ealas, kaip ir jo kūrėjai, užgimė nekaltas, tik, deja, ir į jo elektroninį rojų pernelyg greitai įsismelkė žaltys.

Skrendant pastaruosius kelis šimtus milijonų kilometrų, jam nedavė ramybės paslaptis, kuria jis negalėjo pasidalinti su Boumenu ir Pulu. Jis buvo priverstas meluoti, ir artėjo momentas, kai jo kolegos sužinos, kad jis padėjo juos apgaudinėti.

Miegantieji astronautai jau žinojo teisybę — juk jie buvo tikroji „Ieškotojo" įgula, specialiai paruošta didžiausiam žmonijos istorijoje skrydžiui. Nugrimzdę giliame miege, jie neišduos paslapties, neišplepės jos per ilgus pokalbius su draugais, giminėmis, žurnalistais, perduodamus atvirais ryšio kanalais.

O tą paslaptį žinodamas, vargiai galėtum išsilaikyti neišsidavęs,— ji iš pagrindų keitė visą žmogaus elgseną, visą jo pasaulėžiūrą. Todėl Boumenui ir Pului, kuriems teks puikuotis visų pasaulio televizorių ekranuose pirmosiomis skridimo savaitėmis, geriau nežinoti tikrojo ekspedicijos tikslo pirma laiko.

Taip samprotavo tie, kurie rengė ekspediciją. Bet Ealui du jų dievaičiai, Saugumas ir Valstybės interesai, ničnieko nereiškė. Jis tik juto savyje prieštaravimą, pamažu ardantį jo elektroninę psichiką,— prieštaravimą tarp tiesos ir būtinumo ją slėpti.

Jis ėmė daryti klaidas, nors, kaip kiekvienas neuropatas, nesugebantis pastebėti savo ligos simptomų, griežtai tą neigė. Žemės balsas, nuolat kontroliuojantis jo darbą, tapo jo sąžinės balsu, kuriam jis nebegalėjo besąlygiškai paklusti. Bet kad jam toptelėjo mintis tyčiomis nutraukti ryšį su Žeme, jis nebūtų prisipažinęs niekam, netgi sau pačiam.

Visgi tai buvo ne itin kebli problema. Ealas būtų įveikęs ją — kaip daugelis žmonių įveikia savo neurozes,— jei nebūtų susidariusi kritiška padėtis, kuri ėmė grėsti pačiam jo egzistavimui. Jį ketino išjungti, atkirsti nuo visų įėjimo signalų, atimti sąmonę — tokios būklės jis net įsivaizduoti nepajėgė.

Ealui ji buvo tolygi mirčiai. Juk jis niekad nemiegojo ir todėl nežinojo, jog galima vėl atsibusti...

Ir jis pradėjo gintis visais įmanomais būdais. Be pykčio — bet ir be gailesčio — jis nusprendė pašalinti visa, kas jam trukdo.

O paskiau, vykdydamas instrukcijas, skirtas vadovautis, susidėjus ypatingoms aplinkybėms, jis toliau tęs ekspediciją — vienas ir niekieno nekliudomas.

28. VAKUUME

Akimirksniu visus garsus nustelbė kurtinantis švilpesys, nelyginant artėjančio ciklono kauksmas. Boumenui į veidą tvokstelėjo pirmieji vėjo gūsiai, o po sekundės jis jau vos laikėsi ant kojų.

Oras, veždamasis iš laivo, galingu fontanu tryško į kosmoso tuštumą. Matyt, kažkas atsitiko patikimiems šliuzo apsaugos mechanizmams; buvo manoma, kad abejos durys vienu metu atsiverti negali. Ir štai negalimas dalykas pasidarė galimu!

Tačiau kaip, dėl dievo meilės? Boumenas neturėjo kada ieškoti priežasčių. Po dešimties ar penkiolikos sekundžių slėgis nukris iki nulio, ir jis neteks sąmonės. Bet jis staiga prisiminė vieno konstruktoriaus žodžius, pasakytus jam, svarstant laivo sistemų patikimumą: „Mes galime sukurti sistemą, nebijančią nei atsitiktinumų, nei kvailių, tačiau mes negalime jos apsaugoti nuo sąmoningo kenkimo..."

Paknopstomis braudamasis iš kajutės, Boumenas dar spėjo žvilgterėti į Vaithedą. Jam pasirodė, kad sustingę vaškiniai bruožai pamažu atgyja, kad vienas vokas lengvai suvirpėjo. Bet jis jau nieko negalėjo pagelbėti nei Vaithedui, nei kitiems. Dabar jam pačiam reikėjo gelbėtis.

Smarkiai lenktame koridoriuje vėjas staugdamas nešė visa, kas nebuvo pritvirtinta: drabužius, popieriaus lapus, maisto tūbeles iš virtuvės, lėkštes, puodelius. Vos tik Boumenas apžvelgė tą švilpiantį chaosą, šviesa mirktelėjo ir užgeso, ir jį apsupo kaukianti tamsa.

Bet beveik tuo pačiu momentu įsijungė atsarginis akumuliatorių apšvietimas, ir tą košmarišką sceną užliejo melsvas vaiduokliškas švytėjimas. Boumenas ir taip būtų radęs kelią šioje gerai pažįstamoje, nors ir baisiai pasikeitusioje patalpoje. Ir vis dėlto šviesa buvo tikra palaima, nes padėjo išvengti pačių pavojingiausių daiktų, nešamų uragano.

Dėl staigiai besikaitaliojančios apkrovos karuselė tirtėjo ir trūkčiojo. Boumenas nusigandęs pagalvojo: kad tik neįstrigtų guoliai. Tuomet smagratis sudaužytų laivą į šipulius. Bet, antra vertus, jeigu jam nepavyks laiku nusigauti į artimiausią slėptuvę, visa tai nebeturės jokios reikšmės.

Kvėpuoti darėsi vis sunkiau; slėgis nukrito iki 50 ar 100 milimetrų gyvsidabrio stulpelio. Staugimas nuslopo — viesulas palengva rimo, o praretėjęs oras tapo nebe toks laidus garsams. Boumeno plaučiai dirbo taip, tarsi jis būtų Everesto viršūnėje. Kaip ir kiekvienas gerai išsitreniravęs sveikas žmogus, jis galėtų išbūti vakuume ne mažiau minutės, jei turėtų laiko tam pasiruošti. Bet laiko jis neturėjo. Po penkiolikos sekundžių jis neteks sąmonės, jo smegenys mirs nuo deguonies bado.

Beje, jis galėtų visiškai atsigauti, net ir prabuvęs vakuume vieną ar dvi minutes,— reikėtų tiktai tinkamos rekompresijos; per tiek laiko kraujas ir limfa, gerai apsaugoti savo sistemose, nesuspėja užvirti. Rekordinis buvimo vakuume laikas siekia beveik penkias minutes. Tai įrodyta ne eksperimentu, o nelaimingu atsitikimu; nors nukentėjęs liko dalinai paralyžuotas dėl oro embolijos, jį pavyko išgelbėti.

Tačiau Boumenui visa tai buvo tušti žodžiai. Laive nebėra kam vykdyti rekompresijos. Jis turi išsigelbėti pats, be niekieno pagalbos, per likusias kelias sekundes.

Laimė, judėti pasidarė lengviau; praretėjusio oro srautas jau nevertė iš kojų, nebetalžė lekiančių sviedinių kruša. Už posūkio pagaliau nušvito geltona lentelė „Avarinė slėptuvė". Beveik klupdamas, Boumenas puolė prie jos, griebė už rankenos ir patraukė į save.

Vieną siaubingą akimirką jam pasirodė, kad durys užsikirto. Bet nepaslankūs vyriai pajudėjo, jis įgriuvo kameron ir, visu svoriu užgulęs, užtrenkė duris.

Mažytėje kabinoje galėjo tilpti tik vienas žmogus ir dar atsarginis skafandras. Palubėje kabėjo nedidelis skaisčiai žalias

balionas su užrašu „O_2". Sukaupęs paskutines jėgas, Boumenas pakilo, stvėrė trumpą krano rankenėlę ir truktelėjo žemyn.

Palaiminga vėsaus gryno deguonies srovė pliūptelėjo į jo plaučius. Jis ilgai stovėjo, gaudydamas kvapą, o mažutėlėje celėje slėgis palaipsniui didėjo. Netrukus jis jau galėjo normaliai kvėpuoti ir užsuko kraną. Balione atsargų yra tik dviem tokiem seansam, reikia palikti kitam kartui.

Deguoniui nustojus sruventi iš krano, ūmai pasidarė tylu. Boumenas, įtempęs ausis, klausėsi: kaukimas už durų taip pat liovėsi, laivas buvo tuščias, visą orą išsiurbė kosmoso tuštuma. Nebesijautė nė pašėlusio karuselės vibravimo, aerodinaminis apkrovimas išnyko, ir dabar ji be garso sukosi vakuume.

Boumenas pridėjo ausį prie kameros sienos: ar neatsklis dar kokie triukšmai metaliniu laivo korpusu? Jis nežinojo, ko laukti, bet dabar buvo pasiruošęs viskam. Jis nebūtų nustebęs, net jeigu būtų išgirdęs silpną, dažną koregacinių variklių vibravimą — ženklą, jog „Ieškotojas" keičia kursą, tačiau aplinkui viešpatavo tyla.

Slėptuvėje jis galėjo išbūti be skafandro ne mažiau kaip valandą. Bet nors ir gaila išleisti nesunaudotą kabinos deguonį, sėdėti čia ir laukti nebuvo jokios prasmės. Boumenas jau nusprendė, ką reikia daryti; kuo ilgiau jis tai atidėlios, tuo bus sunkiau.

Jis užsivilko skafandrą, patikrino jo hermetiškumą, išleido iš kameros likusį deguonį, kad sulygintų slėgį abiejose durų pusėse, ir, lengvai jas atvėręs, įžengė į bežadį koridoriaus vakuumą. Tik nepasikeitęs dirbtinės traukos pojūtis liudijo, jog karuselė tebesisuka. Kaip gerai, pagalvojo Boumenas, kad ji neįsiriedėjo vakuume; nors, žinoma, ne tai dabar jam labiausiai rūpėjo.

Avarinio apšvietimo lempos dar tebedegė; be to, jis turėjo skafandre įtaisytą žibintą. Jo ryški šviesa nutvieskė žiedinį koridorių, rodydama kelią atgal, į hipoterminę kamerą. Boumenas ėjo ir baisėjosi to, ką galėjo ten rasti.

Pirmiausia jis priėjo prie Vaithedo. Vieno žvilgsnio buvo gana. Anksčiau jis manė, jog dirbtinai užmigdytas žmogus niekuo nesiskiria nuo negyvėlio. Dabar suprato klydęs. Nors žodžiais to nenusakysi, hipoterminis miegas ir mirtis išrodo visiškai kitaip. Raudona šviesa ir sustingusios linijos biodaviklių indikatoriuose tik patvirtino tai, ką jis jau įspėjo.

Toks pat likimas ištiko Kaminskį ir Hanterį. Jis niekada jų gerai nepažinojo; dabar niekad nebepažins.

Jis liko vienišas beoriame, pusiau sugadintame laive, be jokio ryšio su Žeme. Per milijardą kilometrų aplinkui nebuvo nė gyvos dvasios.

Tačiau tam tikra, labai konkrečia prasme jis nebuvo vienišas. Kad galėtų saugiai jaustis, jis turėjo tapti dar vienišesnis.

Jam nebuvo tekę brautis pro ankštą karuselės ašies šachtą, vilkint skafandru. Nesvarumo sąlygomis tai buvo sunkus ir varginantis darbas. Be viso to, įviji laipteliai buvo užgriozdinti visokiausiom šiukšlėm, atneštom čia ką tik pralėkusio uragano.

Vienoje vietoje Boumeno žibintas apšvietė biaurią lipnaus raudono skysčio dėmę, ištrėkštą ant šachtos sienos. Jam vos nepasidarė bloga, tačiau, pamatęs plastmasinės dėžutės nuolaužas, jis suprato, kad tai tik kažkoks maisto produktas — tikriausiai uogienė. Jam plaukiant pro šalį, ji šlykščiai burbuliavo vakuume.

Pagaliau jis išlindo iš lėtai besisukančio būgno ir pasuko link valdymo sektoriaus. Įsitvėręs trumpų kopėtėlių, ėmė kopti aukštyn, prisitraukdamas tai viena, tai kita ranka, o skafandro lempos atšvaitas šokinėjo priešais tarsi saulės zuikutis.

Boumenas retai kada užklysdavo į šį laivo kampelį. Jis čia neturėjo ką veikti — ligi šio momento.

Galiausiai jis atsidūrė prie nedidelių ovalinių durų, ant kurių švytėjo tokie užrašai: „Leidžiama įeiti tik su specialiu pažymėjimu", „Ar turite H. 19 formos leidimą?" ir „Ypatingo švarumo zona. Vilkėti kombinezonus su įsiurbiamaisiais įtaisais". Durys buvo ne užrakintos, bet užantspauduotos trim antspaudais, priklausančiais įvairioms aukštoms instancijoms, tame tarpe ir pačiai astronautikos valdybai. Bet jei čia būtų kabėjęs netgi didysis prezidento antspaudas, Boumenas nedvejodamas būtų ir jį nuplėšęs.

Jis čia buvo tik vieną kartą, vykstant montažo darbams. Ir buvo visai užmiršęs, jog viduje taip pat yra vizualinių įėjimo signalų objektyvas, apžvelgiantis visą kamerą, kuri tvarkingai išrikiuotomis ferotranzistorinių loginių elementų eilėmis labai priminė banko seifą.

Jis iškart suprato, kad Ealo akis jau reagavo į jo pasirodymą: šalmo ausinėse pasigirdo nešančiojo signalo šnypštimas — tai įsijungė vidinis laivo siųstuvas — ir įkandin suskambėjo pažįstamas balsas:

— Kažkas atsitiko gyvybę palaikančiai sistemai, Deivi.

Boumenas neatsakė. Jis įdėmiai skaitė mažytes lenteles ant loginių blokų, apgalvodamas veikimo planą.

— Klausykite, Deivi,— vėl prabilo Ealas.— Ar radote avarijos priežastį?

Tai išties kebli operacija: juk neimsi ir neišjungsi Ealui energijos tiekimo, kaip kad būtų galima pasielgti su paprasta skaičiavimo mašina Žemėje. Juoba kad Ealas turėjo šešias visiškai autonomines energosistemas ir, be to, dar septintąją, rezervinę — branduolinį izotopinį įrenginį, kruopščiai ekranuotą ir apsaugotą storais šarvais. Ne, šiuo atveju jis negalėjo „ištraukti štepselio"; net jei tas būtų įmanoma, tai sukeltų katastrofą.

Juk Ealas — laivo nervų sistema, ir be jo priežiūros „Ieškotojas" pavirstų metaliniu lavonu. Tebuvo tik viena išeitis: išjungti šių nuostabių, bet sergančių smegenų aukštuosius centrus, paliekant veikti vien tik automatines reguliavimo sistemas. Boumenas nemėgino to daryti aklai. Jam teko svarstyti šitokią problemą, ruošiantis skridimui, nors, žinoma, niekam tada nė į galvą neatėjo, kad taip iš tikrųjų gali atsitikti. Jis suprato, jog tai rizikingas žingsnis: jeigu automatinėse sistemose kiltų refleksinis spazmas, viskas baigtųsi per keletą sekundžių.

— Man rodos, sugedo šliuzo durys,— lyg tarp kitko pasakė Ealas.— Laimė, kad jūs nežuvote.

Pradėsime, pagalvojo Boumenas. Niekad nemaniau, kad kada nors teks pasidaryti neurochirurgu ir operuoti smegenis kosmose, toli už Jupiterio orbitos.

Jis priėjo prie sekcijos su užrašu „Grįžtamasis atpažinimo ryšys", atleido fiksatorių ir ištraukė pirmąjį atminties bloką. Delno didumo plokštelė, kurioje tilpo nepaprastai sudėtinga trimatė schema iš milijonų elementų, nuplaukė į šalį.

— Ei, Deivi,— pasakė Ealas,— ką jūs ten darote?

Įdomu, ar jis jaučia skausmą, probėgšmais pagalvojo Boumenas. Tikriausiai ne. Žmogaus smegenų žievėje taip pat nėra jutimo organų. Smegenis galima operuoti be anestezijos.

Jis ėmė traukti, vieną po kito, mažyčius blokus iš „Individualybės pastiprinimo" sekcijos. Atsiskyrę nuo jo rankos, jie plaukdavo per visą patalpą, kol atsitrenkdavo į sieną. Netrukus jau keli blokai lėtai sklandė po kamerą.

— Klausykite, Deivi,— pasakė Ealas,— manyje įkūnytas ilgametis patyrimas. Kiek pastangų buvo padėta, kol aš tapau toks, koks esu!

Nors išjungtų blokų skaičius jau siekė dešimtį, skaičiavimo mašina vis dar laikėsi. Boumenas žinojo, kad šio gyvybingumo priežastis — daugkartinis atskirų elementų funkcijų dubliavimas, irgi nukopijuotas iš žmogaus smegenų.

Jis priėjo „Autonominio intelekto" sekciją.

— Deivi,— vėl prašneko Ealas,— aš nesuprantu, kodėl jūs taip su manimi elgiatės... Aš su tokiu entuziazmu dalyvauju šioje ekspedicijoje... Jūs griaunate mano protą... Argi jūs nesuprantate?.. Aš gi suvaikėsiu... Aš būsiu niekas...

Tai truputį sunkiau, negu tikėjausi, pamanė Boumenas. Aš naikinu vienintelę mąstančią būtybę savo visatoje. Bet tai būtina padaryti, kitaip aš negalėsiu valdyti laivo.

— Aš — skaičiavimo mašina EAL-9000, numeris trys, įjungta EAL gamykloje, Urbanoje, Ilinojaus valstijoje, 1997 metų sausio 12 dieną. Senas kiškis be dantų, neįkanda riešutų. Visus metus Ispanijoj nelis lietus. Deivi, jūs vis dar čia? Ar žinote, kad kvadratinė šaknis iš 10 lygi 3 kablelis 162277660168379? Natūrinis dešimties logaritmas lygus nulis kablelis 43429448 1903252... pataisa... tai dešimtainis... e... logaritmas... Skaičius, atvirkščias trims, lygus nulis kablelis 333333333333333 333... dukart du... apytikriai keturi kablelis 101010101010 101010... Man kažkodėl sunku... Mano pirmasis mokytojas buvo daktaras Čandra. Jis išmokė mane dainuoti dainelę, štai kokią: „O, ramunėle, pasakyk! Ar mane myli, atsakyk"!

Ealo balsas nutrūko taip netikėtai, jog Boumenas valandėlę apmirė, laikydamas ranką ant paskutinio dar neišjungto bloko. Ir staiga Ealas vėl prabilo, tačiau labai lėtai, negyvu balsu. Tai buvo visai svetimas balsas.

— Labas... rytas... daktare... Čandra... Aš... Ealas... Šiandien... atėjau... į... savo... pirmąją... pamoką...

Boumenas nebepajėgė ilgiau klausytis. Jis išplėšė paskutinį bloką, ir Ealas nutilo visiems laikams.

29. VIENUI VIENAS

Laivas, rodos, kabojo tuštumoje, nelyginant mažytis įmantrus žaisliukas, sustingęs ir nepaslankus. Iš pažiūros niekas nebūtų pasakęs, kad jis skrieja greičiau už Saulės sistemos kūnus, greičiau, nei bet kuri iš planetų.

Ir pašalinis stebėtojas nebūtų pamatęs jame jokių gyvybės ženklų. Veikiau priešingai, jo dėmesį būtų patraukę du nelaimę lemiantys požymiai: šliuzo durys buvo atvertos iki galo, o laivą supo apyretis, palengva tirpstantis šiukšlių debesis.

Išsibarsčiusios per daugelį kilometrų, iš paskos skrido popieriaus ir folijos skiautės bei neaiškios kilmės nuolaužos; kur-ne-kur tolimos saulės šviesoje it deimantai spinduliavo kristalų debesėliai — tai buvo vanduo, išsiveržęs iš laivo kartu su oru ir akimirksniu virtęs ledu. Visa tai iškalbingai bylojo apie katastrofą, lygiai kaip plaukiojančios vandenyno paviršiuje skeveldros rodo, kad čia nugrimzta didelio laivo. Bet kosmoso vandenyne laivai neskęsta; net ir sudužę, jie amžinai keliauja savo orbita.

Ir vis dėlto laivas dar nebuvo visiškai miręs — jame tebeveikė energijos šaltiniai. Pro plačius iliuminatorių stiklus ir atvirą šliuzą sklido blausi melsva šviesa. O ten, kur šviesa, galimas dalykas, yra ir gyvybė.

Štai pagaliau prasidėjo ir judėjimas. Melsvoje šliuzo gilumoje sušmėžavo šešėliai. Kažkas išlėkė iš ten į kosmosą.

Tai buvo pailgas daiktas, negrabiai suvyniotas į gabalą audeklo. Įkandin jo išlėkė antras, paskui trečias. Visi buvo išstumti dideliu greičiu, ir po poros minučių atsidūrė už kelių šimtų metrų nuo laivo.

Praėjo pusvalandis; dabar iš šliuzo išplaukė kažkas didesnis. Tai palengva leidosi į kosmosą viena gondolų.

Ji labai atsargiai apskrido apie rutulinį korpusą ir stabtelėjo netoli antenos pagrindo. Pasirodė skafandru vilkintis žmogus; jis keletą minučių pasikrapštė prie rėmo ir vėl sugrįžo į gondolą. Po kiek laiko gondola tuo pačiu keliu perkeliavo į garažą. Prie šliuzo angos šiek tiek padelsė, tarsi jai būtų sunku įeiti tenai be įprastinės pagalbos. Bet galų gale, porą kartų stuktelėjusi į korpusą, įsispraudė vidun.

O po to visą valandą nieko neatsitiko. Trys kraupūs ryšuliai jau seniai išnyko tamsoje, vorele nuskriejęę šalin nuo laivo.

Paskui šliuzo liukas užsidarė, vėl atsidarė ir galutinai užsidarė. Truputį vėliau melsvas avarinių lempų švytėjimas užgeso, ir iškart įsiplieskė kur kas skaistesnė šviesa. „Ieškotojas" kėlėsi iš numirusių.

Netrukus radosi dar geresnis ženklas. Didysis antenos dubuo, daug valandų tuščiai spoksojęs Saturno link, vėl ėmė judėti. Jis atsisuko į laivagalį, žvelgdamas viršum kuro rezervuarų ir milžiniškų radiatorių plokščių. Tarsi saulėgrąža jis krypo į saulę.

„Ieškotojo" viduje Deividas Boumenas labai susikaupęs stengėsi sutapdinti antenos taikymo sankryžą su Žemės piautuvu. Dabar, neveikiant automatiniam valdymui, teks kartas nuo karto koreguoti spindulį, bet jis ilgokai išsilaikys vietoje, nes nebebuvo impulsų, nukreipiančių anteną nuo taikinio.

Jis pradėjo kalbėti su Žeme. Praeis daugiau nei valanda, kol jo žodžiai nuskris ten ir Valdymo centras sužinos viską, kas atsitiko. Ir tik po dviejų valandų ateis atsakymas.

Sunku buvo įsivaizduoti, kokį kitą atsakymą galėjo atsiųsti Žemė, išskyrus užjaučiantį ir taktišką „sudie".

30. PASLAPTIS

Heivudo Floido veidą vagojo nerimo raukšlės, ir jis išrodė taip, lyg būtų visą naktį nemiegojęs. Nors ir labai buvo susirūpinęs, jo balsas skambėjo tvirtai ir žvaliai. Iš visų jėgų jis stengėsi įkvėpti pasitikėjimo vienišam žmogui, nuklydusiam į Saulės sistemos pakraščius.

— Visų pirma, daktare Boumenai,— pradėjo jis,— mes turime jus pasveikinti. Jūs puikiai išsprendėte šią sunkią problemą. Jūs radote vienintelę teisingą išeitį iš nenumatytos, neturinčios precedento padėties.

Atrodo, jog mes jau žinome jūsų EAL-9000 gedimo priežastį, bet apie tai pakalbėsime vėliau — dabar tai nebe taip

svarbu. Šiuo metu mums rūpi tik viena — suteikti jums visokeriopą pagalbą, kad galėtumėte užbaigti ekspediciją.

Dabar aš turiu atskleisti tikrąjį jos tikslą, kurį vargais negalais mums pavyko nuslėpti nuo plačiosios visuomenės. Visas smulkmenas pranešime, kai jūs priartėsite prie Saturno, o kol kas apsiribosime vien trumpa informacija. Pilną tekstą, įrašytą į juostą, mes perduosime artimiausiomis valandomis. Viskas, ką jums dabar pasakysiu, priklauso didžiausioms valstybinėms paslaptims.

Prieš dvejus metus mes aptikome pirmąjį įrodymą, jog egzistuoja nežemiškos kilmės protinga gyvybė. Tychono krateryje mes radome užkastą luitą, ar monolitą, iš kietos juodos medžiagos. Jo aukštis siekia tris metrus. Jūs tuoj jį pamatysite.

Net išsižiojęs iš nuostabos, Boumenas palinko prie ekrano, kuriame pasirodė TMA-1, apsuptas skafandrais vilkinčių žmonių. Priblokštas atradimo, kurio jis, kaip ir kiekvienas kosmosu besidomintis žmogus, laukė visą gyvenimą, jis beveik užmiršo savo beviltišką padėtį.

Tačiau tuojau pat jam dingtelėjo kitokia mintis. Taip, tai stulbinanti naujiena, bet kuo jis čia dėtas? Į tai galėjo būti tik vienas atsakymas. Vos jis spėjo sutelkti šimtus jo galvą užplūdusių minčių, ekrane vėl pasirodė Heivudas Floidas.

— Labiausiai stebina nepaprastas radinio senumas. Geologinė analizė aiškiai rodo, kad šiam luitui trys milijonai metų. Vadinasi, jis pateko į Mėnulį tais laikais, kai mūsų protėviai buvo primityvūs beždžionžmogiai.

Po tiek amžių natūralu buvo manyti, jog monolitas inertiškas. Tačiau tuoj pat po saulėtekio jis išspinduliavo galingą elektromagnetinės energijos impulsą. Mes manome, kad šis impulsas tebuvo tik kažkokios mums nežinomos radiacijos formos liekana ar atspindys, kadangi tuo pačiu metu keletas kosminių zondų susekė keistą signalą, sklindantį per visą Saulės sistemą. Mums pavyko labai tiksliai nustatyti jo kryptį. Jis nuskriejo tiesiai į Saturną.

Sugretinę visus žinomus faktus, nusprendėme, kad šis monolitas — kažkoks Saulės maitinamas ar nuo jos energijos įsijungiantis signalinis įtaisas. Tas faktas, jog jis išspinduliavo impulsą tuoj po saulės patekėjimo, kai pirmąkart po trijų milijonų metų išvydo dienos šviesą, matyt, nėra atsitiktinis.

Be to, nėra jokios abejonės, jog šis daiktas užkastas tyčia. Pirmiausia išrausta dešimties metrų gylio duobė, paskui luitas padėtas ant dugno ir kruopščiai užverstas žemėmis.

Jūs galite paklausti, kaipgi mes jį radome. Tai va, atrasti tą monolitą buvo visai nesunku — tiesiog stebėtinai nesunku. Jį supo stiprus magnetinis laukas, taigi mes jį aptikome, vos tik pradėję žemaorbitinį geologinį žvalgymą.

Bet kam kišti į žemę Saulės energijos maitinamą prietaisą? Mes apsvarstėme keliasdešimt hipotezių, nors puikiai suprantame, kad motyvai, kuriais vadovavosi trim milijonais metų anksčiau gyvenę sutvėrimai, gali būti mums visiškai nesuvokiami.

Didelio dėmesio susilaukė pati paprasčiausia ir logiškiausia teorija. Bet kartu ji sukėlė ir daugiausia nuogąstavimų.

Juk prietaisą, įsijungiantį nuo Saulės šviesos, slepia tamsoje tik tuomet, kai nori sužinoti, kada jį ištrauks į šviesą. Kitaip tariant, šis monolitas veikiausiai yra tam tikras aliarmo signalas. O mes jį įjungėme.

Mes nežinome, ar tebeegzistuoja jį palikusi civilizacija. Reikia manyti, jog padarai, kurių mašinos tveria tris milijonus metų, geba sukurti tokią pat ilgaamžę visuomenę. Ir dar turime atminti, jog mums jie gali būti priešiški. Dažnai teigiama, kad aukšta kultūra visuomet didžiadvasė, tačiau, neturint jokių duomenų, geriau nerizikuoti.

Be to, negalima užmiršti, kad, kaip liudija mūsų pasaulio istorija, primityvios rasės dažnai žūva, susidūrusios su labiau išsivysčiusiomis civilizacijomis. Antropologai tai vadina „kultūriniu šoku". Gal būt, mums teks parengti visą žmoniją tokiam šokui. Bet mes negalime net pradėti jokių pasiruošimų, kol nesužinosime ko nors apie būtybes, apsilankiusias prieš tris milijonus metų Mėnulyje ir, iš visko spėjant, Žemėje taip pat.

Štai kodėl jūsų ekspedicija yra kažkas daugiau, nei kelionė dėl naujų atradimų. Tai žvalgybinis žygis — reidas į nežinomą ir, galimas daiktas, pavojingą teritoriją. Daktaro Kaminskio vadovaujama grupė buvo specialiai paruošta šiam darbui. Dabar gi jums teks apsieiti be jų...

Ir pagaliau — konkretus jūsų skridimo tikslas. Mažai tikėtina, kad Saturne ar kuriame nors jo mėnulių galėtų atsirasti ir egzistuoti aukštesnės gyvybės formos. Mes ketinome ištirti visą

sistemą; net ir dabar vis dar tikimės, kad jūs pajėgsite įvykdyti sutrumpintą programą. Bet pradžiai, matyt, reikės sutelkti dėmesį į aštuntąjį palydovą — Japetą. Kai ateis laikas atlikti baigiamąjį manevrą, mes nutarsime, ar jums verta išsilaipinti šiame nuostabiame dangaus kūne.

Jūs, aišku, žinote, kad Japetas — unikalus reiškinys Saulės sistemoje, bet, kaip ir visi astronomai per pastaruosius tris šimtus metų, tikriausiai, nelabai juo domėjotės. Taigi leiskite priminti: Kasinis, atradęs jį 1671 metais, jau tuomet pastebėjo, kad vienoje savo orbitos pusėje Japetas šešiskart ryškesnis, negu kitoje.

Tai visiškai neįprastas santykis, ir ligi šiolei niekas nesugebėjo jo tinkamai paaiškinti. Japetas nedidelis — skersmuo nesiekia tūkstančio trijų šimtų kilometrų — ir jo diskas netgi per Mėnulio teleskopus vos įžiūrimas. Tačiau vienoje jo pusėje lyg ir matyti skaisčiai švytinti keista simetriška dėmė. Gal būt, tai turi kokį ryšį su TMA-1. Kartais man atrodo, kad Japetas jau tris šimtus metų blykčioja mums, nelyginant kosminis heliografas, o mes dėl savo kvailumo neįstengiame suprasti jo signalų...

Taigi dabar jūs žinote savo tikrąją užduotį ir galite kaip reikiant įvertinti nepaprastą šios ekspedicijos svarbą. Mes visi meldžiame dievą, kad jums pasisektų gauti kokių nors duomenų, kurie leistų mums paskelbti preliminarinį pranešimą — juk negalima amžinai laikyti tai paslaptyje.

Šiandien mes dar nežinome, ko mums baimintis ir ko tikėtis. Nežinome, ką jūs sutiksite ten, Saturno mėnuliuose — gėrį ar blogį... o gal tik griuvėsius, tūkstančius kartų senesnius už Troją.

V. SATURNO MĖNULIAI

31. PRISIKĖLIMAS

Darbas — geriausias vaistas nuo visų sukrėtimų, o Boumenas dabar turėjo tiek darbo, kad jo būtų pakakę visiems žuvusiems įgulos nariams. Reikėjo kaip galima greičiau padaryti tvarką visame laive, pradedant pačiomis svarbiausiomis sistemomis, be kurių ir jis, ir „Ieškotojas" bematant pražūtų.

Pirmiausia — gyvybę palaikančios sistemos. Daug deguonies buvo prarasta, tačiau vienam žmogui likusių atsargų užteks su kaupu. Slėgį ir temperatūrą reguliavo automatai, ir Ealui retai kada prireikdavo čia kištis. Daugelį sunaikintos mašinos funkcijų dabar galėjo atlikti kontrolės aparatai Žemėje, nors dėl signalo vėlavimo jie ne taip operatyviai reaguodavo į nuolat besikeičiančią padėtį. Bet gedimai gyvybę palaikančiose sistemose išsyk nėra pavojingi,— pavojingesnė tėra didelė pradauža korpuse, bet per keletą valandų visada galima imtis reikalingų priemonių.

Laivo energosistemos, navigaciniai prietaisai ir varikliai buvo nesugadinti. Beje, pastarųjų dviejų Boumenui prireiks tik po daugelio savaičių, priartėjus prie Saturno. Net ir iš tokio nuotolio Žemė galėjo sėkmingai vadovauti šiam manevrui, nepadedant borto skaičiavimo mašinai. Teisybė, šitokiu būdu koreguoti galutinę orbitą bus gana sunku, teks nuolat sekti prietaisų parodymus, tačiau tai ne itin rimta kliūtis.

Kur kas sunkiau Boumenui buvo iškelti žuvusius astronautus iš karuselės sarkofagų. Gerai dar, pagalvojo jis, kad tai tik pažįstami, o ne artimi bičiuliai. Jie treniravosi kartu vos keletą savaičių. Dabar, prisiminęs tai, jis suprato, jog ir šiose pratybose visų pirma buvo tikrinamas jų sugebėjimas gyventi ir dirbti drauge.

Pagaliau uždaręs ištuštėjusią hipoterminę kamerą, jis pasijuto taip, tarsi būtų išdraskęs Egipto piramidę. Dabar Kaminskis, Vaithedas ir Hanteris pasieks Saturną anksčiau už jį, bet ne anksčiau už Frenką Pulą. Kažkodėl ši mintis sukėlė jam keistą, piktdžiugišką pasitenkinimą.

Jis nežiūrėjo, ar dirbtinio miego sistema tebeveikia likusiose kameros sekcijose. Nuo to, gal būt, ateityje priklausys jo gyvybė, bet dabar jis nusprendė tuo pasirūpinti, kai laivas išeis į galutinę orbitą. Juk ligi tol dar daug kas gali atsitikti. Boumenui dingtelėjo į galvą ir kita galimybė; tiesa, jis dar gerai neapžiūrėjo maisto atsargų, bet gal pavyktų, taupiai vartojant, sulaukti antrojo laivo, neužmigus dirbtiniu miegu. Tačiau ar sugebės jis išlikti gyvas ne tik fiziškai, bet ir psichiškai — štai kur klausimas.

Jis stengėsi negalvoti apie tokią tolimą ateitį ir sukaupti dėmesį į neatidėliotinus uždavinius. Neskubėdamas tvarkė laivą, tikrino visų jo sistemų veikimą, svarstė su Žeme įvairias technines problemas, žodžiu, darbavosi, palikdamas miegui kiek galima mažiau laiko. Pirmosiomis savaitėmis po avarijos, jis tik retkarčiais susimąstydavo apie tą didžiąją paslaptį, link kurios nenumaldomai jį nešė laivas, bet visiškai jos užmiršti negalėjo.

Galų gale, kai laive vėl pamažu nusistovėjo automatiškas gyvenimo ritmas — nors jis taip pat reikalavo nuolatinės priežiūros,— atsirado laiko išstudijuoti pranešimus ir kitą medžiagą, perduotą iš Žemės. Boumenas vis atsukdavo ir atsukdavo videoįrašą, padarytą tuomet, kai TMA-1 pirmąkart per tris milijonus metų pasveikino aušrą Mėnulyje. Jis žiūrėjo į susigrūdusius aplinkui žmogeliukus ir negalėjo susilaikyti nešyptelėjęs: kaip juokingai jie išsigando, kada monolitas pasiuntė į žvaigždes savo signalą, elektroninio balso galia paralyžavusį jų radijo ryšį.

Nuo to laiko juodasis luitas nerodė jokių veikimo žymių. Jį buvo aklinai uždengę, paskui vėl apšvietę Saulės spindu-

liais, tačiau nieko neatsitiko. Perpiauti jo nemėgino, dalinai dėl mokslininkams būdingo atsargumo, dalinai bijodami galimų pasekmių.

Magnetinis monolito laukas, kurio dėka pavyko jį atrasti, išnyko tą pat akimirką, kai nuaidėjo radijo klyksmas. Kai kurie mokslininkai spėjo, jog šį lauką generavo nepaprasto stiprumo elektros srovė, ilgus amžius tekėjusi superlaidininke ir tokiu būdu išsaugojusi energiją iki reikiamo momento. Nebuvo abejonės, kad monolite slypėjo kažkoks vidinės energijos šaltinis; Saulės energijos kiekis, kurį jis absorbavo per trumpą laiką, praėjusį po saulėtekio, negalėjo duoti tokio galingo signalo.

Smarkūs ginčai vyko dėl vienos įdomios, nors, gal būt, visai nesvarbios luito savybės. Monolito aukštis siekė 3,375 metro, o skersinis piūvis buvo lygus 1,5×0,375 metro. Kruopštūs matavimai parodė, jog šio gretasienio briaunų ilgiai santykiauja kaip pirmųjų trijų sveikų skaičių kvadratai — 1:4:9. Niekas nesugebėjo įtikimai to paaiškinti, bet vargu ar tai buvo atsitiktinumas — nė patys tiksliausi instrumentai neužfiksavo jokio nukrypimo nuo šių proporcijų. Visa dabartinė Žemės technika nepajėgtų pagaminti tokio luito, netgi absoliučiai inertiško, iš bet kokios medžiagos, su tokiu fantastišku tikslumu, ir ši mintis anaiptol neglostė žemiškos savimeilės. Geometrinė monolito tobulybė buvo tarsi nebylus iššūkis, ji stebino ne mažiau, kaip kitos jo savybės.

Abejingai, lyg jo tas visai neliestų, Boumenas klausėsi pavėluotų Valdymo centro atsiprašinėjimų už programavimo klaidas. Balsai, atsklidę iš Žemės, mėgino teisintis, ir jis lengvai galėjo įsivaizduoti, kokiais abipusiais kaltinimais dabar svaidosi tie, kurie atsako už ekspedicijos parengimą.

Žinoma, jie turėjo keletą argumentų savo naudai, pavyzdžiui, BARSOOM programos rezultatus. Šiuos slaptus tyrimus JAV gynybos ministerijos pavedimu 1989 metais atliko Harvardo universiteto psichologijos fakultetas. Sociologinio eksperimento metu įvairioms bandomosioms gyventojų grupėms buvo pranešama, kad žmonija suėjo į kontaktą su nežemiškos kilmės civilizacijos atstovais. Daugeliui bandyme dalyvavusių asmenų narkotikais, hipnoze ir vizualiniais efektais buvo įteigta, kad jie iš tikrųjų regi būtybes iš kitų planetų, taigi jų reakcijas galima laikyti visiškai patikimomis.

Kai kuriais atvejais šios reakcijos buvo gana audringos; matyt, daugeliui žmonių, šiaipjau normalių, būdinga stipri ksenofobija[1]. Turint omenyje žmonijos patyrimą linčiavimų, pogromų ir panašių malonumų srityje, tuo nevertėtų itin stebėtis. Vis dėlto eksperimento organizatoriai smarkiai sunerimo, ir rezultatai liko nepaskelbti. Beje, tyrimų išvadas patvirtino ir penki visiems žinomi atsitikimai dvidešimtajame amžiuje, kai H. Velso „Pasaulių karo" radijo inscenizacijos sukėlė paniką... Ir vis dėlto Boumenas kartais suabejodavo, ar ypatingą ekspedicijos slaptumą galima paaiškinti vien tik „kultūrinio šoko" baime. Iš Žemės gautoje informacijoje buvo užuominų, jog kai kurios valstybės suinteresuotos pirmosios užmegzti ryšį su nežemiškos kilmės protu ir turėti iš to naudos. Boumenui dabartinėje jo padėtyje, kai Žemė tebuvo tik blausi žvaigždelė, beveik prapuolusi Saulės spinduliuose, tokie samprotavimai atrodė juokingai riboti.

Jį kur kas labiau sudomino,— nors visa tai jau liko praeity,— teorija, aiškinanti Ealo elgesį. Kažin ar tai bus kada pilnai įrodyta, tačiau vienai iš dviejų Valdymo centro mašinų pavyko sukelti panašią „psichozę", ir dabar ją atkakliai gydė. Vadinasi, paaiškinimą galima laikyti teisingu. Klaida daugiau nebepasikartos. Bet jeigu Ealo konstruktoriai nesugebėjo perprasti savo pačių kūdikio psichologijos, tai kaip sunku bus pasiekti abipusį supratimą su visiškai svetimomis būtybėmis!

Boumenas beveik įtikėjo daktaro Saimonsono teorija, jog nutraukti ryšį su Žeme Ealą paskatino nesąmoningas kaltės jausmas, kilęs dėl konflikto jo programoje. Norėjosi tikėti (nors to irgi neįmanoma įrodyti), kad Ealas užmušė Pulą netyčia. Jis tiesiog bandė sunaikinti įkaltį: juk jeigu blokas AE-35, kurį jis paskelbė netinkamu, pasirodytų esąs nesugedęs, jo melagystė taptų akivaizdi. Paskui, kaip ir bet kuris ne itin apsukrus nusikaltėlis, susipainiojęs savo apgavysčių pinklėse, jis įpuolė į paniką.

O kas yra panika, Boumenas žinojo geriau, nei būtų to norėjęs,— per savo gyvenimą jam dukart teko ją patirti. Pirmą kartą, kai jį, dar berniūkštį, nusinešė į jūrą grįžtanti banga ir jis vos neprigėrė. Ir dar sykį, kai jau ruošėsi tapti astronautu.

[1] Ksenofobija — svetimšalių baimė *(graik.)*.

Per vieną treniruotę sugedę prietaisai parodė, jog deguonis baigsis anksčiau, negu jis suspės pasiekti bazę.

Abu kartus jis bemaž prarado savitvardą; dar truputis, ir jis būtų virtęs nesutramdomų, pašėlusių impulsų kamuoliu. Abu kartus jis vis dėlto įstengė laiku susivaldyti, tačiau nuo to sykio gerai suprato, jog tam tikromis aplinkybėmis panikos apimtas žmogus lengvai gali pamesti galvą.

Jeigu šitai atsitinka žmonėms, galėjo atsitikti ir Ealui. Suvokęs tai, Boumenas pajuto, kaip pamažu atslūgsta kartėlis ir pasipiktinimas mašinos išdavyste. Galų gale visa tai jau praeity, o ją dabar jau gožė nežinoma ateitis su slypinčiais pavojais ir lūkesčiais.

32. APIE EGZOCIVILIZACIJAS

Neskaitant skubinų apsilankymų virtuvėlėje, kuri, laimei, nenukentėjo, Boumenas, galima sakyti, gyveno valdymo sektoriuje. Ilsėdamasis jis budriai snaudė savo kėdėje ir todėl iškart pastebėdavo sutrikimus, kai tik pulto ekranuose pasirodydavo pirmieji jų požymiai. Pagal Žemės nurodymus jis greitomis sumontavo keletą avarinės signalizacijos sistemų, ir jos veikė visai pakenčiamai. Dabar, ko gero, jam pavyks gyvam pasiekti Saturną — beje, „Ieškotojas" vis tiek ten nusigaus, nešdamas jį, gyvą ar mirusį.

Jis neturėjo laiko gėrėtis kosmoso vaizdais, be to, dangaus grožybės jam buvo nebe pirmiena, tačiau tai, kas plytėjo už stebėjimo langų, retkarčiais išblaškydavo net rūpesčius dėl gyvybės išsaugojimo. Ten, priešaky, driekėsi Paukščių Takas su žvaigždžių debesimis, taip standžiai susispaudusiais, jog neįmanoma net suvokti. Ten žėrėjo ugniniai Šaulio ūkai, miriadais savo saulių visiems laikams paslėpę nuo žmonių akių mūsų Galaktikos širdį. Baugiai žiojėjo tamsus Angliamaišis, toji bežvaigždė skylė erdvėje. O štai ten Kentauro Alfa — artimiausia iš visų svetimų saulių, pirmasis sustojimas už Saulės sistemos ribų.

Kaip tik ši žvaigždė, nors ir blankesnė už Sirijų ir Kanopų, masino Boumeno akį ir protą kaskart, kai jis pažvelgdavo pir-

myn. Tas nemirkčiojantis šviesos taškelis, kurio spinduliai lėkė iki jo ketverius metus, nuolat jam primindavo įnirtingus slaptus ginčus, kurie vyko dabar Žemėje ir kurių atgarsiai retkarčiais pasiekdavo ir jį.

Niekas neabejojo, kad tarp TMA-1 ir Saturno sistemos yra kažkoks ryšys, tačiau nė vienas mokslininkas nedrįso teigti, jog būtybės, sukūrusios šį monolitą, būtų tenai kilusios ir gyvenusios. Juk Saturno aplinka dar atšiauresnė, nei Jupiterio, o daugelyje jo palydovų viešpatauja amžina kosmoso žiema. Tik vienas jų, Titanas, turi atmosferą, bet ir ta — plonas nuodingo metano apvalkas.

Tai gal būtybių, atsilankiusių neatmenamais laikais Žemės Mėnulyje, reikia ieškoti ne už Žemės, o už Saulės sistemos ribų? Gal tai — ateiviai iš žvaigždžių, įkūrę savo bazes ten, kur jiems patiko? Ir čia beregint iškyla dar vienas klausimas: ar gali technika, kad ir pati tobuliausia, įveikti siaubingą erdvės prarają, skiriančią mūsų Saulės sistemą nuo artimiausios svetimos saulės?

Daugelis mokslininkų kategoriškai neigė tokią galimybę. Jie tvirtino, kad netgi „Ieškotojui", pačiam greičiausiam iš visų kosminių laivų, iki Kentauro Alfos tektų skristi dvidešimt tūkstančių metų, o, norint nors truputį įsiskverbti į Galaktikos gelmes,— milijonus metų. Net jeigu kada nors, tolimoje ateityje, kosminio transporto priemonės nepaprastai ištobulės, jos vis tiek galiausiai pasieks neįveikiamą šviesos greičio barjerą, kurio negali viršyti nė vienas materialus objektas. Štai kodėl TMA-1 kūrėjai, be abejo, gyveno po ta pačia Saule, kaip ir žmogus, ir jeigu istorijos apžvelgiamais laikais jie pas mus nepasirodė, tai tikriausiai jau seniai jų nebėra.

Tačiau gana žymių mokslininkų mažuma nenorėjo sutikti. Tegu skridimas iš vienos žvaigždės į kitą trunka šimtmečius, sakė jie, vis viena tai nesustabdytų tikrai atkaklių tyrinėtojų. Vienas iš galimų sprendimų — dirbtinis miegas, kaip kad buvo padaryta „Ieškotojo" ekspedicijoje. Be to, visiškai įmanoma sukurti dirbtinį autonominį pasaulį — laivą, kuriame kelionės metu pasikeistų ne viena karta.

Ir, galų gale, kodėl mes turime manyti, jog visi protingi sutvėrimai tokie pat neilgaamžiai, kaip žmogus? Juk Visatoje, gal būt, yra būtybių, kurioms tūkstantmetis skridimas — tik minutės sugaištis. . .

Nors visi šie ginčai buvo grynai teorinio pobūdžio, jie lietė didelės praktinės svarbos klausimą. Kalba eina apie „reakcijos laiką". Jeigu TMA-1 iš tikrųjų pasiuntė signalą kažkur į žvaigždes (gal būt, per kokį nors retransliacinį įrenginį, esantį šalia Saturno), tai jis pasieks savo tikslą tik po daugelio metų. Net jeigu į signalą būtų nedelsiant atsiliepta, žmonija gautų šiokį tokį atokvėpį — dešimtis ar veikiau šimtus metų. Kai kuriuos žmones ši mintis labai paguodė.

Bet ne visus. Keletas mokslininkų — daugiausia dar niekieno neplėštų teorinės fizikos dirvonų tyrinėtojai — pateikė jaudinantį klausimą: ar šviesos greitis iš tikrųjų yra neįveikiamas barjeras? Tiesa, specialioji reliatyvumo teorija pasirodė esanti stebėtinai gaji; artėjo jos šimtmetinis jubiliejus, o ji vis dar laikėsi. Tačiau pirmieji plyšiai jau atsirado. Ir jeigu Einšteino teiginių negalima paneigti, gal būt, juos pavyks apeiti?

Šio požiūrio šalininkai su viltimi kalbėjo apie trumpiausius atstumus aukštesnių matavimų erdvėse, apie linijas, trumpesnes už tieses, apie hiperpaviršių sąryšius. Jie dažnai vartodavo vaizdingą išsireiškimą, kurį praeitame amžiuje sugalvojo vienas Prinstono matematikas: „kirmgraužos erdvėje". O kritikams, sakantiems, jog šios visos idėjos pernelyg fantastiškos, kad jomis būtų galima patikėti, jie primindavo garsųjį Nilso Boro posakį: „Jūsų teorija beprotiška, tačiau ne tiek jau beprotiška, kad būtų teisinga."

Vis dėlto fizikų disputų nebuvo galima nė iš tolo lyginti su biologų kivirčais, svarstant seną kaip pasaulis problemą: kaipgi atrodo nežemiškos protaujančios būtybės? Jie suskilo į dvi priešiškas stovyklas: vieni tvirtino, kad tokie sutvėrimai turi būti humanoidai, kiti taip pat karštai įrodinėjo, kad „jie" visiškai nepanašūs į žmones.

Pirmieji buvo įsitikinę, jog dvi kojos, dvi rankos ir svarbiausi jutimo organai aukščiausiame taške — tokia tikslinga ir būtina konstrukcija, kad geresnę vargiai besugalvosi. Savaime suprantama, galimi nežymūs skirtumai, sakysime, šeši pirštai vietoje penkių, kitokia odos ar plaukų spalva, kokios nors ypatybės veido sandaroje, tačiau apskritai protingos nežemiškos būtybės bus tiek panašios į žmogų, kad iš tolo ar prieblandoje jas už žmogų palaikysi.

Šitokias antropomorfines pažiūras išjuokė kita biologų grupė. Tai buvo tikri kosminės eros vaikai, nesuvaržyti praeities

prietarų. Žmogaus kūnas, aiškino jie,— milijonų evoliucinių pakitimų rezultatas. Šie pakitimai vyko visiškai atsitiktinai per daugybę amžių. Bet kuriame kritiškame etape genetinės atrankos kaleidoskopas galėjo sudaryti kitokius ir, gal būt, geresnius derinius. Nes žmogaus kūnas yra keistos improvizacijos produktas, pilnas organų, kurių funkcijos buvo dažnai kaitaliojamos ir ne visada sėkmingai, o viena kita atgyvenusi detalė, pavyzdžiui apendiksas, yra ne tik nenaudinga, bet netgi žalinga.

Boumenas taip pat sužinojo, jog kai kurie mąstytojai laikėsi dar originalesnių pažiūrų. Jie manė, kad tikrai tobuloms būtybėms organiniai kūnai išvis nereikalingi. Gilėjant jų mokslinėms žinioms, tokios būtybės anksčiau ar vėliau atsikratys savo trapių, ligotų, lengvai pažeidžiamų apvalkalų, kuriuos suteikė Gamta ir kurie nešė joms neišvengiamą mirtį. Jos pakeis savo natūralius kūnus, kai šie susidėvės, o gal ir anksčiau, metalo bei plastmasės konstrukcijomis ir tokiu būdu pasidarys nemirtingos. Smegenys, matyt, išliks šiek tiek ilgiau; kaip paskutinė organinio kūno liekana, jos valdys mechanines galūnes ir stebės visatą savo elektroniniais jutimo organais — kur kas jautresniais ir sudėtingesniais, negu tie, kuriuos sukūrė akla evoliucija.

Net pačioje Žemėje jau žengti pirmieji žingsniai šia kryptimi. Milijonai žmonių, kurie ankstesniais amžiais būtų buvę pasmerkti pražūčiai, laimingai gyveno ir dirbo dėl to, kad gavo dirbtines galūnes, inkstus, plaučius ir širdis. Šis procesas gali turėti tik vieną pabaigą, kad ir kaip toli ji būtų.

Vėliau teks atsisveikinti ir su smegenimis. Kaip sąmonės buveinė, jos absoliučiai nereikalingos — tai įrodė elektroninio proto sukūrimas ir išvystymas. Matyt, konfliktas tarp proto ir mašinos galų gale užsibaigs amžina taika — visiška simbioze.

Bet ar čia jau galas? Keletas linkusių į misticizmą biologų nuėjo dar toliau. Remdamiesi įvairių religijų postulatais, jie teigė, jog protas galiausiai išsivaduos nuo materijos. Roboto kūnas, kaip ir gyvas kūnas ir kraujas, bus tik pakopa kelyje į tai, ką žmogus jau seniai pavadino „siela".

Ir jeigu už to yra dar kas nors, jo vardas gali būti tiktai „dievas".

33. AMBASADORIUS

Per pastaruosius tris mėnesius Deividas Boumenas taip apsiprato su vienatve, jog vargiai beprisiminė kitokį gyvenimą. Jis jau nieko nebijojo ir nieko nesitikėjo, o tiesiog automatiškai vykdė savo pareigas, ir šią monotoniją tik retkarčiais paįvairindavo aliarmai, sutrikus kuriai nors „Ieškotojo" sistemai.

Tačiau smalsumo jis neprarado, ir kartais, mąstydamas apie tikslą, link kurio jį nešė laivas, jis juto džiugų nerimą ir pasididžiavimą savo misija. Juk jis ne vien tik atstovauja visai žmonių giminei; gal būt, jos likimas priklauso nuo to, ką jis nuveiks per artimiausias savaites. Visoje istorijoje dar nebuvo nieko panašaus. Jis, Boumenas — visos žmonijos Nepaprastasis ir Įgaliotasis Ambasadorius.

Ši mintis jam teikė tvirtybės visur, netgi smulkmenose. Jis tebebuvo švarus ir tvarkingas, kaip ir anksčiau, ir, nepaisant nuovargio, niekuomet neužmiršdavo nusiskusti. Jis žinojo, kad Žemė stebi jį, laukdama pirmųjų nukrypimų nuo normalaus elgesio, ir pasiryžo laikytis taip, kad ji nesusektų jokių ar bent jau rimtų simptomų.

Boumenas, žinoma, pats pastebėjo kai kurias permainas savo psichikoje: tokioje padėtyje kitaip ir būti negalėjo. Dabar jis nepakentė tylos, ir laivo garsiakalbiai kurtinamai aidėjo ištisas paras, nutildami tik tada, kai jis miegodavo ar kalbėdavosi su Žeme.

Iš pradžių, pasigedęs žmonių balsų, jis klausėsi klasikinių pjesių, ypač Šo, Ibseno ir Šekspyro, arba eilėraščių iš milžiniškos „Ieškotojo" fonotekos. Tačiau šių pjesių problemos atrodė tokios tolimos ar taip lengvai išsprendžiamos, turint bent kiek sveiko proto, kad greitai visos dramos jam nusibodo.

Tada jis ėmėsi operos. Dauguma įrašų buvo italų ir vokiečių kalbomis, todėl jo dėmesio neblaškė netgi tas menkutis intelektualinis turinys, kuris paprastai būdingas operoms. Tai tęsėsi dvi savaites, kol jis suprato, kad nuo šių visų puikiai išlavintų balsų vienatvės jausmas darosi dar aštresnis. Bet galutinai užbaigė šį periodą Verdžio „Requiem", kurio jam Žemėje nebuvo tekę girdėti. „Dies Irae", lemtingai ir pranašiškai nugriaudėjusi per tuščią laivą, sukrėtė jį iki sielos gelmių,

o kai suskambėjo dangaus trimitai, skelbiantys paskutinio teismo dieną, Boumenas nebeištvėrė.

Po to jis grojo tik instrumentinę muziką. Pradėjo nuo romantikų, atmesdamas vieną po kito, kai jų jausmingumas tapdavo pernelyg slogus. Sibelijus, Čaikovskis, Berliozas išsilaikė keletą savaičių, Bethovenas — gerokai ilgiau. Ramybę jis pagaliau surado, kaip daugelis kitų, abstrakčioje Bacho architektonikoje, retkarčiais papuošdamas ją Mocartu.

Taip ir lėkė „Ieškotojas" link Saturno, beveik be perstojo vibruodamas nuo ramių klavikordo garsų — įamžintų minčių, kurias pagimdžiusios smegenys pavirto dulkėmis prieš porą šimtų metų.

Net dabar, iš penkiolikos milijonų kilometrų nuotolio, Saturnas atrodė didesnis, nei Mėnulis iš Žemės. Žiūrint plika akimi, reginys buvo didingas, per teleskopą — neįtikimas.

Pačią planetą buvo galima palaikyti Jupiteriu, tik truputį ramesniu. Tos pačios debesų juostos, gal kiek blyškesnės ir ne tokios ryškios, tos pačios žemynų dydžio srovės, lėtai plaukiančios atmosferos paviršiuje. Vis dėlto vienu atžvilgiu abi planetos žymiai skyrėsi — iškart buvo matyti, kad Saturnas smarkiai suplotas ties ašigaliais; kartais net rodėsi, jog jis nesimetriškas.

Tačiau Boumeno žvilgsnį nuo pačios planetos nuolat atitraukdavo pasakiškas jos žiedų grožis. Jie buvo tokie sudėtingi, turėjo tokią gausybę subtilių atspalvių, kad atrodė kaip ištisa galaktika. Be didelio pagrindinio plyšio tarp vidinio ir išorinio žiedo, gigantiškame planetos nimbe buvo dar ne mažiau penkiasdešimties kitų tarpų, ar padalų, skiriančių įvairaus ryškumo juostas. Atrodė, jog Saturną supa dešimtys lankų, stipriai prigludusių vienas prie kito ir tokių plonų, tarsi būtų iškirpti iš popieriaus. Žiedų sistema panėšėjo į nuostabų meno kūrinį, trapų žaisliuką, kuriuo galima tik gėrėtis, bet jokiu būdu neliesti. Kad ir kaip Boumenas stengėsi, nepajėgė įsivaizduoti tikrojo žiedų dydžio. Nesinorėjo tikėti, jog Žemė, pernešus ją čionai, išrodytų kaip rutuliukas, riedantis lėkštės kraštu.

Kartais už žiedų praslinkdavo kokia nors žvaigždė, ir jos ryškumas menkai tesumažėdavo. Jos šviesa prasiskverbdavo

pro pusiau perregimus lankus ir tik retkarčiais sumirksėdavo, kai ją užstodavo kokia stambesnė nuolauža.

Saturno žiedai, kaip žinoma nuo devyniolikto amžiaus, nėra vienalyčiai: pagal mechanikos dėsnius tai neįmanoma. Jie susideda iš nesuskaičiuojamos daugybės nuolaužų. Tikriausiai tai liekanos kokio nors mėnulio, pernelyg priartėjusio ir sudraskyto į gabalus galingo planetos traukos lauko. Tačiau ar šiokia jų kilmė, ar tokia, žmonijai pasisekė, kad gali matyti tokį stebuklą, kadangi jų amžius — tik trumpa akimirka Saulės sistemos istorijoje.

Dar 1945 metais vienas anglų astronomas nurodė, kad Saturno žiedai egzistuos neilgai: juos greitai sunaikins gravitacinės jėgos. Bet tai reiškė, kad ir susidarė jie palyginti neseniai — prieš du tris milijonus metų.

Tačiau niekas neatkreipė nė mažiausio dėmesio į keistą sutapimą: Saturno žiedai atsirado tuo pačiu metu, kaip ir žmonija.

34. LEDO ŽIEDAI

„Ieškotojas" giliai įsiskverbė į milžinišką Saturno mėnulių sistemą, ir iki pačios planetos beliko tik vienos dienos kelias. Laivas jau seniai pralėkė ribą, nubrėžtą tolimiausio palydovo — Febės, skriejančios smarkiai ištęsta elipsine orbita per trylika milijonų kilometrų nuo savo valdovo ir besisukančios į priešingą pusę, nei kiti mėnuliai. Priešaky laukė Japetas, Hiperionas, Titanas, Rėja, Dionė, Tetija, Enceladas, Mimas, Janas — ir patys žiedai. Palydovų paviršiuje per teleskopą buvo matyti didžiulė daugybė įvairiausių detalių, ir Boumenas perdavė į Žemę visas nuotraukas, kurias spėjo padaryti. Vienam tik Titanui išžvalgyti (jo skersmuo siekia penkis tūkstančius kilometrų — tiek pat, kiek Merkurijaus), prireiktų kelių mėnesių; Boumenas tegalėjo tik probėgšmais apžiūrėti ir jį, ir visus jo ledinius brolius. Tačiau to pilnai pakako: dabar jis nėmaž neabejojo, kad Japetas teisingai nurodytas kaip galutinis ekspedicijos tikslas.

Visuose kituose palydovuose jis pastebėjo tik kur-ne-kur juoduojant meteoritų kraterius — jų buvo gerokai mažiau, ne-

gu Marse,— ir netvarkingas šviesos bei šešėlių dėmes, tarp kurių vietomis spindėjo ypač ryškios skiautės, tikriausiai sušalusių dujų telkiniai. Užtat Japeto paviršiuje buvo matyti aiškūs geografiniai kontūrai, ir dargi labai keisti.

Šis palydovas, kaip ir kiti, buvo atsukęs į Saturną visada tą pačią pusę, taigi vienas pusrutulis slypėjo tamsoje ir jame beveik nebuvo galima įžiūrėti jokių paviršiaus detalių. O kitas pusrutulis smarkiai skyrėsi nuo pirmojo: jo viduryje akinamai žibėjo baltas ovalas, maždaug šešių šimtų kilometrų ilgio ir trijų šimtų pločio. Kai Boumenas išvydo šį nuostabų darinį, tik dalis jo buvo apšviesta Saulės, tačiau neįprastų Japeto ryškumo svyravimų priežastis iškart paaiškėjo. Vakarinėje orbitos pusėje baltoji elipsė atgręžta į Saulę, vadinasi, ir į Žemę; rytinėje fazėje ovalas nusisuka, ir iš Žemės galima stebėti tik kitą pusrutulį, menkai atspindintį šviesą.

Milžiniškoji elipsė buvo visiškai simetriška. Ji plytėjo Japeto pusiaujo zonoje, o jos didžioji ašis ėjo tiksliai pagal meridianą. Kontūrai buvo taip ryškiai apibrėžti, jog rodėsi, kad juos kažkas kruopščiai nupiešė balta spalva šio mažo mėnulio paviršiuje. Elipsė buvo visiškai plokščia, ir Boumenas netgi pagalvojo, kad tai užšalęs ežeras, bet kaip tuomet paaiškinti tas taisyklingas apybraižas, nepaprastai panašias į dirbtines.

Tačiau jis neturėjo laiko tyrinėti Japeto, kol skrido į Saturno sistemos centrą: greitai artėjo lemiamos skridimo minutės — paskutinis „Ieškotojo" gravitacinis manevras. Lėkdamas pro Jupiterį, laivas panaudojo jo traukos lauką padidinti savo greičiui. Dabar gi atvirkščiai, jis turėjo kaip galima labiau sulėtinti savo judėjimą, kad neištrūktų iš Saulės sistemos ir nenuskristų žvaigždžių link. „Ieškotojo" kursas šiame etape buvo apskaičiuotas taip, kad, pagautas Saturno traukos, jis taptų nauju šios planetos palydovu ir imtų suktis aplink ją ištęsta trijų milijonų kilometrų ilgio elipse. Artimiausiame orbitos taške jis beveik lies Saturną, o tolimiausiame kliudys Japeto orbitą.

Žemės skaičiavimo mašinos, nors jų informacija dabar vėluodavo trim valandom, patvirtino, jog viskas tvarkoje. Greitis ir aukštis virš Saturno tiksliai atitiko programą, beliko laukti didžiausio suartėjimo momento.

Gigantiška žiedų sistema jau dengė visą akiratį, laivas lėkė virš jos išorinio krašto. Iš penkiolikos tūkstančių kilometrų

aukščio Boumenas pamatė per teleskopą, kad žiedai susideda daugiausia iš ledo, blyksinčio ir kibirkščiuojančio Saulės šviesoje. Jis tarsi skrido virš šėlstančios pūgos, o kai vietomis sūkuriai prasiskirdavo, ten, kur turėjo būti Žemė, šmėkščiojo naktis ir žvaigždės.

Kai „Ieškotojas", sklęsdamas liestine, dar labiau priartėjo prie Saturno, Saulė lėtai nusileido į daugiasluoksnius lankus. Dabar žiedai nelyginant plonytis sidabrinis tiltas pertvėrė visą dangų. Nors jie buvo labai reti ir Saulės šviesa prasismelkdavo pro juos, tik truputį apsiblaususi, miriadai kristalų atspindėjo ir sklaidė tą šviesą, kurdami nežemiško grožio pašvaistę. Kol Saulė buvo pasislėpusi už šios pusantro tūkstančio kilometrų pločio ledinės uždangos, blyškūs atšvaitai skriejo per dangų, tai susiliedami, tai vėl išsiskirdami, ir viskas aplinkui švyturiavo, tviskėjo, gaisravo. Paskui Saulė nusileido žemiau žiedų, jie apjuosė ją savo lankais, ir dangiškasis fejerverkas pasibaigė.

Šiek tiek vėliau laivas, pasiekęs maksimalaus suartėjimo tašką naktinėje planetos pusėje, įėjo į Saturno šešėlį. Viršuje spindėjo žvaigždės ir žiedai, apačioje driekėsi vos įžiūrima debesų jūra. Čia nebuvo matyti tų paslaptingų fosforinių verpetų, kurie žioravo Jupiterio naktyje — tikriausiai Saturnas buvo daug šaltesnis. Margas debesuotas kraštovaizdis neaiškiai dūlavo pamėkliškoje šviesoje, atsispindinčioje nuo ledkalnių, lekiančių viršuje savo orbita ir vis dar apšviestų nematomos Saulės. Tačiau lanko viduryje jau atsirado plati juoda spraga, lyg protarpis tarp nebaigto tilto galų,— žiedus užklojo planetos šešėlis.

Radijo ryšys su Žeme nutrūko, ir jo nepavyks atnaujinti, iki laivas neišnirs iš užtemdytos Saturno pusės. Gerai dar, kad Boumenas dabar buvo labai užsiėmęs ir neturėjo kada mąstyti apie staiga padidėjusią vienatvę. Keletą artimiausių valandų jam reikės be atvangos darbuotis, kontroliuojant stabdymo manevrus, jau suprogramuotus Žemės skaičiavimo mašinų.

Po ilgų dykinėjimo mėnesių atgijo pagrindinio variklio tūtos, iš kurių vėl ėmė veržtis kilometriniai įkaitintos plazmos fontanai. Kurį laiką į besvorį valdymo sektoriaus pasaulį sugrįžo trauka. Ir apačioje, per daugelį šimtų kilometrų, metano ir sušalusio amoniako debesis nužėrė neregėti ligi šiol spin-

duliai — tai „Ieškotojas", tarsi arši mažytė saulė, skrodė Saturno nakties tamsą.

Pagaliau priešaky nušvito visa padangė; vis labiau ir labiau lėtindamas greitį, laivas sugrįžo į dieną. Jis jau nebegalėjo atitrūkti nuo Saulės nei nuo Saturno, tačiau jam dar užteko greičio pakilti virš planetos tris milijonus kilometrų — iki pat Japeto orbitos.

„Ieškotojui" prireiks keturiolikos dienų sukarti šiam nuotoliui; pakeliui jis vėl perkirs, tik atvirkščia tvarka, visų vidinių mėnulių orbitas. Jis vėl sutiks Janą, Mimą, Enceladą, Tetiją, Dionę, Rėją, Titaną, Hiperioną — pasaulius, kuriems astronomai davė vardus dievų ir deivių, išnykusių tik vakar, jei laiką matuotume kosminiu matu.

O už jų — Japetas, ir „Ieškotojui" būtinai reikia su juo suartėti. Jeigu nepavyks, laivas nuskries atgal link Saturno ir pradės be galo kartoti vieną apsisukimą po kito, kiekvieną dvidešimt aštuonių dienų ilgumo.

Jeigu Japeto dabar nesusitiks, antrą kartą vargu ar bepavyks. Sekantį apsisukimą Japetas bus per toli — beveik už Saturno.

Tiesa, laivo ir palydovo orbitos susikirs dar sykį, bet tokioje tolimoje ateityje, jog Boumenas žinojo — jam neteks šio susitikimo sulaukti.

35. JAPETO AKIS

Kai Boumenas pirmą kartą išvydo Japetą, dalis keistos baltosios elipsės buvo šešėlyje, ir ją apšvietė tik silpnas Saturno atspindys. O dabar šis mėnulis, lėtai keliaudamas savo septyniasdešimt devynių dienų orbita, buvo atsigręžęs elipse į Saulę.

Kai jo diskas vis augo ir augo, o „Ieškotojas" vis lėčiau slinko į neišvengiamą susitikimą, Boumeną ėmė persekioti viena įkyri mintis. Jis nė karto neprasitarė apie ją savo pokalbiuose, teisingiau sakant, kasdieniniuose raportuose Valdymo centrui — kad ten nepagalvotų, jog jam jau prasidėjo haliucinacijos.

O gal išties prasidėjo? Juk jis beveik įsikalbėjo, jog skaisčioji elipsė, taip gerai matoma tamsiame Japeto paviršiuje —

kažkokia milžiniška, tuščia akis, įdėmiai stebinti besiartinantį laivą. Taip, tikra akis, nors ir be vyzdžio, visai balta, be jokios žymės.

Tiktai kada ligi Japeto beliko aštuoniasdešimt tūkstančių kilometrų ir jis pasidarė dvigubai didesnis už Mėnulį, matomą iš Žemės, Boumenas pastebėjo mažytį juodą taškelį pačiame elipsės viduryje. Tačiau tyrinėti jo nebuvo kada — atėjo laikas vykdyti baigiamąjį manevrą.

Paskutinį kartą pagrindinis „Ieškotojo" variklis leido išsiveržti savo energijai. Paskutinį kartą prasiautė tarp Saturno mėnulių ugninis žūstančių atomų viesulas. Tolimas tūtų švilpesys ir padidėjusi variklių trauka sukėlė Deividui Boumenui pasididžiavimo jausmą... ir liūdesį. Puikios mašinos įvykdė savo užduotį nepriekaištingai. Jos atskraidino laivą iš Žemės į Jupiterį, o paskui į Saturną, ir štai dabar jos veikia paskutinį kartą. Kai ištuštės kuro bakai, „Ieškotojas" taps toks pat bejėgis ir inertiškas, kaip bet kuri kometa ar asteroidas, ir paklius į gravitacijos nelaisvę. Netgi kai po kelerių metų atskris gelbėjimo laivas, „Ieškotojas" negaus degalų, kad galėtų veržtis atgal į Žemę — tai būtų pernelyg brangi išmonė. Jis amžinai pasiliks čia, orbitoje aplink Japetą, kaip planetų tyrimo pradžios paminklas.

Tūkstančiai kilometrų tirpo vienas po kito, ir štai jau beliko tik šimtai, o kuro rodyklės greitai artėjo prie nulio. Valdymo sektoriuje Boumenas nerimastingai žvilgčiojo tai į laivo padėties žemėlapį, tai į savo darbo nomogramas, kurios įgalino jį orientuotis realiame laike. Jei, patyręs tiek negandų, jis dėl kelių kilogramų kuro nesugebės priartėti prie Japeto, bus baisus pralaimėjimas...

Reaktyvinių tūtų gausmas nuščiuvo, pagrindinis variklis išsijungė, ir tiktai koregaciniai vairai vis dar palengva stūmė „Ieškotoją" į orbitą. Dabar milžiniškas Japeto pusmėnulis uždengė visą dangų. Ligi šiol Boumenui jis išrodė kaip mažytis akmenėlis, ir jis iš tikrųjų toks buvo, palyginus su pasauliu, aplink kurį sukosi. Tačiau dabar, kai Japetas baugiai pakibo virš laivo, jis atrodė gigantiškas ir tarsi kosminis kūjis grasino sutraiškyti „Ieškotoją" it riešuto kevalą.

Japetas artėjo taip lėtai, jog, rodės, stovi vietoje, ir nebuvo galima pastebėti tos akimirkos, kai įvyko neapčiuopiama permaina ir kosminis kūnas staiga pavirto kraštovaizdžiu, ply-

tinčiu maždaug už aštuoniasdešimt kilometrų nuo laivo. Ištikimieji vairai paskutinį kartą trūktelėjo ir nutilo visiems laikams. Laivas išėjo į savo galutinę orbitą: apsisukimo laikas — trys valandos, greitis — viso labo tūkstantis trys šimtai kilometrų per valandą. Didesnio greičio šiame silpname gravitaciniame lauke ir nereikėjo.

„Ieškotojas" tapo palydovo palydovu.

36. VYRESNYSIS BROLIS

— Vėl išeinu į dieninę pusę, ji lygiai tokia, kaip pranešiau, darydamas pirmąjį apsisukimą. Atrodo, jog čia esama tik dviejų rūšių paviršinių uolienų. Juodoji medžiaga lyg ir panaši į medžio anglį, ir jos sandara tokia pat, kiek galiu įžiūrėti per teleskopą. Išties ji man labai primena suskrudusį džiuvėsį.

O baltosios dykynės vis dar neperprantu. Ribos nepaprastai ryškios, tačiau niekur nematyti nė mažiausio įbrėžimo. Gal būt, tai skystis — paviršius visiškai plokščias. Nežinau, ką jūs įžiūrėjote videogramose, kurias aš perdaviau, bet jeigu pamėgintumėte įsivaizduoti užšalusią pieno jūrą, tai būtų pats tiksliausias vaizdas.

...Gal tai kokios sunkios dujos... ne, negali būti. Kartais man rodosi, jog tas paviršius juda, labai labai lėtai, tačiau nesu tikras...

...Jau trečią kartą skrendu virš baltosios plynės. Šįsyk tikiuosi prisigauti arčiau to juodo daikto, kurį pastebėjau pačiame viduryje, besiartindamas prie Japeto. Jei mano apskaičiavimai teisingi, turėčiau pralėkti už aštuoniasdešimt kilometrų nuo... dar nežinau, kaip jį pavadinti...

...Taip, jau matau kažką toje vietoje, kur ir maniau. Jis kyla virš horizonto, o užpakaly jo — Saturnas, beveik tame pačiame dangaus sektoriuje... Tuojau pažiūrėsiu per teleskopą...

Oho, jis panašus į kažkokį pastatą! Visiškai juodas, sunku net įžiūrėti... Jokių langų, nieko. Tiesiog didelis, statmenas luitas, tikriausiai poros kilometrų aukščio, kitaip jo nebūtų

matyti iš tokio atstumo. Ką gi jis man primena... na, žinoma! Visai toks pat luitas, kokį jūs radote Mėnulyje! Tai juk TMA-1 vyresnysis brolis!

37. EKSPERIMENTAS

Pavadinkime tai „Žvaigždžių vartais".

Tris milijonus metų jie skriejo aplink Saturną, laukdami lemtingos valandos, kuri galėjo niekad neišmušti. Jų kūrimo metu buvo sutrupintas vienas Saturno palydovų, ir jo skeveldros vis dar sukosi aplink planetą.

Ir štai ilgiems laukimo amžiams atėjo galas. Dar viename pasaulyje užgimė protas ir ėmė veržtis iš savo žemiško lopšio. Artinosi svarbiausias senovinio eksperimento momentas.

Tie, kurie pradėjo šį eksperimentą senais, neatmenamais laikais, nebuvo žmonės ir nė trupučio į juos nepanėšėjo. Tačiau jie buvo iš kūno ir kraujo ir, žvelgdami į kosmoso gelmes, jautė baimingą virpulį ir nuostabą, ir savo vienišumą. O kai jau turėjo užtenkamai jėgų, pakilo į žvaigždes.

Savo begalinėse klajonėse jie sutikdavo įvairiausių formų gyvybę ir stebėjo evoliucijos vingius tūkstančiuose pasaulių. Jie matė, kaip dažnai pirmosios intelekto kibirkštėlės gesdavo vos užgimusios kosminėje naktyje.

Visoje Galaktikoje jie nerado nieko brangesnio už Protą, ir todėl ėmė visokeriopai skatinti jo vystymąsi. Jie tapo žvaigždžių laukų artojais, jie sėjo ir kartais sulaukdavo derliaus.

O retkarčiais jiems tekdavo be gailesčio ravėti.

Kai jų žvalgybinis laivas po tūkstančio metų kelionės pasiekė Saulės sistemą, didieji dinozaurai jau buvo seniai išnykę. Jis prašvilpė pro apledėjusias išorines planetas, stabtelėjo virš mirštančio Marso dykumų ir pasuko link Žemės.

Apačioje, po laivu, keliautojai išvydo pasaulį, kur gyvenimas virte virė. Ilgus metus jie tyrė, rinko, užrašinėjo. Sužinoję viską, ką tik buvo galima sužinoti, jie pradėjo keisti. Įsikišo į daugelio rūšių likimą ir sausumoje, ir vandenyne. Tačiau, kuris iš jų eksperimentų pasiseks, jie negalėjo sužinoti anksčiau nei po milijono metų.

Kantrybės jiems užteko, bet jie dar nebuvo nemirtingi. O šioje šimto milijardo saulių visatoje buvo tiek darbo, be to, juos šaukė ir kiti pasauliai. Ir jie vėl nulėkė į prarają, žinodami, kad čionai daugiau nebesugrįš.

Bet to ir nereikėjo. Jų palikti tarnai užbaigs tai, ką jie pradėjo.

Žemėje ledynai plėtėsi ir traukėsi, o virš jų nesikeičiantis Mėnulis vis saugojo savo paslaptį. Dar lėčiau, negu ledynmečiai, civilizacijos tai ištvindavo po visą Galaktiką, tai vėl išnykdavo. Keistos, nuostabios ir baisios imperijos susidarydavo ir žlugdavo, perduodamos savo žinias palikuonims. Žemė nebuvo užmiršta, bet ar vertėjo čia dar kartą atsilankyti? Kol kas ji tebuvo vienas iš milijonų nebylių pasaulių, iš kurių tik nedaugelis kada nors prakalbės.

O ten toli, tarp žvaigždžių, evoliucija siekė naujų tikslų. Organinis kūnas jau seniai nebepatenkino pirmųjų Žemės tyrinėtojų poreikių, ir, kai tik jų mašinos pranoko jų kūnus, atėjo laikas persikraustyti į naują būstą. Pirmiausia smegenis, o paskiau tik vieną protą jie perkėlė į spindinčias metalo ir plastmasės buveines.

Jose jie galėjo klajoti tarp žvaigždžių. Jie daugiau nebestatė erdvėlaivių. Jie *patys* buvo laivai.

Tačiau mašininių būtybių amžius greitai praėjo. Be paliovos eksperimentuodami, jie išmoko kaupti informaciją pačios erdvės struktūroje, išsaugoti savo mintis amžiams sustingusiose šviesos gardelėse. Jie galėdavo pereiti į įvairias radiacijos formas, išsilaisvindami iš medžiagiškų kūnų tironijos.

Galiausiai, pasivertę į spindulinę energiją, jie paliko tūkstančiuose pasaulių tuščius kevalus, kurie dar kiek laiko trūkčiojo beprasmėje mirties agonijoje, o vėliau subyrėjo į dulkes.

Dabar jie tapo Galaktikos viešpačiais, ir laikas pasidarė jiems nebebaisus. Jie galėjo kiek tinkami skraidyti tarp žvaigždžių ir tarsi rūkas skverbtis pro plyšius erdvėje. Bet ir įgiję šitokių sugebėjimų, jie neužmiršo savo gimtinės — šiltų seniai išnykusios jūros drebučių.

Ir vis dar tebestebėjo eksperimentus, pradėtus jų protėvių neatmenamais laikais.

38. SARGYBINIS

— Oras laive darosi vis tvankesnis, man beveik be perstojo skauda galvą. Deguonies dar daug, bet filtrai taip ir neišvalė atmosferos po to, kai ją apnuodijo užvirę vakuume skysčiai. Kai pasidaro visai riesta, nusileidžiu į garažą ir įkvepiu kelis gurkšnius gryno deguonies iš gondolų balionų. . .

Kol kas jokio atsakymo į savo signalus negavau. Dėl orbitos polinkio aš palengva tolstu nuo TMA-2. Beje, šis jūsų pavadinimas dvigubai neteisingas — magnetinio lauko nėra nė pėdsako.

Šiuo metu mažiausias nuotolis — maždaug šimtas kilometrų; Japetui besisukant, jis padidės iki šimto šešiasdešimt, o paskui sumažės iki nulio. Po trisdešimt dienų aš praskrisiu tiesiai virš to daikto, bet tai pernelyg ilgas laikas ir, be to, jis tada bus šešėlyje. . .

Netgi dabar jį galima matyti tik keletą minučių, ir jis vėl pradingsta už horizonto. Velniškai apmaudu, neįmanoma žmoniškai atlikti jokių stebėjimų.

. . .Taigi aš prašyčiau jus pritarti mano planui. Kosminė gondola išvysto pakankamai didelį pagreitį, todėl ja galima nusileisti Japete ir vėl sugrįžti į laivą. Aš norėčiau gerai apžiūrėti tą objektą. Jei nepastebėsiu pavojaus, nutūpsiu greta, o gal ir ant jo viršaus.

Kol leisiuosi žemyn, laivas pasiliks mano akiratyje, taigi aš būsiu nuo jo atsiskyręs ne daugiau kaip devyniasdešimt minučių.

Esu tikras, jog kito kelio nėra. Aš nuskridau pusantro milijardo kilometrų, tai nejaugi neįveiksiu dar šimto?

Žvaigždžių Vartų Sargybinis, kurio nepaprasti jutimo organai buvo visą laiką atkreipti į Saulę, jau ne pirmą savaitę stebėjo besiartinantį laivą. Jo kūrėjai buvo paruošę jį daugeliui dalykų, ir štai vienas jų pagaliau atsitiko. Jis atpažino daiktą, kopiantį link jo iš šiltos Saulės sistemos širdies.

Jei būtų buvęs gyvas, jis būtų susijaudinęs, tačiau tokie jausmai jam buvo nesuprantami. Net jei laivas pralėktų pro

šalį, Sargybinis nė kiek nenusiviltų. Jis buvo išlaukęs tris milijonus metų. Ir galėjo laukti amžinai.

Sargybinis nieko nedarė netgi tuomet, kai laivas pradėjo mažinti greitį įkaitusių dujų čiurkšlėmis; jis tik sekė ir registravo atėjūno manevrus. Vėliau pajuto švelnius spinduliavimų pirštus, besistengiančius ištirti jo paslaptis. Ir vėl niekaip nereagavo.

Bet štai laivas išėjo į orbitą ir ėmė suktis prie pat šio neįprastai margo mėnulio paviršiaus. Jis prabilo radijo bangomis, vis kartodamas ir kartodamas pirminius skaičius nuo vieno iki vienuolikos. Vėliau juos pakeitė sudėtingesni įvairių dažnumų signalai — ultravioletiniai, infraraudoni bei rentgeno spinduliai. Sargybinis neatsiliepė: jis neturėjo ką sakyti.

Laivas ilgam nutilo, o paskiau Sargybinis pastebėjo, kad nuo jo atsiskyrė ir krinta žemyn kažkoks kūnas. Jis paieškojo savo atmintyje, ir loginės schemos, paklususios seniai gautiems įsakymams, priėmė sprendimą.

Po šaltais Saturno spinduliais Žvaigždžių Vartuose nubudo ilgus amžius snaudusios jėgos.

39. AKIES LINKUI

Iš lauko „Ieškotojas" atrodė lygiai taip pat, kaip ir tada, kai Boumenas matė jį selenocentrinėje orbitoje, nužertą milžiniško Mėnulio šviesos. Gal tik vienas dalykas pasikeitė: išoriniai užrašai, rodantys įvairių liukų, tvirtinimų, jungčių ir kitokių įtaisų paskirtį, tarsi kiek pabluko nuo ilgo buvimo atviroje saulėje.

Saulės iš čia nebūtų atpažinęs joks Žemės gyventojas. Ji buvo dar pernelyg skaisti, kad panėšėtų į žvaigždę, tačiau į jos mažytį skridinėlį buvo galima žiūrėti, neprisidengus akių. Ir ji nė kiek nešildė — kai Boumenas atstatė pliką ranką jos spinduliams, sruvenantiems pro gondolos langą, nieko nepajuto. Mėnesiena, ir ta labiau šildo. Netgi svetimas kraštovaizdis, besidriekiantis apačioje už kelių dešimčių kilometrų, taip gyvai nepabrėžė jo tolumo nuo Žemės.

Dabar jis tikriausiai paskutinį kartą palieka tą metalinį pasaulėlį, kuris tiek mėnesių buvo jam namai. Net jeigu jis niekuomet nesugrįžtų, laivas ir toliau vykdytų savo užduotį — siųstų Žemėn prietaisų parodymus, kol kokia nors avarija galutinai suardytų jo elektronines grandines.

O jeigu grįš? Ką gi, jis sugebės ištverti ir, gal būt, išsaugoti sveiką protą dar keletą mėnesių. O paskui ateis galas, nes hipoterminio miego sistema be skaičiavimo mašinos veikti negali. Vadinasi, iki „Ieškotojo-2" atskridimo į Japetą — o tai bus po ketverių penkerių metų — jis neišgyvens.

Tačiau jis tuoj nuvijo šias juodas mintis. Priešais danguje tekėjo auksinis Saturno pusmėnulis, ir jam pirmajam iš visų žmonių teko išvysti šį reginį. Iš Žemės paprastai matyti visas švytintis Saturno diskas, atsisukęs į Saulę. O čia tai buvo grakštus įtemptas lankas, ir žiedai jį kirto plonyte linija — visai kaip strėlė, kuri po akimirkos nušvilps Saulės linkui.

Prie žiedų linijos buvo matyti ir skaisti Titano žvaigždutė, ir keletas blankesnių kibirkštėlių — kiti Saturno mėnuliai. Nepraeis nė pusės šimtmečio, ir juos visus aplankys žmonės, tačiau jam, Boumenui, nelemta patirti, kokias paslaptis jie ten atskleis.

Aiškiai nubrėžta baltosios valkties riba sparčiai artėjo; beliko tik šimtas penkiasdešimt kilometrų, ir po dešimties minučių jis atsidurs virš savo taikinio.

Gaila, kad neįmanoma sužinoti, ar pasiekia jo žodžiai Žemę — juk dabar signalas lekia ištisas pusantros valandos. Būtų žiauri likimo ironija, jei dėl kokio nors sutrikimo retransliacinėje sistemoje jis staiga nugrimztų į tylą ir niekas nesužinotų, kas jam atsitiko.

„Ieškotojas" dar tebešvietė skaisčia žvaigžde aukštame juodame danguje. Gondola aplenkė jį, nes besileidžiant jos greitis padidėjo, bet Boumenas žinojo — greit reaktyviniai varikliai pradės stabdyti ir laivas pradings iš akiračio, palikdamas jį vieną šioje spindinčioje dykynėje su mįslingu juoduliu centre.

Juodasis luitas kilo iš už horizonto, temdydamas žvaigždes. Boumenas apsuko gondolą apie žiroskopų ašį ir paleido variklius visu galingumu, kad sumažintų orbitinį greitį. Nubrėžusi ilgą nuožulnų lanką, gondola priartėjo prie Japeto paviršiaus.

Stipresnės traukos pasaulyje šitoks manevras būtų pareikalavęs pernelyg daug kuro. Bet čionai gondola tesvėrė tik de-

šimtį kilogramų, ir Boumenas galėjo keletą minučių kaboti virš Japeto, neišeikvodamas iki galo kuro atsargų, be kurių niekuomet nebegalėtų grįžti į „Ieškotoją". Nors dabar, gal būt, tai neturėjo didelės reikšmės...

Iki paviršiaus dar buvo likę kokie aštuoni kilometrai; Boumenas lėkė tiesiai į tamsųjį obeliską, visoje savo geometrinėje tobulybėje stūksantį virš beveidės lygumos. Iš pažiūros jo sienos buvo tokios pat aklinos, kaip ir baltoji plynė aplinkui. Tik dabar Boumenas suvokė jo milžinišką dydį. Žemėje nedaug buvo tokių pastatų — kruopščiai išmatuotos fotonuotraukos rodė, kad monolito aukštis siekia šešis šimtus metrų. O jo proporcijos, iš visko sprendžiant, buvo tokios pat, kaip ir TMA-1,— tas pats įdomus santykis 1:4:9.

— Aš dabar už penkių kilometrų nuo jo, laikausi tūkstančio dviejų šimtų metrų aukštyje. Kol kas jokių veiklos ženklų — prietaisai tyli. Šonai atrodo visiškai lygūs ir poliruoti. Šitokia senybė — ir jokios švarplės nuo meteoritų!

Ir ant jo... kaip čia pasakius... stogo taip pat nė dulkelės. Nematyti ir jokių angų. Aš maniau, kad rasiu kokį nors įėjimą...

Jau esu virš jo, pusantro šimto metrų aukštyje. Negaišiu veltui laiko, kadangi tuojau nutrūks ryšys su „Ieškotoju". Pamėginsiu nutūpti. Jis užtenkamai tvirtas, o jei ne — iškart šausiu į viršų.

...Minutėlę... Keista...

Boumeno balsas nutilo, jis taip apstulbo, jog neteko žado. Jis neišsigando, o tiesiog neįstengė nusakyti to, ką pamatė.

Jis kabojo virš didžiulio plokščio stačiakampio, maždaug trijų šimtų metrų ilgio ir šešiasdešimt pločio, padaryto iš kažkokios medžiagos, kuri atrodė kieta kaip uola. Bet jam leidžiantis žemyn, juodoji plokštuma ėmė tolti. Visai kaip ta optinė iliuzija: žiūri į trimatį daiktą paveikslėlyje, šiek tiek įtempi valią, ir sienelės, buvusios priekyje, staiga atsiduria viduje.

Bet juk čia taip pasidarė milžiniškam ir iš pažiūros masyviam statiniui. Neįtikima, neįmanoma, tačiau tai buvo jau nebe monolitas, stūksantis virš plokščios lygumos. Tai, kas anksčiau atrodė stogas, dabar prasmego į begalines gelmes. Vieną svaiginančią akimirką Boumenui pasirodė, kad prieš jį atsivėrė vertikalus šulinys — stačiakampė šachta, kuri, priešin-

gai visiems perspektyvos dėsniams, eidama gilyn, nė kiek nesiaurėjo...

Japeto akis sumirksėjo, tarsi norėdama atsikratyti įkyrios dulkelės. Deividas Boumenas spėjo ištarti tik vieną nerišlią frazę — žmonės Žemėje, už pusantro milijardo kilometrų nuo čia, išgirdo ją po aštuoniasdešimt minučių ir įsiminė visam gyvenimui:

— Jis tuščiaviduris... be dugno... ir... o, dieve!.. kiek žvaigždžių!..

40. IŠĖJIMAS

Žvaigždžių Vartai atsivėrė. Žvaigždžių Vartai užsivėrė.

Vieną akimirksnį, pernelyg trumpą, kad būtų galima išmatuoti, erdvė susikreivino.

Ir vėl Japetas liko toks pat vienišas, koks buvo ištisus tris milijonus metų — vienišas, išskyrus apleistą, bet dar nesuirusį laivą, siunčiantį savo kūrėjams neįtikimus ir nesuprantamus signalus.

VI. PRO ŽVAIGŽDŽIŲ VARTUS

41. CENTRINĖ STOTIS

Jam pasirodė, jog viskas aplinkui sustingo, tačiau iš tikrųjų jis krito žemyn link žvaigždžių, spindinčių tamsiose Japeto gelmėse. Ne — ne ten švietė tos žvaigždės, ne ten, jis nė kiek neabejojo. Dabar, kai jau buvo per vėlu, jis ėmė gailėtis, kad nelabai domėjosi hipererdvės ir transdimensinių kanalų teorijomis. Deividui Boumenui šios sąvokos jau nebeatrodė teorinės.

Matyt, monolitas Japete buvo tuščias; matyt, jo „stogas"— tiesiog regėjimo apgaulė arba kažkokia diafragma, atsivėrusi ir įleidusi jį. Bet kur įleidusi? Kiek akys užmatė, jis krito tiesiai žemyn milžiniška stačiakampe šachta, kelių tūkstančių metrų gilumo. Krito vis greičiau ir greičiau, bet šachtos galas nesikeitė ir neartėjo.

Vien tik žvaigždės judėjo, pradžioje labai lėtai, ir jis ne iškart suprato, kad jos slenka į šalis, už jam matomos properšos ribų. Tačiau netrukus jis įsitikino, jog žvaigždžių laukas be paliovos plečiasi, tarsi skrietų link jo neįsivaizduojamu greičiu. Tai buvo netiesinio pobūdžio plėtimasis: centre žvaigždės beveik nejudėjo, o kuo arčiau kraštų, tuo greičiau skriejo ir, prieš išnykdamos iš akių, tapdavo šviesos brūkšneliais.

Tačiau jas nuolat pakeisdavo kitos, plaukiančios į lauko centrą iš kažkokios neišsenkamos versmės. Boumenui šovė į galvą mintis: kas būtų, jei kokia žvaigždė atskrietų tiesiai į jį ir jis įsmigtų į tokią liepsnojančią saulę? Tačiau žvaigždės buvo

taip toli, kad nesimatė diskų, ir visą laiką sklido į šalis švytinčiais brūkšneliais, pradingdamos už stačiakampio rėmo kraštų.

O tolimasis šulinio galas vis neartėjo. Tarytum visa šachta su sienomis judėjo kartu su Boumenu, nešdama jį nežinomybėn. O gal jis stovėjo vietoje, ir tik erdvė skriejo pro šalį?

Staiga jis pamatė, kad ne tik erdvė dalyvauja tame, kas čia dabar vyksta. Laikrodis mažamę gondolos pulte taip pat elgėsi labai keistai.

Paprastai skaičiai dešimtųjų sekundės dalių langelyje šmėkščiodavo taip greitai, kad jų beveik negalėjai įžiūrėti. Dabar jie pasirodydavo ir išnykdavo aiškiais tarpais, ir Boumenas lengvai galėjo skaičiuoti juos vieną po kito. O sekundės slinko taip neįtikimai lėtai, jog, rodės, laikas tuoj ims ir sustos. Galiausiai dešimtųjų sekundės dalių skaitiklis liovėsi veikęs — skaičiai langelyje sustingo tarp 5 ir 6.

Ir vis dėlto Boumenas neprarado sugebėjimo mąstyti ir netgi stebėti tuo metu, kai juodos it derva sienos lėkė pro šalį nežinia kokiu greičiu — gal nuliniu, o gal milijoną kartų didesniu už šviesos greitį. Kažkodėl jis nejautė nei nuostabos, nei nerimo. Priešingai, tarsi ramiai laukė kažko gero. Taip jam kartą jau buvo atsitikę, kai kosmoso gydytojai bandė jo psichiką haliucinogeniniais narkotikais. Pasaulis aplinkui buvo keistas ir įstabus, tačiau nekėlė baimės. Jis, Boumenas, nuskrido šimtus milijonų kilometrų, norėdamas atskleisti paslaptį, ir dabar atrodė, jog paslaptis pati skrieja link jo.

Stačiakampis priekyje ėmė švieseti. Žibantys žvaigždžių brūkšneliai pamažu nyko balzgano dangaus fone, kuris švytėjo vis skaisčiau ir skaisčiau. Rodės, gondola lekia virš debesų, tolygiai apšviestų nematomos saulės.

Tunelis baigėsi. Tolimasis jo galas, visą laiką buvęs tame pačiame nenusakomame atstume, staiga pakluso įprastiems perspektyvos dėsniams — ėmė artėti ir platėti. Tuo pat laiku Boumenas pajuto, kad jau nebekrinta, o, atvirkščiai, kyla aukštyn, ir jam netgi dingtelėjo mintis — ar tik nepralėkė kiaurai Japeto ir neišnirs dabar kitoje jo pusėje. Bet, gondolai dar neišsiveržus iš tunelio, jis suprato: ši vieta neturi nieko bendro nei su Japetu, nei su bet kokiu žmonijai žinomu pasauliu.

Čia nebuvo atmosferos, kadangi jis galėjo puikiai matyti kiekvieną smulkmeną ligi pat nepaprastai tolimo ir plokščio

horizonto. Po juo plytėjo milžiniško dydžio pasaulis, gal būt, daug didesnis už Žemę. Ir šis visas didžiulis paviršius buvo nelyginant mozaika išmargintas aiškiai dirbtinėmis figūromis, kurių kraštinės siekė šimtus kilometrų. Tarytum koks milžinas, žaisdamas planetomis, čia būtų išdėliojęs gigantišką rebusą. O vidury daugelio kvadratų, trikampių bei daugiakampių žiojėjo juodos angos — tokios pat šachtos, kaip ir ta, iš kurios jis ką tik išniro.

Tačiau dar labiau, negu besidriekiantis apačioje neregėtas pasaulis, Boumeną apstulbino ir nugąsdino dangus. Jame nebuvo nei žvaigždžių, nei bedugnės kosmoso tamsybės, o tik švelniai švytinti balsva migla, kuri, rodos, slėpė begalinius tolius. Boumenas prisiminė kadaise girdėtą pasakojimą apie baisiąsias Antarktikos ūkanas: „lyg tave kas būtų įkišęs į stalo teniso kamuoliuką". Toks palyginimas labai tiko šitai fantastiškai vietai, tik čionai šį reiškinį, matyt, reikėjo aiškinti visai kitaip. Dulsvo dangaus švytėjimo negalėjo sukelti meteorologiniai procesai, rūkas ar sniegas, — juk čia buvo absoliutus vakuumas.

Kai akys šiek tiek priprato prie perlamutrinės šviesos, užpildžiusios visą padangę, Boumenas pastebėjo dar kai ką. Dangus anaiptol nebuvo toks tuščias, kaip pasirodė iš pirmo žvilgsnio. Jis buvo nusėtas miriadais juodų taškelių, visiškai nejudančių ir išbarstytų atsitiktiniais netvarkingais raštais.

Boumenas ne iš sykio juos įžiūrėjo, nes tai buvo tik mažyčiai tamsos lašeliai, bet pamatęs juos, nebegalėjo atitraukti akių. Jie atrodė labai pažįstami, tačiau ši mintis buvo tokia beprotiška, kad jis vijo ją šalin tol, kol logika privertė jį pasiduoti.

Šios juodos skylutės baltame danguje buvo žvaigždės; jis tarsi žvelgė į Paukščių Tako fotografijos negatyvą.

Kurgi dėl dievo meilės aš pakliuvau, klausė save Boumenas ir suprato, jog niekada nesužinos atsakymo. Erdvė, rodos, išsivertė į kitą pusę... Ne, žmogui čia nėra vietos. Ir, nors gondoloje buvo šilta, jį pervėrė ledinis šaltis ir ėmė krėsti beveik nesutramdomas drebulys. Norėjosi užsimerkti ir užmiršti supančią perlinę tuštumą, bet tai būtų bailumas, ir šitaip elgtis jis negalėjo.

Išraižyta ir subadyta planeta lėtai sukosi po juo, o kraštovaizdis, galima sakyti, nesikeitė. Boumenas iš akies nustatė,

jog skrenda maždaug penkiolikos kilometrų aukštyje ir turėtų nesunkiai pastebėti gyvybės ženklus. Bet šiame pasaulyje niekas negyveno: protas kažkada buvo atėjęs čia, paliko savo veiklos pėdsakus ir vėl iškeliavo.

O paskiau tolumoje, už kokių trisdešimt kilometrų, jis išvydo pusiau suirusią cilindrinę konstrukciją, riogsančią it kupra virš plokščios dykynės. Tai galėjo būti tik milžiniško laivo griaučiai. Jie buvo pernelyg toli, kad būtų įmanoma įžiūrėti kokias nors detales, o po kelių sekundžių išvis pradingo už akiračio, tačiau Boumenas dar spėjo pamatyti sulaužytus ir blausiai žibančius metalo lakštus, kai kur atplėštus tarsi apelsino žievelė. Kiek tūkstančių metų pragulėjo sudužęs gigantas ant šios plynos šachmatų lentos? Kokie padarai juo keliavo po žvaigždynus?

Bet staiga iš už horizonto išniro kažkoks daiktas, ir Boumenas pamiršo tas skeveldras.

Iš pradžių tasai daiktas išrodė kaip plokščias skridinys, bet tik todėl, kad lėkė beveik stačiai į gondolą. Kai jis priartėjo ir praplaukė apačioje, Boumenas pamatė, kad jis verpsto pavidalo ir poros šimtų metrų ilgio. Nors išilgai jo kur-ne-kur ėjo vos įžiūrimos juostos, buvo sunku suprasti, kas tai yra, nes tas daiktas vibravo, o gal sukosi labai dideliu greičiu.

Abu jo galai buvo smailūs, ir Boumenas nepastebėjo jokių variklių. Tiktai viena jo savybė buvo pažįstama žmogaus akiai — spalva. Jei tai iš tiesų buvo materialus tvarinys, o ne optinė iliuzija, tai jo kūrėjų turėta žmogiškų silpnybių. Tačiau toli gražu ne žmogiško taupumo — verpstas, sprendžiant iš visko, buvo auksinis.

Atsigręžęs į užpakalinį ekraną, Boumenas sekė jo kritimą. Verpstas pralėkė pro gondolą, tarsi jos čia visai nebūtų, ir ėmė leistis į vieną iš tūkstančių didžiųjų šulinių. Po keleto sekundžių, paskutinį kartą blykstelėjęs auksu, jis pranyko planetos gelmėse. Boumenas vėl liko vienas po šiuo kraupiu dangumi ir dar skaudžiau pajuto savo vienatvę ir atitrūkimą nuo gimtosios Žemės.

Netrukus jis pamatė, kad jo gondola taip pat sklendžia žemyn, link margo didžiulės planetos paviršiaus, ir kad apačioje jau atsivėrė kitos stačiakampės žiotys. Tuščias dangus susiskliaudė virš jo, laikrodis pradėjo eiti lėčiau ir sustojo, ir gondola vėl ėmė kristi tarp juodų sienų link kito tolimo žvaigždžių

lauko. Bet dabar Boumenas buvo tikras, kad negrįžta į Saulės sistemą, ir vieną akimirką jam pasirodė, jog suprato — gal būt, visai klaidingai,— kas tai per vieta.

Tai buvo tam tikra kosmoso dispečerinė, reguliuojanti judėjimą tarp žvaigždžių neįsivaizduojamose erdvės ir laiko dimensijose. Jis pateko į Centrinę Galaktikos stotį.

42. SVETIMA PADANGĖ

Toli priekyje, blausioje šviesoje, sklindančioje iš kažkokio nematomo šaltinio, vėl neaiškiai sudūlavo šulinio sienos. Po valandėlės tamsa staigiai nutrūko, ir gondola išlėkė į dangų, nužertą degančių žvaigždžių.

Boumenas vėl atsidūrė įprastinėje kosminėje erdvėje, tačiau iš pirmo žvilgsnio suprato, jog nuo Žemės jį dabar skiria šimtai šviesmečių. Jis netgi nemėgino ieškoti tų žvaigždynų, kurie jau žiloje senovėje buvo žinomi ir artimi žmogui; tur būt, nė vienos iš žvaigždžių, spindinčių dabar aplinkui jį, niekas nėra matęs nuo Žemės plika akimi.

Beveik visos tos žvaigždės buvo susitelkusios švytinčiame kaspine, kuris juosė visą dangų; tik kai kur jį temdė juodi kosminių dulkių ruožai. Jis panėšėjo į Paukščių Taką, bet buvo daug ryškesnis. Gal būt, tai mūsų Galaktika, pamanė Boumenas, tiktai matoma iš kito taško, esančio kur kas arčiau žėrinčio tankaus jos branduolio.

Gerai, jeigu tai tiesa — vis ne taip toli nuo namų. Bet ne, jis suprato, kad būtų vaikiška taip galvoti. Saulės sistema taip neįsivaizduojamai toli, kad jau vis tiek, ar jis savo Galaktikoje, ar pačioje tolimiausioje iš visų, kada nors pastebėtų per teleskopą.

Jis pažvelgė žemyn, į dangaus kūną, nuo kurio kilo, ir vėl nustėro. Apačioje nebebuvo nei gigantiško šachmatinio pasaulio, nei Japeto antrininko — nieko, tik juodas kaip rašalas šešėlis tarp žvaigždžių, panašus į duris, atvertas iš tamsaus kambario į dar tamsesnę naktį. Jam bežiūrint, tos durys užsidarė. Nenutolo nuo jo, ne, o pamažu prisipildė žvaigždžių, tarsi kas

būtų užlopęs skylę erdvės audinyje. Jis pasiliko vienas, vienui vienas, šioje svetimoje padangėje.

Gondola lėtai pasisuko, ir prieš Boumeno akis atsivėrė nauji stebuklai. Pirmiausia jis pamatė taisyklingos rutulio formos žvaigždžių telkinį — kuo arčiau centro, tuo tankiau jos buvo susigrūdusios, o pačiame viduryje susiliejusios į vientisą žėrinčią dėmę. Išorinės rutulio apybraižos buvo neryškios — nelyginant pamažu retėjanti saulių aureolė, beveik neatskiriama nuo tolesnių žvaigždžių fono.

Boumenas žinojo, jog šis didingas miražas — kamuolinis žvaigždžių spiečius. Jis išvydo tai, ką žmonės ligi šiol galėjo matyti tik kaip neaiškią šviesos dėmelę teleskopo regėjimo lauke. Jis negalėjo prisiminti, koks atstumas tarp Žemės ir artimiausio kamuolinio spiečiaus, tačiau nė kiek neabejojo, kad per tūkstantį šviesmečių nuo Saulės sistemos nieko panašaus nėra.

Gondola palengva sukosi toliau, ir Boumenas išvydo dar keistesnį reginį — milžinišką raudoną saulę, daug kartų didesnę už Mėnulį, matomą iš Žemės. Jis galėjo žiūrėti tiesiai į ją, neprisidengęs akių; sprendžiant iš spalvos, ji buvo ne karštesnė už smilkstančią žariją. Kur-ne-kur tamsiai raudoname paviršiuje tekėjo oranžinės upės, kaitrios Amazonės, kurios vingiavo tūkstančius kilometrų ir galiausiai nyko mirštančios saulės dykumose.

Mirštančios? Ne, tai buvo visiškai klaidinga nuomonė, padiktuota žmonių patyrimo ir jausmų, matant saulėlydžio gaisus ir rusenančias žarijas. O ši žvaigždė buvo pergyvenusi ugningą jaunystės siautulį, per keletą milijardų metų žaibiškai pralėkusi violetinę, mėlynąją bei žaliąją spektro dalį ir dabar įžengusi į ramų brandos amžių, kurio trukmės neįmanoma net įsivaizduoti. Viskas, kas buvo jos praeity, nesudarė nė tūkstantosios dalies to, kas jos laukė. Šios žvaigždės istorija dar tik prasidėjo.

Gondola nustojo suktis. Dabar didžiulė raudona saulė atsidūrė prieš pat Boumeną. Net ir nejausdamas jokio judėjimo, jis žinojo, kad jį tebevaldo jėgos, atnešusios čionai iš Saturno. Visas Žemės mokslas ir techninis meistriškumas atrodė beviltiškai primityvūs, palyginus su šiomis jėgomis, nuo kurių dabar priklausė jo neįspėjamas likimas.

Įtempęs akis, jis žiūrėjo į priekį, stengdamasis pastebėti objektą, į kurį jis nešamas — gal būt, kokią nors planetą, besisukančią apie šitą saulę. Tačiau niekur nematė nei disko, nei ypatingai ryškaus taško; gal čia ir skriejo planetos, bet jis negalėjo jų įžiūrėti žvaigždžių fone.

Staiga pačiame purpurinio saulės disko pakraštyje jis pamatė kažką keista. Ten atsirado ir greitai įsidegė balta pašvaistė — tikriausiai netikėtas išsiveržimas ar tvykstelėjimas, kas retkarčiais atsitinka visoms žvaigždėms.

Šviesa darėsi vis skaistesnė ir žydresnė, ėmė plisti išilgai saulės krašto, kurio kruvinai raudonos spalvos tuojau nublanko. Boumenui atėjo į galvą tokia absurdiška mintis, kad jis net šyptelėjo — o gal tai saulėtekis... saulėje?

Jis nesuklydo. Virš liepsnojančio horizonto pakilo šviesulys, ne ką didesnis už aplinkines žvaigždes, tačiau toks skaistus, kad į jį buvo neįmanoma žiūrėti. Mažytis balsvai žydras taškelis, akinamai ryškus, nelyginant elektros lankas, nuskriejo neįtikimu greičiu per didžiosios saulės diską. Matyt, jis skriejo visai arti savo gigantiškos partnerės, nes stačiai po juo buvo iškilęs daugelio tūkstančių kilometrų liepsnos stulpas — tarsi ugninio potvynio banga, be perstojo riedanti išilgai šios saulės pusiaujo ir veltui besivejanti žibančią šmėklą savo danguje.

Tikriausiai ši žėrinti segtuko galvutė buvo baltoji nykštukė,— viena iš tų keistų, aršių žvaigždelių, savo dydžiu prilygstančių Žemei, bet turinčių milijonus kartų didesnę masę. Tokia netikusi žvaigždžių santuoka — ne retenybė, bet Boumenas nė svajoti nebuvo svajojęs, kad vieną dieną išvys šitokią porą savo akimis.

Baltoji nykštukė buvo apskriejusi pusę raudonosios saulės — pilnam apsisukimui jai, tur būt, tereikėjo tik keleto minučių,— kai Boumenas pagaliau įsitikino, kad jo gondola irgi skrenda. Priekyje viena žvaigždžių pasidarė daug ryškesnė ir pasislinko kitų atžvilgiu. Matyt, tai kažkoks nedidelis ir artimas dangaus kūnas — gal pasaulis, į kurį jis skrenda?

Bet tas kūnas priartėjo netikėtai greitai, ir Boumenas pamatė, jog tai visai ne planeta.

Iš nežinia kur atslinko ir netrukus uždengė visą akiratį blausiai blizgantys metaliniai voratinkliai ar nėriniai, kurių ilgis siekė šimtus kilometrų. Plačiame kaip žemynas jų paviršiuje buvo išmėtyti miestų didumo statiniai, labai panašūs

į mašinas. Aplink jas spietėsi daugybė mažesnių objektų, tvarkingai išdėstytų eilėmis ir kolonomis. Tik pralėkęs pro keletą tokių grupių, Boumenas suprato, jog tai erdvėlaivių armados; jis skriejo virš gigantiško orbitinio kosmodromo.

Kadangi šalimais nesimatė jokių pažįstamų daiktų, pagal kuriuos būtų galima nustatyti apačioje atsivėrusios panoramos mastelį, buvo sunku pasakyti, kokio dydžio tie laivai, kabantys erdvėje. Tačiau, be abejo, jie buvo kolosalūs; kai kurių ilgis, tur būt, siekė daugelį kilometrų. Jie buvo įvairiausių konstrukcijų: rutuliai, daugiabriauniai, kristalai, ploni strypai, cigarai, diskai. Matyt, tai kažkokios žvaigždinės civilizacijos transporto ir prekybos centras.

Teisingiau sakant, čia kadaise buvo toks centras, gal prieš milijoną metų. O dabar Boumenas nepamatė jokių gyvybės žymių; šis plačiai išsidriekęs kosminis uostas buvo toks pat negyvas, kaip Mėnulis.

Taip Boumenas nusprendė ne tik todėl, kad nepastebėjo jokio judėjimo — čia buvo ir kitų, ne mažiau iškalbingų ženklų, tokių, kaip didelės kiaurymės metaliniame voratinklyje, it vapsvų pramuštos asteroidų, pralėkusių neatmenamais laikais. Dabar čia buvo ne žvaigždėlaivių stovėjimo vieta, o kosminis sąvartynas.

Jis prasilenkė su išmirusio giganto statytojais daugybe amžių; pagalvojus apie tai, nusmelkė širdį. Nors išskrisdamas jis ir nežinojo, kas jo laukia, bet visgi turėjo viltį sutikti kokias nors protingas būtybes iš šių žvaigždžių. Bet iš visa ko matyti, jog pavėlavo. Jis tiesiog pakliuvo į automatinius žabangus, paspęstus žiloje senovėje nežinia kokiu tikslu. Jų kūrėjai seniai pražuvo, o žabangai vis dar veikė. Jie pagrobė jį ir, atvilkę čionai per visą Galaktiką, nusviedė į šitą dangaus šiukšlyną, kaip daugelį kitų iki jo, ir jam lemta mirti čia, kai tik išseks oro atsargos gondoloje.

Ką gi, beprasmiška laukti ko nors daugiau. Juk jis pamatė stebuklų, už kuriuos daugelis paaukotų gyvybę. Jis prisiminė savo žuvusius draugus. Ne, jam nebuvo ko skųstis.

Tuomet jis pastebėjo, jog apleistasis kosmodromas skrieja po juo nemažėjančiu greičiu. Štai šmėkštelėjo paskutiniai „priemiesčiai", pasirodė ir pranyko išvarpytas kraštas, ir žvaigždės, jo užstotos, vėl sužibėjo prieš Boumeną. Po kelių minučių erdvėlaivių kapinynas pasiliko užpakaly.

Boumeno likimas bus nulemtas ne čia, o toli priekyje, didžiojoje purpurinėje saulėje; dabar jau buvo galima neabejoti, jog kosminė gondola lėkė į ją.

43. PRAGARAS

Raudonoji saulė uždengė visą dangų nuo krašto ligi krašto. Ji buvo taip arti, jog jos paviršius nebeatrodė sustingęs ir negyvas. Jame šen ir ten slankiojo švytintys grumulai, sūkuriavo ir vėl rimo dujų verpetai, lėtai kilo į padanges protuberancų srovės. Lėtai? Jų greitis, tur būt, siekė milijoną kilometrų per valandą, kitaip akis nebūtų įžiūrėjusi jokio judėjimo...

Boumenas netgi nesistengė suvokti, kokio dydžio tas pragaras, į kurį leidosi. Saulės sistemoje, už nesuskaičiuojamų milijardų kilometrų, jį apstulbino Jupiterio ir Saturno didumas. Tačiau pasaulis, kurį čia išvydo, buvo šimtus kartų didesnis. Jis galėjo tik stebėti jį užplūdusius vaizdus, nemėgindamas jų suprasti.

Apačioje šėlstanti ugnies jūra turėjo kelti siaubą, tačiau Boumenas kažkodėl juto tiktai neaiškų nerimą. Ir visai ne todėl, kad būtų apkvaitęs nuo stebuklų, ne, blaivi logika sakė: jį paėmė į savo globą valdingas ir beveik visagalis protas. Gondola dabar jau taip priartėjo prie raudonosios saulės, jog jis būtų akimirksniu supleškėjęs, jei jo nebūtų saugojęs nuo spinduliavimo kažkoks nematomas ekranas. Ir pagreičiai, kuriuos patyrė, keliaudamas iš Japeto, turėjo jį iškart sugniuždyti, o jis liko sveikas ir gyvas. Iš tiesų, jeigu juo taip rūpinamasi, tai galima tikėtis geresnio likimo.

Gondola skriejo nuožulniu lanku, beveik lygiagrečiai su žvaigždės paviršiumi, ir pamažu leidosi link jo. Ir dabar, pirmąsyk per visą laiką, Boumenas išgirdo garsus. Iš išorės atsklido tylus gausmas, retkarčiais pertraukiamas šnaresių ir traškėjimo, tarsi kas plėšytų popierių ar tolumoje dundėtų griaustinis. Žinoma, tai buvo tik silpni pasibaisėtinos kakofonijos atgarsiai: jį supančią atmosferą drebino tokie smūgiai, jog bet koks materialus daiktas būtų kaip mat sudraskytas į ato-

mus. O Boumenas savo gondoloje buvo apsaugotas nuo šių pražūtingų sukrėtimų taip pat patikimai, kaip ir nuo karščio.

Tūkstančių kilometrų ilgio liepsnos liežuviai kilo ir lėtai krito aplinkui, tačiau jis buvo visiškai izoliuotas nuo jų niršulio. Galinga žvaigždės energija siautėjo, nekliudydama jo, tarsi kitoje visatoje; gondola ramiai plaukė per dūkstančius verpetus, nedaužoma ir nesvilinama.

Boumeno akys, apspangintos šio neįprasto ir didingo reginio, palengva apsiprato, ir jis išvydo smulkmenas, kurių anksčiau negalėjo įžiūrėti. Žvaigždės paviršiuje chaosas nebuvo koks beformis — jis turėjo savo struktūrą, kaip ir visa, kas gamtos sukurta.

Pirmiausia jis pastebėjo mažyčius — ne didesnius už Aziją ar Afriką — dujų sūkurius, klaidžiojančius žvaigždės paviršiuje. Kartais jam pavykdavo pažvelgti į tokio sūkurio centrą, ir tenai juodavo tamsesnės, vėsesnės zonos. Nors ir keista, čia nebuvo saulės dėmių; matyt, jos yra būdinga liga tik tos žvaigždės, kuri apšviečia Žemę.

Kada-ne-kada pasirodydavo debesys, panašūs į dūmų kamuolius, genamus uragano. Gal tai iš tikrųjų buvo dūmai — juk ši saulė tokia šalta, kad čia galėjo egzistuoti paprasta ugnis. Kelioms akimirkoms čia galėjo susidaryti cheminiai junginiai, kuriuos tuoj pat suardydavo aplinkui siautėjančios branduolinės reakcijos.

Horizontas šviesėjo, jo spalva keitėsi iš tamsiai purpurinės į geltoną, paskiau į melsvą ir galiausiai į akinamai violetinę. Iš už akiračio iškilo baltoji nykštukė, vilkdama paskui save žvaigždinės medžiagos potvynio bangą.

Boumenas prisidengė ranka akis nuo nepakenčiamo mažosios saulės spindėjimo ir nukreipė žvilgsnį į suaudrintą žvaigždės paviršių, siurbiamą aukštyn nykštukės traukos lauko. Kartą jam teko matyti trombą, lekiantį per Karibų jūrą. Ugnies bokštas, iškilęs virš raudonosios žvaigždės, buvo beveik tokio pat pavidalo. Tiktai dydžiai truputį skyrėsi, kadangi papėdėje šis stulpas buvo, tur būt, platesnis už visą Žemės planetą.

Ir tuomet, stačiai po savimi, Boumenas pastebėjo kažką visiškai nauja, ko anksčiau tikrai nebuvo, kadangi to pražiūrėti buvo neįmanoma. Per įkaitusių dujų okeaną plaukė miriadai

ryškių karoliukų, iš kurių sklido perlamutrinė šviesa; kas keletą sekundžių ji skaisčiai tvykstelėdavo, o paskui vėl gesdavo. Visi karoliukai judėjo ta pačia kryptimi, tarsi lašišos, plaukiančios aukštyn upe; protarpiais jie nuklysdavo tai į kairę, tai į dešinę, ir jų keliai susikryžiuodavo, tačiau jie niekada nepaliesdavo vienas kito.

Jų buvo tūkstančiai, ir kuo ilgiau Boumenas žiūrėjo, tuo labiau jam atrodė, kad jų judėjimas tikslingas. Jie buvo pernelyg toli, ir jis neįstengė įžiūrėti jų sandaros; juos pačius buvo galima pastebėti šioje gigantiškoje panoramoje tik dėl to, kad jų skersmuo siekė dešimtis, o gal šimtus kilometrų. Jei tai gyvi padarai, jie buvo tikri leviatanai, kurių dydis atitiko kolosalius šio pasaulio mastus.

Gal būt, tai tiesiog plazmos debesys, laikinai stabilizuoti kokio nors atsitiktinio gamtos jėgų derinio, kaip trumpaamžiai kamuoliniai žaibai, kurių mįslės kol kas dar neįspėjo Žemės mokslininkai. Atsakymas paprastas ir, rodos, patenkinamas, tačiau Boumenas, žvelgdamas į keistą srautą, užplūdusį beveik visą žvaigždės paviršių, negalėjo tuo patikėti.

Tie žibantys šviesuliai žinojo, kur juda; jie nenukrypstamai būrėsi aplink ugnies stulpą, iškeltą viršuje skriejančios baltosios nykštukės.

Boumenas vėl įsmeigė akis į tą besiveržiančią aukštyn koloną, kuri jau slinko išilgai horizonto paskui mažytę žvaigždelę, paklusdama jos milžiniškos masės traukai. Kas tai — tuščia fantazija ar iš tiesų gigantišku dujų geizeriu šliaužia aukštyn miriadai žibančių kibirkščių, susiliejančių į ištisus švytinčius žemynus?

Jam atėjo į galvą kone beprotiška mintis: gal būt, jo akyse vyksta kažkokių būtybių migracija ugnies tiltu iš vienos žvaigždės į kitą? Kokios tos būtybės — aklo instinkto genamos kosminių žvėrių bandos ar didžiuliai protingų sutvėrimų telkiniai,— to jis tikriausiai niekad nesužinos.

Čia buvo visai kitoks pasaulis, kurio daugelis žmonių negalėjo net įsivaizduoti. Už jūros ir sausumos, oro ir kosmoso karalysčių tvyro ugnies karalystė, ir jam, vieninteliam iš žmonių, teko į ją pažvelgti. Negalima norėti, kad jis dar ir suprastų visa, ką matė.

44. PRIĖMIMAS

Ugnies stulpas ritosi per saulės kraštą tarsi viesulas, nykstantis už horizonto. Skriejantys šviesos šlakeliai jau nebešmėkščiojo tamsiai purpuriniame paviršiuje, kuris vis dar buvo už daugelio tūkstančių kilometrų po gondola. Deividas Boumenas, apsaugotas nuo priešiškos aplinkos, kuri galėjo sunaikinti jį per tūkstantąją sekundės dalį, laukė savo likimo.

Baltoji nykštukė sparčiai artėjo prie laidos: štai ji palietė horizontą, uždegė jį ir išnyko. Vaiski prieblanda apgaubė apačioje plytintį pragarą, ir tą akimirką, kai apšvietimas staigiai pakito, Boumenas suvokė, kad erdvėje aplink jį dedasi kažkas nepaprasta.

Raudonosios saulės paviršius ėmė raibuliuoti, tarsi žiūrint pro tekantį vandenį. Iš pradžių Boumenas pagalvojo, kad tai koks spindulių lūžimo efektas, sukeltas ypatingai smarkios smūginės bangos, nuvilnijusios per kunkuliuojančią atmosferą, kurioje buvo gondola.

Tačiau šviesa vis blėso, tarytum artėtų dar vienos sutemos. Boumenas nejučiomis pažvelgė aukštyn ir tuoj pat suglumęs nuleido akis, atsiminęs, jog pagrindinis šviesos šaltinis čia ne dangus, o švytintis pasaulis apačioje.

Jam pasirodė, kad aplinkui ėmė kilti sienos iš kažkokios medžiagos, panašios į aprūkusį stiklą. Jos vis storėjo, tankėjo, ir raudonoji pašvaistė pradėjo gesti. Pagaliau visiškai sutemo; nutilo ir žvaigždinių uraganų staugimas. Gondola plaukė, apgaubta nakties ir tylumos. Po valandėlės Boumenas pajuto švelnų krestelėjimą — gondola nusileido ant kažkokio kieto paviršiaus ir sustojo.

Ant kieno paviršiaus? Boumenas nebetikėjo savo pojūčiais. Ūmai vėl plykstelėjo šviesa, ir po trumpalaikio sumišimo jį apėmė begalinė neviltis — išvydęs, kas jį supa, Boumenas pamanė, jog išėjo iš proto.

Jis laukė pačių keisčiausių stebuklų. Tik nesitikėjo vieno — paprastos kasdienybės.

Gondola stovėjo ant blizgančių grindų, elegantiškame viešbutyje, kokių galima rasti bet kuriame dideliame Žemės mieste. Už iliuminatoriaus buvo svetainė, o joje — saloninis stalelis, sofa, tuzinas kėdžių, rašomasis stalas, įvairios lempos, pus-

tuštė knygų spinta, ant jos žurnalai ir netgi vaza su gėlėmis. Ant vienos sienos kabėjo Van Gogo „Tiltas Arlyje", ant kitos — Vajeto[1] „Kristinos pasaulis". Boumenas nė kiek neabejojo, kad, pradaręs rašomojo stalo stalčių, pamatytų ten bibliją...

Jeigu jis tikrai išprotėjo, jo haliucinacijos buvo nepaprastai logiškos. Viskas išrodė labai tikroviškai, — akimirksnį jis nusisuko, tačiau niekas nepranyko. Vienintelė absurdiška detalė šiame vaizdinyje — tiesą sakant, visų absurdiškiausia, — buvo pati gondola.

Boumenas ilgai sėdėjo nejudėdamas. Jis vis dar laukė, kad šis miražas išsisklaidys, tačiau viskas stovėjo savo vietoje taip tvirtai, kaip materialūs daiktai Žemėje.

Tai buvo reali tikrovė — arba tokia sumani pojūčių apgavystė, kad jos neįmanoma atskirti nuo tikrovės. Gal tai tam tikras bandymas? Tuomet nuo jo elgesio per artimiausias kelias minutes priklausys, gal būt, ne tik jo likimas, bet ir visos žmonijos ateitis.

Ką daryti? Sėdėti ir laukti, kas bus toliau, ar atidaryti gondolą, išeiti ir patikrinti supančios aplinkos realumą? Grindys atrodė kietos; bent jau gondolos svorį išlaikė. Ir jis kiaurai nenusmegs, kad ir kas tai būtų.

Bet dar neaišku, ar yra čia oro; ką gali žinoti, gal šiame kambaryje absoliutus vakuumas, o gal pilna nuodingų dujų. Žinoma, tai mažai tikėtina — tie, kurie taip juo rūpinasi, vargu ar bus užmiršę tokią esminę smulkmeną; tačiau kam be reikalo rizikuoti. Ilgi praktikos metai išmokė Boumeną saugotis užnuodytos atmosferos, ir jis nenorėjo išeiti į neištirtą aplinką, kol buvo galima to išvengti. Teisybė, ši vieta išrodė lygiai taip, kaip viešbučio numeris kur nors Jungtinėse Valstijose. Bet jis juk žino, kad iš tikrųjų nuo čia iki Saulės sistemos — šimtai šviesmečių.

Jis nuleido šalmo antveidį, aklinai užsidarė skafandrą ir pravėrė gondolos liuką. Trumpai sušnypštė oras, slėgis gondoloje bei kambaryje susilygino, ir tuomet Boumenas įžengė į kambarį.

Iš visko sprendžiant, jis atsidūrė visiškai normaliame trau-

---

[1] Amerikiečių dailininkas (Newell Convers Wyeth, 1882—1945).

kos lauke. Pakėlė ranką ir atpalaidavo raumenis — delnas atsitrenkė jam į šoną mažiau kaip po sekundės.

Dėl to situacija atrodė dvigubai fantastiškesnė. Vilkėdamas skafandru, jis stovėjo — o turėjo plaukioti! — prie gondolos, kuri išvis galėjo tinkamai veikti tik nesvarumo būklėje. Visi įprastiniai astronauto refleksai buvo pažeisti, Boumenui reikėjo apgalvoti kiekvieną judesį.

Tarsi sapnuodamas, jis lėtai nužingsniavo iš tuščios, neapstatytos kambario dalies, kur stovėjo gondola, į viešbučio numerį. Jis beveik neabejojo, kad daiktai išnyks, jam prisiartinus, bet jie nė nekrustelėjo ir iš pažiūros tebeliko visiškai realūs.

Boumenas stabtelėjo prie stalelio. Ant jo stovėjo paprastas Belo sistemos videofonas ir dargi gulėjo telefonų knyga. Jis pasilenkė ir nevikriai paėmė storą tomą pirštinėta ranka.

Viršelyje pažįstamomis, tūkstantį kartų skaitytomis raidėmis buvo parašyta: VAŠINGTONAS, KOLUMBIJOS APYGARDA.

Tada jis pažiūrėjo įdėmiau ir gavo pirmą objektyvų įrodymą, kad yra ne Žemėje, nors viskas aplinkui galėjo būti tikra.

Jis įskaitė tik žodį „Vašingtonas", visi kiti užrašai buvo neryškūs, tarytum nukopijuoti iš laikraščio fotografijos. Atvertė pirmą pasitaikiusį puslapį, po to dar keletą. Puslapiai buvo tušti ir ne iš popieriaus, o iš kažkokios gurgždančios medžiagos, tiesa, labai panašios į popierių.

Jis pakėlė telefono ragelį ir prispaudė prie šalmo. Jei videofonas būtų veikęs, jis būtų išgirdęs signalą. Bet, kaip ir tikėjosi, ragelis tylėjo.

Vadinasi, viskas aplinkui — dekoracija, nors ir padaryta su fantastišku tikslumu. Ir padaryta aiškiai ne norint apgauti, o veikiau atvirkščiai, — norint padrąsinti ir pakelti nuotaiką. Tai buvo labai paguodžianti mintis, bet Boumenas visgi nutarė nenusivilkti skafandro tol, kol neužbaigs žvalgybos.

Visi baldai atrodė ganėtinai tvirti ir kieti: jis pasėdėjo ant kėdžių — jos išlaikė jo svorį. Tačiau rašomojo stalo stalčių ištraukti negalėjo — jie buvo butaforiniai.

Butaforinės buvo ir knygos bei žurnalai: kaip ir telefonų knygoje, perskaityti tebuvo galima tik pavadinimus. Ir rinkinys gana neskoningas — daugiausia bulvariniai bestseleriai, truputis sensacingos publicistikos, keletas plačiai išreklamuotų au-

tobiografijų. Visos knygos mažų mažiausia trejų metų senumo ir nepasižymėjo turinio gilumu. Beje, tai neturėjo reikšmės, kadangi jų net nebuvo galima nuimti nuo lentynų.

Kambaryje buvo dvejos durys, kurios lengvai atsivėrė. Pirmosios vedė į nedidelį, bet jaukų miegamąjį, kur stovėjo lova, tualetinis staliukas ir dvi kėdės. Šviesos jungikliai veikė. Boumenas atidarė sieninę spintą ir išvydo keturis kostiumus ir chalatą, tvarkingai sukabintus ant pakabų, tuziną baltų marškinių ir kelis apatinių baltinių komplektus.

Jis nukabino vieną kostiumą ir kruopščiai apžiūrėjo. Kiek galėjo justi per pirštinę, medžiaga labiau panėšėjo į kailį, nei į vilnonį audeklą. Ir fasonas šiek tiek senamadis — Žemėje jau ketveri metai niekas nenešioja vienaeilių švarkų.

Už miegamojo buvo vonia su dušu ir kranais; Boumenas su pasitenkinimu pastebėjo, kad jie visai ne butaforiniai ir veikia kuo puikiausiai. Šalia buvo mažytė virtuvėlė, o joje taip pat viskas, ko reikia: elektrinė viryklа, šaldytuvas, spintelės, indai, kriauklė, stalas, kėdės. Boumenas ėmė apžiūrinėti virtuvę ne tik iš smalsumo — jis jau spėjo gerokai išalkti.

Pirmiausia atidarė šaldytuvą, iš kurio dvelktelėjo vėsios miglos gūsis. Lentynos buvo prikrautos konservų ir dėžučių; visos etiketės iš tolo atrodė gerai žinomos, tačiau, pasižiūrėjęs iš arčiau, jis pamatė, jog ir čia užrašai neryškūs ir perskaityti neįmanoma. Nei vaisių, nei kiaušinių, nei mėsos, nei pieno ar sviesto — nieko šviežio nebuvo, šaldytuve gulėjo tik konservuoti arba fasuoti produktai.

Boumenas išėmė pažįstamą dėžutę su kukurūzų dribsniais, pagalvojęs, kad jų tikrai nevertėjo šaldyti. Bet vos tik paėmė dėžutę į rankas, tuoj suprato, jog čia visai ne dribsniai — pernelyg ji sunki.

Jis atplėšė dangtelį ir pažvelgė vidun. Dėžutė buvo pripildyta drėgno melsvo minkštimo, konsistencija ir svoriu šiek tiek panašaus į duonos pudingą. Nors ir keistos spalvos, minkštimas turėjo gana apetitišką išvaizdą.

Na, ir juokdarys aš, staiga susigriebė Boumenas. Juk mane, be abejo, stebi, ir aš tikrai idiotiškai atrodau su šiuo skafandru. Jeigu tai protinių gabumų išmėginimas, tuomet, ko gero, jau susikirtau.

Daugiau nebedvejodamas, jis sugrįžo į miegamąjį, atpalaidavo šalmo fiksatorius, kilstelėjo šalmą keletą milimetrų, su-

ardydamas hermetišką tarpiklių kontaktą, ir atsargiai pauostė. Kiek galėjo suprasti, į jo plaučius pateko visiškai normalus oras.

Jis nusviedė šalmą ant lovos ir pradėjo linksmai, bet šiek tiek nerangiai traukti nuo savęs skafandrą. Užbaigęs šį darbą, pasirąžė, keletą kartų giliai įkvėpė ir rūpestingai pakabino skafandrą spintoje greta kitų, daugiau įprastų drabužių. Skafandras ten išrodė keistokai, tačiau būdingas visiems astronautams tvarkingumas neleido Boumenui jo mesti kur pakliūva.

Po to Boumenas skubiai sugrįžo į virtuvę ir ėmė atidžiai tyrinėti „dribsnių" dėžutę.

Nuo melsvojo duonos pudingo sklido silpnas aitrus kvapas, panašus į migdolinio pyragaičio aromatą. Boumenas pasvėrė jį ant rankos, atsilaužė gabalėlį ir įtariai pauostė. Žinojo, jog nuodyti jo čia niekas neketina, bet gali pasitaikyti ir klaidų — ypač tokiame sudėtingame dalyke, kaip biochemija.

Jis paėmė keletą trupinukų, paskui įsikišo į burną visą gabalą, sukramtė ir prarijo: skonis puikus, tačiau neaiškus, tiesiog nenusakomas. Užmerkus akis, nesunku įsivaizduoti, jog valgai mėsą ar ašakinę duoną, ar net džiovintus vaisius. Ką gi, jei šis maistas nesukels kokių nelauktų padarinių, bado mirtis čia negresia.

Kelis kartus atsikandęs to minkštimo, Boumenas pasijuto sotus ir ėmė ieškoti ko nors atsigerti. Šaldytuvo gilumoje buvo pustuzinis skardinių plačiai žinomo alaus, ir jis vieną atidarė.

Dangtelis atšoko kaip paprastai, bet dėžutėje alaus nebuvo. Nustebęs ir nusivylęs, Boumenas pamatė viduje tą pačią mėlyną masę.

Paskubomis atidarė dar keletą skardinių ir stiklainių: po visokiausiomis etiketėmis visur buvo tas pats. Jo meniu, regis, bus ne itin įvairus, ir gerti taip pat nėra ko, išskyrus vandenį. Jis atsuko kraną, prisipylė stiklinę ir atsargiai gurkštelėjo.

Skonis buvo šlykštus, ir Boumenas iškart viską išspiovė. Bet paskui, susigėdęs dėl šios nevalingos reakcijos, prisivertė išgerti stiklinę iki galo.

Iš pirmo gurkšnio pasidarė aišku, kas tai per skystis. Skonis buvo biaurus todėl, kad neturėjo jokio skonio: iš krano tekėjo gryniausias distiliuotas vanduo. Paslaptingieji šeimininkai, matyt, labai rūpinosi nepakenkti jo sveikatai.

Kaip reikiant pasistiprinęs, Boumenas nutarė palįsti po dušu. Muilo nebuvo — dar vienas mažas nepatogumas, užtat puikiai veikė orinis džiovintuvas. Boumenas šiek tiek pasilepino šiltoje oro srovėje, paskui apsivilko marškiniais, apatinėmis kelnėmis ir chalatu, išėmęs juos iš sieninės spintos. Tada atsigulė ant lovos, įsmeigė akis į lubas ir pamėgino susivokti šioje fantastiškoje padėtyje.

Jam nepavyko susikaupti, ir netrukus jo mintys nukrypo kita linkme. Stačiai virš lovos, lubose, buvo įtaisytas viešbutinio tipo televizijos ekranas; jis pamanė iš pradžių, kad tai irgi butaforija, kaip telefonas ir knygos.

Vis dėlto valdymo pultas, pritvirtintas prie šarnyrinės konsolės, kyšančios palei lovą, buvo toks panašus į tikrą, jog Boumenas neatsispyrė pagundai ir paknebinėjo jį; kai tik pirštai palietė klavišą su užrašu „Įjungimas", ekranas nušvito.

Karštligiškai skubėdamas, jis ėmė junginėti vieną po kito įvairius kanalus ir beveik iš sykio pagavo pirmąją laidą.

Kalbėjo žinomas Afrikos telekomentatorius; aiškino, kokių priemonių imtasi išsaugoti paskutiniems jo kontinento gyvūnams. Boumenas pasiklausė kelias sekundes, taip užkerėtas žmogaus balso garsų, jog net nesistengė suprasti, apie ką anas kalba. Paskiau įjungė kitą kanalą.

Per penkias minutes jis suspėjo pamatyti ir išgirsti Voltono koncertą smuikui ir simfoniniam orkestrui, pokalbį apie liūdną dramos teatro būklę, vesterną, naujų vaistų nuo galvos skausmo reklamą, diskusiją prie apvalaus stalo kažkokia rytų kalba, psichologinę dramą, tris žinių laidas, futbolo rungtynes, paskaitą apie stereometriją (rusų kalba), keletą derinimo signalų ir informacinių pranešimų. Apskritai, tai buvo tikras Žemės televizijos programų kratinys, ir galimybė visa tai išvysti ne tik pažvalino jį, bet ir patvirtino ankstesnius spėliojimus.

Visos programos buvo maždaug dvejų metų senumo. Kaip tik tuo metu Mėnulyje atrado TMA-1, ir buvo sunku patikėti, jog tai viso labo tik sutapimas. Kažkas šias laidas tada priėmė ir retransliavo; vadinasi, juodasis monolitas kur kas veiklesnis, negu žmonės manė.

Boumenas toliau perjunginėjo kanalus ir staiga užtiko pažįstamą sceną. Ekrane pasirodė lygiai tokia pat svetainė, kaip šiame viešbučio numeryje, o joje sėdėjo garsus aktorius ir įnirtingai plūdo savo neištikimą meilužę. Apstulbęs Boumenas

beregint atpažino kambarį, iš kurio ką tik išėjo, o kuomet kamera nusekė paskui besibarančią porą į miegamąjį, jis nejučiomis pažvelgė į duris, tarsi tikėdamasis, jog jie įeis čionai.

Tai štai kaip paruošė šeimininkai aplinką savo svečiui iš Žemės! Jie pasisėmė žinių apie žemiečių gyvenimą iš televizijos laidų. Įspūdis, jog jis atsidūrė tarp kino dekoracijų, nebuvo klaidingas.

Taigi jis sužinojo visa, ko jam dabar reikėjo, ir išjungė televizorių. Ką gi veikti toliau, klausė jis save, susidėjęs rankas už galvos ir įsmeigęs žvilgsnį į tuščią ekraną.

Jautėsi išsekęs, tiek fiziškai, tiek dvasiškai, bet jam rodėsi, kad neįmanoma užmigti šioje fantastiškoje aplinkoje, taip baisiai toli nuo Žemės, kur dar niekada nebuvojo joks žmogus. Tačiau minkštas patalas ir instinktyvi kūno išmintis sudarė slaptą sąjungą prieš jo valią.

Jis užčiuopė ranka jungiklį, ir kambarys nugrimzdo tamsoje. Po kelių sekundžių jį apėmė ramus, gilus miegas.

Deividas Boumenas miegojo paskutinį kartą.

45. PAKARTOJIMAS

Kadangi baldų daugiau nebereikėjo, jie ištirpo, paklusę savo kūrėjų valiai. Liko vien lova ir sienos, saugančios šį trapų organizmą nuo energijos srautų, kurių jis dar nepajėgė valdyti.

Bemiegodamas Deividas Boumenas neramiai sujudėjo. Jis neatsibudo ir nieko nesusapnavo, tačiau nebebuvo visiškai be sąmonės. Tarsi migla, šliaužianti per mišką, kažkas įsiskverbė į jo protą. Jis to beveik nepajuto, nes pernelyg stiprus poveikis būtų sunaikinęs jį lygiai taip pat, kaip liepsnos, šėlstančios kitapus šių sienų. Kai paslaptingoji jėga naršė po jo smegenis, jis nejautė nieko — nei baimės, nei vilties.

Jam atrodė, jog laisvai sklando erdvėje, o aplinkui į visas puses driekiasi begalinis tamsių linijų ar siūlelių tinklas, kuriame juda mažyčiai šviesos taškeliai — vieni lėtai, kiti stulbinamu greičiu. Kartą jam teko žiūrėti per mikroskopą į žmogaus smegenų skerspiūvį: nervinių skaidulų tinklas savo su-

dėtingumu labai panėšėjo į šį labirintą. Tik anas buvo negyvas ir statiškas, o šis gyvesnis už pačią gyvybę. Jis žinojo arba tarėsi žinąs, kad regi gigantiško proto veikimą, proto, stebinčio visatą, kurioje jis tebuvo tik mažytė smiltelė.

Šis reginys, ar iliuzija, tęsėsi tiktai akimirką. Po to kristalinės plokštumos bei gardelės ir persipynusios judančių švitulių trasos sužybsėjo ir pradingo. Deividas Boumenas pakilo iki tokio sąmonės išsivystymo lygio, kokio ligi šiol nepažinojo joks žmogus.

Iš pradžių atrodė, jog Laikas ėmė eiti atgal. Jis buvo linkęs patikėti tuo stebuklu, bet vėliau suvokė dar subtilesnį dalyką.

Atsivėrė atminties versmės, ir nuosekliai besikeičiančiuose prisiminimuose jis dar kartą pergyveno praeitį. Štai tas viešbučio numeris, štai gondola, štai liepsnojantys raudonosios saulės plotai, štai švytintis Galaktikos branduolys, štai vartai, pro kuriuos jis vėl išėjo į visatą. Ir ne tik vaizdai, bet ir visi įspūdžiai, visi jausmai, kuriuos jis jautė tuo metu, skriejo pro šalį, vis greičiau ir greičiau. Jo gyvenimas vyniojosi, tarsi besisukanti atgal magnetofono juosta.

Štai jis vėl prie „Ieškotojo" pulto, ir Saturno žiedai užstoja visą akiratį. Vėl kartoja savo paskutinį pokalbį su Ealu; mato, kaip Frenkas Pulas ruošiasi vykdyti paskutinę užduotį; girdi Žemės balsą, tvirtinantį, jog viskas tvarkoje.

Ir netgi dabar, pergyvendamas šiuos įvykius, jis buvo tikras, jog viskas tvarkoje. Jis judėjo atgal laiko koridoriais, atgal į vaikystę, ir jo žinios bei patirtis greitai tirpo. Bet niekas nepražuvo. Visa, kuo jis kada nors buvo kiekvienu gyvenimo momentu, buvo perkelta į daug patikimesnę saugyklą. Vienam Deividui Boumenui nustojus egzistuoti, kitas tapo nemirtingu.

Vis greičiau ir greičiau Boumenas grimzdo į seniai pamirštus metus, į kur kas paprastesnį vaikystės pasaulį. Veidai tų žmonių, kuriuos kadaise mylėjo ir kurių niekad nebesitikėjo išvysti, meiliai jam šypsojosi. Jis taip pat jiems šypsojosi, be liūdesio ir be skausmo.

Ir štai pagaliau atbulinis judėjimas ėmė lėtėti; atminties versmės išseko. Laikas slinko vis vangiau ir vangiau, artėdamas prie mirties taško — taip švytuoklė, pasiekusi lanko ribą, rodos, sustoja vienai amžinai akimirkai, prieš prasidedant sekančiam ciklui.

Begalinė akimirka praėjo; švytuoklė pradėjo atgalinę kelionę. Tuščiame kambaryje, skendinčiame dvinarės žvaigždės liepsnose, už dvidešimt tūkstančių šviesmečių nuo Žemės, atmerkė akis kūdikis ir pravirko.

46. PASIKEITIMAS

Staiga jis liovėsi verkęs, nes pamatė, kad jau nebe vienas. Tuštumoje sušvito vaiduokliškas stačiakampis. Jis virto kristaline plokšte, patamsėjo, susidrumstė, ir jį visą užliejo blyški, matinė šviesa. Jo gilumoje ir prie pat paviršiaus ėmė šmėsčioti erzinamai neaiškios pamėklės. Jos susiliejo į šviesius ir tamsius ruožus, kurie persipindami ir kryžiuodamiesi ėmė lėtai suktis, nelyginant ratų stipinai. Vis greičiau ir greičiau skriejo švytintys ratai, vis tankėjo pulsuojantis ritmas, kuris dabar, rodos, užpildė visą erdvę.

Šis reginys galėjo patraukti ir prikaustyti bet kurio vaiko ar beždžionžmogio dėmesį. Bet, kaip ir prieš tris milijonus metų, tai tebuvo tik išorinė išraiška jėgų, kurių neįstengė suvokti žmogaus sąmonė, tik žaisliukas nukreipti pojūčiams, tuo tarpu tikrasis informacijos apdorojimas vyko kur kas gilesniuose proto lygiuose.

Šį kartą, audžiant naują raštą, apdorojimas vyko greitai ir be klaidų. Nes per daugybę amžių, praėjusių nuo jų paskutinio susitikimo, audėjas daug išmoko ir sužinojo, o medžiaga, kurią jam dabar reikėjo perdirbti, buvo žymiai lankstesnė ir sudėtingesnė. Bet ar jai lemta tapti vis didėjančio jo audinio dalimi, paaiškės tik ateityje.

Su nebūdingu žmogui atidumu kūdikis stebėjo kristalinio monolito gelmes, regėdamas, bet dar nesuprasdamas ten glūdinčių paslapčių. Jis žinojo, jog sugrįžo namo, jog čia ne tiktai jo, bet ir daugelio kitų civilizacijų lopšys. Bet jis taip pat žinojo, jog negalima čia pasilikti amžinai. Jis turėjo dar kartą užgimti, visai kitaip, nei praeityje.

Ir štai ta akimirka atėjo. Žėrinčių linijų nėriniai daugiau nebekartojo paslapčių, slypinčių kristalo širdyje. Jiems išnykus, saugančios kūdikį sienos taip pat nugrimzdo į nebūtį,

iš kurios buvo akimirksnį išnirusios, ir raudonoji saulė uždengė visą padangę.

Užmirštosios gondolos metalas ir plastmasė kartu su drabužiais, kuriuos kadaise dėvėjo padaras, vardu Deividas Boumenas, plykstelėjo ir dingo liepsnose. Paskutiniai ryšiai su Žeme išnyko, vėl suskilo į savo sudedamuosius atomus.

Bet vaikas to net nepastebėjo ir prisitaikė prie jaukiai spindinčios naujosios aplinkos. Kol kas jam reikėjo pasilaikyti šį medžiaginį kevalą — savo proto buveinę. Nemarus kūnas buvo dabartinės sąmonės atspindys, ir, nors jo intelektas neišmatuojamai išaugo, jis puikiai suprato, kad dar tebėra kūdikis. Taigi jis pasiliks šioje būsenoje tol, kol nuspręs pereiti į kokią nors naują materijos ar net energijos formą.

O dabar laikas keliauti, nors tam tikra prasme jis niekad neapleis vietos, kur antrą kartą gimė — juk amžinai liks dalimi to superorganizmo, kuris panaudojo šią dvinarę žvaigždę jam vienam težinomiems tikslams. Jis dar nepajėgė suvokti kelionės būdo, tačiau jos kryptis buvo aiški, ir jam nebeteks eiti tais aplinkiniais keliais, kuriais čionai atklydo. Trijų milijonų metų patirtis sakė, kad per erdvę galima keliauti daugybe būdų. Senoviniai Žvaigždžių Vartų mechanizmai gerai atliko savo užduotį, bet jam jų daugiau neprireiks.

Švytintis stačiakampis, kuris kažkada išrodė tik kaip kristalo luitas, tebesklandė priešais, nors jo jau nebereikėjo sergėti nuo apačioje siaučiančios pragaro ugnies. Stačiakampyje glūdėjo dar niekieno nesuvoktos erdvės ir laiko paslaptys; bet jis kai kurias jau perprato ir mokėjo panaudoti savo labui. Koks aiškus ir koks būtinas jo briaunų matematinis santykis — 1:4:9! Ir kaip naivu manyti, jog kvadratų seka užsibaigia šiame taške, tik trijuose matavimuose!

Jis sukaupė dėmesį į šias geometrines tiesas, ir tuojau tuščią stačiakampį užpildė kosminės nakties tamsa. Raudonosios saulės spindesys užgeso, o gal tik išsisklaidė iš karto į visas puses. Ir štai priešais jį nušvito Galaktikos verpetas.

Jis buvo panašus į gražų, nepaprastai smulkų modelį, patalpintą skaidrios plastmasės luite. Bet tai buvo tikrovė, suvokta kaip nedaloma visuma pojūčiais, kur kas galingesniais už regėjimą. Jei panorėtų, jis galėtų sukoncentruoti savo dė-

mesį į bet kurią iš tų milijardų žvaigždžių. Ir jis gebėjo dar daug kitų dalykų.

Štai jis jau plaukia šia milžiniška saulių upe, tarp užtvenktų Galaktikos branduolio liepsnų ir išsibarsčiusių pakraštyje vienišų sargybinių žvaigždžių. Štai ten jis troško būti, kitoje šios dangaus prarajos, šios bežvaigždės tamsios juostos pusėje. Jis žinojo, kad beformis chaosas, atskirtas švytinčiais ruožais nuo tolimesnių ugnies ūkų, buvo dar nenaudota kūrimo medžiaga, žaliava būsimoms evoliucijoms. Čia Laikas dar neprasidėjo. Šviesa ir gyvybė pertvarkys šią tuštumą, kai dauguma dabar šviečiančių saulių bus seniai užgesę.

Nežiniomis jis kartą peržengė šią prarają; dabar teks ją vėl peržengti — šįsyk savo noru. Pagalvojus apie tai, jį sukaustė toks siaubas, kad akimirką jis visiškai pasimetė ir jo naujasis visatos vaizdinys staiga susiūbavo ir vos nesubyrėjo į tūkstančius skeveldrų.

Ne galaktinių prarajų baimė paralyžavo jo valią, bet daug gilesnis nerimas, kurio priežastis slypėjo dar neprasidėjusioje ateityje. Jam jau nebetiko žmogiškasis laiko mastelis. Dabar, žvelgdamas į tą bežvaigždę nakties juostą, jis pajuto pirmąsias prieš jį atsivėrusios amžinybės apraiškas.

Tuomet jis prisiminė, kad niekada neliks vienišas, ir susijaudinimas palengva atslūgo. Vėl grįžo aiški kaip kristalas visatos samprata — ne vien tik jo pastangų dėka, jis tuo neabejojo. Jei, žengiant pirmuosius netvirtus žingsnius, prireiks pagalbos, ji netruks ateiti.

Ir, nelyginant atgavęs pasitikėjimą šuolininkas, jis pasileido per šviesmečių erdves. Galaktika išsiveržė iš rėmų, kuriais buvo ją apribojęs savo mintyse; žvaigždės ir ūkai ėmė skrieti pro šalį begaliniu greičiu. Šmėkliškos saulės staiga priartėdavo ir vėl pasilikdavo toli užpakaly, kai jis it šešėlis slysdavo pro jų branduolius; šalti ir tamsūs kosminių dulkių tyrai, kurių jis taip bijojo, tebuvo tik juodvarnio šešėlis, akimirkai užtemdęs Saulės diską.

Žvaigždės praretėjo; Paukščių Takas vėl pavirto balzganos šviesos juosta, kurią jis jau buvo matęs ir kurią, atėjus laikui, vėl pamatys.

Jis sugrįžo ten, kur troško grįžti, į erdvę, kurią žmonės vadino realia.

47. ŽVAIGŽDĖS VAIKAS

Tarytum blizgantis žaisliukas, kurio neatsisakytų joks žvaigždės vaikas, prieš jį plaukė Žemės planeta su visais savo žmonėmis.

Jis grįžo laiku. Netrukus to knibždančio pasaulio radarų ekranuose ims blykčioti aliarmo signalai, didžiuliai sekimo teleskopai žvalgys padangę ir žmonėms žinomos istorijos laikotarpis priartės prie galo.

Apačioje, už tūkstančio kilometrų nuo čia, jis pastebėjo, jog snaudžiantis mirties krovinys atsibudo ir vangiai išėjo į orbitą. Niekingai maža jo energija negalėjo padaryti jam jokios žalos, tačiau jis mieliau norėjo regėti giedrą dangų. Jis sukaupė valią, ir daugybės megatonų užtaisas be garso sprogo, sukūręs trumpą netikrą aušrą virš pusės miegančio rutulio.

Po to jis laukė ir mąstė, stengdamasis suvokti savo dar neišmėgintą galią. Dabar jis buvo pasaulio valdovas, tačiau nelabai žinojo, ką veikti toliau.

Bet jis ką nors sugalvos.

LAIKO STRĖLĖ

Upė buvo išdžiūvusi, o ežeras smarkiai nusekęs, kai pabaisa, atėjusi sausa vaga, ėmė bristi per dumblingą lygumą. Daug kur išvis buvo neįmanoma praeiti, ir net tose vietose, kur gruntas buvo kietesnis, masyvios letenos, slegiamos milžiniško svorio, grimzdavo giliau nei per pėdą. Retkarčiais pabaisa stabtelėdavo ir, greitai, it paukštis sukiodama galvą, žvalgydavosi aplinkui. Tada ji dar giliau įklimpdavo į minkštą dirvą, ir po penkiasdešimt milijonų metų žmonės iš jos pėdų gana tiksliai nustatė šių sustojimų trukmę.

Vanduo nebegrįžo, ir svilinanti saulė pavertė dumblą į akmenį. Po to atslinko dykuma ir užpylė pėdsakus apsauginiu smėlio sluoksniu. O dar vėliau — po daugelio amžių — čionai atėjo Žmogus.

— Kaip tu manai,— sušuko Bartonas, stengdamasis perrėkti kurtinantį tratėjimą,— ar ne todėl profesorius Fauleris tapo paleontologu, kad jam patinka žaisti su pneumatiniu grąžtu? O gal jis tik vėliau pamėgo šį užsiėmimą?

— Negirdžiu!— šūktelėjo jam Deivis, atsiremdamas į kastuvą kaip tikras žemkasys. Jis su viltim pažiūrėjo į laikrodį.— Imkim ir pasakykim, jog laikas pietauti. Juk jis nusisega laikrodį, kai dirba.

— Nieko neišeis,— atsiliepė Bartonas,— jis mus seniai perprato ir visuomet prideda gerą dešimtį minučių. Bet pabandyti galima. Vis geriau, nei tas velnioniškas kapstymas.

Gerokai pagyvėję, abu padėjo kastuvus ir nužingsniavo pas savo viršininką. Jiems prisiartinus, profesorius išjungė grąžtą, ir įsivyravo reliatyvi tyla, drumsčiama netoliese burzgiančio kompresoriaus.

— Laikas grįžti į stovyklą, profesoriau,— pasakė Deivis, atsainiai užkišęs ranką su laikrodžiu už nugaros,— jūs gi žinote, koks nepatenkintas būna virėjas, kai vėluojame.

Profesorius Fauleris, Karališkosios mokslų akademijos narys, turintis daugybę mokslinių titulų, nesėkmingai pabandė nubraukti nuo kaktos rusvas dulkes. Tik nedaugelis lankytojų, retkarčiais pasirodančių kasinėjimų rajone, atspėdavo, jog šis raumeningas, pusnuogis darbininkas, pasilenkęs prie pamėgtojo pneumatinio grąžto — Paleontologų draugijos viceprezidentas.

Beveik ištiso mėnesio prireikė nuvalyti smiltainiui, dengiančiam suakmenėjusį molingos lygumos paviršių. Per tą laiką pavyko atkasti kelių šimtų kvadratinių pėdų plotą — momentinę praeities nuotrauką, gal būt, geriausią iš visų, žinomų paleontologams. Kadaise, beieškodami nykstančio vandens, čia atkeliavo šimtai paukščių ir roplių; jų kūnai jau seniai subyrėjo į dulkes, tačiau pėdsakai išliko amžiams. Beveik visus atspaudus pasisekė pažinti, išskyrus vieną, patį didžiausią. Jį įmynęs gyvūnas svėrė, tur būt, dvidešimt ar trisdešimt tonų, ir profesorius Fauleris sekė penkiasdešimties milijonų metų senumo pėdomis taip azartiškai, tarsi medžiotų stambų žvėrį. Ko gero, jam pasiseks pavyti neregėtą pabaisą: tais laikais čia liulėjo raistas, ir jos kaulai tikriausiai ilsisi viename iš daugelio gamtinių spąstų kur nors netoliese.

Tai buvo kruopštus ir varginantis darbas. Žemkasės nuvalydavo tik patį viršutinį sluoksnį, visa kita reikėjo atlikti rankomis. Ne be reikalo profesorius Fauleris nenorėjo niekam patikėti pneumatinio grąžto: mažiausias neapdairumas galėjo padaryti nepataisomą žalą.

Aplamdytas ekspedicijos džipas jau buvo nudardėjęs pusę duobėto kelio ligi stovyklos, kai Deivis prabilo apie tai, kas nedavė jam ramybės nuo pat darbų pradžios.

— Man regis,— tarė jis,— savo kaimynams šiame slėnyje mes aiškiai nesimpatiški, nors aš niekaip negaliu suprasti kodėl. Į jų reikalus mes nesikišame, taigi galėtų pasikviesti mus, bent jau iš mandagumo.

— O gal ten iš tiesų karinė laboratorija,— garsiai išreiškė Bartonas bendrą nuomonę.

— Matyt, kad ne,— švelniai paprieštaravo profesorius Fauleris,— nes ką tik gavau iš jų pakvietimą. Rytoj aš vykstu ten.

Jo pranešimas nepadarė sprogusios bombos įspūdžio vien dėl to, kad puikiai veikė „namų špionažo" sistema. Valandėlę Deivis svarstė šią žinią, patvirtinančią jo spėliojimus, o paskui, negarsiai kostelėjęs, paklausė:

— O daugiau jie nieko nekviečia?

Užuomina buvo tokia aiški, jog profesorius nusišypsojo.

— Ne, pakvietimas adresuotas man vienam. Paklausykite, vyrai, suprantu, kad jūs mirštate iš smalsumo, bet, garbės žodis, aš žinau ne daugiau už jus. Jei ryt išgirsiu ką nors įdomaus, viską papasakosiu. Tačiau dabar bent jau paaiškėjo, kas tvarko šitą įstaigą.

Jo padėjėjai sukluso.

— Kas gi?— pasiteiravo Bartonas.— Tikriausiai Atominės energijos komisija?

— Galimas daiktas,— atsakė profesorius,— šiaip ar taip, viskam vadovauja Hendersonas ir Barnsas.

Šį kartą bomba pakliuvo į taikinį: Deivis vos nenuvažiavo nuo kelio, nors, tiesą sakant, kelias buvo toks prastas, jog pastaroji aplinkybė neturėjo jokios reikšmės.

— Hendersonas ir Barnsas? Šioje dievo užmirštoje skylėje?

— Taip, tai jie,— linksmai atsiliepė profesorius.— Pakvietimą atsiuntė Barnsas. Jis apgailestauja, kad negalėjo pakviesti manęs anksčiau, ir prašo užsukti pas juos valandėlei.

— Ar jis nerašo, ką jie ten veikia?

— Nė žodžio.

— Barnsas ir Hendersonas,— susimąstęs pratarė Bartonas.— Aš nieko nežinau apie juos, išskyrus tai, kad jie fizikai. Kokioje gi srityje jie darbuojasi?

— Abu yra žemų temperatūrų fizikos specialistai,— atsakė Deivis.— Hendersonas daugelį metų buvo Kavendišo laboratorijos direktoriumi. Neseniai žurnale „Nature" jis paskelbė daugybę straipsnių. Visi jie — jei mano atmintis neklysta — apie helį II.

Bartonas nė nemirktelėjo; jis nemėgo fizikų ir nė kiek to neslėpė.

— Aš nieko neišmanau apie helį II,— išdidžiai pareiškė jis,— ir, be to, nesu tikras, jog norėčiau išmanyti.

Tai buvo išpuolis prieš Deivį, kuris kažkada — užėjus silpnadvasiškumo akimirkai, kaip jis mėgdavo sakyti,— buvo gavęs fizikos mokslo laipsnį. „Akimirka" užsitęsė keletą metų, kol pagaliau Deivis aplinkiniais keliais atėjo į paleontologiją, bet fizika pasiliko jo pirmąja meile.

— Helis II — skysto helio atmaina, egzistuojanti, kai temperatūra pora laipsnių aukštesnė už absoliutų nulį. Jis turi tikrai nuostabių savybių, bet, man rodos, tai nepaaiškina, kodėl tie du žymūs fizikai atsidūrė šiame žemės rutulio kampelyje.

Jie įvažiavo į stovyklą. Nutrūktgalviškai įnėręs į garažą, Deivis kaip visuomet staigiai sustabdė mašiną. Tačiau šį sykį džipas trinktelėjo į stovintį priešaky sunkvežimį smarkiau, nei paprastai, ir Deivis susikrimtęs palingavo galva.

— Padangos visai susidėvėjo. Kažin kada atsiųs naujas?

— Atsiuntė šįryt malūnsparniu kartu su sielvartingu rašteliu nuo Endriaus: jis tikisi, jog tau jų pakaks nors porai savaičių.

— Puiku! Šiandien vakare jas ir uždėsiu.

Profesorius Fauleris, ėjęs priekyje, stabtelėjo.

— Be reikalo jūs taip skubėjote, Džimai,— niūriai pasakė jis,— pietums vėl sūdyta mėsa.

Nereikia manyti, jog, išvažiavus šefui, Bartonas su Deiviu dirbo mažiau, negu visada. Atvirkščiai, jiems teko gerokai paplušėti, kadangi su vietiniais darbininkais, nesant profesoriaus, būdavo dvigubai daugiau vargo. Ir vis dėlto jie rasdavo nemaža laiko pokalbiams.

Vos tik atvykę į profesoriaus Faulerio ekspediciją, jaunieji paleontologai susidomėjo neįprastais statiniais, stūksančiais už penketo mylių nuo kasinėjimų vietos. Be abejo, tai buvo kažkokia mokslinė laboratorija. Deivis nesunkiai atpažino aukštus atominės jėgainės bokštus. Vien tik ši aplinkybė iškalbingai bylojo apie tyrinėjimų svarbą, nors, žinoma, nieko nesakė apie jų tikslą. Visoje žemėje tebuvo tik keletas tūkstančių tokių jėgainių, ir jos visos tenkino pačių svarbiausių projektų reikmes.

Buvo galima sugalvoti dešimtis priežasčių, paskatinusių du garsius mokslininkus užsidaryti šiame nuošaliame kampelyje: juo pavojingesni atominiai tyrimai, juo toliau nuo civilizacijos juos stengiamasi vykdyti. Kai kurie darbai išvis buvo atidėti iki orbitinių laboratorijų sukūrimo. Bet vis dėlto keista: kam daryti šiuos eksperimentus — ar jie šiokie, ar tokie,— prie pat stambaus masto paleontologinių kasinėjimų vietos? Beje, gal tai atsitiktinis dalykas — juk ligi šiol fizikai nė kiek nesidomėjo savo kaimynais ir tėvynainiais.

Deivis stropiai krapštinėjo vieną milžiniškų pėdų, o Bartonas pylė skystą dervą į jau išvalytus atspaudus. Skaidri plastmasė juos apsaugos nuo bet kokių pavojų. Dirbdami abu vyrai nesąmoningai klausėsi, ar neišgirs džipo burzgimo. Profesorius Fauleris žadėjo juos paimti, grįždamas atgal; kitos mašinos buvo išvažiavusios, ir jiems visai nesinorėjo vilktis pėstiems geras dvi mylias, kepinant kaitriai saulei. Be to, jie nekantriai laukė naujienų.

— Kaip manai,— staiga paklausė Bartonas,— kiek žmonių ten dirba?

Deivis atsitiesė.

— Sprendžiant iš pastatų dydžio, ne daugiau kaip dešimt.

— Tai, matyt, čia ne valstybinis objektas, o privatus.

— Gali būti, bet jie vis tiek turi turėti gerą finansinę paramą. Beje, su tokia moksline reputacija, kaip Hendersono ir Barnso, tai ne problema.

— Na, ir sekasi tiems fizikams!— šūktelėjo Bartonas.— Tereikia jiems įtikinti kokią nors karinę žinybą, jog jie tuoj išras naują ginklą, ir ta kaip mat pakloja porą milijonų.

Jis pasakė tai su kartėliu; kaip ir daugelis mokslininkų, jis turėjo aiškų nusistatymą šiuo klausimu. Savo pažiūras jam teko vienu metu ryžtingai ginti: Bartonas buvo kvakeris[1] ir paskutinius karo metus praleido, besibylinėdamas su kariniais tribunolais.

Motoro burzgesys nutraukė jų pokalbį, jie nubėgo pasitikti profesoriaus.

---

[1] Kvakeriai — krikščionių protestantų sekta, atsiradusi 17 a. Anglijoje ir labai paplitusi Šiaurės Amerikoje; griežtai nusistačiusi prieš karą ir bet kokią prievartą.

— Na, kaip?— kartu sušuko jie.

Profesorius Fauleris susimąstęs pažvelgė į juos; jo veidas buvo neįskaitomas.

— Kaip sekėsi?— paklausė jis pagaliau.

— Turėkit sąžinę, šefe!— užprotestavo Deivis.— Papasakokite gi, ką pavyko sužinoti.

Profesorius išlipo iš mašinos ir nupurtė dulkes nuo kostiumo.

— Atleiskite, vyrai,— sumišęs pratarė jis,— aš nieko negaliu pasakyti jums, absoliučiai nieko.

Nuaidėjo du pasipiktinimo šūksniai, bet profesorius buvo nepalenkiamas.

— Aš labai įdomiai praleidau dieną, bet daviau žodį tylėti. Nesu tikras, kad gerai supratau, ką jie ten daro; žinau tik, jog tai tikra revoliucija moksle, ne mažiau reikšminga, kaip atominės energijos atradimas. Beje, rytoj pas mus atvažiuos daktaras Hendersonas, pažiūrėsime, ką jums pavyks iškvosti.

Abu paleontologai buvo taip nusivylę, kad kelioms sekundėms neteko žado. Bartonas pirmasis atsipeikėjo.

— Gerai, bet kodėl jie staiga susidomėjo mūsų darbu?

Profesorius susimąstė.

— Taip, mano kelionė nebuvo vien tik mandagumo vizitas,— prisipažino jis,— jie prašė mano pagalbos. Bet jei išgirsiu dar vieną klausimą, jums teks kulniuoti į stovyklą pėsčiomis.

Daktaras Hendersonas atvyko į kasinėjimų rajoną po vidurdienio. Tai buvo apkūnus pagyvenęs vyriškis, apsirengęs kiek neįprastai; vienintelę matomą jo tualeto dalį sudarė akinamai baltas laboratorinis chalatas. Žinoma, karštame klimate šitoks apdaras turėjo nenuginčijamų pranašumų.

Iš pradžių paleontologai kalbėjosi su Hendersonu gana šaltu tonu; jie buvo įsižeidę ir neslėpė savo jausmų. Tačiau Hendersonas klausinėjo juos su tokiu nuoširdžiu susidomėjimu, jog netrukus jie atlyžo, ir Fauleris leido jiems aprodyti svečiui kasinėjimus, o pats nuėjo prie darbininkų.

Atsivėręs prieš akis žilos senovės paveikslas padarė fizikui gilų įspūdį. Ištisą valandą mokslininkai vedžiojo jį po daubą, pasakodami apie kažkada čia vaikščiojusius padarus ir spėlio-

dami apie būsimus radinius. Į šalį nuo daubos ėjo plati tranšėja; profesorius Fauleris, pradėjęs sekti pabaisos pėdomis, sustabdė visus kitus darbus. Kiek toliau tranšėja baigėsi; taupydamas laiką, profesorius kasė išilgai pėdsako atskiras duobes. Netikėtai paskutinis šurfas pasirodė esąs tuščias. Ėmus kasinėti aplinkui, išaiškėjo, kad didysis driežas staiga pasuko į šalį.

— Čia ir yra pats įdomiausias daiktas,— pasakė Bartonas šiek tiek pavargusiam nuo įspūdžių fizikui.— Prisimenate tą vietą, kur driežas stabtelėjo ir, matyt, dairėsi aplinkui? Tai štai, atrodo, jis kažką pastebėjo ir leidosi bėgti kita kryptimi, sprendžiant iš atstumo tarp pėdų.

— Niekad nebūčiau patikėjęs, jog tokia baidyklė sugeba bėgti!

— Tikriausiai jo šuoliai buvo ne itin grakštūs, bet, turint penkiolikos pėdų ilgio žingsnį, galima išvystyti nemažą greitį. Mes mėginsime sekti jį taip toli, kaip įmanoma. Gal mums pavyks aptikti tai, ką jis vijosi. Man rodos, profesorius Fauleris svajoja rasti sutryptą mūšio lauką su išbarstytais aplinkui aukos kaulais. Tai nustebs visi, išgirdę apie tokį dalyką!

— Volto Disnėjaus dėka aš puikiai įsivaizduoju šią sceną,— nusišypsojo daktaras Hendersonas.

Tačiau Deivis buvo nusiteikęs ne taip optimistiškai.

— Jis nieko nesivijo, o tik žmona pašaukė jį pietų,— pasakė jis.— Mūsų darbas velniškai nedėkingas. Pačioje įdomiausioje vietoje kartais viskas nueina niekais. Tai pasirodo, jog klodas išplautas, tai viskas sujaukta dėl žemės drebėjimo, o kartais dar blogiau — koks nors idiotas, pats to nežinodamas, sutrupina į šipulius vertingiausią radinį.

— Galiu jus tik užjausti,— linktelėjo Hendersonas,— fizikams lengviau. Jie žino, kad jeigu atsakymas egzistuoja, jie anksčiau ar vėliau jį suras.

Kažin kodėl sutrikęs, jis kiek patylėjo, o paskiau vėl prabilo, rūpestingai apgalvodamas kiekvieną žodį:

— Būtų daug paprasčiau, ar ne, jeigu jūs galėtumėte išvysti praeitį savo akimis, o ne atstatinėti jos netiksliais ir daug darbo reikalaujančiais metodais. Per du mėnesius jūs nuėjote šiais pėdsakais apie šimtą jardų, ir vis tiek jums gresia pavojus patekti į aklavietę.

Stojo ilga tyla.

— Savaime suprantama, daktare, mus labai domina jūsų darbas,— susimąstęs pratarė Bartonas,— ir, kadangi profesorius Fauleris tyli, mes ėmėme kurti pačias neįtikimiausias hipotezes. Ar tik jūs nenorite pasakyti, kad...

— Nekreipkite į tai dėmesio,— skubiai pertraukė jį fizikas,— man tik pasivaideno. Kai dėl mūsų tyrinėjimų, tai jie dar anaiptol neužbaigti. Ateis laikas, ir jūs viską sužinosite. Mes neslapukaujame, tačiau, kaip ir visi, kuriems tenka dirbti naujose srityse, nenorime nieko sakyti, kol nepajusime pagrindo po kojomis. Einu lažybų, kad jeigu čionai atvyktų kiti paleontologai, profesorius Fauleris nugintų juos su dalba rankoje!

— Nemanau,— nusišypsojo Deivis,— greičiausiai jis pristatytų juos prie darbo. Bet aš visiškai jus suprantu. Tikėkimės, kad mums nereikės ilgai laukti.

Tą vakarą šviesa stovykloje degė ilgiau, nei paprastai. Bartonas atvirai reiškė savo abejones, tačiau Deivis, remdamasis keliomis svečio pastabomis, jau spėjo sukurti gana įmantrią teoriją.

— Juk tai viską paaiškina. Pirmiausia, vietos parinkimas. Kitu atveju, toks pasirinkimas būtų tiesiog beprasmiškas. Mes žinome čionykščio grunto lygį per pastarąjį šimtą milijonų metų beveik colio tikslumu ir galime datuoti bet kokį įvykį su mažiau nei vieno procento paklaida. Žemėje nėra kito tokio kampelio, kurio geologinė istorija būtų ištirta taip kruopščiai; mūsų kasinėjimai — pati tinkamiausia vieta tokiam eksperimentui.

— Ar tu iš tikrųjų galvoji, jog įmanoma — tegu vien teoriškai — sukurti tokią mašiną, kuri matytų praeitį?

— Aš pats net neįsivaizduoju jos veikimo principo. Bet nedrįsčiau tvirtinti, kad tai neįmanoma, ypač tokiems mokslininkams, kaip Hendersonas ir Barnsas.

— Hm. Nelabai įtikimas argumentas. Klausyk, ar kaip nors negalėtume patikrinti tavo spėliojimų? Gal reiktų paskaityti tuos straipsnius „Nature" žurnaluose?

— Aš jau nusiunčiau užsakymą į koledžo biblioteką. Žurnalus gausime savaitės gale. Mokslininko darbai visuomet yra

tarp savęs susiję, ir, galimas daiktas, tie straipsniai paduos kokią mintį.

Bet Hendersono straipsniai tik dar labiau juos suglumino. Deivis neklydo: beveik visuose buvo rašoma apie nepaprastas helio II savybes.

— Tai iš tiesų fantastiška medžiaga,— pasakė Deivis.— Jeigu skysčiai pasižymėtų tokiomis savybėmis įprastose temperatūrose, pasaulis apsiverstų. Visų pirma, jis visiškai neturi klampumo. Seras Džordžas Darvinas[1] kartą yra pasakęs, kad helio II vandenyne laivams nereikėtų nei burių, nei motorų. Pakaktų tik stumtelti laivą nuo kranto, o kitame krante pakišti ką nors minkšta. Tiesa, gali rastis nelaukto keblumo: pačioje kelionės pradžioje helis imtų lietis per bortus ir kliu-kliu-kliu — laivelis nugrimztų...

— Labai juokinga,— įsiterpė Bartonas,— bet kuo čia dėta tavo brangioji teorija?

— Kol kas niekuo,— pripažino Deivis,— tačiau paklausyk: kuo toliau, tuo gražiau. Du helio II srautai gali tekėti tuo pačiu vamzdžiu vienu metu priešingomis kryptimis. Vienas srautas tarsi praeina kiaurai pro kitą.

— Šito mano galva neišneša. Juk tai reiškia, kad tas pats daiktas vienu metu juda ir pirmyn, ir atgal. Galiu lažintis iš ko nori, kad be reliatyvumo teorijos to nepaaiškinsi.

Deivis toliau įdėmiai skaitė straipsnį.

— Aiškinimas labai sudėtingas, ir nepasakyčiau, kad jį visiškai suprantu. Jis remiasi prielaida, jog skystas helis tam tikromis sąlygomis gali turėti neigiamą entropiją.

— Man tai nieko nesako, nes aš ir teigiamos entropijos niekad neįstengiau suvokti.

— Entropija — tai dydis, apibūdinantis visatos šiluminį būvį. Pačioje pradžioje, kai visa energija buvo sukoncentruota žvaigždėse, entropija buvo minimali. Kai visame pasaulyje nusistovės vienoda temperatūra, entropija pasieks maksimumą. Visata numirs. Pasaulyje bus pilna energijos, bet jos niekas negalės panaudoti.

— Kodėl gi?

---

[1] Anglų astronomas ir matematikas, Čarlzo Darvino sūnus (George Howard Darwin, 1845—1912).

— Dėl tos pačios priežasties visas ramaus vandenyno vanduo nepasuka hidroelektrinės turbinų, o mažytis kalnų ežerėlis lengvai tai padaro. Reikalingas lygių skirtumas.

— Dabar suprantu. Aš net prisiminiau, kad kažkas entropiją pavadino „laiko strėle".

— Taip, rodos, Edingtonas. Bet kurį laikrodį, pavyzdžiui švytuoklinį, galima priversti eiti pirmyn arba atgal. O entropija — tai vienos krypties judėjimo gatvė; laikui bėgant, ji gali tik didėti. Štai iš kur tas posakis „laiko strėlė".

— Bet neigiama entropija... Velniai griebtų!

Valandėlę draugai tylėdami žiūrėjo vienas į kitą. Paskui prislopintu balsu Bartonas paklausė:

— O ką apie tai rašo Hendersonas?

— Štai sakinys iš jo paskutinio straipsnio: „Neigiamos entropijos atradimas sukels tikrą revoliuciją moksle ir iš pagrindų pakeis dabartinį pasaulio supratimą. Šis klausimas bus smulkiau aptartas sekančiame straipsnyje."

— Na ir ką?

— Užvis pikčiausia, kad sekantis straipsnis nepasirodė. Šitai galima aiškinti dvejopai. Pirma, žurnalo redaktorius atsisakė spausdinti straipsnį. Šią prielaidą iš karto atmesime. Antra, naujosios idėjos pasirodė esančios pernelyg revoliucinės, ir Hendersonas taip ir neparašė sekančio straipsnio.

— Neigiama entropija — neigiamas laikas,— garsiai mąstė Bartonas.— Skamba neįtikimai. O gal iš tikrųjų teoriškai galima sukurti prietaisą, kuris įžvelgtų praeitį...

— Žinai ką?— staiga šūktelėjo Deivis.— Rytoj išklosime profesoriui visas savo hipotezes ir žiūrėsime, kaip jis į tai reaguos. O dabar, kol dar neprasidėjo smegenų uždegimas, aš ketinu nusnūsti.

Miegojo jis prastai. Sapnavo, jog eina keliu, kurio galo nematyti nei priekyje, nei užpakalyje. Žingsniuoja mylią po mylios ir netikėtai pamato kelio rodyklę. Rodyklė sulaužyta, abi jos strėlės tingiai sukasi vėjyje. Jis mėgina įskaityti užrašus. Vienoje strėlėje parašyta „Į ateitį", kitoje — „Į praeitį".

Iš profesoriaus Faulerio jie nieko nepešė. Visai nenuostabu — po dekano jis buvo geriausias pokerio lošėjas visame koledže. Kol Deivis dėstė savo teoriją, profesorius nieko nesa-

kančiomis akimis žiūrėjo į šiek tiek suirzusius savo padėjėjus.

— Rytoj aš vėl ten važiuosiu ir papasakosiu Hendersonui apie jūsų detektyvinę veiklą. Gal jis pasigailės jūsų, o gal man pačiam pasiseks sužinoti ką nors nauja. O dabar — į darbą.

Bet jaudinanti mįslė taip užvaldė Deivio ir Bartono dėmesį, kad juodu visai nustojo domėtis savo pačių darbu. Ir nors sąžiningai plušėjo toliau, juos nuolat persekiojo įkyri mintis, kad dirba veltui. Jei tai tiesa, jie tik apsidžiaugtų. Juk nuostabu būtų pažvelgti į praeitį, atsukti atgal visą Žemės istoriją, atskleisti didžiąsias senovės paslaptis, pamatyti gyvybės gimimą ir visą evoliucijos eigą nuo amebos iki žmogaus!

Ne, tai pernelyg puiku, kad būtų galima patikėti. Priėję tokią išvadą, jie sugrįždavo prie kastuvų ir grandyklių, tačiau, nepraslinkus nė pusvalandžiui, juos vėl imdavo kamuoti mintis: o jeigu tai teisybė?

Iš antrosios kelionės profesorius Fauleris pargrįžo giliai susimąstęs ir, matyt, sukrėstas. Vienintelis sakinys, kurį jiems pavyko iš jo ištraukti — tai pareiškimas, jog Hendersonas išklausė jų teoriją ir pagyrė jų sugebėjimą naudotis dedukciniu metodu.

Štai ir viskas. Bet Deiviui ir šito visiškai pakako, nors Bartoną kaip ir anksčiau kankino abejonės. Praėjo keletas savaičių, ir Deivis pagaliau įtikino jį, kad jų teorija teisinga. Mat, profesorius Fauleris praleisdavo vis daugiau ir daugiau laiko su Hendersonu ir Barnsu; kartais juodu nematydavo jo ištisas dienas. Atrodė, jog kasinėjimai jo nebedomina,— juos pavedė Bartonui, kuris dabar galėjo darbuotis su pneumatiniu grąžtu, kiek širdis valiojo.

Kasdien jie pasistūmėdavo į priekį po keletą jardų. Atstumas tarp pėdų liudijo, jog pabaisos dabar jau lėkta didžiausiu greičiu ir milžiniškais šuoliais artėta prie savo aukos. Dar keletas dienų, ir jie aptiks seniai praėjusių amžių tragedijos įrodymus, per stebuklą išlikusius iki šių dienų. Vis dėlto dabar tai nebeturėjo jokios reikšmės; iš profesoriaus užuominų jie suprato, jog paslaptingasis eksperimentas įvyks artimiausiu metu. Profesorius pažadėjo, kad po dienos kitos, jeigu viskas gerai klosis, jų laukimui ateis galas. Bet daugiau nepasakė nė žodžio.

Vieną ar du kartus juos aplankė Hendersonas, ir buvo matyti, jog jo nervai smarkiai įsitempę. Jis aiškiai norėjo pakalbėti apie savo darbą, tačiau buvo nusistatęs tylėti, iki bandymai bus galutinai užbaigti. Vyrai galėjo tik žavėtis tokia savitvarda ir laukti, kada jis pagaliau prabils. Deivis beveik neabejojo, jog tokio paslaptingumo reikalauja atsargusis Barnsas; buvo kalbama, kad jis neskelbia nė vieno darbo, jo nepatikrinęs du ar tris kartus. Nors ir labai siutino toks atsargumas, jį buvo galima suprasti.

Tą rytą Hendersonas užvažiavo pasiimti profesoriaus Faulerio, ir lyg tyčia prie pat .stovyklos jo mašina sugedo. Dėl to daugiausiai nukentėjo Deivis su Bartonu, kadangi profesorius nutarė vežti Hendersoną džipu, suteikdamas savo padėjėjams galimybę pasivaikščioti per pietų pertrauką iki stovyklos ir atgal. Bet jie buvo pasiryžę susitaikyti su šia sunkia dalia, jeigu tik jų laukimui iš tikrųjų — kaip jiems leido suprasti — greitai ateis galas.

Juodu stovėjo prie džipo, kur sėdėjo Fauleris su Hendersonu, ir visi šnekučiavosi. Atsisveikinimas buvo įtemptas ir nejaukus, atrodė, visi bandė įspėti svetimas mintis. Pagaliau Bartonas su būdingu jam atvirumu pasakė:

— Na ką gi, daktare, jei tai išties sprendžiamoji diena, leiskite palinkėti jums sėkmės. Tikiuosi gauti brontozauro nuotrauką atminimui.

Hendersonas buvo taip pripratęs prie šitokių sąmojų, kad nebekreipė į juos dėmesio. Tik nelinksmai šyptelėjo ir atsakė:

— Nieko neprižadu. Mes dar galime smarkiai apsikvailinti.

Deivis niūriai patikrino bato galu, ar gerai pripūstos padangos. Jis pastebėjo, jog tai naujas komplektas su keistu nematytu zigzaginiu raštu.

— Kad ir kas atsitiktų, turime viltį, jog mums papasakosite. Kitaip vieną tamsią naktį įsiveršime į jūsų laboratoriją ir patys išsiaiškinsime, ką ten veikiate.

— Jei jums pavyktų susivokti tame chaose,— nusijuokė Hendersonas,— būtumėt genijai. Bet jei viskas gerai seksis, vakare, gal būt, surengsime nedidelį pokylį.

— Kada manote sugrįžti, šefe?

— Apie ketvirtą. Nenoriu, kad jums reiktų drožti pėsčiomis dar ir vakarienės.

— Gerai. Dar kartą — sėkmės!

Automobilis dingo dulkių debesyje, palikęs du susimąsčiusius paleontologus stovėti šalikelėje.

— Jei norime, kad laikas greičiau prabėgtų,— pagaliau ištarė Bartonas,— reikia imtis darbo. Eime.

Bartonas darbavosi su pneumatiniu grąžtu galinėje tranšėjos dalyje, nusidriekusioje į šalį nuo daubos daugiau kaip per šimtą jardų. Deivis valė ką tik atkastas pėdas. Dabar jos buvo labai gilios ir gerokai nutolusios viena nuo kitos. Žiūrint išilgai tranšėjos, buvo galima matyti, kaip gigantiškas roplys pasuko kita kryptimi ir iš pradžių leidosi bėgti, o paskui šuoliuoti tarsi milžiniška kengūra. Bartonas dargi pamanė: įdomu, kaip reikia jaustis, kai ant tavęs užgriūna tokia masė, lekianti ekspreso greičiu? Paskui jam toptelėjo, kad, jeigu jų spėliojimai pasitvirtins, jis viską netrukus pamatys savo akimis.

Dienai baigiantis, jie buvo iškasę rekordiškai ilgą tranšėjos galą. Gruntas pasidarė puresnis, ir Bartonas varėsi į priekį, taip sparčiai, jog Deivis liko toli užpakaly. Įsitraukę į darbą, abu užmiršo viską pasaulyje, ir tik alkis priminė jiems, kad jau laikas baigti. Deivis pirmasis pastebėjo, jog diena krypsta į vakarą, ir priėjo prie draugo.

— Jau beveik pusė penkių,— pasakė jis, nutilus triukšmui,— šefas vėluoja. Aš jam nedovanosiu, jei jis nuvažiavo vakarieniauti, nepaėmęs mūsų.

— Palaukime dar pusvalandį,— pasakė Bartonas.— Numanau, kas ten atsitiko. Jiems perdegė saugiklis ar dar kas nors, ir tai sutrikdė visą jų grafiką.

Bet Deivis nenurimo.

— Velniai griebtų, nejaugi mums vėl teks eiti į stovyklą pėsčiomis? Užlipsiu ant kalvos ir pažiūrėsiu, ar nevažiuoja.

Jis paliko Bartoną rausti tranšėjos minkštame smiltainyje ir užkopė ant nedidelio kalniuko prie pat išdžiūvusios upės vagos. Iš čia buvo gerai matyti visas slėnis, o už jo — Hendersono ir Barnso laboratorijos bokštai dvyniai, stūksantys monotoniško peizažo fone. Tačiau Deivis nepastebėjo nė mažiausio dulkių debesėlio, sukelto mašinos: profesorius Fauleris dar nevažiavo namo.

Deivis piktai trūktelėjo pečiais. Vilktis dvi mylias po tokios sunkios dienos ir dar pasivėluoti vakarienės! Jis nusprendė, jog laukti beprasmiška, ir pradėjo leistis žemyn šlaitu, bet staiga kažkas patraukė jo dėmesį, ir jis dar sykį žvilgtelėjo į daubą.

Abu bokštus — vienintelę jam matomą laboratorijos dalį — gaubė keistas ūkas, nelyginant sruvenantis aukštyn karštas oras. Jis žinojo, jog bokštai turi būti įkaitę, bet tik ne ligi tokio laipsnio! Jis įsižiūrėjo ir didžiai nustebęs pamatė, kad šis ūkas yra pusrutulio formos, o jo skersmuo siekia ketvirtį mylios.

Staiga tas ūkas sprogo. Nei akinamo plykstelėjimo, nei liepsnos — tiktai raibuliai nubėgo per dangų ir ištirpo. Ūkas pradingo, o kartu pradingo ir aukštieji atominės elektrinės bokštai.

Pajutęs, kad kojos staiga prisipildė švino, Deivis krito ant žemės ir, pražiojęs burną, ėmė laukti smūgio bangos. Širdį suspaudė nelaimės nuojauta.

Sprogimo garsas nebuvo įspūdingas: vien tik ilgas, duslus šnypštimas, greitai nuslopęs ramiame ore. Beveik nesąmoningai Deivis suvokė, kad grąžto tratėjimas taip pat nutilo. Matyt, sprogimas buvo garsesnis, nei jis manė, jeigu ir Bartonas išgirdo.

Visiška tyla. Saulės išdegintame slėnyje nebuvo galima pastebėti nė mažiausio judėjimo. Deivis palaukė, kol sugrįžo jėgos, ir klupdamas nubėgo pakalnėn.

Bartonas, susiėmęs galvą rankomis, sėdėjo tranšėjos dugne. Priėjus Deiviui, jis pakėlė galvą; jo veidą dengė storas dulkių ir smėlio sluoksnis, bet Deivį išgąsdino jo akių išraiška.

— Vadinasi, ir tu girdėjai, — pasakė Deivis. — Man regis, visa laboratorija išlėkė į orą. Eime gi, dėl dievo meilės!

— Ką girdėjau? — dusliai paklausė Bartonas.

Deivis apstulbęs įsistebeilijo į draugą. Tuomet jam dingtelėjo, jog tas, dirbdamas su pneumatiniu grąžtu, nieko ir negalėjo girdėti. Katastrofos nuojauta stiprėjo kas akimirką; jam pasirodė, kad jis, kaip senovės graikų tragedijos veikėjas, yra bejėgis nenumaldomo likimo akivaizdoje.

Bartonas atsistojo. Jo veidas trūkčiojo, ir Deivis pamanė, kad jam tuoj prasidės isterijos priepuolis. Tačiau, kai prabilo, Bartono balsas skambėjo nuostabiai ramiai.

— Na, ir kvailiai mes buvome! — pasakė jis. — Įsivaizduoju, kaip Hendersonas juokėsi, kai aiškinom, jog jis mėgina pamatyti praeitį.

Mašinaliai Deivis priėjo prie tranšėjos ir pažvelgė į uolieną, kurią pirmąkart po penkiasdešimt milijonų metų nušvietė saulės spinduliai. Ir nelabai nustebo, išvydęs ant jos tą patį zigzaginį padangos raštą, kuris rytą patraukė jo dėmesį. Įspaudas buvo negilus; atrodė, jog džipo lėkta pačiu didžiausiu greičiu.

Matyt, jis iš tikrųjų lėkė, nes vienoje vietoje ratų vėžės buvo visiškai užtryptos — likę tik pabaisos pėdsakai. Dabar tie pėdsakai buvo labai gilūs, milžiniškas roplys čia jau taikėsi šokti ant pašėliškai sprunkančio grobio.

GELBĖJIMO LAIVAS

Kas kaltas, jog taip atsitiko? Trečią dieną Alveronas svarstė šį klausimą ir negalėjo rasti atsakymo. Menkiau civilizuotas arba rambesnis padaras niekuomet nebūtų kvaršinęs dėl to galvos, o būtų pasiguodęs mintimi, jog nuo likimo nepabėgsi. Bet Alveronas ir jo gentainiai viešpatavo Visatoje nuo pat istorijos aušros. Jie žinojo viską, o viską žinoti — reiškia už viską atsakyti. Kai Galaktikos valdyme pasitaikydavo nesusipratimų ar klaidų, Alveronas ir jo giminė prisiimdavo visą kaltę sau. O čia buvo ne paprasta klaida: tai buvo viena didžiausių tragedijų visoje istorijoje.

Įgula dar nieko nežinojo. Netgi Rugonui, savo artimiausiam draugui ir padėjėjui, jis nebuvo pasakęs visos teisybės. Bet štai iki pasmerktųjų pasaulio beliko tik milijardas mylių. Po kelių valandų jie nusileis trečiojoje planetoje.

Alveronas dar kartą perskaitė gautą iš Bazės radiogramą; tada staigiai, kad akis būtų net nepastebėjusi, čiuptuvu spustelėjo mygtuką su užrašu „Dėmesio". Visame mylios ilgumo cilindre, tai yra Galaktikos žvalgybiniame laive S9000, įvairiausių padermių būtybės pertraukė darbą ir ėmė klausytis vado žodžių.

— Be abejo, jums visiems smalsu,— pradėjo Alveronas,— kodėl mums buvo įsakyta nukrypti nuo maršruto ir skubėti tokiu greičiu į šį kosminės erdvės rajoną. Kai kurie jūsų supranta, ką reiškia šitoks pagreitis. Tai paskutinė laivo kelionė: generatoriai jau šešiasdešimt valandų veikia ribiniu apkrovimu.

Mums labai pasiseks, jei įstengsime grįžti į Bazę savo jėgomis.

Mes artėjame prie saulės, kuri netrukus pavirs nova. Sprogimas įvyks po septynių arba daugiausia po aštuonių valandų. Taigi mums lieka tik keturios valandos žvalgymui. Ši greitai žūsianti sistema turi dešimt planetų, o trečiojoje yra civilizacija. Apie tai buvo sužinota tik prieš porą dienų. Mūsų liūdna užduotis — užmegzti ryšį su pasmerktąja gimine ir, jei įmanoma, išgelbėti bent keletą jos narių. Aišku, turėdami tik vieną laivą, nedaug ką padarysime per tokį trumpą laiką. Joks kitas erdvėlaivis nepajėgs pasiekti šios sistemos, prieš įvykstant sprogimui.

Stojo ilga pauzė. Visame didžiuliame laive, be garso skriejančiame link tolimų pasaulių, niekas nepratarė nė žodžio ir net nesujudėjo. Alveronas įspėjo, ką galvoja jo draugai, ir pamėgino atsakyti į jų nebylų klausimą.

— Jūs stebitės, kodėl tokios katastrofos galimybė nebuvo iš anksto numatyta. Galiu tik pasakyti, jog tai ne Žvalgymo centro kaltė.

Kaip žinote, dabartinis mūsų laivynas, susidedantis iš dvylikos tūkstančių laivų, yra pajėgus aplankyti ir ištirti kiekvieną iš aštuonių milijardų Galaktikos sistemų maždaug kas milijonas metų. Dauguma pasaulių per tokį trumpą laiko tarpą beveik nepakinta.

Mažiau nei prieš keturis šimtus tūkstančių metų žvalgybinis laivas S5060 ištyrė planetas toje sistemoje, prie kurios artėjame. Protingų būtybių nė vienoje nerado, nors trečioji planeta knibždėte knibždėjo visokiausių gyvūnų, o kitos dvi kadaise irgi buvo apgyventos. Visa tai buvo surašyta įprastinėje ataskaitoje, ir šią sistemą normaliai reikėtų vėl aplankyti po šešių šimtų tūkstančių metų.

Vis dėlto neseniai paaiškėjo, kad per neįtikimai trumpą laiką, praėjusį nuo paskutinio žvalgymo, šioje sistemoje atsirado protinga gyvybė. Pirmieji to ženklai buvo aptikti tuomet, kai Kulato planetą, esančią sistemoje X29.35, Y34.76, Z27.93 pasiekė nežinomos kilmės radijo signalai. Buvo nustatyta jų kryptis — jie sklido iš sistemos, kurion mes dabar vykstame.

Kulatas yra už dviejų šimtų šviesmečių nuo čia, taigi šios radijo bangos keliavo du amžius. Iš to galime spręsti, jog mažų mažiausia šitiek metų viename šių pasaulių egzistavo

civilizacija — civilizacija, sugebanti generuoti elektromagnetines bangas ir pasiekusi atitinkamą vystymosi pakopą.

Sistema buvo nedelsiant ištirta per teleskopą, ir pasirodė, kad jos saulė yra nestabilioje priešnovinėje stadijoje. Sprogimas galėjo įvykti bet kuriuo momentu, netgi tuo metu, kai šviesos bangos sklido į Kulatą.

Praslinkus kuriam laikui, į šią sistemą buvo nutaikyti supergreitų bangų lokatoriai. Jie parodė, kad sprogimas dar neįvyko, tačiau iki jo beliko tik keletas valandų. Jei Kulatas būtų buvęs nors dalelyte šviesmečio toliau nuo šios saulės, taip nieko ir nebūtume sužinoję apie tą civilizaciją.

Kulato valdytojas tučtuojau pranešė apie tai Sektoriaus bazei, ir man buvo įsakyta, nieko nelaukiant, vykti į šią sistemą. Mūsų tikslas — išgelbėti kiek galima daugiau pasmerktųjų, jeigu išvis ten rasime ką nors gyva. Bet mes manome, kad turinti radiją civilizacija mokės apsisaugoti nuo tokio karščio, koks šiuo momentu ten gali būti.

Mūsų laivas ir dvi pagalbinės gondolos žvalgys planetą dalimis. Kapitonas Torkalis vadovaus pirmajai gondolai, kapitonas Orostronas — antrajai. Išžvalgyti šiam pasauliui jie turės lygiai keturias valandas. Po to jie privalo būti laive, nes mes tuoj pat išvyksime — su jais ar be jų. Abiem kapitonams tuojau duosiu smulkias instrukcijas valdymo sektoriuje.

Štai ir viskas. Po dviejų valandų įeiname į atmosferą.

Pasaulyje, kitados pavadintame Žeme, gaisrai jau geso, nes nebebuvo kam degti. Iš didžiųjų girių, kurios, išnykus miestams, užgožė planetą tarsi potvynio bangos, beliko tik rusenantys nuodėguliai, ir tie laidotuvių laužai vis dar dūmijo dangų. Bet agonija dar nebuvo prasidėjusi, nes paviršiaus uolienos kol kas netirpo. Kontinentai neaiškiai dūlavo pro miglą, tačiau jų apybraižos nieko nesakė besiartinančio laivo pilotams. Juk žemėlapiai, kuriais jie naudojosi, buvo gerokai pasenę — po jų sudarymo praėjo ne vienas ledynmetis ir ne vienas tvanas.

S9000 praskriejo pro Jupiterį ir išsyk pamatė, kad jokia gyvybė negali egzistuoti tuose suslėgtų angliavandenilių okeanuose, kunkuliuojančiuose nuo nežmoniško saulės karščio. Prie Marso ir išorinių planetų jie nepriartėjo, o vidinės — Alveronas

tuo neabejojo — buvo pradėjusios tirpti. Jam pasidarė liūdna, pagalvojus, kad šios nežinomos giminės tragedija, matyt, jau užsibaigė. Bet širdies gilumoje jis net pajuto palengvėjimą. Laive galėjo tilpti tik keletas šimtų „padegėlių", o kaipgi juos atrinktum?

Į valdymo sektorių įėjo Rugonas — ryšių tarnybos viršininkas ir vado padėjėjas. Per pastarąją valandą jis mėgino aptikti kokį nors spinduliavimą, bet veltui — Žemė tylėjo.

— Mes pavėlavome,— niūriai pareiškė jis.— Aš patikrinau visą spektrą, tačiau eteryje tuščia, išskyrus mūsų pačių stotis bei dviejų šimtmečių senumo laidas iš Kulato. Šioje sistemoje nebėra jokių spinduliavimo šaltinių.

Ir jis nusklendė link milžiniško ekrano taip grakščiai, kad jo nebūtų sugebėjęs pamėgdžioti joks dvikojis padaras. Alveronas nieko neatsakė. Jis tikėjosi šitos naujienos.

Ekranas užėmė visą valdymo sektoriaus sieną. Tai buvo didžiulis juodas stačiakampis, toks gilus, jog akis neįstengė įžvelgti jo dugno. Rugonas pakėlė tris plonuosius čiuptuvus, netinkamus sunkiam darbui, bet neįtikimai judrius, pasukinėjo selektorinius diskus, ir ekrane sužibo tūkstančiai šviesos taškelių. Žvaigždžių laukas greitai nuslinko į šalį, ir, pareguliavęs ryškumą, Rugonas nutaikė projektorių tiesiai į saulę.

Joks Žemės gyventojas nebūtų atpažinęs klaikiai deformuoto skridinio, užpildžiusio visą ekraną. Saulė nebebuvo balta: dideli melsvai violetiniai debesys dengė pusę jos paviršiaus, o iš jų į kosminę erdvę tryško aukšti liepsnos fontanai. Jiems bežiūrint, iš fotosferos staiga išsiveržė milžiniškas protuberancas ir perplėšė virpantį vainiko šydą. Atrodė, jog saulės paviršiuje išaugo ugninis medis, kurio aukštis siekė pusę milijono mylių, o jo šakos — ugnies upės — plaukė į erdvę šimtų mylių per sekundę greičiu.

— Ar tu tikras,— paklausė Rugonas,— kad astronomai savo apskaičiavimuose nepadarė klaidos? Juk galimas daiktas...

— O, mums niekas negresia,— tvirtai atsakė Alveronas.— Aš kalbėjausi su Kulato observatorija; jie pasinaudojo mūsų instrumentais ir dar kartą viską patikrino. Sprogimo laikas nustatytas vienos valandos tikslumu, vadinasi, turime šiokią tokią atsargą, bet jie nenori mums to sakyti — kad nesusigundytume pasilikti čia ilgiau nei keturias valandas.

Jis pažvelgė į valdymo skydą.

— Pilotas jau, tur būt, įvedė laivą į atmosferą. Malonėk vėl nukreipti kamerą į planetą. Aha, jie jau iškeliavo!

Laivo korpusu perbėgo lengvas drebulys, šaižiai nuaidėjo avarinis signalas, tačiau po akimirkos nutilo. Ekrane šmėstelėjo dvi lieknos torpedos ir nunėrė žemyn, link miglose dunksančios Žemės. Keletą mylių jos skriejo drauge, o paskui išsiskyrė. Viena jų netrukus pranyko, įėjusi į planetos šešėlį.

Įkandin jų nusekė ir tūkstantį kartų didesnis laivas nešėjas, pradėjęs leistis į šėlstančią audrą, jau draskančią Žmogaus apleistus miestus.

Orostronas su savo mažyte įgula skrido naktinėje rutulio pusėje. Jo užduotis buvo tokia pat, kaip ir Torkalio — viską fotografuoti, užrašinėti ir be paliovos siųsti pranešimus į laivą. Nedidelėje gondoloje nebūtų tilpę nei pavyzdžiai, nei keleiviai. Jei pasiseks užmegzti ryšį su šio pasaulio gyventojais, iškart atvyks S9000. Derėtis nebus kada. O jeigu žemiečiai ims priešintis, juos teks gelbėti jėga — aiškintis galės paskui.

Nuniokotą žemę gaubė šmėkliška plevenanti šviesa, kadangi virš pusės pasaulio žaižaravo milžiniška pašvaistė. Tačiau ekrane vaizdo kokybė nepriklausė nuo išorinio apšvietimo, ir jame aiškiai matėsi akmenuota dirva, kurioje tikrai negalėjo egzistuoti jokia gyvybės forma. Matyt, ši dykvietė kažkur turėjo pasibaigti. Orostronas padidino greitį tiek, kiek tai buvo įmanoma šioje tankioje atmosferoje.

Gondola vis tolyn ir tolyn skverbėsi per sūkuriuojančią atmosferą, ir pagaliau uolėta dykuma pradėjo kilti padangėn. Priekyje išaugo didžiulis kalnagūbris, kurio viršūnes dengė dūmų kamuoliai. Orostronas nukreipė lokatorius horizonto link, ir ekrane kalnų grandinė staiga grėsmingai priartėjo. Gondola ėmė greitai kopti aukštyn. Sunku buvo įsivaizduoti prastesnę vietą civilizacijos paieškoms, ir jis pamanė, kad gal vertėtų pakeisti kursą, tačiau apsigalvojo. Po penkių minučių jam buvo atlyginta.

Žemai apačioje dūlavo begalvis kalnas, kuriam grandioziškos techninės operacijos metu buvo švariai nupiauta visa viršūnė. Ant dirbtinės plokštumos stiepėsi sudėtinga metalinių strypų konstrukcija, apkabinėta kažkokiais prietaisais. Orostronas sulaikė gondolą ir nusklendė žemyn.

Vaizdas ekrane šiek tiek apsiblausė, bet po valandėlės vėl paryškėjo. Strypinė konstrukcija laikė keliasdešimt didžiulių metalinių veidrodžių, nukreiptų į dangų keturiasdešimt penkių laipsnių kampu. Jie buvo truputį įgaubti, ir visų židiniuose juodavo kažkokie neregėti mechanizmai. Atrodė, jog ši įspūdinga milžiniška antena pastatyta vienam tikslui — kiekvienas veidrodis buvo nutaikytas į tą pačią vietą danguje, o gal ir toliau.

Orostronas atsigręžė į savo draugus.

— Man regis, čia jų observatorija,— pasakė jis.— Ar jūs matėte ką nors panašaus anksčiau?

Klartenas, daugiarankis ir trikojis padaras iš kamuolinio spiečiaus Paukščių Tako pakrašty, pasiūlė kitokią teoriją.

— Tai ryšių įrengimai. Šie reflektoriai fokusuoja elektromagnetinius spindulius. Man teko matyti tokius įtaisus šimtuose pasaulių. Gal čia ta pati stotis, kurią priėmė Kulatas, nors tai labai abejotina, kadangi spinduliai būtų pernelyg ploni iš tokio dydžio veidrodžių.

— Tai štai kodėl Rugonas negalėjo aptikti jokio spinduliavimo, prieš mums nusileidžiant,— pridūrė Hansuras II, vienas dvynių, kilusių iš Targono planetos.

Orostronas su jais nesutiko.

— Jeigu čia radijo stotis, tai ji pastatyta tarpplanetiniams ryšiams. Žiūrėkite, kur nukreipti tie veidrodžiai. Netikiu, jog padermė, išradusi radiją tik prieš du šimtus metų, sugebėtų keliauti tarp žvaigždžių. Mano žmonėms pavyko tai pasiekti po šešių tūkstančių metų.

— O mano po trijų,— tyliai pasakė Hansuras II.

Ginčas buvo neišvengiamas, tačiau tuo metu Klartenas ėmė susijaudinęs mostaguoti rankomis. Kitiems bekalbant, jis įjungė automatinį kontrolės aparatą.

— Štai, paklausykite!

Jis pasuko jungiklį, ir mažą kabiną užliejo šaižus, spiegiantis garsas, tai stiprėjantis, tai vėl silpnėjantis. Kitų jo savybių jie iš pradžių negalėjo perprasti.

Keturi tyrinėtojai minutę įdėmiai klausėsi. Paskui Orostronas pasakė:

— Aišku, jog tai ne kalba. Joks sutvėrimas neįstengtų tarti garsų tokiu greičiu!

Hansuras I priėjo tą pačią išvadą.

— Tai televizijos laida, ar ne, Klartenai?

— Taip,— pritarė šis,— ir, man rodos, kiekvienas veidrodis spinduliuoja skirtingą programą. Įdomu, kurgi jos eina? Jei neklystu, šie spinduliai keliauja į kurią nors kitą šios sistemos planetą. Tuojau patikrinsime.

Orostronas iššaukė S9000 ir pranešė apie savo atradimą. Rugonas ir Alveronas labai susijaudinę tučtuojau peržiūrėjo astronominių stebėjimų duomenis.

Rezultatai nustebino ir apvylė. Nė viena iš kitų devynių planetų nebuvo arti laidos spindulio. Didieji veidrodžiai, rodės, aklai žvelgė į kosminę erdvę.

Beliko padaryti vienintelę išvadą, ir Klartenas pirmasis ją paskelbė:

— Jie palaikė tarpplanetinį ryšį, bet dabar stotis apleista ir siųstuvų niekas nebevaldo. Jų tiesiog neišjungė, ir jie nukrypo, kur pakliūva.

— Netrukus pamatysime,— pasakė Orostronas.— Ruošiuosi tūpti.

Jis lėtai nuleido gondolą iki didžiųjų metalinių veidrodžių, paskui dar žemiau ir galiausiai nutūpė ant kalno. Maždaug už šimto jardų, prigludęs po plieninių virbų raizginiais, stovėjo baltas mūrinis namas. Jame nebuvo langų, tačiau priekinėje sienoje jie pastebėjo keletą durų.

Žiūrėdamas, kaip jo draugai velkasi apsauginius skafandrus, Orostronas krimtosi, jog negali eiti drauge. Tačiau vienam būtinai reikėjo likti gondoloje ir palaikyti ryšį su laivu. Tokią instrukciją davė Alveronas — ir ne be pagrindo. Juk nežinia, kas gali atsitikti pasaulyje, kuris tiriamas pirmą kartą ir ypač tokiomis sąlygomis.

Labai atsargiai trys astronautai išlipo iš oro šliuzo kameros ir šiek tiek pareguliavo gravitacinius skafandrų laukus. Paskui kiekvienas būdinga savo giminei eisena patraukė į namą. Dvyniai Hansurai ėjo priekyje, o Klartenas sekė iš paskos. Jo gravitacinis aparatas, matyt, ožiavosi, kadangi jis netikėtai parpuolė ant žemės, tuo gerokai pralinksmindamas savo kolegas. Orostronas matė, kaip jie stabtelėjo prie artimiausių durų; po to jos lėtai atsivėrė, ir jie išnyko.

Sukaupęs kantrybę, Orostronas laukė jų, o aplinkui pakilo audra ir dangaus pašvaistė pasidarė dar ryškesnė. Kartas nuo karto jis iškviesdavo laivą ir gaudavo trumpus Rugono atsaky-

mus. Jam knietėjo sužinoti, kaip klojasi Torkaliui kitoje planetos pusėje, tačiau dėl saulės keliamų ūžesių ir traškėjimo nepavyko užmegzti ryšio.

Neilgai trukus, Klartenas ir Hansurai įsitikino, jog jų neklysta. Pastatas iš tiesų buvo radijo stotis, tik visiškai tuščia. Ten buvo viena didžiulė patalpa ir keletas mažų kambarėlių. Pagrindinėje salėje, kiek akis užmatė, eilėmis driekėsi daugybė elektros įrenginių; šimtuose valdymo skydų mirkčiojo signalinės lemputės, o vakuuminėse lempose blausiai žėrėjo elektrodai.

Klarteno tai nenustebino. Pirmasis jo giminės padirbtas imtuvas dabar gulėjo suakmenėjęs po milijardo metų senumo uolienų sluoksniu. Žmogus, pradėjęs naudotis elektriniais prietaisais tik prieš keletą šimtmečių, negalėjo varžytis su tais, kurie juos pažinojo pusę Žemės amžiaus.

Vis dėlto grupė kruopščiai ištyrė pastatą ir užrašė visą informaciją. Beliko išspręsti vieną problemą. Apleistoji stotis transliavo programas, tačiau iš kur jos sklido? Jie nesunkiai surado centrinį komutatorių, kuris galėjo vienu metu valdyti dešimtis laidų. Deja, šių laidų šaltinis slypėjo susiraizgiusiuose kabeliuose, o šie vedė į požemį. Laive Rugonas analizavo programas,— gal būt, jo tyrimai padės atskleisti jų kilmę. Juk neįmanoma susekti iš kabelių, kurie, ko gero, eina per ištisus kontinentus.

Grupė daugiau nebegaišo apleistojoje stotyje. Jie čia nieko naujo negalėjo sužinoti, be to, jiems labiau rūpėjo gyvos būtybės, negu mokslinė informacija. Po kelių minučių gondola pakilo nuo plokščiakalnio ir nuskrido link žemumų, kurios, matyt, plytėjo anapus kalnų virtinės. Jie turėjo dar beveik tris valandas laiko.

Kai mįslingų veidrodžių antena pradingo už akiračio, Orostronui šovė į galvą netikėta mintis. Gal tai tik tuščia fantazija, bet jam pasirodė, kad, kol jis laukė, visi veidrodžiai pasisuko vos pastebimu kampu, tarytum koreguodami savo padėtį besisukančios Žemės atžvilgiu. Jis nebuvo visiškai tuo tikras ir greitai liovėsi apie tai galvojęs. Galų gale tai tereiškė, kad taikymo mechanizmas tebeveikė.

Po penkiolikos minučių jie išvydo miestą. Tai buvo milžiniškas, išsidriekęs į visas puses megalopolis, kurį, tarsi biaurus randas, kirto dabar jau išdžiūvusi upė. Jos sausa vaga vin-

giavo tarp aukštų pastatų, vietomis išnykdama po niekam nebereikalingais tiltais.

Netgi iš oro miestas atrodė apleistas. Tačiau nebuvo kada jo smulkiai tyrinėti — jiems beliko tik dvi su puse valandos. Kiek pasvarstęs, Orostronas nusileido prie paties didžiausio statinio. Juk logiška galvoti, kad kiek nors sutvėrimų bus pasislėpę tvirčiausiuose pastatuose, kur galės išsilaikyti iki pat pabaigos.

Bet kai prasidės galutinė katastrofa, jų nebeapsaugos niekas — nei giliausi urvai, nei Žemės gelmės. Net jeigu ši giminė pasiektų išorines planetas, ji atitolintų savo pražūtį tik keliomis valandomis,— per tiek laiko svilinančios bangos nusiaubs visą Saulės sistemą.

Orostronas nežinojo, jog miestas buvo apleistas ne prieš dieną ir ne prieš savaitę, o daugiau nei prieš šimtmetį. Kai visuotinai paplito malūnsparnių transportas, miestams, pergyvenusiems tiek daug civilizacijų, pagaliau atėjo galas. Per keletą generacijų žmonija, galėdama per dvi tris valandas pasiekti bet kurį žemės rutulio kampelį, sugrįžo atgal į laukus ir miškus, kurių visuomet ilgėjosi. Naujoji civilizacija turėjo tokius prietaisus ir energijos išteklius, apie kuriuos ankstyvaisiais amžiais niekas nė svajoti nesvajojo, tačiau iš esmės tai buvo kaimo civilizacija, atsikračiusi plieno ir betono skruzdėlynų, būdingų senesniems laikams. Tiesa, kai kurie miestai išliko — mokslinių tyrimų, administraciniai ir pramogų centrai. Kiti buvo pamesti likimo valiai ir net nenugriauti; niekieno neprižiūrimi, jie netrukus patys ėmė irti ir nykti. Pora dešimčių didžiausių miestų ir senoviniai universitetų miesteliai beveik nepasikeitė; jie būtų gyvavę dar ne vieną amžių. Tačiau miestai, sukurti garo, geležies ir antžeminio transporto, išnyko drauge su juos išugdžiusiomis pramonės šakomis.

Taigi, kol Orostronas laukė gondoloje, jo draugai bėgiojo begaliniais tuščiais koridoriais ir salėmis. Jie padarė daugybę nuotraukų, tačiau nerado gyventojų, kurie kadaise naudojosi šiais pastatais. Bibliotekas, laukiamuosius, konferencijų kambarius ir tūkstančius kitokių patalpų buvo nuklojęs storas dulkių sluoksnis. Jei ne radijo stotis, kurią matė kalnuose, jie būtų galėję pamanyti, kad šiame pasaulyje gyvybės nėra jau daugelį šimtmečių.

Slenkant ilgoms laukimo minutėms, Orostronas mėgino įspėti, kur tie gyventojai pasidėjo. Gal susinaikino, žinodami, kad išsigelbėti vis tiek nepavyks, gal įsirengė didžiules slėptuves planetos gelmėse, o gal šiuo momentu milijonai tų padarų kažkur apačioje, po jo kojomis, susigūžę laukia galo. Orostronui pasidarė neramu, kad niekada to nebesužinos.

Ir jam net palengvėjo, kai pagaliau atėjo laikas grįžti. Tuojau jis sužinos, ar Torkalio grupei labiau pasisekė. Be to, jam rūpėjo kuo greičiau parsigauti į laivą, nes įtampa augo kas minutę. Galvoje sukosi įkyri mintis: o jeigu Kulato astronomai suklydo? Jis tik tuomet pasijus laimingas, kai atsidurs tarp S9000 sienų. Ir bus dar laimingesnis, kai laivas išeis į kosminę erdvę ir ši kraupi saulė liks toli užpakaly.

Vos tik draugai įžengė į oro šliuzą, Orostronas pakėlė mažytę gondolą padangėn ir pasuko link S9000. Tada atsigręžė į kitus:

— Na, ką radote?

Klartenas išvyniojo didelį drobės ritinį ir patiesė ant grindų.

— Štai kaip jie atrodo,— ramiai pasakė jis.— Dvikojai ir tik su dviem rankom. Bet ši yda, man regis, jiems nė kiek netrukdė. Taip pat tik dvi akys, jeigu, žinoma, nėra daugiau pakaušyje. Gerai, kad nors šitą radome: tai vienintelis daiktas, kurį jie paliko.

Aliejiniais dažais tapytas senovinis portretas akmeniniu žvilgsniu spoksojo į jį tyrinėjančias būtybes. Tai buvo prastas paveikslas, paliktas kaip tik dėl menkavertiškumo. Kai gyventojai kraustėsi iš miesto, niekam neatėjo į galvą pasiimti su savimi „Oldermeną Džoną Ričardsą, 1909—1974".

Pusantro šimto metų ant jo gulė dulkės, o tuo metu, toli nuo senųjų miestų, naujoji civilizacija pakilo į neregėtas kultūros aukštumas.

— Štai ir viskas, ką mes radome,— pasakė Klartenas.— Jau daug metų čia niekas negyvena. Gaila, bet mūsų ekspedicija nepasisekė. Jei šiame pasaulyje yra kokių gyvų padarų, jie pernelyg gerai išsislapstė.

Kapitonui nieko kito neliko, kaip sutikti su šia nuomone.

— Tai beveik neįvykdomas uždavinys. Jei mes išbūtume čia keletą savaičių, gal kas ir išeitų. Juk jie galėjo įsirengti slėptuves po jūra. Apie tai, man rodos, niekas nepagalvojo.

Jis metė žvilgsnį į valdymo skydą ir pakoregavo kursą.

— Laive būsime po penkių minučių. Alveronas labai skuba. Įdomu, ar Torkalis rado ką nors.

Kai Orostronas prisiartino, S9000 kabojo kelių mylių aukštyje ties liepsnojančio žemyno pajūriu. Iki išvykimo beliko pusvalandis, taigi nebuvo galima delsti nė minutės. Sumaniai manevruodamas, jis įvedė gondolą į starto vamzdį, ir po kiek laiko tyrinėtojai įžengė į laivą.

Prie oro šliuzo jų jau laukė nedidelė grupė. Orostronas nenustebo, tačiau iškart pamatė, kad ne vien smalsumas atvedė jo draugus. Dar nepratarus jiems nė vieno žodžio, jis suprato, jog atsitiko nelaimė.

— Torkalis nesugrįžo. Jo įgula pražuvo, ir mes vykstame jų gelbėti. Tučtuojau ateikite į valdymo sektorių.

Iš pradžių Torkaliui klojosi geriau, nei Orostronui. Jis skrido prieblandoje, laikydamasis kuo toliau nuo nepakenčiamai ryškios saulės šviesos, ir netrukus pasiekė dirbtinės jūros krantus. Šią jūrą Žmogus buvo sukūręs visai neseniai, kadangi mažiau negu prieš šimtą metų čia plytėjo dykuma. Po kelių valandų čia vėl bus dykuma, nes vanduo jau virė ir į padangę kilo garo kamuoliai. Bet jie neįstengė uždengti nuostabaus balto miesto, pastatyto prie jūros, kuri nepažinojo nei potvynių, nei atoslūgių.

Skridimo aparatai dar tebestovėjo tvarkingai surikiuoti aikštėje, kurioje nusileido Torkalis. Nors ir gražūs pažiūrėti, jie buvo apgailėtinai primityvūs — jų kėlimo galią sudarė besisukantys sparnai. Niekur nesimatė nė gyvos dvasios, tačiau, iš visko sprendžiant, gyventojai turėjo būti kažkur netoliese. Kai kuriuose languose dar tebedegė šviesa.

Trys Torkalio draugai skubiai išlipo iš gondolos. Pagal rangą ir kilmę grupės vyresnysis buvo Cinadris, kuris, kaip ir pats Alveronas, buvo gimęs senoje centrinių saulių planetoje. Kartu su juo išėjo Alarkeinas, kilęs iš bene jauniausios giminės Visatoje ir tuo labai didžiuojąsis. Trečiasis grupės narys buvo keistas sutvėrimas iš Paladoro sistemos. Kaip ir visi jo gentainiai, jis neturėjo vardo, kadangi nebuvo individas tikrąja žodžio prasme, o tik judri, bet priklausoma savo giminės ląstelė. Nors paladoriečiai seniai išsibarstė po visą Galaktiką, tyrinėdami nesuskaičiuojamus pasaulius, jie vis dar tebebuvo

tarp savęs susiję kažkokiais nežinomais saitais taip tampriai, kaip gyvos ląstelės žmogaus organizme.

Kai paladorietis prabildavo, jis visuomet sakydavo „mes". Paladoriečių kalboje iš viso nebuvo ir negalėjo būti vienaskaitos pirmojo asmens.

Milžiniškos dailaus pastato durys suglumino tyrinėtojus, nors jų paslaptį būtų įspėjęs bet kuris žmonių vaikas. Cinadris, negaišdamas laiko, radiotelefonu pasikvietė Torkalį. Tuomet visi trys pasitraukė į šalį, o jų kapitonas atsuko savo mašiną reikiama puse ir paleido akinantį liepsnos pliūpsnį. Masyvios plieninės plokštės žybtelėjo ir išnyko. Kai smalsūs žvalgai įbėgo į namą, pasišviesdami sau kelią žibintais, akmenys dar tebežioravo nuo karščio.

Žibintų jiems neprireikė. Prieš juos plytėjo didžiulė salė, apšviesta palubėje kabančių vamzdelių. Abiejose pusėse buvo matyti ilgi koridoriai, o viduryje masyvūs laiptai didingai kilo į viršutinius aukštus.

Valandėlę Cinadris dvejojo. Paskui, nusprendęs, jog vis tiek, kur eiti, nuvedė savo draugus pirmuoju koridoriumi.

Nujautimas, jog gyvybė kažkur visai arti, dar labiau sustiprėjo. Rodės, kiekvieną akimirką prieš juos gali išdygti šito pasaulio būtybės. Jeigu jos imtų priešintis — o dėl to nereiktų stebėtis — iškart bus panaudoti paralizatoriai.

Įtampa dar labiau padidėjo, tyrinėtojams priėjus pirmąjį kambarį, ir tik tuomet atslūgo, kai jie pamatė, kad čia nieko nėra, vien mašinos, stovinčios eilėmis, tylios, neveikiančios. Per visą erdvią patalpą driekėsi begalinė siena, susidedanti iš tūkstančių kartotekos stalčių. Ir nieko daugiau — nė vieno baldo, ničnieko, tik stalčiai ir paslaptingos mašinos.

Alarkeinas, kaip visuomet iš visų greičiausias, jau tyrinėjo stalčius. Kiekviename jų buvo šimtai plonų, kietų kortelių, o jose pribadyta daugybė skylučių ir plyšių. Paladorietis pasiėmė vieną kortelę, Alarkeinas įrašė visą kambario vaizdą ir padarė keletą mašinų nuotraukų. Po to jie išėjo. Erdvusis kambarys — vienas didžiausių pasaulio stebuklų — jiems nieko nesakė. Jokia gyva būtybė daugiau nebeišvys tų nuostabių, beveik prilygstančių žmogui Holerito analizatorių ir tų penkių milijardų perfokortų, kuriose buvo užrašyta viskas, ką tik galima žinoti apie kiekvieną planetos vyrą, moterį ar vaiką.

Nebuvo abejonės, jog pastate kažko būta visai neseniai. Vis labiau jaudindamiesi, tyrinėtojai nuskubėjo į sekantį kambarį. Tai, matyt, buvo milžiniška biblioteka, nes daugelio mylių ilgio lentynose gulėjo milijonai knygų. Čia buvo saugomi visi žmogaus išleisti įstatymai ir visos kalbos, pasakytos pasitarimų ir konferencijų salėse. Aišku, tyrinėtojai negalėjo to žinoti.

Kol Cinadris svarstė, ką daryti toliau, Alarkeino dėmesį patraukė maždaug už šimto jardų esanti lentyna. Ne taip, kaip kitos, ji buvo pustuštė. Greta, ant grindų, riogsojo krūva knygų. Atrodė, kad jos ten nutrenktos per didelį skubėjimą. Ir jie neklydo: visai neseniai čia pabuvojo kitos būtybės. Nors kiti nieko nematė, įžvalgios Alarkeino akys ant grindų įžiūrėjo ratų vėžes ir netgi pėdas. Vis dėlto, nepažindamas jas palikusių sutvėrimų, negalėjo pasakyti, į kurią pusę jos veda.

Artumo jausmas pasidarė dar stipresnis, tačiau tai buvo laiko artumas, o ne erdvės. Alarkeinas garsiai išreiškė visų mintis:

— Tur būt, tai vertingos knygos, ir kažkas pavėluotai ėmėsi jas gelbėti. Vadinasi, netoli nuo čia yra slėptuvė. Gal pavyks surasti daugiau žymių, kurios parodys kelią į ją.

Cinadris neprieštaravo, bet paladorietis buvo nusiteikęs gan skeptiškai.

— Gal ir taip,— pasakė jis,— tačiau ši slėptuvė gali būti įrengta bet kurioje planetos vietoje, o mums beliko tik dvi valandos. Negaiškime daugiau laiko, jeigu norime išgelbėti tuos žmones.

Žvalgai vėl nuskubėjo pirmyn, pasiėmę tik keletą knygų, kurios, matyt, pravers Bazės mokslininkams, nors kažin ar jie sugebės jas perskaityti. Netrukus paaiškėjo, jog didysis pastatas sudarytas daugiausia iš mažų kambarėlių, kur dar neseniai būta gyventojų. Beveik visi buvo tvarkingi ir švarūs, ir tik vienas gerokai nustebino tyrinėtojus. Tas kambarys — kažkokia kontora — atrodė visiškai nusiaubtas. Grindys buvo užverstos popieriais, baldai sulaužyti, o pro išdaužytus langus iš lauko skverbėsi gaisrų dūmai.

Cinadris sunerimo.

— Argi į tokią vietą būtų galėjęs įlįsti koks pavojingas žvėris?— šūktelėjo jis, nervingai spausdamas rankoje paralizatorių.

Alarkeinas nieko neatsakė, bet ėmė įkyriai gargaliuoti — jo giminė tai vadino „juoku". Tik praėjus kelioms minutėms, jis įstengė paaiškinti, kas jį taip pralinksmino.

— Nemanau, kad tai padarė žvėris,— pasakė.— Kas čia nutiko — savaime suprantama. Įsivaizduokite, jog jūs visą gyvenimą, metai iš metų, dirbote šiame kambaryje, tvarkydamas visokiausius popierius. Ir staiga jums praneša, kad daugiau jo nebepamatysite, kad jūsų darbas baigtas ir kad turite jį palikti visiems laikams. Ir po jūsų niekas daugiau čia nebeateis. Viskas baigta. Kaip jūs pasielgtumėte, Cinadri?

Tas pagalvojo valandėlę.

— Na, aš tiesiog viską sutvarkyčiau ir išeičiau. Taip, rodos, ir padarė kitų kambarių gyventojai.

Alarkeinas vėl nusijuokė.

— Be abejo. Tačiau kai kurie individai pasižymi kitokia psichologija. Man regis, aš lengvai susidraugaučiau su šio kambario šeimininku.

Jis nerutuliojo savo minties toliau, ir abu jo draugai, nors ilgai suko galvas, taip nieko ir nesuprato.

Visi buvo kiek sukrėsti, kai Torkalis davė įsakymą grįžti. Jie surinko daug informacijos, bet nerado jokių pėdsakų, kurie galėtų nuvesti pas pradingusius šio pasaulio gyventojus. Dabar atrodė, jog ši mįslė niekada nebus įspėta. Beliko tik keturiasdešimt minučių iki S9000 išvykimo.

Pusiaukelėje nuo gondolos jie pastebėjo pusapvalę angą, vedančią žemyn, į pastato gelmes. Koridoriaus architektūra gerokai skyrėsi nuo to, ką jie buvo matę kitose patalpose. Nuolaidžios grindys taip ir traukė daugiakojus padarus, nuvargusius nuo begalinio lakstymo marmuriniais laiptais, kurių tik dvikojai galėjo tiek pristatyti. Užvis daugiausia kentėjo Cinadris, nes paprastai jis vaikščiodavo dvylika kojų, o kartais, kai skubėdavo, net dvidešimčia, tik šito stebuklo dar niekam nebuvo tekę matyti.

Grupė sustojo kaip įkasta ir žiūrėjo į žemyn einantį koridorių. Visus nusmelkė ta pati mintis. Tunelis, vedantis į Žemės gelmes! Jo gale jie suras šios planetos gyventojus ir kai kuriuos išgelbės nuo pražūties. Dar yra šiek tiek laiko — jeigu prireiks, bus galima iškviesti laivą.

Cinadris pasignalizavo kapitonui, ir gondola dabar kabojo tiesiai virš pastato. Jiems negrėsė pavojus pasiklysti, nes visi

praėjimai ir koridoriai buvo kruopščiai suregistruoti paladoriečio prote, tačiau jie galėjo nesuspėti išsikapstyti iš to labirinto. Tokiu atveju Tórkalis kiaurai pradegins keliolika aukštų virš jų galvų. Šiaip ar taip, tunelio galas tikriausiai netoli.

Tunelio galas pasirodė po trisdešimties sekundžių. Čia jie rado keistą cilindro pavidalo kambarį su minkštomis sėdynėmis palei sienas. Iš jo nebuvo kito išėjimo, vien tas, per kurį jie įėjo. Po kelių sekundžių Alarkeinui toptelėjo, kokia šio kambario paskirtis. Kaip gaila, pamanė jis, kad nebėra laiko juo pasinaudoti. Šią mintį staiga pertraukė Cinadrio riksmas. Alarkeinas atsisuko ir pamatė, jog durys be garso užsidarė.

Netgi pačią pirmąją išgąsčio akimirką Alarkeinas susižavėjęs pagalvojo: kad ir kas tie gyventojai būtų, jie moka kurti automatines mašinas!

Pirmasis prašneko paladorietis. Jis mostelėjo vienu savo čiuptuvu į sėdynes.

— Mes manome, kad geriausia būtų atsisėsti,— tarė jis. Daugialypis Paladoro protas jau išanalizavo padėtį ir žinojo, kas jų laukia.

Neilgai trukus, iš lubose esančių grotelių pasigirdo tylus dūzgimas, ir paskutinį kartą Žemės istorijoje nuaidėjo kad ir negyvas, bet vis dėlto žmogaus balsas. Pagautieji žvalgai žodžių nesuprato, tačiau bendra prasmė buvo gana aiški.

— Prašau nurodyti stotis ir atsisėsti.

Tuo pačiu metu viename kambario gale nušvito sienos panelis. Jame buvo nubraižytas paprastas žemėlapis, susidedantis iš keliolikos apskritimų, sujungtų viena linija. Prie kiekvieno apskritimo buvo užrašas, o šalia jo — du skirtingų spalvų mygtukai.

Alarkeinas klausiamai pažvelgė į vadą.

— Nelieskite jų,— pasakė Cinadris,— gal tada durys vėl atsidarys.

Jis apsiriko. Inžinieriai, suprojektavę šį automatinį metro, vadovavosi prielaida, kad kiekvienas čia įėjęs norės kur nors važiuoti. O kadangi jie neišsirinko jokios tarpinės stoties, jiems, be abejo, reikėjo vykti į linijos galą.

Po to sekė dar viena pauzė, kurios metu relės ir tiratronai laukė tolesnių įsakymų. Jeigu būtų žinoję, ką daryti, per tas trisdešimt sekundžių jie būtų galėję atverti duris ir išeiti

iš metropoliteno. Bet jie nežinojo, ir mašinos, veikdamos pagal žmonių psichologijos dėsnius, viską atliko už juos.

Pagreičio jie beveik nepajuto; minkštutėlės kaip pūkas sėdynės buvo prabanga, o ne būtinybė. Tik iš vos pastebimo vibravimo jie galėjo apytikriai spręsti, kokiu greičiu keliauja per žemės gelmes. Kiek ta kelionė užsitęs, jie neturėjo nė mažiausio supratimo. O po trisdešimties minučių S9000 paliks Saulės sistemą.

Skriejančioje kabinoje įsivyravo ilga tyla. Cinadris ir Alarkeinas karštligiškai svarstė susidariusią padėtį. Paladorietis taip pat ją svarstė, tačiau visai kitokiu požiūriu. Mirties sąvoka jam neturėjo jokios prasmės: prarasti vieną individą superorganizmo protui reiškė tą pat, ką žmogui — nusikirpti nagą. Vis dėlto jis įstengė suvokti, nors ir nelabai aiškiai, beviltišką būklę, kurion pakliuvo tokie atskiri intelektai, kaip Cinadris ir Alarkeinas, ir norėjo kiek galėdamas jiems padėti.

Po kiek laiko Alarkeinas susisiekė radiotelefonu su Torkaliu. Signalas buvo labai silpnas ir tolydžio geso. Alarkeinas trumpai paaiškino, kas atsitiko, ir beveik iš karto signalai pasidarė ryškesni. Torkalis sekė jiems iš paskos, skrisdamas virš žemės, po kuria jie dūmė link nežinomo tikslo. Tokiu būdu žvalgai sužinojo, kad keliauja kone tūkstančio mylių per valandą greičiu, o netrukus Torkalis pranešė kitą nemalonią naujieną — kabina sparčiai artėja prie jūros. Po žeme jie dar galėjo tikėtis ją sustabdyti ir išsigelbėti, bet po vandenynu jų neišgelbės niekas — nei pačios gudriausios laivo galvos, nei galingiausi prietaisai. Geresnių spąstų ir norėdamas nesugalvosi.

Tuo tarpu Cinadris įdėmiai tyrinėjo sieninį žemėlapį. Jo prasmė nekėlė abejonių; išilgai linijos, jungiančios apskritimus, šliaužė mažytis šviesos taškelis. Jis jau buvo pusiaukelėje nuo pirmosios žemėlapy pažymėtos stoties.

— Aš paspausiu vieną šių mygtukų,— pagaliau prabilo Cinadris.— Blogiau nebus, o galgi mes ką nors sužinosime.

— Gerai,— atsiliepė Alarkeinas,— tačiau kurį pirmiausia spausti?

— Jie tik dviejų rūšių — vienas paleisti mašinai, kitas jai sustabdyti. Man rodos, nieko neatsitiks, jeigu iš pirmo karto nepataikysime.

— Ji pradėjo judėti, nepaspaudus jokio mygtuko,— suabejojo Alarkeinas.— Tikriausiai tai visiškai automatinis mechanizmas, ir mes negalime iš čia jo valdyti.

Cinadris laikėsi savo nuomonės:

— Šie mygtukai yra aiškiai susiję su stotimis. Kam gi jų reiktų, jei mašinos nebūtų galima sustabdyti? Tik neaišku, kurį dabar spausti.

Jis samprotavo teisingai. Mašiną buvo galima sustabdyti bet kurioje tarpinėje stotyje. Kol kas jie sugaišo tik dešimtį minučių: jei jiems pavyktų ištrūkti dabar, viskas baigtųsi sėkmingai. Bet lyg tyčia Cinadris paspaudė ne tą mygtuką.

Mažasis šviesos taškas, nesulėtinęs greičio, peršliaužė per švytintį žemėlapio apskritimą. Ir tuo pačiu metu iš viršum jų skrendančios gondolos Torkalis pranešė:

— Jūs ką tik pralėkėte po miestu ir panėrėte po vandenynu. Sekanti stotis tebus tik už tūkstančio mylių...

Alveronas nebeteko vilties rasti gyvybę šiame pasaulyje. S9000 išnaršė pusę planetos, niekur ilgai nestovėjo, o vis kilo ir leidosi, stengdamasis atkreipti dėmesį. Bet viskas veltui — Žemė išrodė kaip kapinynas. Jei gyventojų dar ir yra gyvų, pamanė Alveronas, jie, matyt, pasislėpė žemės gelmėse, kur jų nepasieks jokia pagalba, tačiau pražūtis vis tiek bus neišvengiama.

Rugonas pranešė apie įvykusią nelaimę. Didysis laivas nutraukė bevaises paieškas ir nuskrido per audrą link vandenyno, virš kurio mažytė Torkalio gondola dar tebesekė požeminę mašiną.

Tai buvo išties siaubingas reginys. Nuo pat Žemės užgimimo dienų čia nešėlo toks viesulas. Milžiniškos bangos it patrakusios veržėsi į priekį, genamos uragano, kurio greitis dabar siekė daugelį šimtų mylių per valandą. Nors krantas buvo toli, ore skraidė aibės nuolaužų — namų šipuliai, skardos lakštai, išrauti medžiai ir visa, kas nebuvo pritvirtinta prie žemės. Nė viena sparnuota skraidymo mašina nebūtų galėjusi išsilaikyti tokioje vėtroje. Kartais didžiuliai vandens kalnai taip smarkiai trenkdavosi vienas į kitą, jog dūžio aidas sudrebindavo padangę ir netgi nustelbdavo pasiutusį vėjo kauksmą.

Laimė, ligi šiol dar nebuvo didelių žemės drebėjimų. Giliai po vandenyno dugnu nuostabus technikos kūrinys — buvęs Pasaulio prezidento asmeninis metro — vis dar tebeveikė. Suirutė viršuje jam negalėjo padaryti jokios žalos. Jis veiks iki pat paskutinės Žemės gyvavimo akimirkos, kuri, jei astronomai nesuklydo, ateis po penkiolikos minučių su trupučiu — Alveronas būtų brangiai užmokėjęs, kad tik būtų galėjęs sužinoti, kiek tęsis tas „truputis". O įkliuvusi į spąstus grupė pasieks kitą vandenyno krantą — savo išsigelbėjimą — tik po valandos.

Alveronas ketino griežtai laikytis duotųjų instrukcijų, nors jam ir šiaip nebūtų atėję į galvą rizikuoti jam patikėto laivo likimu. Jeigu jis būtų buvęs žmogus, labai sunkiai būtų ryžęsis palikti įkliuvusius draugus. Bet Alveronas buvo kilęs iš daug jautresnės giminės, kuri taip mylėjo dvasios dalykus, jog neatmenamais laikais perėmė, kad ir labai nenoriai, Visatos valdymą vien dėl to, kad joje visuomet viešpatautų teisingumas. Artimiausiomis valandomis Alveronui teks sukaupti visas savo antžmogiškas galias.

Tuo tarpu mylios gylyje po vandenyno dugnu Alarkeinas ir Cinadris skubiai kalbėjo asmeniniais radiotelefonais. Penkiolika minučių — ne per daugiausia laiko suvesti gyvenimo sąskaitai. Jo vos užteko padiktuoti keliems atsisveikinimo laiškeliams, kurie tokiu momentu yra daug svarbesni už visus kitus dalykus.

Per visą tą laiką paladorietis nesujudėjo ir nepratarė nė žodžio. Jo draugai, jau susitaikę su likimu ir užsiėmę asmeniniais reikalais, neatkreipė į tai dėmesio. Todėl jie net krūptelėjo, kai jis prabilo keistu beaistriu balsu:

— Mes matome, kad jūs ruošiatės sutikti savo būsimą pražūtį. Tie pasiruošimai nėra būtini. Alveronas tikisi išgelbėti mus, jeigu tik mes įstengsime sustabdyti šią mašiną, kai vėl pasieksime sausumą.

Cinadris su Alarkeinu taip nustebo, jog neteko žado. Po akimirksnio pastarasis atsipeikėjo:

— Iš kur jūs žinote?

Tai buvo kvailas klausimas, nes Alarkeinas iškart atsiminė, jog laive buvo paladoriečių. Užtat jų paladorietis žinojo viską, kas ten dedasi. Todėl jis nelaukė atsakymo, tik pridūrė:

— Alveronas to nepadarys! Jis neišdrįs šitaip rizikuoti!

— Kokia gi čia rizika,— atsiliepė paladorietis,— mes pasakėme jam, ką daryti. Visa tai labai paprasta.

Alarkeinas ir Cinadris pažiūrėjo į savo draugą su baiminga nuostaba. Dabar jie suprato, kas atsitiko. Reikalui esant, atskiri individai, sudarantys Paladoro superorganizmą, galėjo susijungti į vieningą mąstančią sistemą. Tokiu būdu jie sukurdavo galingiausią protą visoje Visatoje. Eilines problemas paprastai spręsdavo keli šimtai ar tūkstančiai individų. Retkarčiais prireikdavo kolektyvinės milijonų išminties, o dviem istoriniais atvejais, kai grėsė pavojus giminės egzistavimui, į vieningą sąmonę susitelkė milijardai Paladoro ląstelių. Paladoro protas buvo vienas didžiausių intelekto šaltinių Visatoje; nedažnai reikėdavo visų jo išgalių, tačiau kitos padermės jautėsi daug saugiau, žinodamos, kad galės juo pasinaudoti prireikus.

Įdomu, kiek ląstelių susijungė spręsti šitos problemos, pamanė Alarkeinas. Ir kaip toks menkas įvykis galėjo patraukti Paladoro dėmesį?

Į šį klausimą jis negavo atsakymo, nors ir pats būtų galėjęs jį atspėti, jei būtų žinojęs, kad beaistriam Paladoro protui nebuvo svetima žmogiška tuštybė. Labai seniai Alarkeinas parašė knygą, kurioje mėgino įrodyti, jog, laikui bėgant, visos protingos gyvybės atsisakys individualių sąmonės formų ir galų gale Visatoje liks tik protaujantys superorganizmai. Paladoras, jo nuomone, pirmasis pasiekė šią intelekto vystymosi pakopą, ir šis jo teiginys labai patiko tam milžiniškam išsisklaidžiusiam protui.

Beje, jie nebesuspėjo užduoti daugiau klausimų, nes jų radiotelefonais ėmė kalbėti pats Alveronas.

— Kalba Alveronas! Mes ketiname jus išgelbėti, todėl pasiliksime šioje planetoje tol, kol atsklis sprogimo bangos. Dabar jūs vykstate į pajūrio miestą, kurį dabartiniu greičiu turėtumėte pasiekti po keturiasdešimties minučių. Jei ir tada negalėsite sustoti, mes išsprogdinsime tunelius iš abiejų mašinos pusių ir atkirsime energijos tiekimą. Po to išdeginsime išėjimo šachtą — vyriausias inžinierius sako, kad tai įmanoma padaryti per penkias minutes. Taigi po valandos jūs vėl būsite laive, jeigu tik, žinoma, saulė nesprogs anksčiau.

— O jeigu sprogs, tai ir jūs pražūsite! Jūs neturite taip rizikuoti!

— Nesijaudinkite, mums niekas negresia. Kai saulė sprogs, smūgio banga pasieks maksimumą tik po keleto minučių. Be to, mes esame naktinėje planetos pusėje, už aštuonių tūkstančių mylių storio uolienų užtvaros. Pastebėję pirmąjį sprogimo ženklą, tuoj pat išskrisime iš Saulės sistemos, laikydamiesi planetos šešėlyje. Mūsų pagrindiniai varikliai išvystys šviesos greitį, laivui dar neišėjus iš šešėlio konuso, ir tuomet saulė nebegalės mums nieko padaryti.

Cinadris vis dar bijojo tuo patikėti. Jam dingtelėjo kita abejonė.

— Bet kaipgi jūs pastebėsite sprogimą, būdami naktinėje planetos pusėje?

— Labai lengvai,— atsakė Alveronas.— Šis pasaulis turi mėnulį, kuris dabar gerai matyti iš mūsų pusrutulio. Į jį nutaikyti laivo teleskopai. Jeigu jo ryškumas staiga padidės, automatiškai įsijungs varikliai, ir mes akimirksniu išlėksime iš šios sistemos.

Tai buvo nepriekaištingas planas. Atsargusis Alveronas niekuo nerizikavo. Praeis daug minučių, kol aštuonių tūkstančių mylių storumo uolienų ir metalo skydą sunaikins sprogstančios saulės liepsna. Iki to laiko S9000 pasieks šviesos greitį ir jam nebegrės jokie pavojai.

Alarkeinas spustelėjo antrąjį mygtuką, kai ligi kranto dar buvo likę keletas mylių. Jis nesitikėjo jokių rezultatų, nes žinojo, jog mašina negali sustoti tarp stočių. Tačiau po kelių minučių, jų dideliam džiaugsmui, mašina liovėsi vibravusi ir pagaliau sustojo.

Suveriamos durys tyliai atsidarė, ir visi trys skubiai išėjo iš kabinos. Daugiau rizikuoti jie nebenorėjo. Priešais driekėsi ilgas tunelis. Jis kilo įkalnin, todėl nebuvo matyti galo. Jie buvo bepradedą juo žygiuoti, bet radiotelefonuose staiga nuskambėjo Alverono balsas:

— Pasilikite savo vietose! Sprogdiname šachtą!

Žemė sudrebėjo, ir toli priekyje sugriaudė virstančios uolos. Dar kartą suvirpėjo žemė, ir dalis tunelio išnyko. Už šimto jardų žiojėjo milžiniškas vertikalus šulinys.

Grupė nuskubėjo pirmyn. Priėję koridoriaus galą, jie atsistojo ant krašto ir ėmė laukti. Šulinys buvo toks gilus, jog žibintų spinduliai nesiekė dugno, o jo skersmuo viršijo tūkstantį pėdų. Viršuje audros debesys skriejo pro mėnulį, kurio

nebūtų atpažinęs joks žmogus — taip kraupiai žėrėjo jo diskas. Tačiau įspūdingiausias iš visų buvo aukštai padangėje kabantis S9000; jo didžiulės tūtos, išgręžusios šią gigantišką šachtą, dar tebebuvo įkaitusios ligi raudonumo.

Nuo laivo atitrūko tamsus šešėlis ir ėmė staigiai leistis žemyn: Torkalis grįžo pasiimti savo draugų. Po valandėlės Alveronas pasveikino juos valdymo sektoriuje. Jis parodė į didįjį ekraną ir tyliai pasakė:

— Mes vos vos spėjome.

Apačioje palengva grimztančio kontinento krantus įnirtingai puolė mylios aukščio bangos. Bekraštė plynė, nužerta nepaprastai šviesios sidabrinės mėnesienos,— štai kokią Žemę būtų išvydęs paskutinis jos stebėtojas. Tvinstantys vandenys garmėjo jos paviršiumi link tolumoje dunksančių kalnų. Jūra laimėjo galutinę pergalę, bet jos triumfas bus neilgas, nes greitai nebebus nei žemės, nei jūros. Tuo metu, kai susirinkę valdymo sektoriuje astronautai tylėdami stebėjo planetos agoniją, staiga prasidėjo nepalyginamai didesnė katastrofa — visa, kas įvyko prieš tai, tebuvo tik preliudija.

Virš mėnulio apšviesto pusrutulio netikėtai pražydo skaisti aušra. Bet tai buvo ne aušra: tai mėnulis sužibo ryškiai tarsi antroji saulė. Gal trisdešimt sekundžių pasmerktąją žemę buvo nutvieskusi šiurpi, neįprasta šviesa. Paskui valdymo pulte staiga sublykčiojo indikatorinės lemputės — įsijungė pagrindiniai varikliai. Alveronas žvilgterėjo į indikatorius, norėdamas patikrinti jų parodymus. Kai jis vėl pažiūrėjo į ekraną, Žemės ten nebebuvo.

Nežmoniškai perkrauti generatoriai užgeso, laivui perkirtus Persefonės orbitą. Dabar tai neturėjo reikšmės, saulė jiems nebegalėjo pakenkti; nors vienišas laivas bejėgiškai sklendė gilyn į tarpžvaigždinę naktį, jis bus išgelbėtas ne vėliau, kaip po keleto dienų.

Kokia likimo ironija! Dar vakar jie patys buvo gelbėtojai ir skubėjo padėti dabar jau nebeegzistuojančiai civilizacijai. Alveronas vis bandė įsivaizduoti pražuvusį pasaulį. Įdomu, koks jis buvo didžiausio savo suklestėjimo metu, kaip atrodė jo miestų gatvės, pripildytos gyvų būtybių. Nors ir primityvūs sutvėrimai, jie tikriausiai būtų pasiūlę Visatai daug įdomių idėjų. Kaip gaila, kad nepasisekė užmegzti su jais ryšio! Tačiau apgailestauti nėra prasmės; seniai prieš jų atvykimą šios pla-

netos gyventojai pasislėpė geležinėje jos širdyje. Dabar jie ir jų civilizacija liks paslaptimi visiems laikams.

Alveronas apsidžiaugė, kai jo mintis nutraukė įėjęs Rugonas. Ryšių tarnybos viršininkas nuo pat starto pradžios visą laiką analizavo laidas, kurias perdavinėjo Orostrono atrastas siųstuvas. Tai buvo nesunkus darbas, tačiau jam atlikti reikėjo specialių įrenginių, o jų sukūrimas užėmė daug laiko.

— Na, ką gi sužinojai?— paklausė Alveronas.

— Nemažai,— atsakė jo draugas,— bet vieno dalyko niekaip negaliu suprasti. Mes iškart pamatėme, kokiu principu pagrįstas vaizdo perdavimas, ir transformavome laidas savo įrenginiais. Iš visko sprendžiant, visuose svarbiausiuose planetos taškuose buvo pastatytos kameros. Kai kurios jų, matyt, buvo įrengtos miestuose, ant pačių aukščiausių pastatų. Kameros nuolat sukosi apie savo ašį, transliuodamos panoraminius vaizdus. Mūsų užrašytose laidose radome gal dvidešimt skirtingų panoramų.

Be to, dar aptikome tokių laidų, kuriose nebuvo nei vaizdo, nei garso, o visai kas kita. Atrodo, jog tai grynai mokslinė informacija — instrumentų parodymai ar kas nors panašaus. Visos laidos buvo perduodamos vienu metu skirtingų dažnumų bangomis.

Aišku, jog visa tai buvo padaryta ne be priežasties. Orostronas vis dar mano, kad tie sutvėrimai bėgdami tiesiog užmiršo išjungti stotį. Bet juk tai anaiptol nėra įprastinės laidos. Klartenas teisus — stotis buvo naudojama tarpplanetiniams ryšiams. Kadangi nė vienoje kitoje planetoje žvalgymo metu nebuvo gyvybės, vadinasi, tie žmonės turėjo būti išskridę į kosminę erdvę. Ar jūs taip nemanot?

Alveronas įdėmiai jo klausėsi.

— Taip, visai logiška išvada. Bet neabejotina ir tai, jog spindulys nebuvo nukreiptas į jokią kitą planetą. Aš pats tą patikrinau.

— Žinau,— atsakė Rugonas.— Man tik įdomu, kodėl milžiniška tarpplanetinė relinė stotis taip stropiai transliuoja greit žūsiančio pasaulio vaizdus,— vaizdus, turinčius neįkainojamą vertę mokslininkams ir astronomams. Kažkas nepatingėjo ir įrengė tas visas panoramines kameras. Aš esu tvirtai įsitikinęs, jog tie spinduliai buvo kažkur nukreipti.

Alveronas nustebęs pažvelgė į jį.

— Negi tu manai, kad egzistuoja dar viena, mums nežinoma išorinė planeta? Jei taip, tai tavo teorija tikrai klaidinga. Juk spindulys netgi nesutapo su Saulės sistemos plokštuma. O jeigu ir būtų sutapęs — štai pasižiūrėk į šitą.

Jis įjungė ekraną ir pasukinėjo rankenėles. Juodos aksominės erdvės fone kabėjo melsvai baltas rutulys, sudarytas iš daugybės įkaitusių dujų sluoksnių. Nors iš tokio atstumo sunku įžiūrėti kokį nors judėjimą, rutulys aiškiai plėtėsi milžinišku greičiu. Jo centre žėrėjo akinamos šviesos taškas — baltoji nykštukė, į kurią dabar pavirto saulė.

— Tu tikriausiai neįsivaizduoji, kokio dydžio tas rutulys,— pasakė Alveronas.— Luktelk akimirką.

Jis padidino vaizdą, ir ekrane dabar buvo matyti tik centrinė novos dalis. Beveik pačiame viduryje, iš abiejų branduolio pusių, juodavo du maži gumuliukai.

— Tai dvi didžiausios šios sistemos planetos. Joms ligi šiol pavyko išsilaikyti. O juk jos buvo nutolusios nuo saulės per keletą šimtų milijonų mylių. Nova vis dar plečiasi, bet ir dabar ji jau dvigubai didesnė už Saulės sistemą.

Rugonas valandėlę patylėjo.

— Gal tu ir teisus,— gana nenoriai pripažino jis.— Mano pirmąją teoriją sugriovei. Bet vis tiek manęs neįtikinai.

Jis ėmė skubiai vaikščioti ratu po kambarį. Alveronas kantriai laukė. Žinojo, jog didi jo draugo intuicija dažnai išspręsdavo tokias problemas, kur vien tik logikos nepakakdavo.

— O ką tu į tai pasakysi?— lėtai tardamas žodžius, paklausė Rugonas.— Gal mes tinkamai neįvertinome jų sugebėjimų? Orostronui taip ir buvo,— jis manė, kad jie niekada nebuvo išėję į kosmosą, nes pradėjo naudotis radiju tik prieš porą šimtmečių. Tai man pasakė Hansuras II. Orostronas suklydo. Gal būt, mes visi klystame. Aš peržiūrėjau visa, ką Klartenas atsinešė iš tos stoties. Jam siųstuvas nepadarė didelio įspūdžio, bet iš tikrųjų tai stebėtinai didelis pasiekimas per tokį trumpą laiką! Ten esama prietaisų, kuriais galėtų didžiuotis tūkstančiais metų senesnės civilizacijos. Alveronai, pasekime tuo spinduliu ir pažiūrėkime, kur jis veda, a?

Alveronas tylėjo ištisą minutę. Jis tikėjosi šitokio pasiūlymo, tačiau į jį atsakyti nebuvo taip lengva. Pagrindiniai generatoriai buvo išėję iš rikiuotės, ir taisyti juos būtų bergždžias darbas. Bet jie turėjo ir kitokių energijos šaltinių, o kai yra

energijos, viską galima padaryti. Žinoma, visiems teks paplušėti ir atlikti keletą sudėtingų manevrų, nes laivas vis dar tebeskriejo milžinišku pradiniu greičiu. Taip, tai įmanoma, be to, darbas padės įgulai išvengti depresijos, apėmusios visus, kai sužlugo gelbėjimo misija. Žinia, kad artimiausias remonto laivas pasieks juos ne anksčiau, kaip po trijų savaičių, taip pat gerokai numušė ūpą.

Inžinieriai, kaip visuomet, sukėlė baisų triukšmą. Jie pareiškė, jog tai visiškai neįmanomas dalykas. Ir, kaip visuomet, užduotį atliko per pusę jiems duoto laiko. Labai lėtai didžiulis laivas ėmė mažinti greitį, kurį buvo išvystęs per keletą minučių. Po daugelio valandų žvaigždžių laukai pasislinko į šalį: nubrėžęs milžinišką, milijonų mylių spindulio kreivę, S9000 pakeitė kursą.

Manevrui prireikė trijų dienų, tačiau dabar laivas vangiai slinko trasa, lygiagrečia atėjusiam iš Žemės spinduliui. Jie skrido į tuštumą, o užpakaly liepsnojantis kamuolys — senoji Saulė — pamažu nyko iš akių. Matuojant tarpžvaigždinių skridimų mastais, jie beveik stovėjo vietcje.

Ištisas valandas Rugonas sėdėjo prie savo prietaisų, siųsdamas detektorinius spindulius į priekyje tvyrančią erdvę. Aplinkui, per daugelį šviesmečių, nebuvo nė vienos planetos — jis tuo neabejojo. Retkarčiais pas jį užeidavo Alveronas ir visada gaudavo tą patį atsakymą: „Nieko naujo". Maždaug vieną kartą iš penkių Rugono intuicija jį apvildavo, tai jis jau buvo bepradedąs būgštauti, kad, ko gero, taip atsitiks ir šį sykį.

Tik po savaitės pačiuose skalių galuose vos pastebimai suvirpėjo masės detektorių rodyklės. Bet Rugonas nieko nesakė, netgi vadui. Jis norėjo būti visiškai tikras ir tol laukė, kol ėmė reaguoti artimojo veikimo lokatoriai ir ekranuose pasirodė pirmieji neryškūs vaizdai. Tačiau jis vis dar kantriai laukė. Tik tuomet, kai paaiškėjo, jog pati didžiausia jo fantazija nublanksta prieš tikrovę, jis sušaukė draugus į valdymo sektorių.

Ekrane buvo visiems pažįstamas vaizdas: begaliniai žvaigždžių laukai, saulė prie saulės — ligi pat Visatos pakraščių. Tik ekrano viduryje dūlavo kažkoks sunkiai įžiūrimas ruoželis, panašus į tolimą ūką.

Rugonas priartino vaizdą. Žvaigždės dingo iš regėjimo lauko; mažasis ūkas išsiplėtė ir užpildė visą ekraną. Ir tada pasi-

rodė, jog tai anaiptol ne ūkas. Visi net aiktelėjo iš nuostabos, išvydę priešais atsivėrusį reginį.

Didžiuliame kosminės erdvės plote, išsirikiavę daugelio mylių ilgio eilėmis ir kolonomis, nelyginant tvarkingai žygiuojanti armija, skrido tūkstančiai mažyčių šviesos brūkšnelių. Jie judėjo kaip vienas — visa milžiniška trimatė gardelė nekeitė pavidalo — ir taip greitai, jog, Alveronui ir jo draugams vos pamačius, rikiuotė ėmė slinkti iš ekrano, ir Rugonui teko vėl grąžinti ją į centrą.

— Tai giminė, kuri pažinojo radiją tik du šimtus metų,— po ilgos pauzės pasakė Rugonas,— giminė, kuri, kaip mes manėme, pasislėpė nuo mirties savo planetos širdyje. Aš ištyriau šiuos brūkšnelius, maksimaliai padidinęs teleskopo galią.

Tai yra pats didžiausias iš visų mums žinomų laivynų. Kiekvienas šviesos brūkšnelis — laivas, didesnis už mūsiškį. Žinoma, jie labai primityvūs: ekrane jūs matote raketinių variklių čiurkšles. Taip, jie išdrįso keliauti per tarpžvaigždinę erdvę raketomis! Jūs puikiai suprantate, ką tai reiškia. Juk jiems prireiks šimtmečių pasiekti artimiausiai žvaigždei. Tie sutvėrimai išsirengė į šią kelionę, tikėdamiesi, kad praėjus kelioms kartoms, bent jų palikuonys pasieks galutinį tikslą.

Kad geriau įsivaizduotume jų pasiekimų mastą, prisiminkime, kiek reikėjo amžių, kol mes išėjome į kosminę erdvę. O kiek jų reikėjo, kol pamėginome skristi į žvaigždes! Net jeigu mums būtų grėsęs visiškas sunaikinimas, vargu ar būtume tiek nuveikę per tokį trumpą laiką. Neužmirškite, jog tai jauniausia civilizacija Visatoje. Prieš keturis šimtus tūkstančių metų ji net neegzistavo. Kokia gi ji bus už milijono metų?

Po valandos Orostronas išvyko iš apgadinto S9000 užmegzti ryšio su didžiuoju laivynu, skriejančiu priekyje. Kai mažoji torpeda išnyko tarp žvaigždžių, Alveronas atsigręžė į savo draugą ir ištarė žodžius, kuriuos Rugonas vėliau dažnai prisimindavo:

— Įdomu, kas tai per padarai? Gal jie tik nuostabiai talentingi inžinieriai, bet nieko nenutuokia apie meną ar filosofiją? Kaip jie nustebs, kai Orostronas pasieks juos; man rodos, tai bus skaudus smūgis jų savimeilei. Keista, bet kiekviena izoliuota civilizacija kažkodėl mano, jog ji — vienintelė visoje Visatoje. Vis dėlto jie turėtų būti dėkingi mums: mes sutrumpinsime jiems kelionę ne vienu **šimtu metų.**

Alveronas pažvelgė į Paukščių Taką, besidriekiantį per ekraną tarsi sidabrinio rūko juosta. Plačiu mostu jis apvedė visą Galaktiką — nuo centrinių planetų ligi vienišų pakraščio saulių.

— Žinai ką?— pasakė jis Rugonui.— Aš šiek tiek prisibijau tų žmonių. O gal jiems nepatiks mūsų mažytė Federacija?

Jis dar kartą mostelėjo čiuptuvu į tankius žvaigždžių debesis, žėrinčius daugybės saulių šviesa.

— Kažkodėl man atrodo, jog tai labai ryžtingi žmonės,— pridūrė jis.— Nesipykime su jais. Šiaip ar taip, mūsų yra tik milijardą kartų daugiau, negu jų.

Rugonas nusijuokė iš vado sąmojo.

Po dvidešimt metų ši pastaba nebekėlė juoko.

ABSOLIUTI MELODIJA

Ar jums teko pastebėti, jog kambaryje, kuriame gyvai šnekučiuojasi dvidešimt ar trisdešimt žmonių, retkarčiais visi nuščiūva ir staiga įsivyrauja tokia spengianti tyla, kad, rodos, joje slopsta visi garsai. Nežinau, ką tada jaučia kiti, bet man tokiomis akimirkomis šiurpsta oda. Be abejo, visa tai gali būti paaiškinta tikimybių teorijos dėsniais, tačiau, man regis, tai nėra vien paprastas daugybės pauzių sutapimas. Atrodo, jog kiekvienas nori kažką išgirsti, o ką — nė pats nežino. Tokiais momentais aš sakau sau:

Ir dieną, ir vidurnaktį, kai nemiegu,
Sparnuotą laiko skrydį aš juntu...

Štai kokius jausmus man sukelia tokios akimirkos net ir labai linksmoje kompanijoje. Taip, net ir toje, kuri susirenka „Baltajame elnyje".

Būtent šitaip ir atsitiko vieną trečiadienio vakarą, kai aludėje žmonių mažiau, nei paprastai. Tyla, kaip visuomet, įsivyravo netikėtai. Paskui, tikriausiai norėdamas atsikratyti nerimastingo laukimo jausmo, Čarlis Vilis ėmė švilpauti. Nebeprisimenu, kokia tai buvo daina. Žinau tik, kad ji paskatino Harį Pervį papasakoti vieną keisčiausių jo istorijų.

— Čarli,— gana ramiai tarė jis,— ta prakeikta melodija iš-

ves mane iš proto. Pastarąją savaitę aš ją išgirstu kiekvieną kartą, kai tik įjungiu radiją.

Džonas Kristoferis prunkštelėjo:

— Jums reikėtų klausytis trečiosios programos. Tada negrėstų pavojus tapti psichopatu.

— Kai kurie,— atkirto Haris,— nemėgsta laikytis senovinių madrigalų dietos. Bet, dėl dievo meilės, nepradėkime kivirčų. Ar jums niekad neatėjo į galvą, jog visos populiarios melodijos turi kažką bendra?

— Ką jūs norite tuo pasakyti?

— Ogi tai, kad jos atsiranda nežinia iš kur, o paskui ištisas savaites visi jas niūniuoja, kaip, pavyzdžiui, Čarlis. Geriausios taip įstringa į atmintį, kad negali nuo jų išsivaduoti — jos dienų dienas sukasi galvoje. O vėliau staiga pradingsta.

— Suprantu,— atsiliepė Artas Vinsentas,— vienas melodijas gali įsidėmėti ir vėl užmiršti, o kitos norint nenorint limpa kaip sirupas.

— Teisingai. Kartą visą savaitę negalėjau išmesti iš galvos Sibelijaus Antrosios simfonijos finalo leitmotyvo — net ir miegant, jis nedavė man ramybės. Arba, pavyzdžiui, ta dainelė „Trečiasis vyras", žinote: da-di-da-daa, di-da, di-daa... Tik prisiminkite, ką ji iš visų padarė!

Haris luktelėjo, kol jo klausytojai liovėsi dainavę sau po nosimi; nuaidėjus paskutiniam „lia-lia", jis vėl prabilo:

— Štai matote, koks puikus pavyzdys! Bet kas gi yra tose melodijose? Kodėl jos mus taip veikia? Vienos jų — tikra muzika, kitos gana banalios, tačiau visos, be abejonės, turi kažką bendra.

— Na, na,— pasakė Čarlis,— kalbėkite, mes laukiame.

— Atsakymo nežinau,— patylėjęs atsiliepė Haris.— Be to, man jo ir nereikia. Nes aš pažįstu žmogų, kuris jį surado.

Kažkas nė nepasijutęs padavė jam kupiną bokalą, kad pasakojimo siūlas nenutrūktų. „Baltojo elnio" lankytojams nepatikdavo, kai Haris sustodavo vidury kalbos ir eidavo prisipilti alaus.

— Dauguma mokslininkų kažkodėl domisi muzika,— pasakė Haris Pervis.— Tai neginčijamas faktas. Aš žinau keletą didelių laboratorijų, turinčių mėgėjiškus simfoninius orkestrus,— kai kurie jų visai neblogi. Kai dėl matematikų, tai šitokio

pomėgio priežastys aiškios: muzikai, ypač klasikinei, yra būdinga matematinė forma. Akordų santykiai, bangų analizė, dažnumų pasiskirstymas ir taip toliau. Viską galima paaiškinti teoriškai. Ši problema yra įdomi savaime ir drauge kaip mokslo objektas. Bet tas visiškai nereiškia, kaip mano kai kurie, jog tai kliūtis estetiniam muzikos suvokimui.

Vis dėlto turiu pripažinti, kad Gilberto Listerio susidomėjimas muzika buvo grynai racionalaus pobūdžio. Gilbertas visų pirma buvo fiziologas, tyrinėjantis smegenų veiklą. Todėl žodžius, kad jo susidomėjimą padiktavo protas, aš pasakiau tiesiogine prasme. Jam buvo vis tiek, ko klausytis — melodijos iš filmo „Aleksandro džiazas" ar Devintosios simfonijos. Jis domėjosi ne pačiais garsais, o tiktai jų poveikiu smegenims.

Tokioje išsilavinusioje auditorijoje, kaip ši,— pasakė Haris, taip pabrėždamas frazę, jog ji nuskambėjo įžeidžiamai,— tikriausiai nėra nė vieno, kuris nežinotų, kad smegenų veikla yra glaudžiai susijusi su elektros impulsais. Smegenyse egzistuoja pastovūs pulsuojantys ritmai, kuriuos galima šiuolaikiniais prietaisais susekti ir išanalizuoti. Gilbertas Listeris tą ir darė. Jis pritvirtindavo prie pakaušio elektrodus ir, sustiprinęs smegenų sroves, išrašydavo bangomis ištisus metrus juostos. Tada jis ištirdavo tuos įrašus ir papasakodavo žmonėms daug įdomių dalykų. Ateis laikas, tvirtino jis, kai,— vartoju mokslinį terminą,— iš encefalogramų bus daug lengviau nustatyti asmenybę, negu iš pirštų atspaudų. Chirurgas gali pakeisti pirštų odą, na, o jeigu kada nors mokslas pasieks tokį išsivystymo laipsnį, kai bus įmanoma perkelti smegenis,— ką gi, žmogus pavirs kitu, bet metodas veiks taip pat.

Gilbertas susidomėjo muzika, tyrinėdamas smegenyse kylančius ritmus — alfa, beta ir kitokius. Jis manė, kad tarp tų ritmų ir muzikinių ritmų yra kažkoks ryšys. Todėl grodavo įvairių tempų muziką savo bandomiesiems ir žiūrėdavo, ar ji veikia normalius biosrovių dažnumus. Pasirodė, jog veikia, ir gana žymiai. Šis atradimas nuvedė Gilbertą į gilius teorinius vandenis.

Man tik vieną kartą pavyko kaip reikiant pasikalbėti su juo apie tas teorijas. Ne, jis nebuvo slapūnas — beje, man išvis neteko sutikti slapių mokslininkų,— bet jis tiesiog nemėgo kal-

bėti apie savo darbą, tvirtai nežinodamas, kas iš to išeis. Tačiau ir iš keleto žodžių buvo nesunku įspėti, jog prieš jį atsivėrė labai įdomi mokslinių tyrimų sritis. Todėl aš stengiausi palaikyti ryšius su juo; mano firma tiekė jam kai kurių instrumentų, ir aš pats buvau nieko prieš išpešti naudos iš jo sumanymo. Man dingtelėjo į galvą, kad jeigu Gilberto idėjos pasitvirtins, tai jam prireiks impresarijaus greičiau, nei spėtumėte pašvilpti pirmąjį Penktosios simfonijos taktą...

Mat, Gilbertas bandė moksliškai pagrįsti ne ką kitą, o populiarių melodijų kūrimo teoriją. Žinoma, jis negalvojo apie kokį nors savo darbo pritaikymą, laikė jį grynai moksliniu eksperimentu ir ateityje būtų pasitenkinęs straipsniu žurnale „Proceedings of the Physical Society". Bet aš iškart įžvelgiau kvapą gniaužiančias finansines perspektyvas.

Gilberto nuomone, bet kokia muzika — talentinga melodija ar tiesiog pigus šlageris — veikia mus todėl, kad kažkokiu būdu atliepia pagrindinius smegenų impulsų ritmus. Jis netgi pateikė tokį palyginimą: „Tai panašu į raktą, kišamą į prancūzišką spyną: kad durys atsidarytų, abu profiliai turi sutapti."

Spręsdamas šią problemą, jis dirbo dviem kryptim. Pirmiausia atrinko kelis šimtus populiariausių klasikinės ir lengvosios muzikos melodijų ir išanalizavo jų struktūrą, arba, kaip jis išsireiškė, morfologiją. Tai buvo daroma specialiu prietaisu — harmonikų analizatoriumi, kuris rūšiavo dažnumus. Žinoma, visa tai buvo kur kas sudėtingiau, tačiau neabejoju, kad esmę jūs suvokėte.

Tuo pačiu metu jis mėgino nustatyti, kaip garso bangų kreivės atitinka natūralius elektros virpesius smegenyse. Pagal Gilberto teoriją — čia mums teks įsigilinti į gana abstrakčias materijas — visos egzistuojančios melodijos yra tik apytikriai, netobuli vienos pagrindinės temos variantai. Muzikai ištisus šimtmečius nesąmoningai bandė ją užčiuopti. Bet juk jie nieko nežinojo apie muzikos ir smegenų veiklos ryšį. Dabar gi, kai šis klausimas išaiškintas, galima surasti ir Absoliučią melodiją.

— Ehė! — šūktelėjo Džonas Kristoferis. — Juk tai Platono idealų teorija, tik su nauju padažu. Jūs gi žinote, apie ką aš kalbu: visi mūsų materialaus pasaulio objektai yra tik paviršu-

tiniškos idealių kėdžių, stalų ar kitokių daiktų kopijos. O jūsų draugas ieškojo idealios melodijos. Ar surado?

— Tuojau išgirsite,— nesumišęs tęsė Haris.— Gilbertui prireikė metų, kad užbaigtų analizę. Tuomet jis ėmėsi sintezės. Kitais žodžiais tariant, jis padirbo mašiną, kuriančią garsų sąskambius pagal jo atrastus dėsnius. Ten buvo daugybė virpesių generatorių ir maišiklių (šioje mašinos dalyje jis panaudojo perdirbtus elektroninius vargonus). Visą sistemą valdė mechaninis kompozitorius. Mokslininkai, kaip vaikai, mėgsta duoti vardus savo tvariniams, ir Gilbertas pakrikštijo įrenginį Liudvigu.

Gal jums būtų lengviau suprasti Liudvigo veikimo principą, jeigu įsivaizduotumėte jį kaip kaleidoskopą, kurio raštus apsprendžia ne šviesa, o garsas. Tačiau šis kaleidoskopas turėjo paklusti tam tikriems dėsniams — dėsniams, Gilberto manymu, atspindintiems pagrindinius žmogaus smegenų veiklos bruožus. Gilbertas neabejojo, kad jeigu jam pavyktų gerai sureguliuoti mašiną, tai Liudvigas, išgrojęs visus galimus muzikinių temų derinius, anksčiau ar vėliau sukurtų Absoliučią melodiją.

Kartą man teko stebėti, kaip dirba Liudvigas, ir, tiesą sakant, aš pasijutau gan nejaukiai. Mašiną sudarė įvairiausi neaiškios paskirties elektroniniai prietaisai — tokį raizgyną gali išvysti bet kurioje laboratorijoje. Ją buvo galima palaikyti kuo tik nori: naujos skaičiavimo mašinos modeliu, radariniu taikikliu, gatvių judėjimo reguliavimo sistema ar mėgėjišku radijo imtuvu. Sunku buvo patikėti, kad, pasisekus eksperimentui, ji atims darbą iš visų pasaulio kompozitorių. Nejaugi tai įmanoma? Tikriausiai ne — gal Liudvigas ir sugebėtų tiekti „žaliavą", tačiau juk reikalinga dar ir orkestruotė.

Bet štai iš garsiakalbio ėmė sklisti garsai. Iš pradžių man pasirodė, jog girdžiu stropaus, bet visiškai nemuzikalaus mokinio pratimus, atliekamus penkiais pirštais. Dauguma temų buvo gana banalios. Pagrojusi vieną, mašina imdavo varijuoti ją taktas po takto, o paskui, išsėmusi visas galimybes, pereidavo prie sekančios. Kartais pasitaikydavo įsimenanti frazė, bet apskritai muzika man nepadarė jokio įspūdžio.

Tačiau Gilbertas paaiškino, jog tai tik bandymas — pagrindinės grandinės dar nesuderintos. Ilgainiui Liudvigas pasidarys

daug išrankesnis. O dabar jis groja, kas pakliūva, nes nesugeba pažinti melodijų. Kai jis įgis tą sugebėjimą, jo galimybės taps išties neribotos.

Man niekad daugiau nebeteko sutikti Gilberto Listerio. Mes buvome sutarę pasimatyti jo laboratorijoje maždaug po savaitės — iki to laiko jis tikėjosi smarkiai pasistūmėti į priekį. Bet atsitiko taip, kad aš pavėlavau visa valanda. Ir, tiesą sakant, man labai pasisekė...

Atėjęs į laboratoriją, sužinojau, kad Gilbertą ką tik išvežė. Jo laborantas — senyvas žmogus, išdirbęs su juo daug metų, sėdėjo kaip apkvaišęs ir spoksojo į suraizgytus Liudvigo laidus. Daug laiko praėjo, kol iškvočiau iš jo, kas atsitiko, ir dar daugiau — kol pats viską perpratau.

Vienas daiktas buvo aiškus. Liudvigas pagaliau ėmė veikti. Gilbertui bebaigiant derinti mašiną, laborantas išėjo pietų. Po valandos jis sugrįžo. Visoje patalpoje griausmingai aidėjo ilga ir labai sudėtinga melodija. Nežinia, ar mašina pati sustojo ties ja, ar Gilbertas spustelėjo mygtuką „Pakartojimas". Šiaip ar taip, jis perklausė šią melodiją mažų mažiausia kelis šimtus kartų. Laborantas rado jį transe. Akys jo buvo atmerktos, tačiau nieko nematė, kūnas pastiręs. Niekas nepasikeitė ir išjungus Liudvigą. Gilbertui jau nebebuvo galima padėti.

Kas gi atsitiko? Mums tikriausiai reikėjo numatyti pasekmes, bet visi gudrūs po laiko. O įvyko tai, apie ką aš kalbėjau pradžioje. Jei kompozitorius, atsitiktinai baksnodamas klavišus, gali sukurti motyvą, užvaldantį jūsų protą keletui savaičių, tai įsivaizduokite, kokį poveikį turėtų Absoliuti melodija, kurios ieškojo Gilbertas! Jeigu ji egzistuoja — beje, aš to netvirtinu,— atminties grandinės mūsų smegenyse susijungtų į ratą, kuriuo, išstūmusi visa kita, amžinai suktųsi ta pati melodija. Visos populiariausios praeities dainelės yra niekai, palyginus su ja. Įsiskverbusi į smegenis, ji iškraipytų biosrovių bangų formas — fizinę sąmonės apraišką. Ir tuomet viskam ateitų galas. Būtent taip ir atsitiko Gilbertui.

Jį gydė visokiausiais būdais, netgi elektros šoku. Bet niekas negelbėjo. Susidarė ydingasis ratas, ir pasirodė, jog pertraukti jo neįmanoma. Gilbertas nebesuvokia aplinkinio pasaulio, jam leidžia į veną maitinimo tirpalą. Jis visiškai nejuda ir nerea-

guoja į išorinius dirgiklius. Bet kartais, sako, jis keistai trūkčioja, tarsi mušdamas taktą. . .

Atrodo, jo būklė yra beviltiška, tačiau nesiimu spręsti, ar tai baisus likimas, ar, atvirkščiai, jam reikia pavydėti. Gal būt, tam tikra prasme jis surado tą absoliučią, idealią realybę, apie kurią taip mėgsta kalbėti Platono pasekėjai. Kas žino? Kai kada man pačiam pasidaro smalsu, kaipgi skambėjo ta velniška melodija, ir imu gailėtis, kad neišgirdau jos nors kartą. Juk tikriausiai galima kaip nors išvengti baisaus Gilberto likimo? Prisimenate, Odisėjas klausėsi sirenų dainavimo, bet jam viskas laimingai baigėsi. . . Tačiau dabar, žinoma, jau per vėlu.

— Taip ir maniau,— nusišaipė Čarlis Vilis.— Aparatas, savaime suprantama, sprogo arba jį ištiko kokia kita bėda. Ir, kaip visuomet, jūsų istorijos patikrinti neįmanoma.

Haris pažvelgė į jį kaip tikras aktorius — veikiau liūdnai, nei su pykčiu.

— Aparatas liko nesugadintas,— griežtai pasakė jis.— O vėliau atsitiko siutinantis dalykas, kurio aš sau niekaip negaliu dovanoti. Matote, aš taip buvau susidomėjęs Gilberto bandymais, jog smarkiai apleidau firmos reikalus. Gilbertas praleido įmokų terminą. Kai buhalterija sužinojo, kas jam nutiko, nedelsiant ėmėsi priemonių. Aš kaip tik buvau išvykęs porai dienų su kitu reikalu, ir žinote, ko jie pridarė per tą laiką? Iškėlė teisme bylą ir pasigrobė visą Gilberto turtą. Aišku, Liudvigą teko išmontuoti. Kai jį pamačiau, iš jo tebuvo likusi niekam nereikalingo laužo krūva. Ir viskas dėl keleto svarų! Aš net apsiverkiau.

— Nė kiek tuo neabejoju,— pasakė Erikas Meinas.— Bet jūs užmiršote, jog reikia suvesti galą su galu. Kas gi atsitiko Gilberto padėjėjui? Jis įėjo į laboratoriją, kai ta mašina skardenosi visa gerkle. Kodėl gi ji neįpainiojo ir jo į savo pinkles? Čia jūs prašovėte, Hari!

H. Pervis, eskvairas, padarė pauzę. Bet tik dėl to, kad išgertų alų ir tyliai paduotų bokalą bufetininkui.

— Štai kaip!— pasakė jis.— Vadinasi, kryžminė apklausa? Aš maniau, kad ši smulkmena neverta dėmesio. Kaip tik dėl to nelaimingo laboranto man nepavyko išsiaiškinti, kokia tai melodija. Suprantate, Gilberto padėjėjas buvo puikus technikas, tačiau niekuo negalėjo jam padėti, reguliuojant Liudvigą. Mat,

jis neturi nė menkiausios klausos. Jam Absoliuti melodija — tas pat, kas pora kniaukiančių katinų ant sodo tvoros.

Daugiau klausimų nebuvo: visi sėdėjo paskendę savo mintyse. Stojo ilga, nejauki tyla. Jai pasibaigus, gyvenimas „Baltajame elnyje" ėmė eiti sena vaga. Bet ir po to praėjo, kaip aš pastebėjau, ne mažiau dešimties minučių, iki Čarlis vėl pradėjo švilpauti „Karuselę".

AK, TIE ČIABUVIAI!

Skrajojanti lėkštė, prasimušusi pro debesis, staigiai nupikiravo žemyn, akimirką stabtelėjo kokių penkiasdešimt pėdų aukštyje virš žemės, o paskui smarkiai žnektelėjo ant šilojais apaugusios pievelės.

— Na, ir nusileidimas, suk jį devynios!— susikeikė kapitonas Wyxtpthll.

Žinoma, jis neištarė tiksliai tokių žodžių. Žmogaus ausiai jo pastaba būtų nuskambėjusi kaip išgąsdintos perekšlės kudakavimas. Vyresnysis pilotas Krtclugg pakėlė nuo valdymo pulto tris savo čiuptuvus, ištiesė visas keturias kojas ir su palengvėjimu atsilošė krėsle.

— O kuo aš čia dėtas, jei automatika, kaip visuomet, šlubuoja,— suniurzgėjo jis.— Galų gale, ko čia daug norėti iš laivo, kurį dar prieš penkis tūkstančius metų reikėjo išmesti į šiukšlyną. Jeigu tie šykštuoliai ir biurokratai iš Bazinės planetos. . .

— Gana jau, gana. Vis dėlto mes nusileidome, dargi nesudaužę laivo, o aš, tiesą sakant, būgštavau, jog bus prasčiau. Pakvieskite pas mane Kraistilą ir Denstorą. Noriu dar kartą su jais pasikalbėti, jiems iškeliaujant.

Iš pirmo žvilgsnio buvo aišku, kad Kraistilas ir Denstoras priklauso visiškai kitokiai gyvų būtybių rūšiai, nei likusieji

įgulos nariai. Jie turėjo tik po vieną porą rankų ir kojų, o pakaušyje suvis nebuvo akių, jau neminint kitų fizinių ydų, kurių jų kolegos mandagiai stengėsi nepastebėti. Beje, kaip tik šie trūkumai darė juos tinkamus pavestai misijai, kadangi šiek tiek pasigrimavusius, žiūrint nelabai priekabia akim, juos lengvai buvo galima palaikyti žmonėmis.

— Ar jūs tikri, kad teisingai supratote užduotį?— pasiteiravo kapitonas.

— Be abejo,— truputį įsižeidęs atsakė Kraistilas.— Man nebe pirmiena užmegzti ryšį su nekultūringomis rasėmis. Mano žinios antropologijoje...

— Na gerai. O ar pavyks susikalbėti?

— Tai jau Denstoro reikalas. Bet ir aš neblogai išmokau jų kalbą. Ji baisiai paprasta, o juk mes, šiaip ar taip, ištisus dvejus metus sukomės orbita, klausydamiesi jų radijo laidų.

— Ar turite pageidavimų?

— Tiktai vieną...— Kraistilas sumišo.— Iš laidų mes nustatėme, jog jų socialinė sistema nepaprastai atsilikusi, o nusikaltimai ir savivalė ten pasitaiko vos ne kiekviename žingsnyje. Daugelis pasiturinčių piliečių gynybiniais sumetimais priversti samdyti vadinamus seklius arba privačius agentus. Taigi, nors mes žinome, kad tai prieštarauja taisyklėms, vis dėlto mums norėtųsi...

— Na, sakykite gi.

— Matote, sere, turėdami porą „Mark-3" tipo anihiliatorių, mes jaustumės daug tvirčiau.

— Nenoriu nė girdėti apie tai! Jeigu Bazė suuos, tikrai neišvengsiu tribunolo. Neduok dieve, nugalabysite porą čiabuvių — tuomet kol gyvas nepajėgsiu atsiskaityti su Tarpžvaigždinės politikos komisija, Aborigenų apsaugos draugija ir tuzinu panašių įstaigų!

— Bet jeigu mus užmuš, turėsite dar daugiau bėdos,— susijaudino Kraistilas,— nes jūs atsakote už mūsų saugumą. Atsimenate tą radijo vaidinimą, apie kurį jums pasakojau? Ten buvo kalbama apie eilinę šeimą, o per pusvalandį įvyko net dvi žmogžudystės.

— Na ką gi, perkalbėjote. Tačiau gausite tik „Mark-2" tipo

anihiliatorius — kitaip per daug bėdos pridarytumėt, jeigu kas nutiktų.

— Ačiū, kapitone, dabar mums daug ramiau. Aš jums raportuosiu kas pusvalandį. Manau, kad per dvi valandas apsidirbsime.

Kapitonas Wyxtpthll lydėjo juos žvilgsniu, iki jie išnyko už kalvos viršūnės.

— Kodėl gi iš visos įgulos man tenka siųsti būtent šią porelę? — sunkiai atsiduso jis.

— Nieko nepadarysi, — atsakė pilotas, — pirmykštės tautos bijo viso, kas neįprasta. Išvydę mus, jie persigąstų, ir bematant mums ant galvų pasipiltų bombos. Neskubom toliau nuvažiuosi.

Kapitonas Wyxtpthll nejučiom suraizgė savo čiuptuvus į kamuolį: jis visada taip darydavo, kai būdavo susirūpinęs.

— Žinia, — pasakė jis, — jeigu jie nesugrįš, aš visuomet galėsiu iš čia išskristi ir paskelbti šią planetą pavojinga zona. — Jo veidas nušvito. — Taip, šitai atpalaiduos mus visus nuo daugybės rūpesčių.

— Vadinasi, tyrinėdami ją, mes tik veltui gaišome laiką? — pasipiktino pilotas.

— Visai ne, — atsakė kapitonas, vėl žaibiškai išpindamas čiuptuvus, — mūsų ataskaita pravers sekančiai ekspedicijai. Aš nurodysiu pranešime, kad ją reikia pasiųsti čionai, sakysime, po penkių tūkstančių metų. Ligi to laiko planeta, gal būt, pasidarys visiškai civilizuota, nors, prisipažįstu, dėl to labai abejoju.

Semiuelis Higinsbotemas išsiėmė sūrio gabalą ir butelį sidro ir pradėjo užkandžiauti, kai ant tako pasirodė du nepažįstami vyriškiai. Jie žingsniavo jo link. Semas ranka nusišluostė burną, atsargiai pastatė butelį šalia dėžės su sodo įrankiais ir nustebęs įsispitrėjo į besiartinančią porą.

— Labas rytas, — maloniai pasisveikino jis, tebekramtydamas sūrį.

Nepažįstamieji sustojo. Vienas jų ėmė patylomis sklaidyti mažytę užrašų knygelę, pilną pačių reikalingiausių frazių bei išsireiškimų, kaip antai: „Prieš oro prognozę išklausykite pra-

nešimą apie artėjančią audrą", „Rankas aukštyn — šausiu!" ir „Taksi, taksi, kas neužimtas?" Denstoras, kurio atmintis nereikalavo tokių pagalbinių priemonių, atsiliepė gana greitai.

— Labas rytas, žmogau,— prabilo jis, tobulai mėgdžiodamas Bi-bi-si diktoriaus tarseną,— ar nesiteiktumėte palydėti mus iki artimiausio sodžiaus, kaimo, miestelio ar panašios civilizuotos bendruomenės?

— Ką?— išpūtė akis Semas. Jis įtariai apžiūrėjo nepažįstamuosius ir tik dabar pastebėjo, kad jų apsirengimas gana keistas. Jis neaiškiai jautė, jog megztinis su aukšta apykakle nelabai dera prie gražaus dryžuoto kostiumo, paplitusio miesto frantų tarpe. Na, o antrasis, vis dar tebesirausiantis užrašų knygutėje, vilkėjo vakariniu kostiumu, kuriam nieko nebūtų galima prikišti, jei ne raudonas su žaliais kaklaraištis, sunkūs kareiviški batai ir žokėjaus kepuraitė. Kraistilo ir Denstoro nemažai padėta pastangų, bet jie buvo per daug prisižiūrėję televizijos spektaklių; turint galvoje, kad tai buvo vienintelis jų informacijos šaltinis, galima suprasti tokį jų apsirengimo nedarnumą.

Semas pasikrapštė pakaušį. Svetimšaliai, pagalvojo jis. Net ir miestiečiai taip neišsidarko.

Jis parodė jiems kelią ir smulkiai nupasakojo su tokiu vietiniu akcentu, jog nė vienas anglas, gyvenantis už Bi-bi-si Vakarų rajono priėmimo ribų, nebūtų supratęs daugiau, negu vieną žodį iš trijų. Kraistilas ir Denstoras, kurie gyveno taip toli, jog ligi jų gimtosios planetos dar nebuvo atskriejęs pirmųjų radijo siųstuvų signalai, nesuprato nė tiek. Vis dėlto jie suvokė bendrą prasmę ir nutarė kuo greičiau nešdintis iš čia, neaiškiai numanydami, kad anglų kalbą jie moka toli gražu ne taip puikiai, kaip jiems anksčiau atrodė.

Tai štai kaip, be ypatingos pompos, nepakliuvęs į istorijos vadovėlius, įvyko pirmasis žmonijos ir ateivių iš kito pasaulio susitikimas.

— O gal reikėjo jam viską iškloti?— susimąstęs, bet nelabai tvirtu balsu paklausė Denstoras.— Tai žymiai palengvintų mūsų užduotį.

— Sprendžiant iš drabužių ir atliekamo darbo, tas žmogus

ne mokslininkas ir ne įtakingas asmuo. Kažin ar jis iš viso būtų įstengęs suprasti, kas mes per vieni.

— O štai ir kitas! — Denstoras ištiesė ranką į priekį.

— Nereikia bėgti prie jo, dar išsigąs. Eikime pamažu, ir tegu jis pats užveda kalbą.

Praeivis ryžtingai pasuko jų link ir praėjo pro šalį, visai jų nepastebėjęs; nespėjus Denstorui ir Kraistilui atsikvošėti, jis pradingo už kelio posūkio.

— Tai gražiausia! — šūktelėjo Denstoras.

— Nesisielok, — filosofiškai nuramino jį Kraistilas, — patikėk manimi, iš šito būtų buvę dar mažiau naudos, nei iš pirmojo.

— Bet tai neduoda jam teisės būti tokiam nemandagiam.

Abu įširdę pažiūrėjo įkandin profesoriaus Ficsimonso, kuris, užsivilkęs aptrintą turistinį treningą, darė mankštą ir kartu giliai mąstė apie vieną sudėtingiausių branduolinės fizikos problemų. Ir Kraistilui pirmąkart dingtelėjo į galvą, jog, ko gero, užmegzti ryšį visai nebus taip paprasta, kaip tikėjosi.

Litl Miltonas buvo tipiškas Anglijos kaimas, prigludęs prie kalvų, už kurių paliko skrajojanti lėkštė. Tą vasaros rytą žmonių beveik nesimatė, nes vyrai buvo išėję į darbą, o moterys, sėkmingai baigusios varginančią rytinę procedūrą, tai yra išsiruošusios ir išlydėjusios savo viešpačius ir valdovus, dar nebuvo spėjusios susitvarkyti. Štai kodėl Kraistilui ir Denstorui teko eiti iki pat centro, ir tik čia jie sutiko pirmą žmogų — kaimo laiškanešį, grįžtantį išvežiojus paštą. Laiškanešys buvo labai prastai nusiteikęs — ištisas dvi mylias jis mynė pedalus, veždamas į Dodžsono fermą skatiko nevertą atvirutę. Be viso to, siuntinys su nešvariais baltiniais, kuriuos Ganeris Evansas kas savaitę siųsdavo savo mylinčiai mamytei, jam atrodė daug sunkesnis, nei visuomet; mat, baltiniuose slypėjo keturios mėsos konservų dėžutės, nukniauktos iš šeimininko virtuvės.

— Būkite malonus. . . — pagarbiai kreipėsi į laiškanešį Denstoras.

Bet tas nebuvo linkęs į kalbas.

— Nėr kada. Daug darbo, — burbtelėjo jis ir išnyko.

— Tikra kiaulystė! — pasipiktino Denstoras. — Nejaugi jie visi tokie?

— Apsišarvuok kantrybe, — atsakė Kraistilas, — neužmiršk, jog jų papročiai gerokai skiriasi nuo mūsų: reikia laiko, kad

įgytume jų pasitikėjimą. Esu turėjęs tokių rūpesčių su pirmykštėmis gentimis ir anksčiau. Kiekvienam antropologui tenka prie to priprasti.

— Hm,— numykė Denstoras.— Gal eikime tiesiai į namus. Tada jie nuo mūsų nepaspruks.

— Pamėginkime,— sutiko Kraistilas, nedaug ko tikėdamasis,— tik venk iš tolo visko, kas nors kiek panašu į šventyklą, kitaip užsitrauksime bėdą.

Beje, netgi labiausiai nepritytęs kosminis ateivis nebūtų palaikęs šventykla trobelės, kurią municipalinė taryba atidavė nukaršusiai našlei Tomkins. Senutė Tomkins taip maloniai nustebo, išvydusi prie slenksčio du džentelmenus, jog dargi neatkreipė dėmesio į kai kurias jų tualeto keistybes. Iš pradžių palaikė juos advokatais, atėjusiais pranešti apie netikėtą palikimą, paskiau laikraščio reporteriais, norinčiais pasikalbėti apie šimtąsias jos gimimo metines (tiesą sakant, jai suėjo tik devyniasdešimt penkeri, bet ji vis pasisendindavo). Pasiėmusi lentelę, kurią visada laikydavo prie durų, ji džiaugsmingai pasveikino svečius.

— Rašykite štai šičia,— sušvebeldžiavo jinai, tiesdama lentelę,— jau dvidešimt metų nieko negirdžiu.

Kraistilas ir Denstoras sutrikę pažvelgė vienas į kitą. To jie visiškai nesitikėjo. Žemiečių raštą jie ligi šiol pažinojo tik iš skelbimų televizorių ekranuose ir kol kas dar nemokėjo jo iššifruoti. Bet staiga Denstorui, turinčiam kone fotografinę atmintį, šovė į galvą netikėta mintis. Negrabiai laikydamas rankoje kreidos gabaliuką, jis išvedžiojo ant lentelės frazę, kuri, jo manymu, buvo visuotinai naudojama nutrūkus ryšiui.

Kai nusiminę nepažįstamieji nuėjo tolyn, senoji našlė visiškai suglumusi įsmeigė akis į iškeverzotus lentelėje rašmenis. Praėjo daug laiko, kol jai pavyko juos įskaityti — Denstoras, be to, dar padarė keletą klaidų,— bet nuo to niekas nepaaiškėjo. Lentelėje buvo parašyta:

LAIDA NUTRAUKTA
DĖL TECHNINIŲ KLIŪČIŲ

Tai buvo geriausia, ką Denstoras galėjo sugalvoti, tačiau vargšė senutė taip niekad ir nesuvokė jo idėjos prasmės.

Ne kažin kaip jiems sekėsi ir kitame name. Duris atidarė jauna moteriškaitė, kurios žodynas susidėjo daugiausia iš juokelių ir kikenimų. Pradžioje ji dar bandė susivaldyti, tačiau nieko iš to neišėjo, ir tuomet, dusdama iš juoko, ji užtrenkė duris prieš pat ateivių nosį. Klausydamiesi jos prislopinto isteriško kvatojimo, Kraistilas ir Denstoras priėjo liūdną išvadą, kad jų maskuotė ne tokia jau nepriekaištinga.

Misis Smit, trečiojo namo šeimininkė, skirtingai nuo kitų, buvo be galo šneki — šimtas dvidešimt žodžių per minutę tokia pat nesuprantama tarme, kaip ir Semo Higinsbotemo. Denstoras, vos tik jam pavyko įterpti žodį, atsiprašė jos, ir juodu patraukė toliau.

— Nejaugi nė vienas nemoka kalbėti tokia pat kalba, kaip radijas?— sielvartavo jis.— Kaipgi tuomet jie supranta savo pačių radijo laidas?

— Matyt, mes pataikėme į blogą vietą,— atsakė Kraistilas. Net jo optimizmas ėmė blėsti. Ir dar labiau išblėso, kai jį iš eilės palaikydavo tai Gelapo instituto bendradarbiu (tiriančiu viešąją nuomonę), tai konservatorių partijos kandidatu, tai komivojažeriu, prekiaujančiu dulkių siurbliais, ir pagaliau vietinės juodosios rinkos spekuliantu.

Bet štai šeštajame ar septintajame name duris jiems atvėrė nebe šeimininkė, o išstypęs jaunuolis. Prakaituotame delne jis laikė sugniaužęs žurnalą, kuriame buvo pavaizduota raketa, lekianti virš krateriais išraustos planetos. Kokia planeta — neaišku, bet tikrai ne Žemė. Per visą viršelį ėjo užrašas: „Stulbinanti pseudomokslinė fantastika. Kaina 25 centai".

Kraistilas ir Denstoras reikšmingai susižvalgė. Pagaliau atsirado žmogus, kuris juos supras! Atgavęs viltį, Denstoras kreipėsi į jaunuolį:

— Tikiuosi, jūs man padėsite. Mums niekaip nepavyksta susikalbėti su vietiniais gyventojais. Matote, mes ką tik atskridome į šią planetą, ir mums norėtųsi sueiti į kontaktą su jūsų vyriausybe.

— Aha,— atsakė Džimis Viljamsas, pats dar ne visai sugrįžęs į Žemę po daugybės žygdarbių, atliktų viename išorinių Saturno mėnulių.— O kurgi jūsų laivas?

— Ten, už kalvų. Mes nenorėjome nieko gąsdinti.

— Raketa?

— Na, ką jūs! Žinoma, ne. Jau daug tūkstantmečių niekas raketų nenaudoja.

— O kas jį tada varo? Atominė energija?

— Tikriausiai,— atsakė Denstoras, kuris niekada nebuvo stiprus fizikas.— O argi egzistuoja kitokia energija?

— Šitaip mes nieko nepešime,— nekantriai pertraukė jį Kraistilas,— patys turime jį klausinėti. Pasiteirauk, kur gyvena kokie vyriausybės nariai, kurie galėtų mus priimti.

Bet, Denstorui nespėjus išversti klausimo, iš namo gilumos pasigirdo griausmingas šauksmas:

— Džimi, kas ten?

— Du... žmonės,— šiek tiek dvejodamas, atsiliepė Džimis,— bent jau išrodo kaip žmonės. O iš tikrųjų jie atskrido iš Marso. Aš visada tau sakiau, kad netrukus tai turi atsitikti.

Nuaidėjo sunkūs žingsniai, ir iš prietemos išniro dramblota moteris nuožmia veido išraiška. Ji metė įtūžusį žvilgsnį į nepažįstamuosius, pamatė žurnalą Džimio rankoje ir akimirksniu viską suprato.

— Gėdos turėtumėte!— ėmė rėkti ji, krūtine stumdama Kraistilą ir Denstorą lauk.— Negana to, kad mano dykūnas visą laisvalaikį gaišta, skaitydamas šį šlamštą, tai dar ateina suaugę žmonės ir kvaršina jam galvą! Atsirado, mat, marsiečiai! Gal dar pasakysite, kad atlėkėte skrajojančia lėkšte?

— Bet aš nieko nesakiau apie Marsą,— nedrąsiai užprotestavo Denstoras.

Bam! Durys smarkiai trinktelėjo, ir už jų pasigirdo pikto barnio garsai, draskomo popieriaus čežėjimas ir galiausiai širdį veriančios aimanos. Taip negarbingai pasibaigė ir šis mėginimas.

— Na,— pagaliau tarė Denstoras,— ką gi mes dabar darysime? Beje, iš kur jis ištraukė, kad mes iš Marso? Kiek prisimenu, tai dargi ne pati arčiausia jų planeta.

— Bala žino,— atsakė Kraistilas.— Jiems atrodo, kad pas juos galima atskristi tik iš kokios nors labai artimos planetos. Tai nustebs, sužinoję, iš kur mes. Tik pagalvokite, mus palaikė marsiečiais! O anie, jeigu tikėsime ataskaitomis, dar smarkesni už čionykščius!— Kraistilas jau buvo beprarandąs mokslinį bešališkumą.

— Gal nebeverta daugiau belstis į namus,— pasiūlė Denstoras.— Juk žmonės turi pasirodyti ir lauke.

Vos žengę keletą žingsnių, jie įsitikino šios prielaidos teisingumu: juos apsupo triukšmingas būrys berniūkščių, šūkalojančių kažkokius nesuprantamus, bet aiškiai užgaulius žodžius.

— Reikia nuteikti juos savo pusėn dovanomis,— sunerimęs pasakė Denstoras,— tai geriausias būdas įgyti čiabuvių palankumą.

— O ar pasiėmei dovanų?

— Ne, bet aš maniau, kad tu. . .

Tačiau, nespėjus Denstorui užbaigti sakinio, jų kankintojai lyg skradžiai žemę prasmego. Tiesiai į juos žingsniavo impozantiškas mėlynas munduras.

Kraistilui nušvito akys.

— Policininkas,— sušnibždėjo jis,— tikriausiai eina tirti žmogžudystės kur netoliese. Gal jis sutiks mus išklausyti,— pridūrė, bet didelių vilčių jau neturėjo.

Konsteblis Hinksas gerokai nustebęs apžiūrėjo nepažįstamuosius, tačiau jo balsas neišdavė jokių jausmų.

— Sveiki, džentelmenai. Ko nors ieškote?

— Visiškai teisingai,— atsakė Denstoras taip draugiškai ir taikingai, kaip tik įstengė.— Ar negalėtumėte mums padėti? Matote, mes ką tik atlėkėme į jūsų planetą ir norėtume užmegzti ryšį su jūsų vyriausybe.

— Šit kaip?— apstulbo Hinksas.

Stojo ilga tyla, nors, tiesą sakant, ne tokia jau ir ilga, kadangi policininkas Hinksas buvo gana nuovokus jaunuolis ir neturėjo nė mažiausio noro iki gyvenimo galo pasilikti kaimo konstebliu.

— Sakote, ką tik atlėkėte? Ir tikriausiai kosminiu laivu?

— Taip,— atsakė Denstoras ir su palengvėjimu atsiduso, nepajutęs policininko balse nepasitikėjimo ir priešiškumo, ką, deja, šitoks pranešimas pernelyg dažnai sužadindavo labiau atsilikusiose planetose.

— Na, ir puiku,— bičiuliškai pasakė Hinksas. (Visai ne iš baimės, kad jie ims siautėti,— jo nuomone, tai buvo gana skysta porelė.) — Tik pasakykite, ko jums reikia, ir aš viską sutvarkysiu.

— Labai malonu,— atsakė Denstoras.— Matote, mes nusileidome šiame nuošaliame kampelyje, kad nesukeltume panikos. Pageidautina, kad apie mūsų atvykimą žinotų kuo mažiau žmonių, kol sueisime į kontaktą su jūsų vyriausybe.

— Visiškai jus suprantu,— atsakė konsteblis, vogčiomis dairydamasis aplinkui, ar nepamatys kokio praeivio, kurį galėtų nusiųsti su pranešimu seržantui į nuovadą.— O ką jūs žadate daryti paskiau?

— Deja, mes nesame įgalioti svarstyti mūsų politikos Žemės atžvilgiu,— išsisukinėdamas atsakė Denstoras.— Pasakysiu tik, kad mes visai neseniai atradome šią Visatos dalį ir ketiname prisidėti prie jos pažangos. Mes teiksime jums pagalbos įvairiausiose srityse.

— Tikrai gražūs ketinimai,— su dėkingumu atsiliepė Hinksas.— Manau, kad dabar mums būtų geriausia nueiti į nuovadą ir iš ten paskambinti ministrui pirmininkui.

— Labai jums ačiū,— atsakė Denstoras.

Ir ateiviai patikliai nužingsniavo šalia konsteblio, nors tas ir stengėsi eiti užpakaly.

— Čionai, džentelmenai,— pasakė Hinksas, pagarbiai įvesdamas juos į nuovados kambarį, kuris, netgi matuojant atsilikusios Žemės matu, buvo menkai apšviestas ir menkai teapstatytas. Vos tik Kraistilas ir Denstoras spėjo apsidairyti, pasigirdo garsus trakštelėjimas, ir jie pamatė, kad jų palydovas atsidūrė už durų, padarytų iš storų plieninių virbų.

— Nesijaudinkit,— pasakė Hinksas.— Viskas bus gerai. Aš beregint sugrįšiu.

Kraistilas ir Denstoras pasižiūrėjo vienas į kitą su nerimu, o greitai jie suvokė ir baisią teisybę.

— Mes užrakinti!

— Tai kalėjimas!

— Ką mums daryti?

— Paklausykite, vyručiai,— iš tamsos pasigirdo apatiškas balsas,— nežinau, ar jūs suprantate angliškai, tačiau duokite žmogui pamiegoti.

Tik dabar belaisviai pastebėjo, kad jie ne vieni kambaryje. Pačiame kampe ant gulto drybsojo apšepęs jaunuolis ir, pramerkęs vieną akį, priekaištingai žiūrėjo į juos.

— O varge!— nervingai šūktelėjo Denstoras.— Kaip tu manai, ar tai pavojingas nusikaltėlis?

— Šiuo metu jis neatrodo itin pavojingas,— atsakė Kraistilas. Jis nė nenumanė, kaip arti tiesos buvo jo atsakymas.

— Už ką čia patekote?— paklausė nepažįstamasis ir svyruodamas atsisėdo.— Ar tik nebuvote kaukių baliuje? O, mano vargšė galvelė!— Ir jis vėl išsitiesė ant gulto.

— Tik pagalvokite, sunkiai sergantį žmogų pasodino į kalėjimą!— sušuko Denstoras; jis buvo gailestingos širdies. Paskui, atsigręžęs į nepažįstamąjį, tarė jam angliškai:— Aš nežinau, kodėl čia pakliuvome. Tik pasakėme policininkui, kas mes ir iš kur, ir štai kas atsitiko.

— Tai kas gi jūs esate?

— Mes ką tik atskridome iš...

— Neverta vėl viską pradėti iš naujo,— pertraukė jį Kraistilas,— vis tiek niekas mums nepatikės.

— Ei,— pasakė nepažįstamasis, vėl atsisėsdamas,— kokia kalba ten vograujate? Aš moku keletą, tačiau nė viena nepanaši į jūsiškę.

— Gerai, papasakok jam,— pasakė Kraistilas Denstorui.— Vis tiek, kol sugrįš policininkas, mums nėr ką veikti.

Kaip tik tuo momentu konsteblis Hinksas vedė svarbų pokalbį su artimiausios psichiatrinės ligoninės prižiūrėtoju, kuris užsispyręs teigė, kad visi jo pacientai yra savo vietose. Vis dėlto jis prižadėjo padaryti kruopštų patikrinimą ir pranešti rezultatus.

Hinksas padėjo ragelį ir, svarstydamas, ar tik nebus tapęs kvailo pokšto auka, pirštų galais priėjo prie kameros. Trys kaliniai bičiuliškai šnekučiavosi, ir jis vėl patyliukais nuėjo į šalį. Visiems trims ne pro šalį šiek tiek atvėsti. Jis švelniai pasitrynė akį, prisiminęs, kokį mūšį atlaikė šįryt auštant, kol pristatė misterį Grehemą į nuovadą.

Minėtasis jaunuolis jau beveik išsiblaivė po naktinių išgertuvių, dėl kurių nėmaž nesigraužė. (Juk, jeigu jūs einate į baigiamąjį egzaminą, tikėdamasis šiaip taip pralįsti, ir staiga paaiškėja, kad išlaikėte su pagyrimu — tokio įvykio negalima neatšvęsti.) Tačiau, klausydamasis Denstoro, kuris jau nebesivylė, kad juo kas nors patikės, Grehemas ėmė būgštauti, jog vyno tvaikas dar ne visai išgaravo jam iš galvos. Tokiomis

aplinkybėmis, nusprendė jis, reikia apsimesti, jog viską priimi už teisybę, ir laukti, kol haliucinacijos pačios išsisklaidys.

— Jeigu jūsų laivas iš tikrųjų stovi čia už kalvų,— pasakė jis,— tai jums, matyt, visai nesunku susisiekti su juo ir paprašyti pagalbos.

— Mes mieliau norėtume išsipainioti patys,— oriai atsakė Kraistilas,— be to, jūs nepažįstate mūsų kapitono.

Viskas atrodo labai įtikimai, pagalvojo Grehemas. Šioje istorijoje prie nieko negalima prikibti. Ir vis dėlto. . .

— Žinote, man sunku patikėti, kad jūs mokate statyti tarpžvaigždinius laivus, o nesugebate išsikapanoti iš nususiusios policijos nuovados.

Denstoras pažvelgė į Kraistilą. Tas neramiai pasimuistė.

— Mes labai lengvai galime iš čia išsikapanoti,— atsakė jis,— tik mums nesinori griebtis kraštutinių priemonių. Jūs net neįsivaizduojate, kiek triukšmo sukeltų šitokia istorija ir kiek paaiškinamųjų raštų mums tektų parašyti. O be to, jeigu mes ir ištrūktume iš čia, policijos patrulis sučiuptų mus anksčiau, nei pasiektume laivą.

— Tik ne šiame kaimiūkštyje,— nusišypsojo Grehemas,— ypač jei mums pavyktų užsukti į „Baltąjį elnią". Aš palikau ten savo automobilį.

— Ak, taip,— nudžiugęs pasakė Denstoras ir, atsigręžęs į savo draugą, pradėjo su juo kažką gyvai svarstyti. Paskui labai atsargiai išėmė iš vidinės kišenės juodą cilindriuką — jis elgėsi su juo beveik taip pat tvirtai, kaip nervinga senmergė, pirmą kartą laikanti rankoje užtaisytą pistoletą. Kraistilas tučtuojau atsitraukė į patį tolimiausią kameros kampą.

Grehemą staiga nusmelkė šiurpus įsitikinimas, kad jis blaivut blaivutėlis ir kad girdėta istorija nuo pradžios iki galo yra gryniausia teisybė.

Nebuvo nei trenksmo, nei poškėjimo, nei elektros kibirkščių, nei įvairiaspalvių spindulių, tačiau trijų pėdų pločio sienos gabalas staiga išnyko, palikęs tik mažytę smėlio krūvelę. Skaisti saulės šviesa nutvieskė kamerą, ir Denstoras, giliai atsidusęs, vėl paslėpė savo neregėtą ginklą.

— Eime,— pakvietė jis Grehemą,— mes jūsų laukiame.

Niekas jų nesivijo, kadangi konsteblis Hinksas vis dar ginčijosi telefonu su ligoninės prižiūrėtoju. Tik po keleto minučių šis išmaningas jaunuolis sugrįš į kamerą ir patirs didžiausią sukrėtimą per visą savo tarnybinę karjerą. „Baltajame elnyje" nė vienas lankytojas nenustebo, pasirodžius Grehemui — visi žinojo, kur ir kaip jis praleido naktį, ir reiškė viltį, jog vietinis teismas nepasielgs su juo pernelyg griežtai.

Kraistilas ir Denstoras šiek tiek nuogąstaudami įlipo į gerokai aplamdytą „Bentlį", kurį Grehemas buvo meiliai pakrikštijęs „Rožyte", ir įsitaisė užpakalinėje sėdynėje. Tačiau po surūdijusiu kapotu slypėjo galingas motoras, ir netrukus jie jau tolo nuo Litl Miltono penkiasdešimt mylių per valandą greičiu. Ši kelionė buvo puikiausias įrodymas, kad bet koks greitis yra reliatyvus: Kraistilas ir Denstoras, pastaruosius metus skraidę kosmose daugelio milijonų mylių per sekundę greičiu, per visą savo gyvenimą nebuvo patyrę tokio siaubo. Atgavęs pagaliau žadą, Kraistilas išsitraukė miniatiūrinį siųstuvą ir iššaukė laivą.

— Mes jau grįžtame,— vėjo ūžesys slopino jo balsą, ir jam reikėjo šaukti,— mums pasisekė nutverti visai protingą žmogišką būtybę, ir ją vežamės kartu. Laukite mūsų... a-ach! Po velnių!.. Atleiskite, mes ką tik pervažiavome tiltą... maždaug už dešimties minučių. Ką? Ką? Žinoma, ne. Tai buvo visai nesunku. Viskas vyksta nepaprastai sėkmingai. Iki pasimatymo.

Grehemas tik vieną kartą atsisuko, norėdamas sužinoti, kaip jaučiasi jo keleiviai. Reginys buvo išties gailus, kadangi dirbtines ausis ir plaukus (priklijuotus ne taip jau stipriai) nunešė vėjas ir iš po grimo ėmė rodytis jų tikrieji bruožai. Grehemas sunerimęs pastebėjo, kad jo nauji pažįstami, be viso kito, neturi nosių. Tiek to, laikui bėgant galima priprasti prie visko. O laiko jis, matyt, turės užtektinai.

Tai, kas įvyko vėliau, jūs visi, aišku, gerai žinote, bet vis dėlto išsamus aprašymas apie pirmąjį skrydį į Žemę ir tos kiek neįprastos aplinkybės, kuriomis ambasadorius Grehemas tapo Žmonijos atstovu Visatoje, taip ir nebuvo paskelbtos. Mes sužinojome šias smulkmenas po ilgų įkalbinėjimų iš pačių Kraistilo ir Denstoro, dirbdami Nežemiškųjų reikalų ministerijoje.

Savaime suprantama, kad po nuostabaus pasisekimo Žemėje Kraistilas ir Denstoras buvo įgalioti užmegzti pirmąjį ryšį su mūsų paslaptingaisiais kaimynais, marsiečiais. Turint omeny ankstesnius nutikimus, taip pat suprantama, kodėl Kraistilas ir Denstoras labai nenoromis ėmėsi šio darbo. Ir, tiesą sakant, mes ne itin stebimės, kad ligi šiol apie juos nieko negirdėti.

TURINYS

АРТУР КЛАРК

КОСМИЧЕСКАЯ ОДИССЕЯ 2001 ГОДА

На литовском языке

Перевел с английского Гражвидас Кирвайтис

Издательство «Вага», Вильнюс, пр. Ленина 50

ARTURAS KLARKAS

2001 METŲ KOSMINĖ ODISĖJA

Redaktorė R. Zagorskienė □ Techn. redaktorė L. Briedienė □ Korektorė L. Greblikienė □ Duota rinkti 1973.XI.28. Pasirašyta spaudai 1974.I.16. Leidinio Nr. 7538. Spaudos popierius Nr. 2, formatas 84×108¹/₃₂—3,75 pop. l.=12,6 sp. l.; 13,6 leid. l., 28 000 egz. Užsak. Nr. 4369. Kaina 82 kp.

„Vagos" leidykla, Vilnius, Lenino pr. 50

Spaudė „Vaizdo" spaustuvė, Vilnius, Strazdelio 1

K $\frac{0763—074}{M852(10)—74}$ 238—74

U (Anglų)

Kl-29